

Achter de coulissen

Artikels van 19 april tot 25 juli 2025

Jan Bauwens

Colofon

Titel: Achter de coulissen

Ondertitel: Artikels van 19 april tot 25 juli 2025

D/2025/Jan Bauwens, uitgever

Copyright: Jan Bauwens, Serskamp 2025

Auteur: Jan Bauwens

Druk 2025

Omslagillustratie: Jan Bauwens

ISBN: 90-77532-

NUR: 730

Trefwoorden: filosofie

Inhoudsopgave

De mot in het geloof.....	13
De gevaarlijke kerk.....	34
Blasfemie.....	60
Macht en geweld.....	64
De pausverkiezing en de kippen zonder kop.....	67
Over de illusie van kennis.....	71
De leer van Augustinus.....	79
Dovemansgesprekken.....	108
Over de dood.....	114
'Teamwork'.....	134
Waarom de katholieke duivel een persoon is.....	138
De wreedheid van de dictator.....	140
Bekwaamheid.....	143
Fijnstoffelijkheid.....	145
Martelaarschap.....	147
De val van het rijke Noorden.....	150
De Grote Burgeroorlog.....	153
Een imperium is een ziektesymptoom.....	159
Hannah Arendt: Over geweld.....	162
Een godsdienstoorlog of toch niet?.....	173
De verkoop van oorlogen aan het volk: desinformatie en nepbeelden	177
Markies de Sade.....	186
Noam Chomsky en Iran.....	188
Het beest uit de Apocalyps.....	190
Genghis Kahn en Donald Duck.....	194
Oorlogsmodus.....	199
1. Een nieuwe orde.....	199
2. Van mens naar massa.....	201
3. De openbaring bij de aanvang van de derde oorlog	

.....	203
4. De verzoeking.....	206
5. "Gij zult niemand vader noemen"	208
6. De verkoop van de ziel aan de duivel.....	210
7. De opperbevelhebber beveelt: "We love you God and we love our great military, protect them!"	212
8. "Zorg voor water, een zaklamp, een radio op batterijen en van die dingen..."	216
9. De verachting voor het leven.....	219
10. De 'Wereldbeheerscher' en zijn genocides.....	222
11. Oorlog en erotiek.....	225
12. Paternalisme en dictatuur.....	228
13. De massa-dictatuur en de oorlog.....	233
14. Brutaliteit.....	234
15. Barbarij en banalisering.....	237
Gesprek met Omsk Van Togenbirger over de dood.....	240
Achter de coulissen.....	258
1. De monsters.....	258
2. Van pandemie naar panmilitarisme.....	259
3. De beleggers met hun 'defensie'	262
4. Slechte acteurs.....	265
Het feest en de dood.....	267
Homofobie.....	270
1. De LHBTI+'ers en het neoliberalisme.....	270
2. Homofobie in den duik.....	277
3. Werkkampen en onderbetaalde jobs.....	283
4. Opkuisen.....	287
Van dezelfde auteur (selectieve bibliografie).....	295

De mot in het geloof

1

Het is een waarheid als een koe dat wie tot een minderheid behoren, onrecht worden aangedaan. Niet per definitie, soms per ongeluk en ook niet om de haverklap maar vaker genadeloos en tot het bittere eind omdat de pikorde een onmiskenbare maatschappelijke realiteit is. Soms zijn onrechtplegers zich niet bewust van wat zij doen omdat het onrecht dikwijls structureel van aard is. Een rolstoelgebruiker ervaart onrecht waar een trap hem de toegang tot een openbaar gebouw belet of waar anderszins gepaste infrastructuur ontbreekt. Onrecht wordt ervaren waar voorrechten ingeburgerd zijn of voor vanzelfsprekend worden gehouden en waar niet wordt opgetreden tegen discriminatie.

Komt daarbij dat minderheden dankbare zondebokken zijn terwijl de nood aan zondebokken toeneemt evenredig aan de aanwas en de ernst van maatschappelijke frustraties die altijd van de partij zijn in crisistijden, waaronder in de eerste plaats moet verstaan worden: tijden van laagconjunctuur of perioden van stijgende levensduurte, geringe koopkracht, toenemende onveiligheid, onzekerheid en vrijheidsbeperking. Waar leed is, wordt naar schuldi- gen gezocht want het geloof in heuse daders achter ongewenste toestanden volgt uit de wens om de situatie onder controle te krijgen: het volstaat dan om de vermeende daders te vatten teneinde verder leed te voorkomen of alvast die illusie op te kunnen hangen.

Opvallend daarbij is dat vermeende daders door de band helemaal niet op grond van feiten en middels rationeel onderzoek worden opgespoord, aangeduid en beschuldigd: die methode is alleen gangbaar bij professioneel opgeleide specialisten in gerechtszaken. In de goegemeente wordt het onheil, vaak zelfs als het veroorzaakt wordt door ontijf of door plagen, direct aan daders toegeschreven en dan kijkt men in de eerste plaats in de richting van individuen die reeds met één been buiten de gemeenschap staan: verschoppelingen, vreemdelingen, mensen in wie men zich schaamt omwille van hun eigenaardigheden of lui die meestal onterecht gewantrouwd worden, kortom: minderheden.

Men doet dat ook heel bewust omdat men weet dat als men deze lieden iets aandoet, men van hen maar weinig te vrezen heeft, zij vormen immers een minderheid en uiteraard is hun weerbaarheid navenant. Het lijkt onlogisch en het is oneerlijk maar het zijn uitgerekend degenen die reeds onrecht te verduren hebben, die als zondebokken worden uitgekozen. De hypocrisie daarrond is mateloos, kijk maar hoe premier De Wever, nu men wenst dat werkloosheid zal beperkt worden in de tijd, zich haast om alsnog wie de dupe zijn van het onrechtvaardige arbeidsmarktsysteem de schuld daarvan te geven en laf na te trappen met de uitspraak dat België *“zo goed als het laatste land ter wereld was waar inactief zijn een levenskeuze kon zijn.”*¹

Argumenten voor de beschuldigingen zijn er niet, of beter: de argumenten die worden opgedist, snijden geen

¹<https://www.bruzz.be/actua/politiek/beperking-van-de-werkloosheid-de-tijd-gaat-op-1-januari-2026-2025-04-14>

hout, het zijn ofwel verzinsels waar spontaan iedereen geloof aan hecht om tot een 'oplossing' te kunnen komen ("We hebben de dader(s) gevat!") ofwel hebben ze te maken met bijgeloof en zijn ze irrationeel ("Die lui zijn behekst!"). Het gemak waarmee onschuldigen die in de onmogelijkheid verkeren zich te verweren of die dat weigeren te doen, beschuldigd worden, is even verbluffend als de vrees om daders die zich bovenaan op de sociale ladder bevinden, met de vinger te wijzen.

Wie opkomen voor zekere rechten moeten bereid zijn om te werken aan het bijstellen van de voor het onrecht verantwoordelijke structuren. Daar het dan meer bepaald gaat om een actiebereidheid, kunnen wie helemaal niets ondernemen, zich nimmer vrijpleiten van schuld, ook niet als zij vredelievend zijn, pacifistisch, of zelfs behulpzaam. Een vreedzame toeschouwer van een valpartij is schuldig omdat hij toeschouwer is. De wet gebiedt hulp aan burgers in nood, alleen zijn nood alsook onrecht niet altijd even zichtbaar. En de meeste zaken zijn helemaal niet in wetten te verankeren.

Noch de 'camera obscura' van Hildebrand noch de hedendaagse niet te tellen onbemande camera's alom zijn in staat om vast te stellen dat iemand een ander negeert terwijl dit een gangbare vorm van pesten is. Niemand kan uitmaken of iemand met opzet op andermans tenen trapt. En soms verkapt een banaal ongeluk een aanslag met ernstige gevolgen zonder dat ook maar iemand het merkt, behalve de getroffen. De mannen die vrouwen en kinderen lieten verdrinken op het schip dat zij eerder hadden uitgeroepen tot 'the unsinkable' waren voor immer onbesproken gebleven zonder de getuigenissen van overleven-

den over de bemanning van de reddingssloepen en over het meedogenloze neerlaten van de hekken door passagiers van eerste klas. Dit verraad tekende zelfs de meest trouwe aanhangers van Christus in zijn doodstrijd, zoals de overleveringen getuigen en zij komen er allemaal mee weg, kennelijk geholpen door een vreemdsoortige solidariteit.

Dat Nero's, Napoleons, Trumpen en Poetins dag in dag uit mogen liegen en moorden terwijl zij kunnen blijven rekenen op sympathie en bijval van de massa, laat zien dat het wezen van de sympathie allerm minst een authentiek gevoel is doch een toneel waarin de spelers zichzelf met voorgewende lofbetuigingen dermate voor de gek houden dat zij gaan geloven dat echte bewondering aan de oorsprong daarvan ligt. Precies hetzelfde gebeurt met geloofsbelijdenissen: door iets almaar te belijden, gaat men op den duur aan zijn bewering geloof hechten, precies zoals een aanvankelijk groene lach uiteindelijk vrolijk maakt en voorgewende tranen gaan bedroeven, zelfs als zij geplengd worden op de uitvaart van een dictator-massamoordenaar want mensen in de greep hebben, houdt in dat men hen kan doen liegen.

Componisten vertellen ons dat de beste muziek zichzelf schrijft en romanciers hebben het over personages die op den duur hun eigen gangetje gaan terwijl zij wie hun schepper is, prompt degraderen tot hun verslaggever. Het is niet per definitie zo dat blijheid ons doet lachen en droefenis tranen doet vloeien maar heel vaak andersom maakt zinloos lachen blij en wenen triestig. De verzinsels of verhalen gaan vooraf aan een authentieke vervoering in de ziel van wie ze aanhoren en of zij verzonnen zijn of

waar, interesseert dan helemaal niemand meer omdat de extase die zij teweegbrengen niet wordt onderscheiden van de vervoering welke echte heldendaden begeleiden. En uitgerekend daar zit de mot in het geloof.²

2

De 'ek-stase' die heldendaden begeleidt, is zoals het woord het zegt een 'buiten-zichzelf-staan' maar dat is een toestand waartoe men gedwongen wordt van zodra men wordt gedreven door idealen die maken dat men de natuurlijke levensdriften naast zich neerlegt of tegenspreekt. Immers, geesteszieken buiten beschouwing gelaten is niemand in staat om zichzelf pijn te berokkenen of om te brengen als daar niets tegenover staat dat zo'n verregaande uitdaging van het fysieke verantwoordt en om die reden ook wordt heldendom vaak verkeerdelijk met geestesziekte verwisseld.

De mogelijkheid om aldus 'tegennatuurlijk' te handelen is er uiteraard bij de gratie van het menselijk verstand dat ons het inzicht kan verschaffen in het gebeurlijk onvermijdelijke samengaan van het waardevolle met het pijnlijke of zelfs in het onoverkomelijke coëxisteren van het waardevolle met wat het eigen lichaam kan schaden of vernietigen.

Het inzicht in de noodzaak is zoals Spinoza suggereert wat het ons mogelijk maakt om vrede te nemen met zekere beperkingen, waartoe ook deze behoren die wij onszelf opleggen, en dat zijn dan handelwijzen van morele aard: zij tillen ons boven het louter dierlijke deel van ons mens-zijn uit en brengen ons in de sociaal-morele sfeer

²Tekst d.d. 19 april 2025.

waarin die daden een zekere vanzelfsprekendheid en wenselijkheid genieten. Van zodra de morele kwaliteit van een gemeenschap een zekere graad van rijpheid bereikt, wordt het voor de geassocieerden zelfs bijzonder ónvanzelfsprekend of zelfs onmogelijk om 'immoreel' te handelen, al is de term 'asociaal' hier verkieslijk.

De sociale dimensie van het mensdom wordt gedragen door het algemeen verbreide vermogen tot 'uitstel van bevrediging' dankzij de werking van het verstand en uiteraard ook van de opvoeding, zoals reeds lange tijd bekend in de psychologie. Het leed dat dit moreel gegronde 'uitstel' begeleidt, wordt aanvaardbaar in het licht van de maatschappelijke veroordeling in geval van immoraliteit maar de dreiging van de genoemde (en niet geringe) sociale bestraffing is een negatieve sanctionering terwijl daar waar authentieke ek-stase moreel hoogwaardig gedrag faciliteert, nog heel andere krachten aan het werk zijn waarvan het verstandelijke inzicht het meest voor de hand liggende maar niet het enige en ook niet het belangrijkste is. Men kan vrede nemen met uitstel van bevrediging omdat men anders sociaal gesanctioneerd wordt (en dan is sprake van een geconditioneerde vrede) maar ook omdat men inziet dat dit door elkeen gewenste gedrag ook loont (waarbij de instemming dan resulteert uit inzicht, wat neerkomt op zelfconditionering) maar de drijfveer kan ook vrijheid zijn en dan niet zozeer de individuele keuzevrijheid maar de menselijke vrijheid als zodanig waaraan men door het stellen van de morele handeling in kwestie, geloof schenkt.

De ek-stase waarvan sprake wordt nu precies verwekt door de genoemde schenking (van geloof) en ook anders-

om versterkt de ek-stase het faciliteren van de schenking van geloof en van vrijheid omdat zij de onzekerheid die gepaard gaat met het uit de hand geven van controle of dus met het schenken van vertrouwen, in haar schaduw stelt. Geloof, vrijheid, vertrouwen en ek-stase vallen samen in een daad waarvan de kwaliteit niet langer meetbaar is in termen van nut of van inzicht. Temeer daar die daad in het licht van de wetten die de huidige wereld beheersen, het leven eist van wie hem stellen en in dat licht ook 'waanzin' heet, daar het wereldlijke in de greep is van het kwaad.³

3. Costica Bradatan over sterven voor een idee

Het trotseren van wereldlijk nadeel, fysieke pijn en schade tot en met het risico van om te komen, gedood te worden of zelfs het bewust kiezen voor de dood zijn niet slechts waanzin, zij getuigen van een 'heilige waanzin' welke gepaard gaat met extase. In *Sterven voor een idee*⁴ onderzoekt de Roemeense filosoof Costica Bradatan de ultieme zelfopoffering bij een aantal filosofen, meer bepaald waar dezen belanden op een punt waar zij hun geloofwaardigheid zouden verliezen als zij de beker (van het lijden) aan zich lieten voorbijgaan.

Het toonbeeld hier is uiteraard Socrates die zich in zijn verdedigingsrede aldus richtte tot het volk: “*Schaamt u zich niet dat u zich bekommert om geld (...) en om aanzien en eer, zonder zorg of aandacht te hebben voor be-*

³Tekst d.d. 30 april 2025.

⁴Costica Bradatan, *Sterven voor een idee. Filosoferen met gevaar voor eigen leven*, Ten Have, Utrecht 2016. (Oorspronkelijk: *Dying for ideas. The Dangerous Lives of the Philosophers*, Bloomsbury Academic, 2015.)

*zonnenheid en waarheid en voor uw ziel (...)?*⁵ Met het ledigen van de gifbeker vereeuwigde Socrates zijn filosofie: de dood in dienst van de onsterfelijkheid.

Een gelijkaardig lot deelden de Alexandrijnse heidense platoniste Hypatia wiens lichaam in 415 werd uiteen getreden door een knokploeg van het regime van patriarch Cyrillus, de Dominicaan Giordano Bruno die in 1600 als ketter op een Romeinse brandstapel belandde en de Tsjechische fenomenoloog en woordvoerder van de mensenrechtenbeweging Charta 77, Jan Patočka, die in 1977 bezweek aan een hersenbloeding ingevolge uitputtende politieverhoren.

De betrokkenen blijken 'gewogen' te worden en Bradatan spreekt inzake het doorstaan van de 'test'⁶ over zelfverwerkelijking (c.q. Hadot) en 'zelftranscendentie'⁷ maar ook over 'martelaarschap'⁸, (c.q. Girard) over 'sacralisatie' en 'sacrificatie'⁹ en (c.q. Patočka en Foucault) over de 'zorg voor de ziel'¹⁰ die tegelijk een zorg is voor de gemeenschap, waarbij filosofen (sec. Rilke, Marx en Hadot) uiteindelijk het leven en de wereld moeten veranderen.¹¹ Het trotseren van de last van het leven vindt zijn kracht in het doel, de hoogten waarin [e.g. Friedrich Nietzsche] triomfeert over alle kwellingen en vertwijfeling.¹²

5O.c., p. 46, verwijzend naar: Plato, *Apologie* 29d-e.

6O.c., p. 17 en p. 141.

7O.c., p. 144.

8O.c., p. 20.

9O.c., pp. 21-22.

10O.c., p. 139 en pp. 35-36.

11O.c., pp. 37-38v.

12O.c., p. 48.

*“Filosofie is vleesgeworden woord”*¹³, zo schrijft Bradatan. *“Indien Socrates de Atheense rechtbank bijvoorbeeld om vergeving had gevraagd, zou dit (...) zijn gehele filosofische onderneming ondermijnd hebben.”*¹⁴ Ook Montaigne vreest de dood niet: *“We moeten hem telkens weer voor ons geestesoog oproepen, in al zijn verschijningsvormen.”*¹⁵ Bradatan verwijst naar de gewoonte van de oude Egyptenaren om hun banketten te onderbreken met het te voorschijn halen van een menselijk skelet¹⁶ en naar het *Zelfportret met knekelarm* van Edvard Munch.¹⁷

Heidegger vergelijkt in zijn *Sein und Zeit* het leven als 'Sein-zum-Tode' met een rijpingsproces: *“Een vrucht is niets tenzij hij rijp is, maar zodra hij zijn rijpheid nadert, is hij zo goed als dood.”*¹⁸ Hij wijst erop dat het onpersoonlijke ('das Man') ons van de dood vervreemt ('Seins-vergeessenheit') en Bradatan wijst op gelijkenissen met Leo Tolstoj in *De dood van Ivan Iljitsj*. Het hoofdpersonage uit die roman heeft geleefd volgens de eisen van het 'men' dat de dood verdoezelt alsof die gold voor iedereen behalve voor hem. *“Het 'sterven' wordt [in het licht van het 'men'] genivelleerd tot een voorval [...] dat aan niemand in het bijzonder toebehoort.”*¹⁹, zo citeert Bradatan het commentaar van Heidegger. Tolstoj verhaalt *“over de fundamentele leugen waarop de 'publieke opinie' is gebaseerd en de effecten die deze kan hebben op het leven.*

13 O.c., p. 50.

14.O.c., p. 50.

15.O.c., p. 67.

16.O.c., pp. 69-71.

17.O.c., pp. 74-79.

18.O.c., pp. 84-86.

19.O.c., pp. 95-96.

Het is het verhaal van de meesten van ons."²⁰ Met het onpersoonlijk maken ervan geloven wij de dood te beheersen maar *"de dood ontsnapt ons (...) [terwijl] niemand van ons aan de dood ontsnapt."*²¹

En dan richt de auteur zich met het mysterie tot de christelijke denker Paul-Louis Landsberg die, in een reactie op Heidegger, de dood (van de ander) ziet als een mystieke ervaring. Op het doodsbed wordt de *persoon* geboren: *"Ons vitale medelijden (...), wordt [bij het doodsbed, direct na het overlijden] vervangen door het diepe besef dat dit wezen, in al de uniciteit van zijn persoon, er niet meer is en niet langer in dit lichaam kan terugkeren."*²² De plotse en onomkeerbare afwezigheid van de overledene brengt ineens de unieke persoon aan het licht. *"We ontdekken dat ons bestaan een brug tussen twee werelden is."*²³ Landsberg spreekt (met Plato) over een extatische ervaring en verwijst verder naar het mystieke christendom dat *"geen godsdienst van het leven is, de conventionele zienswijze, maar een godsdienst van de dood - van de dood als toegangspoort tot het eeuwig leven."*²⁴ In de dood ervaart de mysticus volgens Landsberg *"de anticipatie op de dood in extase."*²⁵

Zoals de stier de arena in stormt, onwetend over het gevecht en zijn gewisse dood, zo komt de boorling spelend *"in een lichte wereld die hem onwetend laat over zijn*

20.O.c., p. 97.

21.O.c., p. 99.

22.O.c., p. 103.

23.O.c., p. 104.

24.O.c., p. 107.

25.O.c., p. 109.

bestemming en over de gevaren ervan”²⁶, aldus citeert Bradatan Landsberg, wiens 'ontmoeting' met de dood (d.d. 1936) in Ingmar Bergmans *Det sjunde inseglet* (d.d. 1957 en geïnspireerd door de vijftiende-eeuwse Zweedse schilder Albertus Pictor) werd verfilmd. “*Alvorens hem te vernietigen, 'speelt' de dood een tijdje met de mens - bij Bergman speelt hij schaak, bij Landsberg corrida; de mens speelt het spel wanhopig, hij blijft tegen beter weten in hopen dat hij op de een of andere manier een kans heeft (...) de dood behaalt uiteindelijk een verpletterende overwinning.*”²⁷

Nota bene: een indrukwekkende variatie op het thema waarbij schaak gespeeld wordt voor het leven (in de gedaante van de liefde) en waarbij de ingewanden van de dood het leven een voetje lijken te lichten, vindt men terug in Kris Vansteenbrugges meesterlijke vertelling, getiteld: “*Pat, godverdomme*”²⁸.

In de beide verhalen primeert de waardigheid waarmee de dood tegemoet getreden wordt. “*Het is de wijsheid van Sisiphus* [verwijzend naar Albert Camus]”, aldus Bradatan: “*Het absurde van de situatie, het feit dat er geen ontsnappen aan is, de onvermijdelijkheid van de afloop; uiteindelijk doet dit alles er niet toe. Wat ertoe doet, is de daad zelf* [het gevecht]. *De daad is zijn eigen beloning.*”^{29 30}

26.O.c., p. 112.

27.O.c., p. 114.

28Cf.: <https://www.bloggen.be/pierpont/archief.php?ID=3311601>

29Costica Bradatan, o.c., p. 121.

30Tekst d.d. Paasmaandag 21 april 2025.

De geest is onlosmakelijk met het vlees vervlochten en het denken veronderstelt het lichaam, zoals duidelijk wordt in de fenomenologie, maar de geest van de martelaar-filosoof richt zich tégen zijn lichaam en derhalve moeten zij *“hun belichaming transcenderen. Hun lichaam is dan niet meer iets om mee te leven, maar iets om te overstijgen, een nieuwe betekenis te geven en tijdens dat proces te vernietigen.”*³¹

Bradatan citeert Simone Weil: *“De mens is zo gemaakt dat degene die verplettert niets voelt; het is de verpletterde persoon die voelt wat er gebeurt”*³² Hij doet bewust wat hij doet en vastberaden en zo zegt Giordano Bruno tot zijn vervolgers: *“U bent ongetwijfeld banger om dit vonnis tegen mij uit te spreken dan ik om het te horen.”*³³ Maar de betrokkene heeft geen andere keuze en omtrent *“de meest Socratische van de moderne filosofen”*³⁴, Jan Patocka, merkt Havel op *“dat hij zich er steeds meer van bewust werd dat er een beslissend moment zou aanbreken waarop hij 'zijn denken zou moeten testen door te handelen [...] dat hij dit niet kon vermijden of eeuwig voor zich uit kon schuiven, omdat het zijn filosofie uiteindelijk in twijfel zou trekken.”*³⁵ Bradatan: *“Dat moment kwam toen hij betrokken raakte bij de Charta-beweging.”*³⁶ Op dat moment kan iemand zijn geloofwaardigheid alleen behouden door ervoor te kiezen om te sterven.³⁷

31. *O.c.*, p. 128.

32. *O.c.*, p. 129.

33. *O.c.*, p. 136.

34. *O.c.*, p. 141.

35. *O.c.*, p. 141.

36. *O.c.*, p. 141.

37. *O.c.*, p. 143.

Bradatan verduidelijkt dit middels een personage uit Dostojevski's *Duivels*, namelijk Kirillov, die inziet dat onze doodsangst verbonden is met het heilige en dat is de zelftranscendentie, de vrijheid, de wil. De martelaar plaatst zichzelf buiten het begrijpelijke maar tegelijk ook buiten de menselijke samenleving (*"hij gaat in tegen het overlevingsinstinct waarop het leven gebaseerd wordt"*³⁸) en veroorzaakt aldus fascinatie en afkeer (het *fascinans et tremendum* van het heilige sec. Rudolf Otto).³⁹

Dat lot onderging ook Jan Palach die zichzelf in brand stak op de protesten tegen de inval van de Sovjets (Praag, 1969): zijn ontoegankelijkheid verschaft hem tevens *"de mysterieuze macht die voortkomt uit het feit dat hij de dood nabij is."*⁴⁰ Dat gebeurde ook met de hongerstakingen van Gandhi.⁴¹ Het offer maakt heilig: 'sacrifice' is een samenstelling uit 'sacrum' en 'facere'.⁴²

Ook de filosofe en mystica Simone Weil kwam om doordat ze zich uithongerde: *"Dat ze zich uit solidariteit met de onderdrukten van voedsel onthield, moet voor haar (...) een kwestie zijn geweest van trouw blijven aan zichzelf, ongeacht de gevolgen. Ze moet het zelfs als een opmerste bevrijding hebben ervaren. Want de ware vrijheid (...) 'wordt niet bepaald door een relatie tussen begeerte en bevrediging daarvan, maar door een relatie tussen denken en handelen.'"*⁴³ *"Zo is datgene wat hier het hardst nodig is en ons in leven houdt misschien wel de*

38. *O.c.*, p. 146.

39. *O.c.*, p. 145.

40. *O.c.*, p. 147.

41. *O.c.*, p. 9.

42. *O.c.*, p. 148.

43. *O.c.*, p. 152.

honger, niet het eten. Het eeuwige deel van de ziel, zo zegt Weil, 'voedt zich met honger.'"⁴⁴ Maar het beste is "gegeten worden - verslonden worden door God."⁴⁵ Weil gaat daarin zo ver dat ze zegt: "(...) door te bestaan nemen we een plaats in die ons niet toekomt."⁴⁶ Weil: "Moge dit alles (...) mij ontnomen worden (...) en te eten worden gegeven aan gekwelde mensen [die] elke voeding ontberen. (...)"⁴⁷

Betreft het godsdienstige martelaarschap betekent het Griekse 'Martys' 'getuige' maar tijdens vervolgingen kreeg het de betekenis van "iemand die gedood werd om zijn geloof[sgetuigenis]"⁴⁸, zo verklaart Bradatan. Het martelaarschap kan van alles betekenen, zelfs terrorisme. Jezus Christus promoot het: "Niemand ontnemt mij [mijn leven], maar ik leg het uit mezelf af. (...)"⁴⁹ De navolging daarvan verenigt met de verrezen Christus.⁵⁰ "In de kern is het martelaarschap een dematerialisatieproject"⁵¹, zo schrijft Bradatan en hij geeft het voorbeeld van Ignatius van Loyola die dronken wordt van het vooruitzicht op de martelaarsdood... "(...) als ik Jezus Christus maar bereik."⁵² Zelfrealisatie vergt hier fysieke zelfvernietiging of dematerialisatie. In de islam is een martelaar

44.O.c., p. 153.

45.O.c., p. 153.

46.O.c., p. 154.

47.O.c., p. 156.

48.O.c., p. 157.

49.O.c., p. 159.

50.O.c., pp. 159-160.

51.O.c., p. 160

52.O.c., p. 160

wie sterf in de (gebeurlijk gewelddadige) strijd tegen ongelovigen (defensief of offensief⁵³).

Godsdienstig martelaarschap voltrekt zich met het oog op een beloning in het hiernamaals.⁵⁴ Het filosofisch martelaarschap daarentegen biedt geen garanties en is gericht op *deze* wereld.⁵⁵ *“Het is iets groots om voor God te sterven, maar het is misschien wel grootser om te sterven voor geen God.”*⁵⁶ Dat geldt ook voor het politiek martelaarschap, door onder meer de hongerdood, de zelfverbranding of de zelfmoordaanslag die door Bradatan worden besproken.

Voor Gandhi was hongerstaking geweldloos verzet of 'satyagraha' waarmee macht gegeven wordt aan de machtelozen en zo speelde hij vaker met paradoxen. *“Armoede is gezegender dan rijkdom”*⁵⁷, zei hij en: *“elke mislukking is voor mij een duwtje in de rug geweest.”*⁵⁸ Er zijn treffende gelijkenissen met Weil waar zij zegt: *“eeuwige gelukzaligheid is een staat waarin kijken eten is”*⁵⁹, terwijl Gandhi zegt: *“vasten is voor de binnenwereld wat de ogen zijn voor de buitenwereld.”*⁶⁰ Bradatan: *“Wat de honger uiteindelijk onthult, is ons schepsel-zijn, en wat hij tot stand brengt is zelftranscendentie.”*⁶¹

53. *O.c.*, p. 162

54. *O.c.*, pp. 160-61

55. *O.c.*, p. 163.

56. *O.c.*, p. 164.

57. *O.c.*, p. 166.

58. *O.c.*, p. 166.

59. *O.c.*, p. 168.

60. *O.c.*, p. 169.

61. *O.c.*, p. 169.

Zelfverbranding was het politieke wapen van Thích Quảng Đức (Saigon, Vietnam, 1963), Jan Palach (Praag, 1969), Mohammed Bouazizi (Tunesië, 2010). *“Op Palachs begrafenis merkte iemand op: ‘In wat voor land leven we! Waar het brandende lichaam van een jongen het enige licht voor de toekomst is.’”* In enkele jaren tijd (2009-2014) hebben 127 Tibetanen zichzelf in brand gestoken maar ze haalden het nieuws niet (meer)...⁶²

De *“vreselijke, traumatische slachting”*⁶³ van zelfmoord-aanslagen beogen de dood van anderen, in een *“publiciteitsindustrie.”*⁶⁴ *“Hun eerste doelwit zijn (...) de toeschouwers voor wie ze hun kunststukje opvoeren.”*⁶⁵ *“De samenleving wordt geterroriseerd maar niet geroerd.”*⁶⁶ *“Je kunt niet tegelijkertijd echte wapens gebruiken en van je lichaam een symbolisch wapen maken; het een doet het ander teniet.”*⁶⁷ Het is lafheid.⁶⁸ Overigens is de religie (e.g. de islam) bij terreurdaden louter een dekmantel, betoogt Bradatan want in de Koran is daar nauwelijks iets over te vinden.^{69 70}

62.O.c., p. 173. Nota bene: het merendeel van dergelijke zelfmoord-protesten blijft echter geheel onopgemerkt ingevolge algemene onverschilligheid, wat laat vermoeden dat ze *legio* zijn en hetzelfde geldt voor de ontelbare slachtoffers van de 'ingeburgerde' aanslagen met onder meer auto's, vergiften, drugs en 'medicijnen'.

63.O.c., p. 177.

64.O.c., p. 176.

65.O.c., p. 176.

66.O.c., p. 177.

67.O.c., p. 177-178.

68.O.c., p. 177-178.

69.O.c., p. 178-179.

70Tekst d.d. 22 april 2025.

Bradatan, beschrijft hoe Socrates zijn dood heel bewust kiest en aanwendt om er munt uit te slaan, omdat dit zijn stem krachtiger maakt, wat hem ook lukt.⁷¹ *"Ik sterf liever", zegt Socrates, 'dan dat ik in leven blijf door slaafs om een langer leven te vragen en daarmee, in ruil voor de dood, een veel slechter leven te winnen.'*⁷²

Als volgend voorbeeld neemt hij de dood van Thomas More. Omdat hij, loyaal aan de katholieke kerk, in geweten weigerde met een eed te erkennen dat de koning kerkvorst kon zijn, werd More in 1534 van hoogverraad beschuldigd, waarop de doodstraf stond, en tot aan zijn gebeurlijke marteling en gewisse onthoofding zat hij 15 maanden lang opgesloten in de Tower waar hij ter zelfvertroosting en ter zelfversterking de allegorie *A Dialogue of Comfort against Tribulation* schreef dat hij bij stukjes en beetjes liet buiten smokkelen.

De lotgevallen van More gelijken op die van Boëtius (ca. 480-524 of 525) die, eveneens beschuldigd van hoogverraad en terechtgesteld, zijn *De consolatione philosophiae* schreef en waarin hij opwerpt wat hem nog meer dwars zit dan zijn lot: *"als God (...) goed is, waarom bestaat het kwaad dan, en waarom gaan slechte mensen vrijuit? 'Want terwijl de slechtheid heerst en bloeit, blijft de deugd niet alleen onbeloond, maar ligt hij zelfs vertrappt onder de voeten van de boosdoeners' (...)"*⁷³

In zijn cel klaagt hij tot Vrouwe Filosofie dat hij op de vies van Plato die de wijzen in het stadsbestuur wilde, politicus werd maar zij antwoordt hem dat hij een foute

71.O.c., pp. 181-196.

72.O.c., p. 193.

73.O.c., p. 203.

kijk heeft op de dingen: werelds en aards geluk (geld, eer, roem en genot) is wankel, verwijderd ons van het geluk en maakt ons dierlijk; men moet daarentegen gelukzaligheid nastreven, die *“'zit van nature in de menselijke geest'”*⁷⁴ *“[Slechte mensen] bestaan niet echt, en hun daden vormen hun straf. Uiteindelijk zijn 'de goeden machtig en de slechten zwak' (...) 'het geluk valt altijd de goeden ten deel en het ongeluk de slechten' (...).”*⁷⁵

More daarentegen ziet de zin van zijn lot pas in het licht van de 'vier laatste dingen' (de dood, het laatste oordeel, de hemel en de hel): de dood is in deze tijd nog onze grootste troost en zijn verschrikking is niets vergeleken bij die van de hel.⁷⁶ Maar tegenover zijn *“dodelijke angst voor de laatste dingen”*⁷⁷ staan de vele verzoeken van het kwaad.⁷⁸ *“Deze wereld is waarlijk een slagveld”*⁷⁹ maar God treedt op als beschermer van de gelovige.⁸⁰ Voor More is de wereld een gevangenis waaruit we niet weg kunnen met God als cipier. *“Zelfs 'de grootste koning ter wereld', zo zegt hij, kan geen gratie krijgen en wordt 'door de ordinantie van God' gedwongen zijn straf uit te zitten in de gevangenis van de wereld 'waaruit niemand kan ontsnappen.’”*⁸¹ *“We zijn ter wereld gekomen om te sterven”*⁸², is More's wrede inzicht dat hij deelt met tijdgenoot Jeroen Bosch; de wereld is voor hem een ab-

74.O.c., pp. 205-206.

75.O.c., p. 206.

76.O.c., pp. 207-208.

77.O.c., p. 209.

78.O.c., pp. 209-210.

79.O.c., p. 210.

80.O.c., p. 211.

81.O.c., p. 213.

82.O.c., pp. 213-214.

surd toneel, een gevangenis waarvan de muren onze fysieke beperkingen zijn.⁸³

Moore was overigens ook een mensenvervolger, hij joeg op ketters en eigenlijk was het martelaarschap voor hem een soort van 'oplossing'. Zijn medemensen kon hij voor de gek houden, God nimmer.⁸⁴ Na zijn *Dialogue* schreef More teksten over de passie van Christus. Hij vertroost zich ermee, zijn geest is meester over zijn vlees.^{85 86}

4. Martelaarschap en hypocrisie

Minderheden moeten onrecht verduren dat vaak structureel is en zij zijn dankbare zondebokken in crisistijd: men wil daders om controle te krijgen, bij voorkeur weerlozen die tegen hun wil gemarteld worden. Het gemak waarmee zij beschuldigd worden, is even verbluffend als het vrijspreken van tirannen: verraad voltrekt zich in samenzweringsverband en blijft zo onbestraft. Maar de sympathie voor tirannen wordt *voorgewend*, zoals ook het geloof: de belijdenis wendt het geloof voor zoals de lach voorafgaat aan de pret en krokodillentranen aan het verdriet.

Hetzelfde gebeurt met de extase: zij kan ontstaan bij heldendaden maar ook naar aanleiding van pure fictie. Voor wie extase zoeken, wordt de oorsprong ervan al gauw bijzaak en uiteraard komen ook geloofszaken aldus op losse schroeven.

Tot de extase die heldendaden begeleidt, komen wie door idealen en derhalve via inzicht de natuurlijke levensdrif-

83. *O.c.*, p. 215-216.

84. *O.c.*, p. 219.

85. *O.c.*, p. 220-224.

86 Tekst d.d. 23 april 2025.

ten naast zich neerleggen: het waardevolle kan met het pijnlijke samengaan, wat in de pedagogie 'uitstel van bevrediging' heet. De extase zelf wordt verwekt door het vertrouwen, dat berekening en direct nut in haar schaduw stelt, wat echter taboe is in een wantrouwige wereld. Maar het trotseren van pijn en schade of zelfs de keuze voor de dood kunnen alsnog getuigen van een extatische 'heilige waanzin'.

In *Sterven voor een idee*⁸⁷ van Costica Bradatan wordt de ultieme zelfopoffering bij een aantal filosofen onderzocht (ook religieus en politiek martelaarschap komen er aan bod), waar zij omwille van hun geloofwaardigheid de daad bij het woord voegen. Ook als zij de messias niet hebben gekend, gelijkt het bovenmenselijke van hun daden op het zoenoffer van Jezus Christus. Maar waar Bradatan uitvoerig uitweidt over het keurig in scène zetten van de marteldood met het oog op het slaan van maximale winst uit wat tenslotte zelfmoord is, rijzen spontaan vraagtekens die ons herinneren aan het bij de aanvang van onze bedenkingen opgeworpen probleem van de hypocrisie, met name waar het gevoel wordt uitgelokt door (aanvankelijk voorgewend) gedrag of zelfs door fictie en op dat punt kunnen wij Bradatan helemaal niet volgen.

Het schenken van vertrouwen kan het op wantrouwen berustende berekenende van het wereldlijke overstijgen maar die 'extase' kan evengoed worden uitgelokt door een (al dan niet aanwezig of zelfs geheel fictief) publiek dat immers kan supporteren, ondersteunen of verheffen. Want succes kan van mensen helden maken of hen al-

87 O.c.

thans het *gevoel* geven dat zij dat zijn. En daar wringt alweer het schoentje.

Om elke twijfel weg te nemen omtrent het mogelijk hypocriete in het martelaarschap, moet men maar denken aan het heldendom van frontsoldaten: zij begeven zich naar de loopgraven onder een tweevoudig verpletterend gewicht: enerzijds handelen zij onder sociale druk of plichtsgevoel en anderzijds onder de dreiging van de schande van desertie die als lafheid geldt, bestraft met de kogel of met sociale uitsluiting. Daarentegen rept het monument van de gesneuvelden op een bijzonder leugenachtige wijze enkel over idealen. Het feit dat de elite der hoogwaardigheidsbekleders die de oorlog regelt, er meestal niet aan denkt om mee te vechten, brengt de samenzwering in het vizier die middels een heimelijke omerta garandeert dat het aldaar toepasselijke verdict 'lafheid' nooit zal worden uitgesproken.

Met betrekking tot het Oekraïense oorlogsfront worden van oostelijke kant slachtoffers in de strijd geduwd door het devies van de orthodoxe patriarch die aanmaant tot vechten zonder angst voor de dood (!) terwijl aan westelijke zijde katholieke bisschoppen de heldendaden van westerse troepen bejubelen als daden van ultieme naastenliefde. Paus en patriarch onderonsen in tussentijd vriendschappelijk, ongetwijfeld aan een rijkelijke dis. John Heartfield, toch?⁸⁸

⁸⁸Tekst d.d. 24 april 2025.

De gevaarlijke kerk

1

De kerkelijke belijdenis (in de verklaring “Dignitas infinita” d.d. 25 maart 2024) dat men “*elke vorm van onrechtvaardige discriminatie en in het bijzonder ook elke vorm van agressie en geweld [veroordeelt] voor ieder mens, ongeacht zijn seksuele geaardheid*”⁸⁹ is misleidend en hypocriet maar bovenal gevaarlijk.

De verklaring door de kerk is misleidend, omdat volgens de katholieke geloofsleer het respect voor de menselijke persoon voor iedereen zonder uitzondering geldt en dus ook voor lhbt+’ers, wat betekent dat het toevoegsel “*ongeacht zijn seksuele geaardheid*” volstrekt nietszeggend is. Men veinst een tegemoetkoming aan de lhbt+’ers maar die is er aldus helemaal niet. De daad in kwestie kan slechts het oppoetsen van het eigen blazoen beogen, meer niet.

Maar de genoemde belijdenis vanwege de kerkoversten is ook bijzonder hypocriet omdat het oordeel in de kerkelijke geloofsleer dat homoseksualiteit een zonde is, aan de

⁸⁹Dignitas Infinita, Rome 8 april 2024. Letterlijk: “De Kerk wil allereerst opnieuw bevestigen dat ieder mens, ongeacht zijn seksuele geaardheid, in zijn waardigheid moet worden gerespecteerd en met respect moet worden behandeld. Er moet zorg worden gedragen om elke vorm van onrechtvaardige discriminatie te vermijden, en in het bijzonder ook elke vorm van agressie en geweld.” Cf.: <https://www.otheo.be/nieuws/katholieke-kerk-veroordeelt-allegeweld-discriminatie-gericht-tegen-lhbti-ers>

oorsprong ligt van de discriminatie die men beweert te veroordelen. Door lhbt+ers als zondaars te bestempelen, doet men alsof men er helemaal geen benul van heeft dat het brandmerken van de gemeenschap van de homo's tot een gemeenschap van zondaars, het oordeel en het gedrag van zowel gelovigen als ongelovigen beïnvloedt en wel in de pejoratieve zin: deze vorm van betutteling werkt in het bijzonder polariserend en is ook leugenachtig.

De creatie van een kamp van zondaars is meteen de creatie van een kamp van de niet-zondaars en krachtens de woorden van Christus zelf, bestaan er geen mensen die niet zondigen.⁹⁰ De tweedeling lijkt abstract maar in de dagelijkse werkelijkheid worden effectief twee kampen gevormd waarbij het uiteraard zo zal zijn dat het ene kamp zich van het andere zal trachten te distantiëren. De kerk doet hier andermaal alsof haar neus bloedt en die houding is in dezer zeer hypocriet aangezien die stigmatisering reeds een oordeel inhoudt. Of ontkent de kerk dan het verband tussen oordeel en gedrag? In dat geval is de moraal van de katholieke kerk die immers het sturen van het gedrag beoogt, totaal absurd.

Vooraf is de houding van de kerk tegenover de gemeenschap van de lhbt+ers ook gevaarlijk. Zoals gezegd heeft het morele oordeel van de kerk een polariserend effect binnen het maatschappelijke gebeuren. Van zodra de pauselijke uitspraak dat homo's zondaars zijn, het nieuws haalt, worden principieel alle acht miljard mensen hiermee gebrainwasht. Zonde wordt uiteraard geassocieerd

⁹⁰Indien zij wel bestonden, dan had Jezus van Nazareth nooit gezegd: "Wie zonder zonde is, werpe de eerste steen".

met het kwaad en waar het kwaad aanwezig is, is er onheil en in de eerste plaats straf.

De kerk beweert nu wel dat zij de gangbare criminalisering en bestraffing (tot en met marteling en doodstraf) van homoseksuelen in talloze landen veroordeelt maar tegelijk lanceert zij bij monde van de paus het begrip van de 'immanente rechtvaardigheid'. Daarmee wordt eigenlijk een geloof in de straffende hand van de almachtige God beleden, in het van Daele woordenboek der Nederlandse taal omschreven als „*een zich in het verloop van de geschiedenis noodzakelijke en onvermijdelijk openbare gerechtigheid*." Hiermee zegt de kerk in feite dat in landen waar homo's *niet* gecriminaliseerd worden, zij alsnog niet onbestraft zullen blijven door die God waarvan de paus belijdt dat hij almachtig is en dat hij Hem vertegenwoordigt.

1,378 miljard katholieken⁹¹ krijgen dit te slikken maar ook alle andersgelovigen en alle ongelovigen horen de pauselijke woorden en wat meer is: naar het geloof van de slachtoffers van die zieke hersenspinsels wordt door niemand gevraagd; ook al houden zij de paus voor een megalomane kwakzalver, zij krijgen wat de kerkvorst uitkraamt over zich heen in de vorm van discriminatie en fysiek geweld en steeds vaker betalen zij voor andermans godsdienstwaanzin met hun leven.

De geschetste gang van zaken, is helemaal niet abstract: de praktijk voegt zich quasi naadloos naar de theorie zoals het gehoor zich voegt naar het bevel en dit ingevolge

⁹¹Het cijfer verwijst naar een telling uit 2021. Cf.:
<https://www.rkkerk.nl/aantal-katholieken-in-2021-wereldwijd-gestegen-tot-1378-miljard/>

de gekende toestand van de wereld. Verslaving aan drugs, aan macht en aan geld zijn niet langer de uitzondering doch de regel en de verslaafden doen alles wat in hun macht ligt om aan hun blinde driften tegemoet te kunnen komen.

Er zijn vooreerst de zeer goed georganiseerde legale roversbenden die handelen in levensmiddelen en in luxe-producten en die daartoe de vrije hand krijgen mits zij belastingen betalen aan de wereldheersers. Maar naast de economie die haar verlengstuk in de oorlog kent, is er nog het gestaag in omvang toenemende illegale en criminele circuit met tussenin een moerassige grijze zone.

De actoren in de genoemde zone genieten meer vrijheid dan deze die de legale instrumenten bespelen maar omdat zij ontsnappen aan controles zijn zij ook onderhevig aan meer gevaren. En in de vrijere maar gevaarlijkere zone waarin zij opereren, bevinden zich nu precies ook een heel ander soort van activiteiten die allerm minst crimineel zijn maar daarentegen levensnoodzakelijk en daar gaat het, beknopt uitgedrukt, om het intermenselijke verkeer van de vrije kennismakingen, waarbij onder meer vrienden worden gemaakt en bijvoorbeeld ook verlovingsen worden gesloten.

Daar worden geen contracten ondertekend, alles gebeurt daar min of meer in een sfeer van vertrouwen. Noch de politici noch de clerus hebben daar een zicht op en waar zij dat toch nastreven, opent zich een ongewenste, dystopische wereld waarvoor iedereen op de vlucht slaat omdat hij verband houdt met Big Brother, Brave New World, de theocratie of het totalitarisme.

In die grijze zone, die ons meer vrijheid biedt maar uiteraard ook minder veiligheid, zijn wie onvoldoende beschermd worden door sociale contacten, vogels voor de kat. Door haar misdadige belijdenissen in een bedrieglijk kleedje ontnemt de kerk aan allen die zij ongegrond terecht wijst, de natuurlijke bescherming van de sociale cohesie omdat zij haar zogenaamde 'zondaars' uit het sociale weefsel wegrukt en hen uit het midden van de maatschappij verbant.

Dit ten hemel schreiend onrecht start reeds waar de slachtoffers van de kerk nog kinderen zijn: in de puberteit worden zij op het matje geroepen en aangemaand zich te verzetten tegen hun 'tegennatuurlijke' aard. Op die manier worden zij in de kast gestopt, internaliseren zij de beschuldigingen die zij moeten slikken en blijven zij verstoken van de natuurlijke mogelijkheid om die sociale contacten te leggen die noodzakelijk zijn voor de bescherming van hun persoonlijke integriteit en voor hun lijfelijk verweer.

Verneemt men dagelijks in het nieuws dat een lijk werd opgevist uit een vijver of dat een ouderling slachtoffer werd van roofmoord, dan gaat het vaak om mensen die hun weerloosheid te danken hebben aan de kerk, die immers hun omgeving tegen hen in het harnas heeft gejaagd. Het gebeurt zoals gezegd geheel onopvallend en onder de dekmantel van zorg en goede bedoelingen maar de gevolgen brengen de eigenlijke inborst achter dat alles overduidelijk aan het licht. De enige uitweg die lhbt⁺ers hebben, is de door de kerk zelf aangeboden vluchtheuvel van het seminarie en de kloosters. In cellen, achter hoge muren, of in dienst van een eveneens megalomane vorst

die onder de dekmantel van christianisatie zijn kolonies die hele continenten beslaan, berooft en uitmoordt.⁹²

2

Men kan niet tegelijk én de lhbt+ers én de discriminatie jegens de lhbt+ers veroordelen, dat is zichzelf tegenspreken en ook en vooral is dat eten van twee walletjes, zoals het in de politiek heet en de geschiedenis toont aan dat de kerk, 'l'infâme', daarin nogal bedreven is. “*Écrasez/Écraser l'infâme*” is een uitroep van Voltaire en zij doelt op het misbruik van de religie door de kerk, niet op de religie als zodanig of op het christendom en zij is derhalve een veroordeling van pseudo-religiositeit en hypocrisie en een verdediging van de 'ware' religie.

In zekere zin analoog daarmee verdedigen de humanisten een ethiek die ook gehuldigd wordt in religies en ideologieën in en rond het christendom nadat die godsdienst door hen werd ontdaan van wat zij als bijgeloof beschouwen, al gaan zij wel zo ver dat zij meteen het godsbegrip op de helling zetten, al weten zij dat handig te vervangen door het concept van de natuur via een zekere (ons inziens oneigenlijke) interpretatie van Spinoza's “*Deus sive natura*” waaruit zij overhaaste consequenties trekken.⁹³

92 Tekst d.d. 27 april 2025.

93Cf.: Jan Bauwens, *Transatheïsme*, Serskamp 2003

(<https://blogimages.bloggen.be/transatheism/attach/564.pdf>), p. 206.

(stelling 21, par. 2): “*Onder meer Etienne Vermeersch geeft de volgende bijzondere maar ons inziens ongeoorloofde interpretatie aan Spinoza, waardoor hij hem ook naar zijn hand zet: “Een consequentie van het spinozisme die door Spinoza zelf niet werd getrokken is de volgende. Wanneer men stelt dat zowel de materiële als de geestelijke wereld volwaardige uitingen zijn van de godheid, dan suggereert men dat de godheid op een volledige wijze in de materiële we-*

Het protestantisme streefde al een 'zuivering' van het christendom na en mede ingevolge de resultaten van het onderzoek naar de historische figuur van Jezus van Nazareth, gaat het humanisme nog een stap verder, meer bepaald en in eenvoudige bewoordingen door de leer van alle goddelijkheid te ontdoen, waardoor het ophoudt een religie te zijn en verandert in een ethiek, weliswaar bijgewerkt of zelfs radicaal herschreven.

Dat de kerk volledig is afgeweken van haar eerste beginselen heeft uiteraard alles te maken met haar politieke ambities, haar machtswellust, sinds zij ermee akkoord ging de officiële religie van het Romeinse Rijk te worden. Sindsdien is sprake van een wereldwijde theocratie, waarbij niet God de leiding heeft en evenmin zijn woord, maar wel zijn zelfverklaarde vertegenwoordigers die tevens de wereldheersers waren ofwel nauw met hen samenwerkten.

Dat gebeurde tweeduizend jaar lang in een kerkgeschiedenis gekenmerkt door niet alleen woordenstrijd om het eigen gelijk en om de waarheid maar door steeds gruwelijkere oorlogen. De jongste grote samenzwering was deze waarbij de kerk de andere kant opkeek toen zes miljoen joden, Roma, homo's en nog andere 'Untermen-

reld is uitgedrukt en daaruit kan de conclusie worden getrokken dat een 'geestelijk' attribuut overbodig is en dat men dus de werkelijkheid (de godheid) kan zien, als niets anders dan een oneindige materiële wereld" (E. Vermeersch, 1993: *Geschiedenis van de Wijsbegeerte van de Hedendaagse Tijden*, hoorcolleges en syllabus, Universiteit Gent, 1992-'93.)" Zie ook: "*Over het katholicisme, het katholicisme, de Waarheid en het Leven - ter aanvulling op het voorgaande*" (in: *Tisallemaiet* d.d. 30.03.2016: <https://www.bloggen.be/tisallemaiet/archief.php?ID=2868081>)

schen' op industriële wijze werden omgebracht.⁹⁴ De verantwoordelijkheid van de kerk in dezer werd overtuigend gedocumenteerd aangetoond door verschillende historici - in Vlaanderen door Dirk Verhofstadt in zijn werk, getiteld: *“Pius XII en de vernietiging van de Joden. De morele schuldvraag van de kerk en de paus.”*⁹⁵

De kruistochten, de kolonisering van Amerika en andere werelddelen met in haar zog de slavenhandel gedurende verschillende eeuwen alsook de activiteiten van de inquisitie als zodanig laten niets aan de verbeelding over inzake de moorddadige politiek van een instituut dat desondanks zichzelf weet blijven te profileren als het toonaangevende morele geweten van de mensheid.

Dat laatste is een hoogstandje verwezenlijkt dankzij bijzonder verregaande en beproefde psychologische en sociologische inzichten en tactieken, bondig te omschrijven als het toneel van de wolf in schapenvacht. Wie immers zou het lef hebben om te denken dat zachtaardig ogende, bejaarde heren die op immer ingetogen toon minzame woorden debiteren - eigenlijk fluisteren en zingen -, die zich kleden in malse, sierlijke, witte en rode met kant omzoomde gewaden en die verblijven in paradijselijke paleizen, in staat zouden zijn om een vlieg kwaad te

94Zie: J. Bauwens, *Fundeert het katholicisme onze beschaving?*, Serskamp 2019. Cf.:

<https://blogimages.bloggen.be/tisallemaiet/attach/93208096418.pdf>
alsook: J. Bauwens, *Hoe Europa groot en rijk werd*, Serskamp 2020. Cf.:

<https://blogimages.bloggen.be/tisallemaiet/attach/93208098663.pdf>
95Dirk Verhofstadt, *“Pius XII en de vernietiging van de Joden. De morele schuldvraag van de kerk en de paus”*, Atlas Contact, 2008. (University Press, Gent, 2010.)

doen? Maar het kwaad verbergt zich, met haar toneel dompelt zij alle geesten onder in een fluwelen duisternis vol valstrikken, een labyrint waaruit nog weinigen de weg terug vinden.⁹⁶

3

De kerk is niet een gevaar dat zich in een ver verleden heeft afgespeeld en dat behoort tot een geschiedenis die zij nu samen met ons zou betreuren: haar praktijken zetten zich onverminderd voort en zij wordt er op de koop toe voor beloond met een immer toenemend aantal leden.

Over die ledenwerving dient overigens nog opgemerkt te worden dat zij gebeurt middels het doopsel van boorlingen die noch van toeten noch van van blazen weten en gemakshalve zullen zij er meestal niet aan denken om in de loop van hun verdere leven daar verzet tegen aan te tekenen omdat zulks gezien sociale druk, administratieve rompslomp en traditiegetrouwheid, allerlei ongewenste problemen met zich mee zou brengen.

Men dient hier ook rekening te houden met het feit dat het merendeel van de mensen nog steeds 'bijgelovig' zijn terwijl het doopsel in feite niets anders is dan een exorcisme, een duiveluitdrijving, welke gebeurt door een priester met de woorden: *"Wij vragen U voor dit kind: laat de invloed van de Boze er geen vat op krijgen; maak het sterk om het kwaad te overwinnen, laat het door de kracht van Jezus' sterven en verrijzen ontkomen aan de macht van de erfzonde."* Vroeger was het overigens zo dat doodgeboren of ongedoopte kinderen niet begraven

⁹⁶ Tekst d.d. 29 april 2025.

mochten worden in gewijde aarde, wat nog steeds geldt voor niet-katholieken.

De ouders zijn in de wolken met de nieuw geborene maar de pastoor merkt op dat zij niet alleen verantwoordelijk zijn voor zijn voeding en opvoeding maar tevens voor zijn zielenheil en het naast zich neerleggen van de doopplicht zou derhalve tot gevolg hebben dat het kind na zijn dood voor eeuwig in de hel zou branden. Dan redeneert bijna iedereen met de volgende twee argumenten: wat de pastoor zegt, is niet onwaar omdat ik het niet begrijp: wie ben ik om de leer in twijfel te trekken van een instituut met twee miljard volgelingen en bestuurd door hooggeleerde geestelijken die het lichaam van Christus vertegenwoordigen en dat zich al tweeduizend jaar lang buigt over deze complexe problematiek? Vervolgens denkt men: baat het niet, het schaadt ook niet. En ten derde moet daaraan nog toegevoegd worden dat als één van de ouders het doopsel wil en de andere niet, er zeker en vast geen ruzie zal over gemaakt worden en dat, om zeer begrijpelijke redenen, degene die het doopsel wil, zijn of haar zin zal krijgen en dat zal waarschijnlijk ook het geval zijn waar de geïntimideerde een grootouder of overgrootouder betreft, zodat de gevallen waarbij in een katholieke familie helemaal niemand het doopsel wenst, quasi onbestaande zijn.

Maar om terug te keren naar het onderwerp: de kerk is en blijft er bijzonder gevaarlijke praktijken op na houden en zij worden geïllustreerd door haar optreden naar aanleiding van de hedendaagse politieke constellatie op wereldschaal. Het nazisme van Adolf Hitler is weliswaar taboe, al leggen neonazi's het verbod om daarmee nog te sympa-

thiseren waar zij dat kunnen, naast zich neer, maar de in de Verenigde Staten van Amerika heden via populisme aan de macht gekomen extreemrechtse vleugel van de politiek, is opnieuw bekrompen nationalistisch, imperialistisch, racistisch, egocentrisch, narcistisch en egoïstisch. Zij is een vrucht van het kapitalisme of dus van de heerschappij van de geldgod, de megaconcerns, de vertegenwoordigers van de begeerte die even inhoudsloos is als het geld, die zich keert tegen de mens die zij in haar macht krijgt en die hem perverteert en verslaaft. Ook Rusland is in de greep van oligarchen en derhalve van dezelfde mammon, die net zoals de begeerte zelfdestrutief is, zich keert tegen zichzelf, met name waar hij uit het niets een frontlijn in het leven roept, een plek waar hij zichzelf bestrijdt, de lichamen die hij in zijn bezit heeft, zijn oostelijke tegen zijn westelijke schare onderworpen, daarbij aangespoord door enerzijds, aan oostelijke zijde, de orthodoxe patriarch die vanuit zijn malse zetel de ongelukkige troepen aanmaant geen angst te hebben voor de dood en anderzijds, aan westelijke zijde, de katholieke bisschoppen die in misvieringen met de angstige vrouwen en kinderen van de frontsoldaten, deze prijzen als voorbeelden van naastenliefde (de pas overleden paus had zoals bekend op zijn werktafel de bijbel van een Oekraïens gesneuvelde als aandenken).⁹⁷

4

Deze oorlog is opnieuw een godsdienstoorlog en werd al lang voorbereid door de getrouwen van enerzijds het conservatief katholicisme en anderzijds het kapitaalkrachtige extreemrechts, met andere woorden de unie van een dub-

⁹⁷ Tekst d.d. 29 april 2025.

bele slavendrijverij met aan de ene kant de dwang van het geld en aan de andere kant de zweep van het geloof, die beide onvrij maken of dus tot blinde gehoorzaamheid nopen.

Ten eerste het kapitaal, ontstaan uit enerzijds de arbeids-ethiek en anderzijds de lustangst welke zich vertalen in hard werken en sparen, waarbij de arbeid en de versterking het deel zijn van de loonslaven terwijl het aldus tot stand komende kapitaal aan hun meesters ten goede komt en, ten tweede, het geloof dat de gehoorzaamheid verzekert van de slaven en ook de instandhouding van de twee klassen: de meesters die genieten en hun dienaren die ter wereld zijn gekomen om te lijden.

Want alles welbeschouwd lijkt het er wel op, zoals niemand kan ontkennen, dat er mensen zijn die werkelijk geboren worden om alleen maar af te zien en bovendien lijkt het er op dat het christendom werd uitgevonden om aan de lijdende klasse voldoende troost te bieden teneinde hen in het gareel te kunnen houden dat de leidinggevende klasse voor haar bedacht heeft of, zoals Karl Marx het verwoordde, lijkt het erop dat godsdienst opium is voor het volk. In die mening wordt hij eigenlijk voorafgegaan door Friedrich Nietzsche die de slavenmoraal zag als een overlevingsstrategie: de slaven hebben van de nood een deugd gemaakt.

De oorlog die zich momenteel ontwikkelt, vindt zijn oorsprong in de vrees van de heersende klasse om de macht te verliezen en die vrees is niet ongegrond. De heersers zijn weliswaar gebaat met goed opgeleide dienaren en gehoorzame loonslaven maar tegelijk beseffen zij heel goed dat als geen maat gehouden wordt in die ontwikke-

ling, de greep op de onderdanen dreigt te verdwijnen, wat gebeurt op dezelfde manier waarop mensen hun greep verliezen op hun werktuigen zodat die hen gaan overheersen en daarover gaat reeds het zeer oude verhaal van de golem, als het ware de verre voorouder van de artificiële intelligentie. Het volk is immers het instrument waarmee de elite zich van haar levensstandaard verzekert, precies zoals de veestapel ons, mensen, garandeert dat wij niet zullen verhongeren.

Tot grote verbijstering van de heersers, want eigenlijk onverwacht, is de ontwikkeling van het volk in de decennia volgend op de Tweede Wereldoorlog een beetje uit de hand gelopen, althans naar hun zin, om niet te zeggen dat een goed deel van de massa zich in korte tijd heeft weten te emanciperen, tot zelfbewustzijn is gekomen en de lusten ontdekt heeft die voordien het voorrecht waren van hun meesters en het gaat hier niet zozeer over de eetlust maar wel over de ontdekking van de kunsten en de ontwikkeling van het intellect. Het volk heeft de stap gezet van overleven naar leven. Alle mensen willen aan hun kinderen meer kunnen bieden dan de vaste job die door niemand nog begeerd wordt omdat de beloftes die daar rond gemaakt werden, leugenachtig en misleidend zijn gebleken. Het heeft de elite bijzonder veel listigheid gekost om massa's mensen te laten geloven dat het ideaal leven bestaat in opstaan om vijf uur in de ochtend om de trein te halen, te gaan werken en laat in de avond afgepeigerd thuis te komen, en dit elke dag tot op de leeftijd dat het echt niet meer gaat, waarna men alleen nog naar zijn einde toe strompelt en sterft.

Overleven kost geld en de draagkracht van de aarde om mensen te laten overleven is beperkt. Leven echter kost uiteraard nog veel meer geld dan louter overleven en dat geld is er niet om alle mensen die tot nog toe hebben weten te overleven, ook te laten leven zoals de *beau monde* dat doet. Laatst genoemden weten zich in hun levensstandaard bedreigd want de middelen zijn beperkt en het is nu eenmaal zo dat de bovenlaag niet zonder haar slaven kan blijven bestaan met de levensstandaard waaraan zij gewend geraakt is. Komt daarbij dat de beveiliging van de *upper class* tegen een uit de kluiten gewassen volk niet langer een sinecure is en zelfs meer middelen gaat opslorpen dan de instandhouding van haar welvaartspeil als zodanig.

Het tijdperk van de christianisatie onder het motto “Gaet en onderwijst alle volkeren!” is voorbij en zo wordt niet langer de ethiek van dienstbaarheid onder de massa verbreid maar heeft de slavenmoraal plaats geruimd voor een heel andere kijk op de wereld. Het gaat bovendien om een verschuiving die resulteert uit het verleden systeem van de uitbuiting zelf, dat hiermee ook op zijn grenzen botst. En precies zoals men niet ongedaan kan maken wat men weet, kan men ook niet meer achterwaarts inzake de levensstandaard die men gekend heeft: het is een probleem dat alleen opgelost kan worden door degenen die het belichamen, uit te schakelen of om te brengen. “Krieg und Leichen, die letzte Hoffnung der Reichen.”⁹⁸

98 Tekst d.d. 30 april 2025.

De kwestie hoe en waarom oorlogen begonnen worden of blijven voortduren, is misschien te herleiden tot de vraag waarom de ene mens de andere doodt: wat stelt iemand in staat een ander om te brengen?

Nu kunnen mensen allerlei redenen daartoe bedenken omdat zij grote hersenen hebben maar kon men die vraag stellen aan de dieren, zij zouden zeggen: wij doden uit zelfbehoud, wij doden om te eten en deden wij dat niet, wij zouden omkomen. De natuur staat ons niet toe om lijdzaam toe te zien hoe wij aan ons einde komen, de drang tot zelfbehoud zit in ieder wezen ingebakken en het is volstrekt onmogelijk om er helemaal geen gevolg aan te geven. Met dat doel heeft de goede God ons ook tanden gegeven en klauwen, stekels, gifklieren, angels en wat niet meer? Ja, hersenen.

Inderdaad, de mensen doen dat ook, doden om te eten en dat zij soortgenoten doden, lijkt verband te houden met hetzelfde euvel: oorlog gaat om territoria, leefgebieden, en een tekort aan grond is honger, vandaar.

Het tekort doet zich niet voor totdat er in verhouding tot de beschikbare territoria teveel mensen zijn want dan bedreigen zij elkaar, gewoon omdat zij er zijn, zij moeten immers allemaal eten en een appel kan men niet twee keer opeten: als een ander hem opeet, heb ik niets en ga ik dood, dus moet ik de ander voor zijn.

Overbevolking dus, veroorzaakt oorlogen, zo zou men zeggen en dan rijst de vraag: waarom is er overbevolking? Waarom zijn er meer mensen dan dat er leefgebied voorradig is? En is er inderdaad een overschot aan men-

sen of is er alleen maar een tekort aan levensmiddelen, waartoe ook leefgebieden behoren?

Het antwoord luidt dat inderdaad honderden miljoenen mensen lijden onder een aanzienlijk tekort aan voedsel maar globaal gezien is er genoeg te eten voor iedereen: dat er honger is, heeft te maken met de *verdeling* van de beschikbare levensmiddelen en over die kwestie is iedereen het eens.

De VN noemen als de belangrijkste oorzaken van de honger, de oorlogen en een toenemende ongelijkheid.⁹⁹ Het is allang bekend dat slechts enkele percenten van het mensdom bijna alles bezitten terwijl miljarden soortgenoten zo goed als niets hebben en derhalve honger moeten lijden. En terwijl men geneigd zou zijn om te besluiten dat oorlogen worden gevoerd om de honger tegen te gaan, blijkt net andersom de oorlog de allerbelangrijkste oorzaak van de honger. De oorlog en de ongelijkheid, zo zegt het rapport van de VN en ongelijkheid, zoals we allen weten, is de resultante van de economische oorlogsvoering. Het is geen geheim dat oorlog het verlengstuk is van de economie. Of althans van *onze* economie: de concurrentiële, de kapitalistische, voortvloeiend uit de combinatie van de arbeidsethiek en de slavenmoraal.

Tevens moet men erkennen dat het niet de armen zijn die oorlog voeren maar uitgerekend de superrijken en de gebieden die zij inpalmen, behoorden toe aan wie zich niet verdedigen konden en dat zijn per definitie armen.

⁹⁹<https://nos.nl/artikel/2473695-vn-rapport-258-miljoen-mensen-kampen-met-groot-voedseltekort>

Het is derhalve onwaar dat overbevolking oorlogen uitlokt. In het dierenrijk zou dit het geval kunnen zijn maar onder mensen spelen kennelijk nog andere factoren mee. En de ondeugd van de gulzigheid dringt zich op, het veroveren van leefgebieden als anticipatie op mogelijke toekomstige tekorten.

Edoch, ook dit argument blijkt geen hout te snijden, op hebzucht immers staat geen maat; de overvolle voorraadschuren worden in tijden van hongersnood uit het zicht gehouden en het surplus wordt pas vrijgegeven als de houdbaarheidsdatum geen andere keuze meer offreert dan weggooien of weggeven. Of het dan terecht komt bij de hongerigen, is nog een andere kwestie: warenhuizen blijken eerder geneigd om onverkochte spullen aan verminderde tarieven aan het eigen cliënteel te slijten en vermoedelijk is dat ook op grote schaal de gangbare manier van werken.

Niet de dreiging van de honger veroorzaakt oorlogen maar, net andersom, is oorlog de belangrijkste oorzaak van de honger. Blijft aldus de vraag wat oorlogen veroorzaakt. En denken we nu een ogenblik aan Pascal met zijn middeldoelomkering waar hij vertelt dat de jacht zich weliswaar probeert te legitimeren met het voorwendsel van de voedselvoorziening maar dat ook hier de zaken op hun kop worden gezet: mensen gaan niet jagen om te kunnen eten; de honger is slechts het voorwendsel om op jacht te kunnen gaan; het doel in dit hele toneel is het botvieren van het jachtinstinct, de moordlust!

En dit is geen goed nieuws voor wie zich beijveren voor de vrede. Oorlog laat zich niet met redelijke argumenten verklaren maar godbetert enkel met verborgen drijfveren

en lusten. Het reilen en zeilen in de wereld blijkt geen resultante van rationele beslissingen maar de nooit te voorspellen uitkomst van een samenspel van onbestuurbare driften. Oorlog volgt uit het verstoken zijn van rationaliteit en uit de huldiging van het irrationele dat de mens moet vrijpleiten van zijn verantwoordelijkheid voor het botvieren van zijn driften. En, andermaal, het gaat hier nota bene niet over het gewone volk: jacht en oorlog vormen het vermaak van de elite; het volk is vee, proefkonijn of speelgoed. En de 'elite' geloven niet in God: zij voeren hem ten tonele; hij is hun handpop.

Mensen belijden dat er rassen zijn en dat zij tot een beter ras behoren, niet omdat zij daarvan overtuigd zijn maar om een reden te hebben die de onderdrukking van anderen rechtvaardigt. Op dezelfde manier wordt een geloof beleden, niet omdat men denkt dat het ook waar is maar om te kunnen overleven. In de twee gevallen echter gaat het om leugens die zich in allerlei bochten wringen om alsnog voor de waarheid te kunnen doorgaan. Totdat zij op hun grenzen botsen en de waarheid hen achterhaalt en aan het licht komt. De irrationaliteit wordt aangewend om te kunnen overheersen (en zo rechtvaardigt bijvoorbeeld het racisme de repressie) of om te kunnen overleven (de slavenmoraal als overlevingsstrategie). Met de godsdienst bemiddelt de clerus de potentaten om de onderdrukking te vrijwaren van elke tegenstand.¹⁰⁰

6

Waar emancipatie van de partij is, dreigen zekere categorieën van burgers hun voorrechten te verliezen en omdat

100 Tekst d.d. 30 april 2025.

iedereen het moeilijk heeft om te wennen aan welvaartsachteruitgang, kan men er donder op zeggen dat daar verzet van komt. Een mooi voorbeeld geeft de geschiedenis van de afschaffing van de slavernij in Noord-Amerika: de verdeeldheid ontstaan tussen voor- en tegenstanders leidde tot de Amerikaanse Burgeroorlog die tussen 1861 en 1865 meer dan zeshonderdduizend doden heeft gemaakt en evenveel gewonden. De geschiedenis is als volgt.

Eeuwen lang werden in grote zeilschepen gelijk ingeblikte sardientjes negerslaven uit Afrika ingevoerd in Noord-Amerika om daar de plantages van suikerriet, katoen, tabak en thee te bevolken.¹⁰¹ Zo werden in de negentiende eeuw 3.330.000 slaven uit West-Afrika (Loanga, Angola, Mozambique) geëxporteerd. Eind negentiende eeuw kwam er steeds meer protest, vooral vanwege de Quakers, een christelijke sekte wars van de kerk, die ontsnapte slaven hielpen. Een bekende biografie is Harriet Beecher Stowe's *Uncle Tom's Cabin (De negerhut van oom Tom)*.

Amerika splitste in een noordelijk stuk dat slavernij verbood en een zuidelijk stuk waar de kapitalisten-grootgrondbezitters de slavernij uit alle macht in stand hielden. De blanke abolitionist John Brown ontketende een mislukte slavenopstand en werd in 1859 als terrorist opge-

101De geschiedenis van de slavernij werd beschreven door de historicus Dick Harrison in zijn boek, getiteld: *De geschiedenis van de slavernij van Mesopotamië tot moderne mensenhandel*, Uitgeverij Omniboek, Utrecht 2019. (Oorspr.: *Slaveriets historia*, Historiska Media, Zweden 2015), Voor een synthese van het boekwerk, zie: J. Bauwens, *Hoe Europa groot en rijk werd*, Serskamp 2020. Cf.: <https://blogimages.bloggen.be/tisallemaiet/attach/93208098663.pdf>

hangen.¹⁰² Met zijn laatste woorden voorspelde hij de bloedige burgeroorlog die een goed jaar later een feit was. In Katholiek Nieuwsblad van 24 augustus 2024 schrijft Eric Van Teylingen: *“De rol van de mondiale katholieke Kerk bij de slavernij is in geen enkel opzicht mooi; katholieken waren immers volop betrokken bij de handel in mensen. Denk daarbij aan katholieke landen als Portugal, Spanje en Frankrijk. En het is pas in 1888 dat de sociale paus Leo XIII zich – volgens velen als eerste paus – volmondig uitsprak tegen de slavernij in zijn encycliek In Plurimis, op 5 mei van dat jaar verschenen.”*¹⁰³ Op dat ogenblik waren in de Trans-Atlantische slavenhandel al drie eeuwen aan een stuk Afrikaanse negerslaven met vrachtschepen naar de Amerikaanse plantages verscheept - in totaal tussen de acht en de veertien miljoen mensen.

De rol van de kerk in het tot stand komen van een oorlog en derhalve ook met betrekking tot het Europees conflict is complex. Om te beginnen - een cruciaal punt voor elke machtsinstelling - wil de kerk zich ervan verzekeren een stem te zijn en ook te blijven, die iedereen over de hele wereld altijd horen zal en om dat te bereiken heeft zij immer alle registers opengetrokken. In wat volgt bekijken wij er twee van.

102Te zijner ere werd het alom bekende lied “*John Browns Body*” geschreven, dat hier kan beluisterd worden:
<https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&q=youtube+John+Brown%27s+Body#fpstate=ive&vld=cid:7a6603d1,vid:StFB2g0urhA,st:0>
 103Cf.: <https://www.kn.nl/inspiratie/indringende-en-ontnuchterende-blik-op-kerkelijk-slavernijverleden/>

Vooreerst heeft de kerk altijd beleden en blijft zij ook belijden de stem van God zelf te vertolken en die boodschap is sinds twee millennia de wereld rondgegaan zodat men wel twee keer zal nadenken vooraleer men de oren daarvoor sluit: niet zozeer omdat men de mogelijkheid incalculeert dat de stem van de kerk inderdaad Gods stem zou kunnen zijn, maar omdat men rekening dient te houden met het feit dat alle acht miljard mensen daarover geïnformeerd zijn dat sinds tweeduizend jaar de stem van de kerk zichzelf als de stem van God profileert en dat twee miljard onder hen ook belijden dit te geloven. Er is een enorme capaciteit aan macht en aan geweld nodig om ervoor te zorgen dat iedereen op aarde zwijgt en kijkt in de richting van de bewuste spreker van zodra die zijn mond opendoet.

Geconfronteerd met het lijden en de dood in dit tranendal, vertelt men sinds oudsher het verhaal dat het ooit anders was én dat het geluk terug kan keren maar dan wel op voorwaarde dat men gehoor geeft aan de verteller. Hij zegt over zichzelf profeet te zijn, vertolker van het woord van de Schepper van hemel en aarde en wat heeft een bewoner van het tranendal nog te verliezen als hij door de 'erfzonde' reeds alles kwijtgespeeld is? Derhalve luistert hij, geeft hij het verhaal een kans en doet hij wat hem wordt opgedragen: hij gelooft het verhaal, het woord Gods, de Bijbel.

En uiteraard geeft hij krediet aan degenen die met het Boek der boeken op de proppen zijn gekomen: Mozes, om te beginnen, die als het ware vanuit de hemel van een berg nederdaalde, geladen met stenen tafels waarop in het handschrift van God zelf gebeiteld stond wat ons te doen

staat. En dan volgen doorheen de eeuwen een hele reeks profeten met goddelijke geschriften, bevelen, verboden, zelfs voorschriften voor hygiëne, voeding en kledij plus het bevel aan elke man om zijn oudste zoon met een mes te doden en hem op een brandstapel te offeren aan de naar zijn eigen zeggen jaloerse God, als teken van trouw.

De profeten voorspellen dat God zijn eigen zoon naar het tranendal zal zenden om hier onze schuld op zich te nemen en uit te boeten, zodat het paradijs van weleer kan teruggewonnen worden. En warempel, op de plek waar de voorspelling gedaan werd, trekt op een keer een man rond die wonderen verricht, die de Schriftgeleerden onderricht en ook het volk en die geen stap opzij zet voor wie in hem niet God maar een godslasteraar zien. Hij wordt opgepakt, veroordeeld, gemarteld en gedood maar, zoals ook werd voorspeld door de profeten, verrijst hij uit zijn graf, verschijnt hij aan zijn volgelingen en wordt dan ten hemel opgenomen waar hij ook vandaan kwam.

Voor die tijd echter, heeft hij een opvolger aangeduid, zijn steenrots Petrus waarop hij zijn vertrouwen heeft gesteld, de eerste paus van zijn kerk, die zijn volgeling Paulus 'zijn verheerlijkt lichaam' noemt, dat geleid wordt door een heilige geest. Die dicteert dan verder aan de paus en aan zijn clerus wat wij allemaal moeten doen en laten om het verloren paradijs alsnog te verwerven.

Aldus werd een stem geconstrueerd die iedereen over de hele wereld altijd horen zal: het is de stem, naar haar eigen zeggen, die alles beval om te ontstaan, die het schepende werk heeft verricht en die het ook herstellen zal als er gehoor wordt aan gegeven.

Een mooi voorbeeld van het zich op God beroepende woord is het zogenaamde 'requerimento' uit 1513. Na de ontdekking van Amerika door Christoffel Columbus zag het Westen brood in de 'Nieuwe Wereld' en stuurde paus Adrianus VI een brief naar de inboorlingen (het beruchte 'requerimento') waarin hij duidelijk maakte dat hij het goddelijke gezag was op aarde en dat zij hem bijgevolg gehoorzaamheid verschuldigd waren en zich moesten laten dopen en onderdaan worden van de Spaanse vorst (onder wiens bevel Columbus opereerde), op straffe van verslaving en dood.

Uiteraard weten wij intussen dat het de bedoeling was om de hele bevolking van roodhuiden te laten werken op de plantages van de Europese kapitalisten. Toen de inheemsen verzet boden, dreigden zij allemaal te worden uitgemeord maar het merendeel kwam om ingevolge besmettingen met westerse ziektes. Nieuwe slaven werden dan maar geroofd in Afrika en met zeilschepen naar Amerika versast, drie eeuwen lang en, zoals hoger gezegd, werd dat het lot van naar schatting acht tot veertien miljoen (zwarte) mensen.¹⁰⁴

De clerus zegt zoals de profeten het woord van God te spreken en verzekert zich aldus wereldwijd van haar gehoor maar zij doet dat ook nog op een zo mogelijk nog veel doortastender manier, namelijk door zich onze moeder te noemen - “onze moeder de Heilige Kerk” - en

104Zie ook: “*Hoe Europa groot en rijk werd*”, par. 4: <https://www.bloggen.be/Tisallemaiet/archief.php?ID=3196456> ; voor de volledige tekst, zie: J. Bauwens, *Hoe Europa groot en rijk werd*, Serskamp 2020. Cf.: <https://blogimages.bloggen.be/tisallemaiet/attach/93208098663.pdf>

daarmee weet zij zich in de kern zelf van ons wezen te boren.

Louter fysiek beschouwd is onze moeder in feite onze God omdat zij het is die ons in haar schoot gevormd heeft naar haar eigen beeld en gelijkenis en reeds op die manier laat wat de kerk in dit verband over zichzelf beweert, ons niet onberoerd. Maar zij beroert ons ook nog op een dieper niveau. Onze moeder immers is het wezen dat ons op de wereld heeft gezet, wat betekent dat zij het is die voor ons de verantwoordelijkheid draagt. In de zin dat wij haar kinderen zijn, waakt zij dag en nacht over ons bestaan, zij voedt ons, hoedt ons tegen de kou en geeft ons alles wat wij nodig hebben om te leven. Maar ook in een nog andere betekenis kunnen wij onze moeder helemaal niet missen, ook al zijn wij voor onze zelfinstandhouding van haar onafhankelijk geworden en die betekenis wordt ons meestal pas duidelijk als het ogenblik gekomen is dat wij onze moeder moeten verliezen.

Zolang wij een moeder hebben, kunnen wij bij haar terecht met onze existentiële nood, waar die zich bij uitstek laat voelen in de vraag naar de zin van ons bestaan die ons kan overleveren aan de twijfel. In die ogenblikken zoeken wij onze moeder op en haar aanwezigheid alleen volstaat om onze onrust weg te nemen omdat wij weten dat zij het is die ons gewild heeft. Onze moeder staat garant voor het feit dat wij gewild zijn omdat zij het is door wie wij gewild zijn en in haar nabijheid valt de last van onze twijfel van ons af omdat wij ons ervan kunnen verzekeren dat onze moeder deze last voor ons draagt, zoals ze ons ook fysiek gedragen heeft en zoals zij ons in haar

hart draagt, want moeders zijn bereid om voor hun kinderen te sterven.

Echter, eens onze moeder er niet meer is, bestaat er in de hele wereld principieel ook niemand meer die bereid zou zijn om zijn of haar leven voor ons op te offeren; de rust die onze moeder ons verschaftte door haar aanwezigheid die de verzekering was dat ons bestaan gewild is, lijkt eensklaps verdwenen en ons rest dan een ongeborgenheid en een gevoel van verlatenheid dat zelfs het meest ontwikkelde sociale weefsel niet bij machte is om op te vangen. Wij vernemen vaker dat de geliefde onvervangbaar is maar dat geldt in een nog veel grotere mate voor de onvoorwaardelijk liefhebbende omdat wij slechts bestaan in de aandacht van de ander. Alleen de mensheid als zodanig mag kandideren om die unieke taak over te nemen.

De kerk echter, die een gat ziet in de markt, eigent zich die taak toe en speelt voor onze moeder. Maar dat zij vals speelt, blijkt al gauw; geen moeder immers zal er ooit aan denken om haar kinderen naar het front te jagen. Het eerbetoon in de opschriften op de stenen graven op het kerkhof van de gesneuvelde oorlogshelden in de trant van *“Hier liggen hun lijken als zaden in het zand, hoop op den Oogst O Vlaanderland”*¹⁰⁵, doen slechts denken aan de passage in Genesis waar alle jonge vaders worden belast met de opdracht hun oudste zonen als eerbetoon aan Jahweh om te brengen.

De auteur van het geciteerde vers was dan ook een priester-nazi die met donderpreken Vlaamse jonge vaders naar

¹⁰⁵Het bekende vers uit 1916 is van de hand van de Alveringemse priester-dichter Cyriel Verschaeve en het prijkte op de eerste IJzertoren alsook op talloze andere oorlogsgedenktekens.

het oostfront stuurde met het 'Vlaams Legioen', om daar te gaan vechten tegen het Rode Leger van de 'goddeloze communisten' - slechts weinigen keerden ooit terug¹⁰⁶; hijzelf koos het hazenpad naar Tirol waar hij op de leeftijd van vijfenzeventig jaar stierf. De geschiedenis herhaalt zich.¹⁰⁷

106De rekruten deden het deels uit avonturisme, omwille van het geld, uit Vlaams-nationalisme, uit bewondering voor Hitler maar ook uit geloofsovertuiging. (!)

107 Tekst d.d. 1 mei 2025.

Blasfemie

Met paardenmiddelen heeft het Europese continent alsnog kunnen verhinderen dat extreemrechts de les ging spellen aan het ontwikkelde deel van onze bevolking maar nu moeten we ons steeds vaker ergeren aan het beleurende vingertje van de Amerikaanse bijna-fascisten in de richting van Europa, het continent waar deze volgelingen van Columbus vandaan komen die tegelijk de eigenaars waren van de plantages en van de slaven die daar drie eeuwen lang met cargoschepen vanuit het leeg te roven Afrika werden naartoe gebracht en die daar ook gecrepeerd zijn - acht tot veertien miljoen mensen.

Amerikaanse rechtsextremisten, tegenstanders van de abolitionisten, kapitalisten en onderdanen ook van de Romeinse opperbevelhebber, zijne heiligheid de paus: Europa beschermen doen ze niet langer, zo maken ze zich sterk, alsof ze, vanuit hun alsnog veilige plek, ooit iets anders deden dan het continent waar de avonturiers vandaan komen, voor hun kar spannen in een ongeremde veroveringsdrift of beter: in de onverdroten kolonisering van de beschaafde wereld en de onderwerping ervan aan het onbeschofte recht van de sterkste waarvoor de kapitalistische economie garant staat. Dat alles onder het mom van democratisering, een toneel waarvan de Vietnamoorlog het toonbeeld is, overtuigend beschreven door de alsnog overgebleven dissidenten Noam Chomsky en Edward Herman in hun beroemde publicatie van 1988 over de leugenfabriek van de oorlogszuchtige kapitalisten,

Manufacturing Consent of: de fabricatie van de jaknikkers.¹⁰⁸

Nee denken en ja knikken, dat is wat het huzarenstukje van het autoritarisme vermag te bekomen van het volk, het komt recht uit 1984 van George Orwell waar Big Brother baas is, die zijn onderdanen verplicht te liegen, nu in de gedaante van het gouden kalf, het gedrocht dat geen andere principes duldt dan dat van de grenzeloze winst, uiteraard ten koste van het leven. Rijk en dom is aan de macht en dat is de arrogantie of de superbia, de hoogmoed, de eerste hoofdzonde die zorgt voor de aanmaak van de voltallige bevolking van de hel.

Zoals altijd en overal zitten zij ook daar op de eerste rij, zij hebben er immers voor betaald, en van daaruit schuiven zij ongeduldig aan, de bezetters van de eerste rij, en alle andere rijen volgen, ja, zij drummen elkander weg zoals hongerlijders dat doen aan de plek van de soepbedeling, de eerste rij en alle volgende rijen volgen, richting het centrum van het theater, trapje-op, tot voor de voeten van hun meester, of liever: de poten, want Lucifer is een gedrocht, en in een ongelooflijk tempo plukt hij de ene na de andere van de planken en propt hen tussen de tanden in zijn muil, bloed spat in het rond en zij die opkomen, zien kennelijk niet wat er met hen gebeuren zal, zo blind heeft de hebzucht hen gemaakt, zozeer honger en zij naar wat hun straf zal zijn, zij die de halve wereld aan de honger overleverden, toen er nog ruimschoots genoeg was

108Noam Chomsky en Edward S. Herman, *Manufacturing Consent. De politieke economie van de massamedia*, vertaling naar het Nederlands door Jan Reyniers, Epo, Berchem 2025. Oorspronkelijk: *Manufacturing Consent. The Political Economy of the Mass Media*, Pantheon Books, New York 1988.

voor iedereen. Verslonden worden de verslinders door de diabol.

De democratie heeft het volk tot koning uitgeroepen; de koning verhief zichzelf tot nar. Toen Christus ter dood werd veroordeeld, vroeg een verbouweweerde Pilatus naar het oordeel van zijn vrouw, die zegde geen schuld te vinden in de man en die hem aanraadde voorzichtig te zijn want zij had een kwade droom gehad over het hele gebeuren en vervolgens richtte hij zich tot het volk dat, onder druk van de jaloerse Schriftgeleerden, de onschuldige prompt liet kruisigen en met dat doel offerde het een moordenaar op.

De macht die Pilatus aan het volk gaf, was niet om het even welke macht, het was de macht om hun koning, de koning der joden, om te brengen, zo hoefde Pilatus dat zelf niet te doen, het is immers laf om een onschuldige te laten boeten. Door aan zichzelf voor die tijd de macht die hem toekwam te ontnemen, degradeerde Pilatus zichzelf tot nar en hij voltrok die machtsafstand middels het tafereel waarbij hij zijn handen in onschuld waste. Het koninklijke gezag dat de nar uithangt om aan de macht te kunnen blijven waar onschuldigen veroordeeld worden, wordt heden verbeeld in het spottende optreden van de Amerikaanse president in de gedaante van de te verkiezen paus.

In de kwestie die beslist binnen de kortste keren naar de voorgrond zal treden, namelijk of hier al dan niet sprake is van blasfemie of godslastering, zal onvermijdelijk en in alle ernst een andere kwestie aan het licht komen, met name de vraag of de paus voor de ogen van de hele we-

reld wel degelijk aanspraak mag maken op het goddelijke gezag.

Het hele toneel waarover wereldse potentaten altijd meewarig hebben gedaan, wordt door de spot van een niet onschuldige nu plotseling ernst, zodat de vraag zich klaar en duidelijk zal stellen en ook zal wachten totdat zij beantwoord werd. In die wachttijd zullen zich even onvermijdelijk krachten openbaren die zich tot op heden wisten te verschuilen in de aan de omerta verwante mist van wat onuitgesproken moet blijven terwijl dat nu niet langer mogelijk zal zijn, nu kleur bekend moet worden omdat met het lot van de wereld Russische roulette wordt gespeeld.¹⁰⁹

109 Tekst d.d. 3 mei 2025.

Macht en geweld

In haar essay uit 1969, getiteld: *Over geweld*¹¹⁰, merkt Hannah Arendt op dat ingevolge de ontwikkeling van nieuwe wapens het niet langer zo is dat macht in termen van rijkdom gemeten kan worden. “*De hoeveelheid geweld die een bepaald land ter beschikking staat [zou binnenkort weleens niet langer] een betrouwbare garantie [zijn] tegen vernietiging door een aanmerkelijk kleinere en zwakkere mogendheid.*”¹¹¹ Waar dit inzicht ontbreekt, brengt men uiteraard de hele natie in gevaar en dit is kennelijk het geval inzake de regering van menig land dat zich vandaag bij de 'grootmachten' rekent. Als Trump in 2025 uitbazuint dat de V.S. met voorsprong de militair sterkste natie ter wereld is, geeft hij zich geen rekening van de opmerking die de joodse filosoof driekwart eeuw geleden met betrekking daartoe gemaakt heeft, wat, het intellectueel peil van die regering in acht genomen, overigens niet verwonderlijk is.

In 1945 werden de eerste twee (Amerikaanse) kernbommen gedropt, een op Hiroshima op 6 augustus van dat jaar en drie dagen later een op Nagasaki, welke samen een kwart miljoen doden maakten (waarvan 100.000 onmiddellijk en de rest in de daaropvolgende jaren door stralingsziekte). In 1949 doet Rusland zijn eerste kernproef, in 1952 volgt Engeland. In 1950 waren er op de

¹¹⁰Hannah Arendt, *Over geweld*, Atlas Contact, 2009 (2004). (Oorspronkelijk: *On violence*, 1969 Harcourt.)

¹¹¹O.c., p. 36.

wereld al 304 kernwapens. In 1956 (1960?) ontwikkelde Frankrijk een kernbom, Israël volgde in de jaren '60. In 1964 werd China een kernmacht. Toen Arendt *On violence* schreef (1969), waren er wereldwijd al meer dan 38.000 kernkoppen. India werd een kernmacht in 1974, Pakistan in de jaren '80, Noord-Korea in 2006. Het aantal kernwapens bereikte een piek in 1985 toen er 63.632 waren, waarna het arsenaal werd afgebouwd tot 12.121 in 2024.¹¹² De Russen hebben momenteel 5500 kernkoppen, Amerika heeft er 5400, gestationeerd in de VS, Turkije, Italië, België, Duitsland en Nederland. En in tussentijd werden wereldwijd meer dan 2000 kernproeven gedaan. Ook wordt er in alle talen gezwegen over de zwarte markt der nucleaire wapens, al komen er nu en dan wel zaken aan het licht, zoals het gebruik van het radioactieve isotoop polonium-210 om mensen om te brengen.¹¹³ Er is niet zo heel veel fantasie vereist om zich in te kunnen denken wat op dat vlak allemaal mogelijk is.

Naast nucleaire werden intussen ook bijzonder gevaarlijke chemische en biologische wapens geproduceerd en met betrekking tot het SARS-CoV-2-virus dat sinds eind 2019 de hele wereld in de ban heeft, insinueerde de toen negenentachtigjarige viroloog, ontdekker van het HIV, Nobelprijswinnaar Geneeskunde en professor aan het Pasteur instituut, Luc Montagnier, kort voor zijn dood de piste van het biologische wapen met de theorie die zoge-

¹¹²Number of nuclear warheads worldwide from 1945 to 2024; cf.: <https://www.statista.com/statistics/752508/number-of-nuclear-warheads-worldwide-overtime/>

¹¹³De Russische dissident Aleksandr Litvinenko werd daarmee vergiftigd in 2006, hij overleed in

zegd nog verder onderzocht wordt, dat het virus in een labo zou gefabriceerd zijn.¹¹⁴

Behalve de wapens waarvoor de productie een gesofisticeerde infrastructuur vergt, zijn er uiteraard ook heel wat 'eenvoudiger' maar niet minder afschrikwekkende en dodelijke middelen te bedenken waarvoor zelfs geen naties vereist worden. Zo bijvoorbeeld vermag terreur in de vorm van gijzeling de meest vernietigende wapens samen met hun bedienaren in handen te krijgen, zoals ook gebeurt bij vliegtuigkapingen. Nog een stap verder is het theoretisch mogelijk om in vijandige naties een stroman aan de macht te brengen die het land van binnenuit onderuit haalt.

Opbouwen gebeurt met zweet en tranen maar voor vernieling hoeft men niet eens te kunnen lezen. Potentaten zijn door de band mensen met maar weinig talenten, die zich met alleen maar wind naar het voorplan kunnen werken en die daar dan hun status ontleen aan de macht die zij hebben om het leven van anderen te bemoeilijken. Zij hebben geen gebrek aan soortgenoten voor wie zij niet rap genoeg kunnen verdwijnen omdat die allemaal op dezelfde geheel nutteloze maar vet betaalde postjes azen.¹¹⁵

114Voor een uiteenzetting, zie: J. Bauwens, *Panopticum Corona*: <https://blogimages.seniorennet.be/tisallemaiet/attach/170161.pdf>

115 Tekst d.d. 5 mei 2025.

De pausverkiezing en de kippen zonder kop

Gustave Le Bon is een naam die men zich wel herinnert uit de coronatijd, toen klinisch psycholoog professor Mattias Desmet van Universiteit Gent ervan beschuldigd werd verouderde psychologie aan te wenden om zijn kritische standpunten inzake de aanpak van de coronacrisis kracht bij te zetten.¹¹⁶ De kritiek van Desmet was politiek incorrect en uiteraard zijn standpunten die massagedrag kritisch bekijken dat sowieso aangezien ook democratische politieke macht aan massagedrag wordt ontleend. Bedriegers wensen het weliswaar anders maar de inzichten van Le Bon mogen dan al honderddertig jaar oud zijn, de waarheden inzake het gedrag van massa's die hij ontdekt en beschreven heeft, kunnen evenmin uit de tijd zijn als de stelling van Pythagoras die tweeduizend vijfthon-

116cf. J. Bauwens, *Panopticum Corona*, Artikels Pasen 2018 - Pasen 2021, Serskamp 2021, pp. 935v en 984v

(<https://blogimages.seniorennet.be/tisallemaiet/attach/170161.pdf>),
alsook: *Van libricide naar genocide. Over de uitbraak van W.O.III. Artikels van 6 maart 2022 tot 9 maart 2023*, Serskamp 2023, pp. 196v en 506-579.

(<https://blogimages.seniorennet.be/tisallemaiet/attach/173542.pdf>)
en J. Bauwens, *Het grote interview met Omsk Van Togenbirger en andere teksten over de totalitaire wereld. Artikels d.d. 11 april 2021 tot 7 maart 2022 en andere teksten*, Serskamp 2022, pp. 339v en pp. 460v.

(<https://blogimages.seniorennet.be/tisallemaiet/attach/173914.pdf>)

derd jaar oud is, omdat de waarheid nu eenmaal immer blijft wat ze is.

Le Bon schreef zijn inzichten in 1895 neer in *La Psychologie des Foules* en zesentwintig jaar later borduurde Sigmund Freud daar op voort in zijn *Massenpsychologie und Ich-Analyse*, waarin hij verwijst naar nog andere auteurs.¹¹⁷ Le Bon zijn inzichten omtrent massagedrag laten zich mooi samenvatten: eenmaal in de massa (en daarvan is al sprake bij een klein groepje) laat het individu zich niet langer leiden door verstand maar door primitieve, soms barbaarse emoties (opgeroepen door bijvoorbeeld vijandsbeelden) waarbij nota bene de *minst* intelligente leden de groep gaan leiden en waarbij anonimiteit en massapsychose ('besmettelijke emoties') onverantwoord gedrag meebrengen door tunnelvisie, impulsiviteit en criminaliteit.

Menig volksmenner maakte van die inzichten gebruik maar ze worden ook geheel onbewust toegepast. Het gedrag van voetbalsupporters valt hiermee te verklaren maar ook dat van menigten op meetings met politieke of religieuze idolen, popsterren en dies meer. En hierop vormen de samenkomsten van gelovigen op het Romeinse Sint-Pietersplein in Vaticaanstad ter gelegenheid van een pausverkiezing geen uitzondering.

117 Freud verwijst naar Scipio Sighele (o.m.: *La folla delinquente: studio di psicologia collettiva*, 1891), William McDougall (*The Group Mind*, 1920 [Voor de integrale tekst, zie: <https://www.gutenberg.org/files/40826/40826-h/40826-h.htm>], Wilfred Trotter (*Instincts of the Herd in Peace and War*, 1916) en Gabriel Tarde (*L'opinion et la foule*, 1901).

Het feit dat kardinalen zichzelf indekken tegen kritiek door (alweer) een paus te verkiezen met medeplichtigheid aan de nog aanslepende schandalen, wordt compleet verdoezeld door de golf van waanzin die eensklaps wereldwijd meer dan een miljard zielen treft. Gelovigen maar ook ongelovigen worden hierin meegesleurd en de vele bekeerlingen die de kerk met de massamanifestatie buit zal maken, worden niet gedreven door inzicht maar louter door het effect van de massapsychose, waarmee gezegd is dat zij voor hetzelfde geld lid werden van de neonazi's (de huidige sympathisanten van de NSDAP van Adolf Hitler) of van de MAGA-beweging van Donald Trump.

Aangezien de genoemde bewegingen actueel zijn en zij er allemaal naar streven om iedereen voor zich te winnen, wordt meteen duidelijk hoe het tot onenigheid en tot oorlog komt. Het supporterschap van een club verenigt haar leden maar die unificatie botst op haar grenzen waar het supporterschap van *elke* club dat doet en zo komt het dat de verenigende krachten tegelijk de verdelende of de polariserende zijn.

Zolang dat redelijke inzicht er niet in slaagt om zich te manifesteren omdat de per definitie onverstandige kuddegeest verlangt dat de eigen groep de enig ware is, is men gedoemd om aan de wetten van het kuddegedrag onderhevig te blijven, zoals men ook blijft aanmodderen bij het moordende recht van de sterkste in de kapitalistische economie.

Jammer voor de vele supporters van dit of dat geloof maar ook voor hun tegenstanders: het tijdperk van het verstandelijk inzicht laat nog op zich wachten, we zitten

nog volop in de donkere eeuwen van de kippen zonder kop.¹¹⁸

118 Tekst d.d. 9 mei 2025.

Over de illusie van kennis

Naast het feit dat wij gedesinformeerd worden, zoals bij uitstek beschreven in *Manufacturing Consent* van Chomsky en Hermann¹¹⁹, is er aan kennis als illusie nog een heel ander aspect dat niet te maken heeft met desinformatie of met het probleem van de waarheidswaarde van de verslaggeving over wat gebeurt maar wel met de onzichtbare en daarom bijzonder gevaarlijke en diepe kloof tussen de verslaggeving als zodanig en haar betekenis.

Informatie is namelijk een beetje verworden tot een geheel van pakketten van kennis welke in een bibliotheek kunnen geplaatst worden of op een harde schrijf, zonder dat men zich terdege realiseert dat die kennis nooit op zichzelf kan staan, dat ze ten eerste een ontvanger nodig heeft, dat er ten tweede zoveel ontvangers zijn als er mensen zijn en dat bijgevolg kennis, omdat zij haar betekenis mede ontleent aan wie ze ontvangen, niet eenduidig kan zijn en ook niet onveranderlijk, tenzij daar waar zij de zuivere wiskunde betreft alsook elk ander spel met eigen axiomata dat aldus abstractie maakt van de veronderstelde doch niet uitputtend te vatten wetten welke de werkelijkheid zouden constitueren.

¹¹⁹Noam Chomsky en Edward S. Herman, *Manufacturing Consent. De politieke economie van de massamedia*, vertaling naar het Nederlands door Jan Reyniers, Epo, Berchem 2025. Oorspronkelijk: *Manufacturing Consent. The Political Economy of the Mass Media*, Pantheon Books, New York 1988.

De genoemde verwording van kennis heeft een bijzondere symptomatologie en tot het meest opvallende en veelzeggende kentekenen ervan behoren de explosie van de onderling rivaliserende praatbarakken, de alomvattendheid en up-to-date-heid pretenderende encyclopedieën en een onderwijssysteem dat neigt naar de volstrekte absurditeit omdat daarin de actoren geheel kritiekloos het onderricht geloven te kunnen delegeren aan hun werktuigen.

In dat laatste geval maken wij de geboorte mee van een heuse golem die zelf allerm minst neutraal is daar hij strikte gehoorzaamheid biedt aan ultieme wetten die vandaag de wetten van de vrije markt zijn, waardoor hij als consumptiemiddel zijn eigen doel wordt, wat echter het einde van de mens inluidt omdat het in de huidige economie ten langen test het consumptiemiddel is dat de consument consumeert.

Het gebruik van hightech in scholen werd gemeengoed ingevolge een fascinatie voor technologie die een gevolg is van de jammerlijke menselijke zelfverheerlijking maar die de ondergang van het intellect meebrengt zoals de fascinatie voor de auto onze benen verslapt en, in het algemeen, zoals het gebruik van machines, bedoeld voor ons gemak, ons spierstelsel doet atrofiëren en ons ziek maakt.

Werktuigen op zich zijn pedalen en allerm minst slecht maar wie de pedalen verliezen, zullen het geweten hebben. De noodzakelijke beheersing van zijn werktuigen is een onderdeel van de zelfbeheersing, die echter verstoord wordt van zodra de hoger genoemde ijdelheid van de zelfverheerlijking het voortouw neemt. Waar de middelen

van de werkman met hem aan de haal gaan, wordt de kar voor het paard gespannen; de aandacht is dan niet langer gericht op het doel maar, hengelend naar succes, wordt er daarentegen met zelfvoldaanheid achterom gekeken naar wat men allemaal al bereikt heeft, zodat het lot dat ons dan ten deel valt, dat van de vrouw van Lot is die, omdat zij omkeek, in een zoutpilaar veranderde.¹²⁰ Of dat van Orpheus die het verbod om achterom te kijken overtrad en aldus zijn geliefde Eurydice voorgoed verloor.^{121 122}

2

Kennis is meer dan een hoeveelheid informatie die, omdat zij neergeschreven is in taal, al dan niet gedigitaliseerd verpakt kan worden of ook nog gememoriseerd, doorgegeven of achtergehouden omdat informatie pas betekenis krijgt bij de ontvanger daarvan die ze al dan niet begrijpt en die er al dan niet iets kan mee doen. Maar het begrip van die informatie of de kwestie of zij kennis bijbrengt, hangt mede af van het reservoir aan ervaringen van de ontvanger.

Iemand kan geschiedenis studeren, zich specialiseren in oorlogsgeschiedenis en historicus worden zonder dat hij ooit aan de lijve heeft moeten ondervinden wat oorlog is,

¹²⁰Genesis 19:26.

¹²¹Er bestaan twee versies van de Orpheusmythe: die van Vergilius (https://www.latijnengrieks.com/vertaling/vergilius/georgica_iv) en die van Ovidius

(<https://www.koxkollum.nl/ovidius/metamorphoses/ovidiusmetamvert10.htm>). De beste navertelling van het verhaal vindt men in: Kris Vansteenbrugge, *Uit het schuim van de zee. De Griekse mythologie in 136 boeiende verhalen*, Zookie 2011, ofwel hier:

<https://www.bloggen.be/dzeus/archief.php?ID=3168481>.

¹²² Tekst d.d. 10 mei 2025.

honger, het verlies van geliefden, verminking en noem maar op. De persoon in kwestie kan dan uitpakken met een indrukwekkende geleerdheid maar in feite kent hij de inhoud of de betekenis van cruciale begrippen die hij gebruikt enkel via beschrijvingen of dus uit de tweede hand. De wereld waarover hij veel informatie heeft vergaard en waarover hij ook in staat is te spreken, is niet de wereld als zodanig doch een afbeelding daarvan in de taal, en die afbeelding werd aanvankelijk vervaardigd door mensen die de gebeurtenissen waarover zij kunnen vertellen wél aan de lijve ervaren hebben, die wél wisten waarover zij spraken.

De benaming 'praatbarakken' duidt nu precies diegenen aan die het hebben over afbeeldingen van de wereld die anderen geconstrueerd hebben en waarover zij weliswaar een en ander kunnen vertellen maar dan zonder uitputtend de betekenis te vatten van de begrippen die zij hanteren. Zij zijn tot op zekere hoogte vergelijkbaar met wie liederen kunnen zingen in een vreemde taal die ze zelf niet verstaan, met andere woorden met papegaaien. Deze vogels apen menselijke geluiden na maar mensen doen dat ook omdat zij kuddedieren zijn.

Praatbarakken zijn producten van kuddegedrag. Als zij samenzitten bieden zij tegen mekaar op, zo luid mogelijk, om hun 'kennis' aan het publiek te etaleren maar hoe omvangrijker die etalage, hoe geringer de inhoud van wat zij allemaal uitkramen. Zij doen denken aan de hedendaagse magazijnen waar men schijnbaar alles kan kopen voor weinig geld maar eenmaal thuisgekomen met de buit beseft men dat men aan de jacht alleen een hoop meestal waardeloze plastic prutsen overhoudt. Geleende kennis

beklijft niet, zij is oppervlakkig en haar bezitter is nauwelijks meer dan de bezitter van de boeken waarin die 'kennis' gedrukt staat.

Men kan niet van alles ervaringsdeskundige zijn en de ervaringen van elk van ons zijn zeer beperkt maar precies om die reden zal het onevenwicht tussen enerzijds het altijd beperkt blijven van onze ervaringen en anderzijds het toenemen van geleerdheid onvermijdelijk resulteren in het almaar oppervlakkiger worden van die geleerdheid. De geleerdheid neemt toe ten koste van de diepgang en ten koste ook van de betekenis omdat de afstand tussen wat men zegt en wat men kent, steeds groter wordt.

Gelijkaardig is het probleem waarbij de afstand toeneemt tussen enerzijds datgene wat men doet en anderzijds de gevolgen daarvan, met andere woorden: het besef van wat men doet. Een voorbeeld daarvan is het besturen van dodelijk wapentuig van achter het pc-scherf of het afvuren van raketten vanop afstand middels een toetsenbord. De wreedheid van de menselijke handelingen neemt toe in de mate waarin de afstand tussen die handelingen en wat eruit volgt, groter wordt want die afstand zorgt ervoor dat de betekenis van wat men meent te weten of te doen, niet meer ten volle tot ons doordringt.

Dat is ook het geval met gedeelde verantwoordelijkheid en schuld, wat geïllustreerd wordt door de praktijk van het executiepeloton van een aantal scherpschutters onder wie één die met een losse flodder schiet zonder dat men van elkaar weet wie dat dan wel mag zijn. Gelijkaardig zijn de problemen die opduiken bij het delegeren van macht en bij het opvolgen van bevelen. Het euvel is evenwel reeds van de partij waar men zijn auto bestuurt

of ongeacht welk ander werktuig dat men hanteert zonder te weten hoe het in feite werkt.

En analoog is het probleem dat opduikt bij het gebruik dat wij maken van taal, woorden, theorieën, ideologieën: kennis wordt oppervlakkig en abstract en soms in die mate dat praatbarakken massa's mensen betoveren met leugens of met onzin zonder dat ook maar iemand nog in staat is om dit als zodanig te zien.

Komt daarbij een portie hypocrisie waarbij men doet alsof men ingewikkelde uiteenzettingen verstaat, en men krijgt bijzonder tragiek-komische toestanden, zoals in het experiment van de Amerikaanse natuurkundige Alan Sokal die erin slaagde om (in 1996) een pseudowetenschappelijk artikel vol onzin te laten publiceren in een gerenommeerd blad.¹²³ Vijftien jaar later herhaalde Maarten Boudry de 'frats' met een pseudo-theologisch artikel dat de universiteiten van Amsterdam en die van Nottingham prompt publiceerden met inbegrip van de onbestaande namen van de auteur en van het instituut waar hij zeggend werkzaam was. Beide zotskappen hebben verschillende bekende voorgangers onder wie Han van Meegeeren, de imitator van Vermeer die kunstkenners voor schut zette maar dat met zijn leven moest bekopen en Tjil Uilenspiegel die erin slaagde om een eerbaar publiek te laten applaudiseren voor een leeg doek. Hans Christian Andersen schreef er een sprookje over: *De nieuwe kleren van de keizer*.¹²⁴

3

¹²³Cf.: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Sokal-affaire>

¹²⁴ Tekst d.d. 10 mei 2025.

De opvatting dat wij in ons hoofd een soort van bibliotheek zouden hebben die wij naar believen kunnen raadplegen om er ons profijt mee te doen, is een beetje Cartesiaans. René Descartes zag lichaam en geest als twee gescheiden zaken en de filosoof Daniel Dennett stak daar een beetje de draak mee en sprak in dat verband over het 'Cartesiaans theater' in onze hersenen, waar alle info die de zintuigen binnenbrengen wordt uitgestald en bekeken door een 'observator'. Die scheiding tussen geest en materie is er in werkelijkheid echter niet en de fenomenologie heeft zich beziggehouden met de beschrijving van de verstrengeling tussen die twee.

Men zou de verstrengeling van lichaam en geest ergens kunnen vergelijken met die van het woord en zijn betekenis maar ook die vergelijking is veel te simplistisch omdat daar abstractie wordt gemaakt van het subject zonder hetwelke die betekenis er niet kan zijn; het woord geeft zijn betekenis immers pas vrij van zodra het gehoord of gelezen wordt en de toehoorder of de lezer (en uiteraard ook de spreker of de schrijver) is dan een derde component naast het materiële woord (het beeld of de klank) en zijn betekenis. Het is die immateriële component die ook ontbreekt in de informatietheorie van de bekende Gentse filosoof Etienne Vermeersch¹²⁵ welke een tendentieuze filosofie is met meer bepaald een fysicalistische werkelijkheidsopvatting: alles, inclusief het bewustzijn, is volgens de materialist reduceerbaar tot materie en energie. In

125Cf.: VERMEERSCH, Etienne, *Epistemologische Inleiding tot een Wetenschap van de Mens*, De Tempel, Brugge 1967. (Uitgave van de R.U.G., L&W, nr. 144).

*Trans-atheïsme*¹²⁶ geven wij een analyse van dat mensbeeld alsook een kritiek.

De fenomenologie begrijpt dat het bewustzijn zelf onvatbaar is (door het bewustzijn) omdat het intentioneel is, altijd gericht op iets buiten zichzelf en zij wil dan ook die intentionaliteit zelf onderzoeken maar ook die weg lijkt te verzanden, ook dit denken stoot uiteindelijk op zijn onmacht om de werkelijkheid ten gronde te kennen.

Om aan het solipsisme te ontkomen moet de sprong gemaakt worden van het behoudsgezinde denken naar een werkelijkheidsbenadering die de intersubjectiviteit centraal stelt, wat de erkenning van de ander vereist. In feite ligt hier dan een springplank naar de literatuur, de kunsten en de bewegingen van de geest waarvan gehoopt wordt dat zij het klassieke denken kunnen overstijgen en ons aldus op de een of andere wijze uit het slop kunnen halen.¹²⁷

126Jan Bauwens, *Trans-atheïsme; de metafysica van het Lam. Een christelijk geïnspireerde verrijzenis uit het hedendaags materialisme*, Serskamp 2003, ISBN 90-9017181-9. Voor een PDF van de tekst, cf.: <https://blogimages.seniorennet.be/tisallemaiet/attach/168587.pdf>
127 Tekst d.d. 11 mei 2025.

De leer van Augustinus

1.

De nieuwe paus Leo XIV is een augustijn en het is interessant om de leer van Augustinus van Hippo eens van naderbij te bekijken, temeer daar Aurelius Augustinus (354–430) behalve een theoloog, een kerkvader, een heilige in de katholieke kerk en de wegbereider van de theologie van Thomas Aquinas die met de 'Thomistische Wijsbegeerte' het katholicisme schraagt, ook een groot wijsgeer was. Zo werden een aantal filosofische aspecten van Augustinus' leer jarenlang gedoceed door de classicus prof. dr. Herman De Ley (1940-1924) aan de (alvast toentertijd) allerm minst paapsgezinde vakgroep Wijsbegeerte en Moraalwetenschap binnen de faculteit Letteren en Wijsbegeerte van de Universiteit van Gent. We bekijken hier beknopt de theologie van de sint zoals die werd gesynthetiseerd door Etienne Gilson in zijn werk *Introduction à l'étude de Saint-Augustin*¹²⁸ en vervolgens werpen we een blik op Augustinus zijn kritiek op het hedendaagse fysicalisme avant-la-lettre in zijn werk *De Fide et Symbolo*¹²⁹, wat deze Afrikaanse wijsgeer in een nog ander, onverwacht opzicht actueel maakt.

128Etienne Gilson, *Introduction à l'étude de Saint-Augustin*, J. Vrin, Paris 1949.

129Aurelius Augustinus, *A treatise on faith and the creed (De Fide et Symbolo)*, Christian Classics Ethereal Library, at Calvin College, updated 27 May 1999.

Hoewel geloofszaken een veel groter gebied bestrijken dan alleen maar het redelijke, kan een redelijke benadering van het geloof best nuttig zijn. Zo'n redelijke benadering van het geloof wordt ons reeds in de eerste eeuwen na Christus geboden door kerkvaders die gepoogd hebben om aan de christelijke leer gestalte te geven in een Grieks, filosofisch denkkader. Wellicht de grootste christelijke filosoof uit die vroegere periode, die de (periode van de) patristiek genoemd wordt (van het Latijnse woord *pater* dat betekent: vader, en dat hier betekent: kerkvader), is de in Noord-Afrika (Thagaste, nu: Souk Ahras, het centrum van de cultuur van de Berbers of de 'Barbaren', de 'brabbelaars' want in het toenmalige Numidië spraken ze geen Latijn) geboren Aurelius Augustinus, bisschop van Hippo (in het huidige Algerije; die stad heet nu Annaba).

Augustinus noemde zijn eigen jeugd losbandig, en hij zocht naar een verklaring voor het kwaad. Eerst vond hij die bij de sekte van Mani (216-276/77), de zogenaamde manicheeërs, in hun uit christelijke en zoroastrische elementen opgebouwde theorie die stelt dat er zowel een goede als een kwade god bestaat; het kwaad zou alleen door ascese overwonnen kunnen worden. Op zijn drieëndertigste wordt Augustinus christen. Hij wil het Christendom in een filosofisch (Platoons en neo-Platoons) denkkader plaatsen. Hier volgen, heel summier, de kerngedachten van de grote Augustinus-studie van E. Gilson.

God is het goede, en de bron van alles wat is; de ware werkelijkheid is geestelijk en de ware gids tot geluk en kennis is de Heilige Schrift. De ziel is eeuwig, maar zij wordt al dan niet gered in de tijd. Religie speelt zich af

tussen onze ziel, die geschapen is naar Gods beeld, en God zelf: zelfkennis is daarom een weg naar kennis van God - het doel van ons bestaan.

God is de schepper, maar Hij grijpt ook in de wereld in. Hij verlicht ons verstand om de waarheid te kennen. God wordt ons geopenbaard in de Schrift, maar ook in de orde en de schoonheid van de natuur. Ons verlangen naar geluk wordt pas bevredigd door onze vereniging met God.

Het kwaad is niet (door God) geschapen: het is slechts een tekort aan het goede, net zoals wanorde een gebrek aan orde is. God bedoelde de mens als medewerker in vrijheid, en de mogelijkheid tot misbruik van die vrijheid is een onvermijdelijk gevolg daarvan. De erfzonde deed de ganse mensheid vallen en maakte haar onderhevig aan verleidingen. Toch hebben verleidingen de zonde niet veroorzaakt: zij zijn alleen een gevolg ervan. Bovendien gaf God de mens de middelen om tot verlossing te komen: hij moet namelijk God aanvaarden.

Het is de overtuiging van Augustinus dat men eerst moet geloven om te kunnen begrijpen. Tevens is de rede de mogelijkheden voorwaarde tot het geloof. Naar het beeld van God geschapen, kunnen wij redelijk denken, maar het is pas door oefening dat wij intelligentie verwerven. Eerst is er dus rede, dan intelligentie of begrip, tenslotte geloof. Zoals Plato aantoonde in zijn Meno, is de rede in staat om te herkennen wat men haar toont: de slaaf Meno 'herinnert zich' het bewijs van de stelling van Pythagoras; het bewijs is een waarheid die reeds in zijn ziel aanwezig is, en die hem duidelijk wordt door de gerichte (zelf)ondervraging. De erfzonde heeft de onmacht van de rede veroorzaakt. Augustinus zegt: *"Begrijp mijn woorden*

teneinde te kunnen geloven, maar om te begrijpen, geloof in het woord van God". Anders uitgedrukt: "Crede ut intelligas" ("Geloof opdat je zou (kunnen) begrijpen"). Eerst is er het geloof dat als het ware een vermoeden heeft van de waarheid: het geloof zoekt, en dit zoeken is noodzakelijk voor het vinden (van de waarheid): *"Fides quaerit, intellectus invenit"*. Zo is het begrip de beloning voor het geloof (*"Intellectus merces est fidei"*). Wat is dan geloven? Geloven in God (*"croire en Dieu"*) is leven zoals God het wil. Dit is iets anders dan geloven dat God bestaat (*"croire à Dieu"*), want dat doet ook de duivel. Om in God te geloven, moet men eerst God beminnen. Alleen de gelukzaligen weten wat wij slechts kunnen geloven. Als ge niet gelooft, zult ge niet vinden; zoekt en gij zult vinden; het zoeken verschilt van het vinden zoals het geloven verschilt van het begrijpen; het geloof zoekt, het verstand vindt; het geloof is een weg naar het kennen of het begrijpen. Want als het zo is dat het geloof zoekt en het verstand vindt, dan is Diegene die gevonden wordt zodanig dat, eenmaal Hij gevonden is, men Hem nog zoekt. Onze kennis van de tijdelijke én van de eeuwige zaken steunt op geloof en hoop: we kennen het verleden door geloof, de toekomst door hoop, het heden door geloof in getuigen; het onzichtbare (zoals de Rechtvaardigheid en de Wijsheid,...) geloven en hopen we ooit te zien, en 'zien' we nu reeds door het licht van de intelligentie, waarbij de rede even zeker is als datgene wat we door de rede kennen. Wat we zien met het verstand is zekerder dan wat we zien met de zintuigen. Altijd wordt het begrijpen, het denken, gedragen door de liefde voor de waarheid of de wijsheid (filo-sofie). Daarom is ware filo-sofie ook christelijke filosofie. Wat we zintuiglijk kennen is onzeker; wat we kennen met het verstand is zekerder;

maar wat we kennen met het geloof (de liefde) is het zekerste, en die kennis overtreft alle argumenten; we ervaren dit in de liefdesverklaring van wie zegt: *"Geloof me, dat ik van je hou."*

We kunnen ons vergissen inzake zintuiglijke kennis, maar we weten wel zeker dat we 'iets' waarnemen: zelfs als we ons vergissen, mogen we besluiten dat we bestaan: *"Si enim fallor, sum"*. René Descartes zal dit 1200 jaar later herhalen. Onze twijfel leidt tot een zekerheid: wij denken, wij hebben een ziel. Wat is de ziel?

De mens bestaat uit een lichaam en een ziel, zo stelt Augustinus. De ziel is reeds volmaakt en onsterfelijk; zij moet het lichaam leiden. De mens is een redelijke ziel die zich van het lichaam bedient (zoals de werkman een werktuig bedient) en die het lichaam begeestert. Hoe de twee verbonden zijn, is een groot mysterie. De ziel bezielt het lichaam zoals zichzelf bezield wordt door de goddelijke ideeën, en alleen zo blijft het lichaam in leven. Dat de ziel waarneemt, betekent dat zij een bepaald gebruik maakt van het lichaam. We kunnen niet gewaarworden zonder tegelijk te kennen (of waar te nemen): *"sentire non est corporis sed animae per corpus"*. Het hogere veroorzaakt het lagere en niet andersom. Het is de ziel die het lichaam doet leven en doet voelen (ze 'bezielt' het lichaam) teneinde het deelachtig te maken aan het hogere: de ziel wil het lichaam laten leven en doen verrijzen. De pijn illustreert dit: het pijngevoel is een verhoogde aandacht van de (beschermende) ziel voor het lichaam dat in gevaar verkeert.

De analyse van de waarnemingskennis toont het bestaan van de ziel aan, en zo ook toont de analyse van de ziel

het bestaan van God aan. Wij maken onze gedachten immers niet zelf. Ze komen tot ons via woorden, maar ze vallen er niet mee samen. Het bewijs: soms kan een toehoorder een woord beter begrijpen dan diegene die het uitsprekt. Men begrijpt een woord pas als men de betekenis ervan reeds kent. Waar komt die kennis dan vandaan? Men moet ze in zichzelf ontdekken, zo zegt Augustinus. Onze woorden en onze leraren kunnen ons slechts uitnodigen tot het raadplegen van de waarheid in onszelf. Die waarheid is niet ons eigen bezit, want zij wordt door allen gedeeld, net zoals het licht, dat geen product is van onze ogen. Dat licht is God, of Christus. Waarheid vinden is daarom God ontmoeten (het licht zien). Zoals de zon de dingen belicht voor het oog, zo belicht God de waarheid voor onze ziel. God is dus het licht van ons verstand. Wij kunnen zien wat verlicht wordt (het denken), maar wij kunnen ook het licht zelf zien (de mystiek). Zintuiglijke kennis dient slechts om ons naar binnen te doen kijken, namelijk naar de ideeën die aan de oorsprong liggen van de zintuiglijk waargenomen dingen. Het ganse universum is doordrongen van de goddelijke waarheid, en verkeert in een perfecte orde, die (afhankelijk van onze graad van volmaaktheid) gekend kan worden.

Omdat we moeten zoeken om te kunnen vinden, is ons vinden een herkennen van wat we al kenden, en van wat we ons herinneren. De ziel zoekt nu haar eigen natuur, die gelukzaligheid is, en die ze (door de erfzonde) vergat, te herkennen. De ziel zoekt spontaan het geluk (God) omdat ze het zich herinnert. Zich God herinneren betekent: aandacht hebben voor zijn voortdurende aanwezigheid (Alomtegenwoordigheid). God doet de ziel leven

zoals de ziel het lichaam doet leven. Veeleer dan God te bewijzen, moeten we Hem vinden. Die wijsheid is het einddoel van onze kennis. Ons leven is een voorbereiding op de mystieke contemplatie van God; wijsheid is een overgave aan die contemplatie. Waar wij begeren, doen wij kwaad; het grootste kwaad van de mens is dat hij zichzelf als einddoel van Gods schepping beschouwt.

Wijsheid (geweten) en wetenschap (verstand) openbaren dezelfde waarheid, maar elk op een ander niveau, want eenzelfde licht verlicht het hogere en het lagere. De mens ondergaat de goddelijke orde maar hij kiest vrijwillig voor of tegen de morele orde. Anders gezegd: de morele orde vraagt de vrijwillige medewerking van de mens. Zoals alle lichamen geordend worden door hun zwaarte, zo ook worden de zielen geordend door de liefde, die hen naar hun natuurlijke plaats brengt: de mens wordt door zijn liefde bewogen (ook wanneer hij kwaad doet). De vraag luidt dus wat hij moet beminnen, met andere woorden: wat is de deugd? De deugd is: willen wat we moeten willen, beminnen wat we moeten beminnen. De liefde bepaalt de wil, de wil bepaalt de daad. Wanneer is een daad goed of slecht? Augustinus zegt dat er geen goede of kwade passies of voorwerpen zijn, wel zijn er goede en kwade intenties. Het hoogste goed is de liefde van een persoon voor een andere persoon. Dit is de 'liefdadigheid': de liefde waardoor men bemint wat men moet beminnen, en die is gericht op God. In de liefde tot de dingen, bemint men slechts zichzelf; personen bemint men daarentegen om henzelf (dit is: 'intrinsiek'). De naastenliefde steunt op de menselijke gelijkwaardigheid, en zij maakt daarom één. Deze liefde kent geen maat: *"perdre son âme, c'est le sauver"*. Wie het hoogste goed bezit,

bezit alles. Dit is: de liefde tot God, of: het mateloze geven van zichzelf ("*Deus charitas est*"). "*De prijs van het graan is uw geld; de prijs van een stuk land is uw zilver; de prijs van een parel is uw grond; maar de prijs van de naastenliefde zijt gijzelf*". Dat betekent: iets is zoveel waard als gij ervoor moet betalen, en het meest waardevolle is dus datgene waarmee ge met uzelf betaalt. "*Uw schepper eist alles van u*" ("*Totum exigit te, qui fecit te*"). "*Bemin en doe wat je wil*" ("*Dilige, et quod vis fac*"). Alle moraal vloeit vanzelf voort uit alles wat uitdrukking geeft aan de liefde van God.^{130 131}

2.

In de verhandeling *De fide et symbolo*¹³² (*Over het geloof en de geloofsbelijdenis*) legt Augustinus uit hoe de ongelovige materialisten tot hun oneigenlijke opvatting van de werkelijkheid gekomen zijn. En kennelijk hebben zij die zeer vroege kritiek (uit de vierde en de vijfde eeuw) niet ernstig genomen want meer dan anderhalf millennium later blijkt het hedendaagse materialisme (nu in de gedaante van het fysikalisme met zijn microreductionistisch wereldbeeld) nog altijd aan dezelfde denkfout onderhevig.

Het materialisme ziet het wereldgebeuren als een grote, blinde en volledig gedetermineerde machinerie en wie dat accepteren, hoeven zich geen zorgen meer te maken over verantwoordelijkheid omdat zij al aangenomen heb-

¹³⁰Deze paragrafen werden eerder gepubliceerd in: J. Bauwens, *Het goede zoeken*, Serskamp 2003 (ISBN: 90-77532-05-6).

¹³¹ Tekst d.d. 13 mei 2025.

¹³²AUGUSTINUS, Aurelius, *A treatise on faith and the creed (De fide et symbolo)*, Christian Classics Ethereal Library, Calvin College, updated May 27, 1999.

ben dat er geen vrije keuze bestaat - vandaar de aantrekkingskracht van dat wereldbeeld. Zoals Augustinus zegt, "(...) *geraakt de mens meer in duisternis doordat hij het liefst volgt wat hem in zijn zwakte geduldig aanvaardt.*"¹³³

Ook de Russische filosoof Nikolai Alexandrovich Berdyaev (1874-1948) merkt op dat alle historische pogingen tot het vestigen van een definitieve harmonie, de menselijke vrijheid fnuiken en aldus het geluk a priori in de weg staan.¹³⁴

J. Maritain heeft het over de overgave van de atheïst aan een 'wereldse demiurg': zoekend naar absolute vrijheid en autonomie, wil de atheïst zich bevrijden van het transcendentiegeloof en zichzelf vergoddelijken. De inconsistentie van het atheïsme bestaat er dan in dat dit onvermijdelijk resulteert in een totale onderwerping aan de wereld en aan de natuur, een haast mystieke overgave.¹³⁵

133AUGUSTINUS, Aurelius, *Over de vrije wilskeuze (De libero arbitrio)*, vertaald, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Olav J.L. Albers, Ambo, Baarn 1994, pag. 94.

134BERDYAEV, Nikolai Alexandrovitch, *The bourgeois mind and other studies in modern life* (1934a); *Freedom and the spirit* (1927-28), vertaald door O. Fielding Clarke; London: G. Bles, 1935; New York: Scribner's, 1935, *The meaning of history* (1923b), vertaald door G. Reavey, London: G. Bles, 1936; New York: Scribner's, 1936 en *The truth of orthodoxy*, *The student world*, july 1958, XXI: 249-263 (oorspronkelijk verschenen in: *Journal Vestnik Russkogo Zapadno-Evropeiskogo Ekzarkhata*, july 1952, n.s. N° 11: 4-10).

135MARITAIN, Jacques, *On the meaning of Contemporary Atheism*, in: *The Review of Politics*, Vol. 11, N° 3: 267-280, July 1949, pp. 267-280, en *What is Man?*, Jaques Maritain Center JM 5-02 What is man.htm.

N.v.d.a.: een overgave die men ook terugvindt in de New Age-beweging - zie M. Schooyans 1999, alsook: The Pontifical Council for Interreligious Dialogue, *Jesus Christ, the Bearer of the Water of Life. A*

De hedendaagse verschijningsvorm van het materialisme bestaat uit de succesrijke stromingen van het neo-positivisme en het fysicalisme en het zijn deze stromingen die Augustinus in de vierde en vijfde eeuw (!) in zijn *De fide et symbolo* aan een fundamentele wijsgerige kritiek onderwerpt.

Christian reflection on the 'New Age', Rome 2003) welke, paradoxaal genoeg, resulteert in volstreekte heteronomie. Zie ook J. Bauwens, *Trans-atheïsme*, stelling 88.4. Zie ook: J. Maritain, *What is Man?*, §2: "[In Marxist materialism, man's salvation is] exclusively temporal, and must be accomplished without God, and even against God (...) This salvation demands the giving up of personality, and the organization of the collective man into one single body whose destiny is to gain supreme dominion over matter and human history. (...) Man is no longer the creature and image of God, a [free and responsible] personality (...) which possesses rights and is called to the conquest of freedom and to a self achievement consisting of love and charity. He is a particle of the social whole and lives by the collective conscience of the whole, and his happiness and liberty lies in serving the work of the whole. (...) [The] thirst for communion (...) is sought in economic activity, in pure productivity, which (...) is only a world of a beheaded reason, no longer made for truth, engulfed in a demiurgic task of fabrication and domination over things. The human person is sacrificed to industry's titanism, which is the god of the industrial community".

In de encycliciek *Encycliciek Fides et Ratio* van JOHANNES-PAULUS II, (in een Nederlandse vertaling van De Koer, Katholiek Nieuwsblad, 's-Hertogenbosch 1998 (Roma 1998), pp. 45-48, wordt het 'drama van de scheiding van geloof en rede', in de late middeleeuwen geanalyseerd, vanuit zowel een overdreven rationalisme als een wantrouwen tegenover de rede (scepticisme, agnosticisme). Toen het idealisme in de 19de eeuw het mysterie rationeel trachtte te vatten, ontstond als tegenbeweging het atheïstisch humanisme, de 'nieuwe mensenreligie' die totalitaire systemen voortbracht. Het positivisme vervangt de metafysica, de religie en zelfs de mens door de markt en de macht. Het nihilisme miskent elke aanspraak op absolute waarheid

De ontsporing van het materialisme situeert zich daar waar mensen de primitieve natuur als maatstaf van hun handelen blijven beschouwen. Daar immers geloven zij dat het aan hen ondergeschikte (het primitief natuurlijke) hen tot leidraad kan en moet dienen. Zij begrijpen dan blijkbaar niet dat het hogere de richting van het lagere kan en moet bepalen in plaats van andersom. Ze gaan er van uit dat het hogere door het lagere bepaald wordt, maar tegelijk zien ze zodoende over het hoofd dat het zich handhaven en ontwikkelen van het hogere aldus onverklaarbaar wordt. *Het ontgaat hen dat de stof* een deel is van het leven *in plaats van andersom*. En dat het hogere zijn hoge orde dankt aan de restricties die het oplegt aan het lagere dat er deel van uitmaakt. Het hogere is wat in de toekomst ligt, en de tijd verbindt het lagere met het hogere in het leven, dat daarom hoger ontwikkelt naarmate er meer tijd verstrijkt, en dit tegen alle wetten van het lagere in, want zonder het hogere zou het lagere metertijd slechts vervallen tot nog lager. Een bijzondere toepassing hiervan vindt men nu terug in de naïeve projectie die aan de basis ligt van het hedendaagse materialisme.

Het gaat meer bepaald om een specifieke, onterechte veralgemening waar de mens het denken dat uit zijn leefwereld stamt, roekeloos projecteert op de gehele werkelijkheid. *In dat geval wordt de metafysische vraag naar de ultieme zijnsgrond* van de werkelijkheid verengd tot de technische vraag naar haar ultieme bouwstenen. *Ten onrechte, want de werkelijkheid is geen constructie.*¹³⁶ Kant

en verliest daardoor elke vorm van ethiek. Het zinzoeken wordt vervangen door het zoeken naar praktisch nut, genot en macht.

136 Zie hierover meer in: J. Bauwens, *Trans-atheïsme*, de paragrafen: I.2.B.1.; I.3.B.1.a.; I.3.B.5.a.; I.3.B.7.; I. Conclusies bij het eer-

wijst er op dat wij de natuur pas kunnen kennen in de mate dat wij in staat zijn om hem zelf te maken; waarmee hij in feite zegt dat wij de natuur niet kunnen kennen, want niet kunnen maken.¹³⁷ En Spinoza onderscheidt, enerzijds, datgene wat zijn oorzaak in zichzelf heeft (God, de natuur) en, anderzijds, de dingen die hun oorzaak buiten zichzelf hebben.¹³⁸ Ook Gödel wijst op het onderscheid tussen het scheppen van iets (uit niets) en het construeren van iets uit iets anders (uit iets dat reeds geschapen is).¹³⁹ Ook Martin Heidegger wijst op het niet-geconstrueerde karakter van de werkelijkheid. Michael Inwood verwoordt het als volgt: *"Het ingewikkelde is niet samengesteld: het is niet opgebouwd door eenvoudige elementen te combineren, en het kan niet worden geanalyseerd alsof dat wel zo is"*.¹⁴⁰ In deze opmerkelijkheid werden zij allen nog voorafgegaan door Augustinus.

ste deel; II. Inleiding; stellingen 2.1.1.(1) en (4), 2.1.2.(1), 2.1.3.(4), 2.1.4.(1), 20, 46, 63, 72, 76; II.3.C.; stelling 102; III. Algemene conclusie.

137 H. de Vos, *Kant als theoloog*, Het Wereldvenster, Baarn 1968, pag. 63.

138 SPINOZA, Benedictus, *Ethica More Geometrico Demonstrata*. Uit het latijn vertaald en van aantekeningen voorzien door Nico Van Suchtelen, Wereldbibliotheek, Amsterdam 1979.

139 WANG, Hao, *Logical Journey. From Gödel to philosophy*, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts 1996, pag.14: *"Gödel distinguishes creation, in the sense of making something out of nothing, from construction or invention, in the sense of making something out of something else"*.

140 INWOOD, Michael, *Heidegger*, Lemniscaat 2000, vertaling: W. de Leeuw (O.U.P., Oxford 1997), pp. 110-111.

Aurelius Augustinus wijst op de denkfout in kwestie en verklaart ze meteen: in zijn *De Fide et Symbolo* bekritiseert hij ongelovigen die "*vanuit hun vertrouwdheid met handenarbeiders, huizenbouwers en allerlei andere artisanen die niets kunnen tot stand brengen zonder grondstof*", geloven dat ook God (een aan Hem externe) grondstof nodig had om alles te 'maken'. Maar zelfs indien God dingen tot stand bracht uit grondstof, dan werd ook die grondstof door Hem uit het niets geschapen, aldus Augustinus.¹⁴¹

141AUGUSTINUS, Aurelius, *A treatise on faith and the creed (De fide et symbolo)*, Christian Classics Ethereal Library, Calvin College, updated May 27, 1999, pag 322 (II:§2). Ziehier de Latijnse tekst: AUGUSTINI DE FIDE ET SYMBOLO, Caput II, par. 2.: "Quod nulla fuerit natura coaeterna Deo, ex qua mundum fecerit. Quomodo mundus ex nihilo, si ex materia informi factus. Conati sunt enim quidam persuadere Deum Patrem non esse omnipotentem: non quia hoc dicere ausi sunt, sed in suis traditionibus hoc sentire et credere convincuntur. Cum enim dicunt esse naturam quam Deus omnipotens non creaverit, de qua tamen istum mundum fabricaverit, quam pulchre ordinatum esse concedunt, ita omnipotentem Deum negant, ut non eum credant mundum potuisse facere, nisi ad eum fabricandum alia natura, quae iam fuerat, et quam ipse non fecerat, uteretur: carnali scilicet consuetudine videndi fabros et domorum structuros et quoslibet opifices, qui nisi adiuvantur parata materia, ad affectum suae artis pervenire non possunt. Ita etiam intelligunt fabricatorem mundi non esse omnipotentem, si mundum fabricare non posset, nisi eum aliqua non ab illo fabricata natura tanquam materies, adiuvarer. Aut si omnipotentem Deum fabricatorem mundi esse concedunt, fateantur necesse est ex nihilo eum fecisse quae fecit. Non enim aliquid esse potest, cuius creator non esset, cum esset omnipotens. Quia etsi aliquid fecit ex aliquo, sicut hominem de limo, non utique fecit ex eo quod ipse non fecerat; quia terram unde limus est, ex nihilo fecerat. Et si ipsum colum et terram, id est, mundum et omnia quae in eo sunt, ex aliqua materia fecerat, sicut scriptum est, Qui fecisti mundum ex materia invisibilis (Sap. 11,18), vel etiam informi, sicut nonnulla exemplaria tenent; nullo modo credendum est illam ipsam materiam de qua factus

Als we even abstractie mogen maken van kunst en ethiek, kunnen we zeggen dat alle door mensenhanden gemaakte dingen werktuigen zijn, verlengstukken van ons lichaam. Onze wereld is een instrument, hij is ons gemeenschappelijk, uitgebreid lichaam. De grondstof voor dat instrument rekruteren wij uit de natuur. Omdat onze wereld een constructie is van onze handen, neigen wij er toe om ook de natuur als een constructie op te vatten. Een bouwwerk dat wij afbreken om er het onze mee op te richten. Maar dat is een vergissing. De natuur is niet op zijn beurt opgebouwd uit grondstof die weer van elders komt. Waar wij dat geloven, achten wij onszelf potentiële natuurmakers of goden.

De betekenis van deze uitspraak mag niet worden onderschat: wij kunnen de natuur niet (na)maken, omdat de natuur geen maaksel is. Omdat al datgene wat wij met onze

est mundus, quamvis informem, quamvis invisam, quocumque modo esset, per se ipsam esse potuisse, tanquam coaeternam et coevam Deo: sed quemlibet modum suum, quem habebat, ut quoquomodo esset, et distinctarum rerum formas posset accipere, non habebat nisi ab omnipotente Deo, cuius beneficio est res non solum quaecumque formata, sed etiam quaecumque formabilis. Inter formatum autem et formabile hoc interest, quod formatum iam accepit format, formabile autem potest accipere. Sed qui praestat rebus formam, ipse praestat etiam posse formari: quoniam de illo et in illo est omnium speciosissima species incommutabilis; et ideo ipse unus est qui cuilibet rei, non solum ut pulchra sit, sed etiam ut pulchra esse possit attribuit. Quapropter rectissime credimus omnia Deum fecisse de nihilo: quia etiam si de aliqua materia factus est mundus, eadem ipsa materia de nihilo facta est, ut ordinatissimo Dei munere prima capacitas formarum fieret, ac deinde formarentur quaecumque formata sunt. Hoc autem diximus, ne quis existimet contrarias sibi esse divinarum Scripturarum sententias, quoniam et omnia Deum fecisse de nihilo scriptum est, et mundum esse factum de informi materia.”

plannen en handen tot stand brengen, opgebouwd wordt uit elementen (die wij in de natuur aantreffen), hebben wij de neiging om te denken dat ook de natuur zelf het resultaat van zo'n bouwproces zou zijn. Geven wij aan deze neiging toe, dan bezondigen we ons aan inductie. Wanneer wij een boom materieel ontleden, vinden wij daarin stoffen zoals water, koolstof, en nog andere elementen. In wezen is die boom helemaal niet het resultaat van zo'n 'samenstelling van elementen', en een hersamenstelling zou ons dan ook geen boom opleveren. In onze analyse hebben we ons immers beperkt tot de *materiële* analyse van *één specifieke* boom. Wat daar boven uitstijgt, kan niet meer worden geanalyseerd, wat 'na-maak' uitsluit.¹⁴²

Maar vooral is 'namaak' onmogelijk omdat een boom, en in het algemeen de natuur, geen maakwerk is. Het is bijvoorbeeld mogelijk voor een papegaai om een menselijke uitspraak na te zeggen, maar de essentie van de uitspraak,

142 Uiteraard zijn ook tegenwerpingen vanuit andere gezichtshoeken mogelijk; een interessante bedenking geeft ons Rudolf Steiner in *Die Philosophie der Freiheit* (1970, pp. 78-92): "*Het naïef realisme met zijn fundamentele stelling omtrent de werkelijkheid van al het waargenomenen, wordt door de ervaring, welke leert dat de inhoud van de waarnemingen vergankelijk van aard is, weerlegd. De tulp die ik zie, is heden werkelijk; na een jaar zal deze tulp in het niet verdwenen zijn. Wat heeft standgehouden is de tulpensoort. Deze soort is echter voor het naïef realisme 'louter' een idee, geen werkelijkheid. Zo verkeert het naïef realisme in de situatie dat zij haar werkelijkheden ziet verschijnen en verdwijnen, terwijl het volgens haar opvatting onwerkelijke, in tegenstelling tot het werkelijke standhoudt.*" Eigenlijk wijst Steiner hiermee op het feit dat een door het denken aangeklede waarneming ons meer fundamentele aspecten van de werkelijkheid kan tonen dan een waarneming die zichzelf min of meer 'ongekleurd' acht. Zie ook: J. Bauwens, *Trans-atheïsme*, stelling 85.

namelijk zijn betekenis, kan door de papegaai niet worden gevat, wat zijn prestatie irrelevant maakt. In zijn overmoedig geloof inzake het namaken van de scheping, gelijkt de mens nu op zo'n sprekende ara, zich niet bewust van zijn potsierlijkheid. De mens met een mechanistische wereldvisie is vergelijkbaar met de instrumentist die niet in staat is om ook maar het minste greintje gevoel te koesteren bij zijn eigen muzikale uitvoeringen, omdat hij doof is: voor hem is musiceren een harde labeur, iets zoals het sturen van een ingewikkelde machine. Nu geloven fysicalisten dat de natuur zo'n absurd orkest is zonder klank, alleen omdat zij niet in staat zijn te horen.¹⁴³

Zo laken bepaalde richtingen, zich beroepend op Carnap, de metafysica omdat haar uitspraken niet experimenteel verifieerbaar zijn.¹⁴⁴ Maar de eis van toepasbaarheid van dit beginsel op de ganse werkelijkheid verkapt eigenlijk de overtuiging van de (na-)maakbaarheid van de werkelijkheid.¹⁴⁵ In het Logisch Positivisme, het fysicalisme en

143 Zoals de aandachtige lezer zal opmerken, wordt hier Rudolf Carnap's these - "*Metaphysicians are musicians without musical ability*" - mooi op z'n kop gezet. Cf.: A.J. Ayer (editor), *Logical Positivism*, Greenwood Press, Westport-Connecticut 1978 (The Free Press, Macmillan Publishing Co., Inc., 1959), pag. 80. (*Language, Truth and Logic*, Penguin Books Ltd., Harmondsworth 1980. (1978).

144Zie: J. Bauwens, *Trans-atheïsme*, par. I.2., alsook: A.J. Ayer, o.c., 1978, pp. 60-81.

145 Zoals ook I. Verhack schrijft, is dit objectivisme gericht op zelfbeschikking ('Kontingenzbewältigung', 'beheersing van het contingente') waaraan wij onze vrijheid afmeten, in de zelfgeconcipieerde, ideale en verlangde beheersbare wereld die Augustinus de 'stad van de mens' noemt. Verhack wijst hier op de verraderlijke contraproductiviteit van dit verlangen: de onverzadigbare machtswil baart een 'nieuwe onbeheersbaarheid' - met de woorden van J. Rostand: "*L'*

het microreductionisme, hebben we dus te maken met het gevaar van de misvatting waarvoor onder meer Augustinus, Kant, Spinoza en Gödel waarschuwen. Daar acht de mens zichzelf God. Hij is dat niet, zegt Spinoza, want hij is *niet* 'zijn eigen oorzaak' ('causa sui').

De materialist heeft naar de natuur gekeken en, in zijn wereld, iets van het bovenste kleed ervan nagemaakt. Het geloof in een werkelijkheidsbeeld dat geïnspireerd is op de eigen leefwereld, doet denken aan een natuur die zich op die namaak geïnspireerd zou hebben. Daar worden de zaken op hun kop gezet. Het materialisme heeft de waar-

homme demain, va pouvoir plus qu' il ne voulait ou plustôt, il va pouvoir avant de savoir s' il eût voulu pouvoir" (VERHACK, Ignace, *De mens en zijn onrust. Over het 'raadsel van de beweging'*, Acco, Leuven/ Leusden 2001 (2000), pag. 31.

schuwingen van de genoemde filosofen niet begrepen.¹⁴⁶

147 148

3.

In het eerste deel van dit artikel werd aan de hand van de grote Augustinusstudie van Etienne Gilson beknopt de theologie van de bisschop van Hippo geschetst en in het tweede deel kwam de wijsgerige betekenis van de katholieke heilige aan bod met betrekking tot de hedendaagse vormen van het materialisme. Maar om nog een andere reden is Augustinus actueel: de tijd waarin hij leefde (de overgang van de Oudheid naar de Middeleeuwen bij de plundering van Rome in 410¹⁴⁹), werd gekenmerkt door

146 Ook E. Vermeersch in: *Epistemologische Inleiding tot een Wetenschap van de Mens*, De Tempel, Brugge 1967; uitgave van de R.U.G., L&W, nr. 144 (van wiens werk een bespreking in J. Bauwens, *Trans-atheïsme*, par. I.3.) maakt deze fout, zoals onder meer blijkt op de pag. 200: “(Vermeersch’) *werkwijze is (...) van die aard dat alles wat gedefinieerd wordt, in principe geconstrueerd moet kunnen worden.*” Max Wildiers wijst er op in zijn *Kosmologie in de westerse cultuur. Historisch-kritisch essay* (DNB / Pelckmans, Kappellen & Kok Agora, Kampen 1988) dat - samenvattend - omstreeks de zeventiende eeuw onze houding tegenover de natuur drastisch veranderde: het majestatisch, ontzagwekkende beeld van een hiërarchisch geordende natuur, veranderde vanaf Descartes in dat van een zielloze machine: vanuit de hunker naar vrijheid, maakten de principes van orde en gezag, met ruimte voor ethiek en esthetiek, plaats voor het principe van de macht (over de natuur), welke kon verworven worden via de natuurwetenschappen en de techniek.

147 Voor een uitgebreide behandeling van het thema, zie: Jan Bauwens, *Trans-atheïsme*.

148 Tekst d.d. 14 mei 2025.

149 Herman De Ley, *Geschiedenis van de Wijsbegeerte*, band III: “*Late Oudheid en Vroege Middeleeuwen*”, deel 2: *Augustinus*, Rijksuniversiteit Gent, academiejaar 1991-1992, hoofdstuk 4, paragraaf 2, pp. 108v.

een grote crisis van het Romeinse Rijk dat, zoals Herman De Ley het beschrijft in zijn ongeëvenaarde *Geschiedenis van de Wijsbegeerte*, uitmondde in totalitarisme.¹⁵⁰

Diocletianus (284-305) had het rijk hervormd “*met een leger dat geprofessionaliseerd was tot op de hoogste echelons, een gemilitariseerde en gehiërarchiseerde bureaucratie van een buitengewone complexiteit, een verpletterende fiscaliteit, quasi erfelijke kasten (mede met het oog op die fiscaliteit), een repressief rechterlijk apparaat en een geheime staatspolitie (“agentes in rebus” noemt Augustinus hen) [waardoor] dat nieuwe rijk de trekken aannam van een moderne totalitaire staat. Constantijn (306-337) sloot die hervormingen af en “door de adoptie van het christendom als rijksideologie (...) werd het imperium (...) een monarchie bij de gratie Gods.”*”¹⁵¹

Dit doet warempel denken aan de Spaanse dictator Francisco Franco (1892-1975) die zichzelf na het concordaat met de paus (1953) betitelde als “*Caudillo de España por la Gracia de Dios*” of dus: “*leider van Spanje bij de Gratie Gods*”, alsook aan de leiders van de V.S. die zich voor hun (al dan niet verkapte) oorlogen op de steun Gods beroepen, een tactiek die kennelijk van alle tijden is.

Het christendom vertolkte het nieuwe wereld- en mensbeeld met een individualisme gegrondvest in de messiascultus als onmisbare ideologische basis voor de nieuwe orde (wat ook zeer succesvol is gebleken in het Byzantijnse Rijk¹⁵²) met Gratianus en Theodosius I (de “impe-

¹⁵⁰Herman De Ley, o.c., pag. 109.

¹⁵¹Herman De Ley, o.c., pag. 108.

¹⁵²Herman De Ley, o.c., pp. 108-109.

rator Christianissimus”) die het christendom verhief tot de verplichte staatsgodsdienst. Het eind van de vierde eeuw toont overeenkomsten met onze tijd in de economische crisis en de sociale polarisatie, gepaard gaande met opstanden, in 378 de oorlog (met een Romeinse nederlaag) tegen de Gothen, de splitsing van het Rijk, de invallen van Vandalen, Sueben en Visigoten (Alarik) met de plundering van Rome in 410.¹⁵³ Augustinus zal de terreur en het onrecht van de wereld laten contrasteren met de 'staat Gods' en als paus Leo XIV bij zijn initiatie de wereld vrede toewenst, is dit ongetwijfeld een verwijzing naar de 'Ordo pacis' in de Augustiniaanse *politieke* theorie.^{154 155}

4.

Na een beknopte schets van zijn theologie en van zijn op de wijsgerige actualiteit te betrekken inzichten, zijn we via een vergelijking van de toenmalige crisis in het Romeinse Rijk met de hedendaagse wereldcrisis, beland bij de politieke filosofie van Augustinus zoals beschreven door Herman De Ley. Voor een goed begrip van die politieke theorie is het aangewezen Augustinus' leven en werk nog kort te belichten.

Het quasi totalitarisme na de crisis in het Romeinse Rijk bracht in de 'nieuwe orde' alsnog welstand voor de heersende klasse en ook een heropleving van het geestesleven, inbegrepen het christendom. De kerk onttrekt heel wat talent aan de staat met haar (met de huidige wereld-

153Herman De Ley, o.c., pag. 109.

154Herman De Ley, o.c., pp. 189v.

155 Tekst d.d. 16 mei 2025.

leiders vergelijkbare) 'analfabeten-keizers'.¹⁵⁶ Dankzij de offers van zijn ouders kon Augustinus studeren en was ook hij voorbestemd om het in de wereld te maken; hij werd lesgever retorica in Milaan maar koos uiteindelijk voor de 'onwereldse' filosofie: wijsheid in plaats van wel-sprekendheid. Zijn interesse verschoof van de klassieke auteurs (o.m. Cicero) naar het manicheïsme, een rationele versie van het christendom door Mani (215-276) die zichzelf zag als de parakleet (de beloofde H. Geest) geïnspireerd door Zoroaster, Boeddha en Christus, de latere katharen of ketters, met nadruk op ascese. Maar zijn moeder (de H. Monica) bracht Augustinus in contact met bisschop Ambrosius die hem de proloog van het (Plotinisch klinkende) Johannesevangelie openbaarde, waarna hij zich in 386 bekeerde tot het christendom dat hij zag als de 'ware filosofie'.¹⁵⁷ Eerst rekende hij af met onder meer het Manicheïsme, het Donatisme en het Pelagianisme in een reeks 'filosofische dialogen'. Hij richtte een kloostergemeenschap op in Thagaste, werd in 391 aangesteld tot priester en alras tot bisschop van Hippo, een job die het merendeel van zijn tijd opslokte terwijl hij toch een immens oeuvre creëerde, waaronder zijn belangrijkste theoretische werken: *Confessiones* (400), *De Trinitate* (399-422), *De doctrina christiana* (396-426), *De civitate Dei* (413-426) en *Retractationes* (426-427). Augustinus sterft in 430, net voor de verwoesting van Hippo.¹⁵⁸

De kerk werkte samen met de staat (in de “Pax Catholica”) om de gemeenschappelijke vijand van onder meer het Donatisme (die de rede van de weliswaar heidense

¹⁵⁶Herman De Ley, o.c., pp. 110-111.

¹⁵⁷Herman De Ley, o.c., pp. 111-117.

¹⁵⁸Herman De Ley, o.c., pp. 117-125.

antieke filosofen verwierp) te kunnen verslaan. Augustinus hamerde op het belang van de rede door het geloof ofschoon hij niet twijfelde aan de geopenbaarde waarheden en hij erkende dat de uiteindelijke kennis pas met de *visio Dei* wordt verkregen; hij zag de filosofie als dienstmaagd van de theologie: "*philosophia ancilla theologiae*."¹⁵⁹

Augustinus is subjectivist en zoekt in de onrust van de wereld naar zelfintegratie (wat hij 'wijsheid' en 'kennis' noemt) en daartoe benut hij de filosofie van Plato en zijn volgeling Plotinos om een nieuw zelfbewustzijn te construeren. Plotinos ziet het Zijn als hiërarchisch gestructureerd: het kwaad, beneden, is afwezigheid van Zijn; het Zijn is het hogere, men vindt het door inkeer, via ascese, in de ziel: alles is binnenin. De geest staat tegenover het vlees, zoals bij Paulus. De innerlijke ruimte is de '*memoria*': "*de pleinen en ruime paleizen van het geheugen, waar de schatkamers zijn met ontelbare beelden*."¹⁶⁰ Dat zelfbewustzijn hangt samen met een gecoördineerd, geünificeerd wereldbeeld.¹⁶¹

Augustinus introduceert de christelijke categorieën van de schepping en de genade, de wil en de tijd. Volgens de antieken verenigt de mens zich met God door de kennis van God maar volgens Augustinus komt verlossing door de *genade* van God die de ziel schiep. God staat boven de mens (die niet te willen heeft) zoals de keizer boven de burger staat. "*De wil is een beweging van de ziel om, in afwezigheid van elke dwang, iets hetzij niet op te geven,*

159Herman De Ley, o.c., pp. 125-129.

160Herman De Ley, o.c., pag. 135.

161Herman De Ley, o.c., pp. 129-138.

hetzij te verwerven. (...) Men zondigt derhalve enkel door de wil."¹⁶²

Bijzonder is Augustinus' tijdsbegrip dat deels steunt op dat van Plotinus: wij bestaan niet in de tijd, zo zegt Plotinus, maar de tijd is een ingrediënt van de ziel. Het in-de-tijd zijn is een gevolg van de erfzonde en is een niet-zijn, een illusie, "*een verbreken van het evenwicht dat de eeuwigheid kenmerkt.*"¹⁶³ De geschiedenis betreft de 'uitwendige mens' en staat los van het echte leven, de 'inwendige mens', die aan de tijd ontsnapt door contemplatie, zoals ook Augustinus bepleit.

Immers, de schepping heeft plaats buiten de tijd, die immers zelf geschapen is. De incarnatie (van Christus) is het binnenbreken van de eeuwigheid in de tijd en we moeten doorheen de tijd terugkeren naar God, die we zelf moeten zoeken in een eigen levensgeschiedenis. De tijd is het quasi-uitgerokken worden van de ziel, de uitgebreidheid van de geest zelf. Verleden, heden en toekomst komen overeen met respectievelijk herinnering (*memoria*), aanschouwing (*intellectus*) en verwachting (*voluntas*), de drie vermogens van de ziel. De waarheid moet in onszelf gemaakt worden, door de belijdenis, door de activiteit van het zoeken.¹⁶⁴ De kennis en de kennis van het goede zullen dan uiteindelijk leiden tot Augustinus' politieke leer.¹⁶⁵

5.

¹⁶²Herman De Ley, o.c., pp. 148-149.

¹⁶³Herman De Ley, o.c., pp. 149-150.

¹⁶⁴Herman De Ley, o.c., pp. 150-158.

¹⁶⁵Tekst d.d. 17 mei 2025.

Hoe kan de mens de waarheid kennen? Augustinus zijn 'illuminatietheorie' is een toepassing van die van Plato: zoals de zon alles zichtbaar maakt voor onze ogen, zo maakt God alles kenbaar voor onze ziel. Alles begint met de eigen geest: twijfelt men, dan is men al zeker dat dit waar is." (*"Si fallor, sum."*) Daar we allen hetzelfde waarnemen, bestaat dit buiten ons en dat geldt ook voor de gedachten: *"elke onveranderlijke waarheid die wij in onze (veranderlijke) geesten ontdekken (bv. $2+2=4$), 'bewijst' dan het bestaan van God als de onveranderlijke Waarheid."*¹⁶⁶ *"De eeuwige waarheden waaraan de menselijke geest deelgenoot is, [worden vereenzelvigd] met de scheppende archetypische ideeën van de goddelijke geest"*¹⁶⁷ (...) *"[en zij] worden dus door de mens ontdekt, in introspectie, in het eeuwige, onveranderlijke 'licht' dat hem, overeenkomstig zijn 'begaafdheid', altijd tegenwoordig is, en dat zijn 'natuurlijk' middel tot contact met de intelligibele wereld is."*¹⁶⁸ Het betreft niet alleen dingen maar ook waardeoordelen ('morele illuminatie' of 'luminaria virtutum'¹⁶⁹). Tevens zijn Gods ideeën behalve kennisgronden ook de zijnsgronden van de geschapen wereld. Wat betreft de kennis of de 'geestelijke illuminatie': *"de ultieme voorwaarde voor de mogelijkheid van rationele kennis is de (permanente) intieme tegenwoordigheid van God in de menselijke geest."*¹⁷⁰ Daaruit volgt dan Augustinus' *memoria*-begrip.

166Herman De Ley, o.c., pag. 164.

167Herman De Ley, o.c., pag. 165.

168Herman De Ley, o.c., pag. 166.

169Herman De Ley, o.c., pag. 167.

170Herman De Ley, o.c., pp. 167-168.

De '*memoria*' is de voorraadkamer van de geest waarin het goddelijk licht de apriori-waarheden kenbaar maakt. Augustinus tracht m.b.t. de zintuiglijke waarneming (die hij eveneens in de *memoria* situeert) de brug te maken tussen het lichaam (de stoffelijkheid) en de ziel: men 'ziet' het licht pas middels een (actieve) aandacht van de ziel (het 'kijken').¹⁷¹

De ziel bevat het zijn, het weten en het willen of het liefhebben en de eeuwige waarheden vallen met de eeuwige normen samen: het geluk is het genieten van God zoals het oog geniet van het licht: men moet handelen overeenkomstig de waarheid, de kosmische of de rationele orde; de deugd gehoorzaamt aan de rede vanuit de liefde daarvoor, die een wilsact is. Het willen komt van de mens, het kunnen komt van God. De mens is geschapen met een vrije wil (de wil maakt ons tot mens) maar door zijn ongehoorzaamheid kan hij alleen nog (tegen beter weten in) kiezen voor het kwaad. De (wils)vrijheid kan hij enkel nog terugkrijgen door de genade. In het paradijs zullen de uitverkorenen de vrijheid om te zondigen verloren hebben.¹⁷²

De basis van Augustinus zijn visie op de geschiedenis en de politiek in zijn *De civitate Dei* (waarop zijn *Retractiones* correcties en aanvullingen zijn) is de overtuiging dat de hoogste politieke lering in de goddelijke openbaring ligt, in het leven en de dood van Christus. De geschiedenis is derhalve (reeds in het Judaïsme) een (teleologische) heilsgeschiedenis, in tegenstelling tot het cyclische geschiedenisconcept van de Hellenen. Augustinus

¹⁷¹Herman De Ley, o.c., pp. 168-173.

¹⁷²Herman De Ley, o.c., pp. 176-188b.

geeft een filosofische onderbouw aan de (naïeve) christelijke eschatologie. De geschiedenis wordt voortaan gezien als een strijdperk tussen goed en kwaad (waarbij het kaf van het koren zal worden gescheiden). *De civitate Dei* ontstond n.a.v. de inval van Alarik in het Romeinse Rijk waardoor een grote vluchtelingenstroom ontstond. Men verwachtte de redding bij de tweede komst van Christus met zijn 'duizendjarig rijk' via de kerk. Het wereldlijke daarentegen werd gezien als het 'beest'. Die scheiding tussen kerk (de spirituele samenleving) en staat (het beest) wordt opgeheven als in 312 Konstantijn zich laat dopen: het christendom wordt dan de rijksideologie: het Romeinse Rijk wordt christelijk maar tegelijk wordt het christendom wereldlijk. Een despotisme volgens de hemelse hiërarchie wordt gepropageerd door Eusebios van Kaisareia.¹⁷³ *De civitate Dei* vergt nog een paragraaf apart.¹⁷⁴

6.

Tussen 412 en 426 schreef Augustinus zijn *De civitate Dei* (*Over de staat van God*) ter weerlegging van beschuldigingen door ketters die de kerk de schuld gaven voor de verwoesting van Rome door Alarik en om de geloofstwijfel weg te nemen. Hij wil de crisis n.a.v. Eusebios' 'imperiale theologie' oplossen door aan de staat elke religieuze betekenis te onttrekken.¹⁷⁵ Dit alles omvattende werk wordt vaak vergeleken met Plato's *Politeia*. De gewijde geschiedenis (m.b.t. '*civitas Dei*', de inwendige mens en de liefde voor God) wordt van de seculiere

¹⁷³Herman De Ley, o.c., pp. 189-198.

¹⁷⁴Tekst d.d. 18 mei 2025.

¹⁷⁵Herman De Ley, o.c., pp. 198-202.

(m.b.t. de '*civitas terrena*', de uitwendige mens en de eigenliefde) onderscheiden (die niet duivels is maar neutraal). Augustinus' politieke theorie betreft de '*civitas terrena*'. Met de komst van Christus is de eindtijd ingezet, het 'laatste uur' voor de Wederkomst.

Augustinus' politieke leer is bijzonder inconsistent. De *Ordo Pacis* (de wereldse vrede) is de politieke ordening. De gelovigen gebruiken het aardse zoals één die in den vreemde vertoeft¹⁷⁶ en de orde van de wereld is derhalve relatief waardevol; Augustinus bejegt die tweeslachtig: met minachting én respect. Hij bekijkt de wereld vanuit de zondeval. De mens is van nature sociaal en geneigd om een gemeenschap te vormen maar door de zondigheid ontstaat tweedracht en is politieke ordening of politiek tout court noodzakelijk voor het lijfbehoud (en door de goddelijke voorzienigheid voorhanden). De wetten zijn noodzakelijk maar ze zijn een Ersatz van de '*lex aeterna*', de 'eeuwige wet'. Maar Augustinus denkt dat de republiek nooit bestaan heeft omdat recht niet gerealiseerd kan worden op aarde. Vandaar: “(*Wanneer die rechtvaardigheid derhalve weggenomen is*), *wat zijn koninkrijken anders dan grote roversbenden? Want ook roversbenden zelf, wat zijn ze anders dan kleine koninkrijken?*”¹⁷⁷

Dan verzacht Augustinus zijn eis inzake rechtvaardigheid en spreekt hij over gemeenschappelijke aardse belangen: “(*God heeft aan de mensen geschonken:*) *de dingen die geschikt zijn voor dat aardse leven, te weten de tijdelijke vrede (pax temporalis) - naar de beperkte maat van het sterfelijke leven -, een vrede die bestaat in gezondheid,*

¹⁷⁶Herman De Ley, o.c., pag. 220.

¹⁷⁷Herman De Ley, o.c., pag. 218.

lijfsbehoud en gemeenschap (societas) met zijn soortgenoten, en alles wat noodzakelijk is om die vrede te bestendigen of te herwinnen."¹⁷⁸ Die vrede volgt uit de orde ('*ordo pacis*') of 'de kalmte van de orde' ('*tranquillitas ordinis*') en betreft zowat alles: de rust van het lichaam, de ziel, het huishouden, de burgers, de wereld ('*pax terrena*').

En dan komt de aap uit de mouw. Wat hier nog volgt moge een waarschuwing zijn aan het adres van wie geloven dat de nieuwe paus, die immers een Augustijn is, een pacifist zal zijn of een vechter tegen onrecht en voor vernieuwing. Want waar het evangelie het heeft over het aanbieden van de andere wang en over het beminnen van zijn vijanden, blijken die christelijke geboden nu plotseeling verwereldlijkt. Wegens de noodzaak van de politieke orde, vindt Augustinus dat het rijk militair moet verdedigd worden: "*(...) wanneer [Bonifatius] mede onder invloed van Augustinus' prediking het zwaard 'aan de haak' wil hangen, en monnik worden, probeert Augustinus hem van dat voornemen af te brengen: zoals er christenen moeten zijn die door hun gebed de 'onzichtbare vijanden' moeten afweren, zo moeten er ook zijn die door hun wapens de 'onzichtbare barbaren' bestrijden; ook hun taak is verdienstelijk in Gods ogen.*"¹⁷⁹ Het gaat erom conservatief te zijn: "***het behoud van de bestaande orde te verdedigen***"¹⁸⁰ ("***ordehandhaving***"¹⁸¹) En waar wij de sla-

178Herman De Ley, o.c., pp. 218-219, verwijzend naar *De civitate Dei*, XIX.13.2.

179Herman De Ley, o.c., pag. 224. Het gaat hier om Augustinus' brief (ep. 189) aan Bonifatius die de barbaren bestrijdt.

180Herman De Ley, o.c., pag. 224.

181Herman De Ley, o.c., pag. 226.

vernij als een schending zien van de mensenrechten, spreekt Augustinus ook hier ondubbelzinnig een heel andere taal. Bij hem **zal de slavernij, die een straf is ingevolge de erfzonde, evenals bij Paulus, goedgepraat worden.** *“Slaven (...) die zich trachten te onttrekken aan hun wreedaardige meesters, d.w.z. op de vlucht slaan, worden door [Augustinus] uitdrukkelijk als 'pessimi servi', 'allerslechtste slaven', gebrandmerkt”*: justitie moet over hen recht spreken want ze zijn zondaars en dus schuldig terwijl de bestaande orde er is ter remediëring van die zondigheid...^{182 183}

182Herman De Ley, o.c., pag. 226.

183 Tekst d.d. 19 mei 2025.

Dovemansgesprekken

1.

Een dovemansgesprek wordt gedefinieerd als een gesprek waarbij de gesprekspartners elkaar niet willen of niet kunnen begrijpen. Als zij werkelijk doof zijn of als zij elkaanders taal niet verstaan, dan is er sprake van niet *kunnen* maar als zij elkaar kunnen horen en elkaars taal wél verstaan, is er sprake van *onwil*.

Een bijzonder geval van een dovemansgesprek is een gesprek waarbij één van de partners gewillig is om te communiceren, zich verstaanbaar te maken en begrip op te brengen terwijl de andere bewust en dus met voorbedachten rade voor doveman speelt.

In dat bijzondere geval kunnen de motieven van degene die voor doveman speelt, legio zijn: hij kan de bedoeling hebben om de tijd te rekken, het gesprek te saboteren of zijn gesprekspartner voor de gek te houden, te irriteren of te pesten.

Omstandigheden kunnen zich ertoe lenen dat bepaalde mensen aldus langere tijd voor de gek gehouden worden en sommigen vinden er dan ook een sadistisch genoegen in om dezen te pesten en hen van de wijs te brengen.

Als de leden van een grotere groep samenzweren om een enkeling op die manier voor de gek te houden, kan het resultaat nefast zijn. Soms is de groepsgeest dermate verrot of gecorrumpeerd dat de genoemde vorm van pesten ge-

deeltelijk onbewust gebeurt maar met de vaste bedoeling om iemand volledig uit te schakelen.

Een historisch voorbeeld is de veroordeling van en de moord op de zogenaamde heksen van Salem die, elk apart, de ene na de andere, werden aangepakt door een substantieel deel van een gemeenschap, zo niet door de voltallige gemeenschap, nadat het slachtoffer telkenmale monddood werd gemaakt. De realiteit van de kuddegeest biedt de garantie dat de gruwel die een dergelijke aanpak wezenlijk is, zich zonder problemen kan voltrekken en ook onbestraft zal blijven.

In nog meer schrijnende gevallen wordt gespeeld met een paradox die erin bestaat dat de berekende redeloosheid van wie zich van de domme houden en aldus voor doveman spelen, tot doel hebben om een slachtoffer dat zich aan de rede vastklampt, van redeloosheid te kunnen beschuldigen en via die weg te kunnen uitschakelen. De redeloosheid triomfeert dan over de rede die zij in haar slachtoffers tot voorwerp maakt van spot.

Dovemansgesprekken worden systematisch gevoerd als een gesofisticeerde methode om mensen het zwijgen op te leggen maar tegelijk om de rede te doen verstommen en die methode wordt gretig aangewend in de politiek waar behalve de rivaliserende partijen ook nog een publiek aanwezig is waarbij de 'acteurs' of degenen die voor doveman spelen, niet alleen hun slachtoffer dat in het gesprek verwickeld wordt, in de maling nemen maar ook het publiek.

Een actueel voorbeeld hiervan speelt zich af op het wereldtoneel waar enerzijds, in de schijnwerpers, de rivali-

serende partijen optreden en acteren en anderzijds, het publiek van de quasi voltallige wereldgemeenschap - meestal via het televisiescherm - het spel van de demonstranten volgt zoals supporters een voetbalmatch volgen.

Want het gaat om een spel vergelijkbaar met het voetbal maar dan minder onschuldig, alles behalve sportief en geheel zonder vaste regels - een spel dat de aandacht moet weten te trekken en vast te houden en dat daarom grote middelen zal inzetten om het publiek erbij te betrekken. Meer bepaald door het spel dermate te organiseren dat daarbij het leven van allen die behoren tot het publiek, op het spel wordt gezet.

Wij noemen dat oorlog en we doen alsof we het niet willen terwijl in feite niemand nog kan willen dat het ophoudt. Elk spel immers is verslavend en dat is het ultieme spel van de oorlog des te meer. Maar tevens kan het spel niet worden gestopt omdat de essentie ervan ons blijkt te ontgaan.

Het spel deelt immers de mensen op in, enerzijds, degenen die op het theater paraderen en die niets liever willen dan dat allen vol belangstelling naar hen kijken en met spanning volgen wat ze zeggen en doen en, anderzijds, degenen die veroordeeld zijn om voor toeschouwer te spelen, te applaudiseren, aandacht te geven, toe te kijken en toe te horen, al hun zinnen daar op te zetten, zich angst te laten aanpraten ofwel sympathie, kortom: zich te laten bespelen, met als eindspel, het moordspel, waar zij zich uiteindelijk van het leven moeten laten benemen.

In het westen, de vertechniseerde wereld, werd het oorlogsspel, dat in wezen 'de ultieme show' is, decennia lang

vervangen door de optredens op de wonderlijke televisie. Want veel beter dan op een slagveld kon de strijd tussen degenen die het voor het zeggen hebben daar rechtstreeks en door iedereen gevolgd worden. Op televisie zijn de machthebbers goden want alomtegenwoordig en almachtig. De kijkers zijn onderdanen die letterlijk niets te zeggen hebben en die alleen maar kunnen slikken wat hun voorgeschoteld wordt terwijl men er wel voor zorgt dat ze dat ook moeten doen. De belangrijkste reden waarom na een lange vreedestijd de oorlog in het westen weer ten tonele verschijnt, ligt alleen hierin dat het medium van de televisie (en geef toe, het heeft héél lang mogen duren) nu zijn beste tijd gehad heeft.

Ja, het wonderlijke medium is versleten, het wonder is eraf, de pausen en de koningen lopen er voor spek en bonen bij, ze zijn impotent om nog langer de aandacht van de mensen te trekken, de fictie presteert beter dan het echte. Alleen de dovemansgesprekken van bommen en granaten kunnen de show nog stelen.¹⁸⁴

2.

Het eindeloze gepalaver van de dovemansgesprekken dat dagelijks de hoofdpunten in de nieuwsberichten haalt en dat van elke burger de aandacht, de tijd en de gemoedsrust steelt, is de hedendaagse manifestatievorm van het maatschappelijke steekspel van de pikorde dat sinds het begin der tijden aan de gang is en dat zal doorgaan tot het bittere einde.

Het spel is een gevecht dat in de genen zit in alle levende wezens die op de een of andere manier in groep leven en

¹⁸⁴ Tekst d.d. 19 mei 2025.

het is gericht op de eigen soort met het oog op het elimineren van de zwakkeren in functie van het determineren van een leider omdat een kudde geen rust kan vinden totdat zij haar leider kent. Die bepaalt dan in de plaats van alle gemakzuchtige leden de koers en hij draagt de verantwoordelijkheid, in ruil waarvoor men hem gehoorzaamheid verschuldigd is en navolging.

Een geheel natuurlijke zaak, zo zou men oordelen, maar dan wel natuurlijk in de betekenis waarin ook het recht van de sterkste dat is. En zoals het recht van de sterkste vloekt met de mensenrechten, evenzo is het beschreven steekspel van de oorlog onverenigbaar met de humaniteit.

Wie daar anders over denken, richten een bloedbad aan met onoverzienbare gevolgen, zoals ook rijkelijk geïllustreerd wordt doorheen de hele geschiedenis van het mensdom. Hitler is het typevoorbeeld van de leider die de natuur een handje wilde helpen in het elimineren van de zwakkeren en met de ernst die de waanzin kenmerkt werden vanuit een logica waaruit a priori elk gevoel wordt gebannen, miljoenen onschuldigen op industriële wijze afgemaakt - naast het inpalmen van hun bezittingen, inclusief schoenen en valse tanden, werden ook hun stoffelijke resten nog benut voor de fabricage van zeep, lampenkappen en noem maar op.

Hun geld verhuisde naar gerenommeerde Zwitserse banken die er decennia lang over zwegen totdat niet zo lang geleden nazaten het onverhoopt terugvorderden van de bandieten die nog steeds het schone weer maken en alom de lakens uitdelen. In het in 1990 verschenen boek *La Suisse lave plus blanc* beschrijft Jean Ziegler hoe Zwitserse banken met namen als klokken de jaarlijkse op-

brengst van 300 tot 500 miljard dollar aan bloedgeld van onder meer de drugshandel prompt weten wit te wassen dankzij de omerta met de respectabele benaming van 'bankgeheim'.

We onthouden dat het beschreven spel vloekt met de mensenrechten. Maar men herinnert zich tevens de niet mis te verstane en ontnuchterende conclusies uit de massapsychologie: dat de kudde gehoor geeft aan de minst intelligente van haar leden. Het narrenschap van Plato is daarvan een verontrustend maar allerminst verwonderlijk en dwingend resultaat.¹⁸⁵

185 Tekst d.d. 20 mei 2025.

Over de dood

1

In principe wordt hier niet de eigen dood beoogd omdat wij die sowieso niet kunnen ervaren maar wel die van anderen. Niet de dood van vreemden met wie wij geen of nauwelijks banden hebben maar die van degenen met wie wij verbonden zijn. En hun dood is voor ons bijzonder problematisch omdat de gedachte dat de scheiding die de dood teweeg brengt definitief is, een 'ondraaglijke' gedachte is.

Een oplossing van het probleem zou kunnen zijn dat we die gedachte dan maar niet meer moeten hebben, dat we ze moeten weren of ontkennen. Wat uiteraard geen oplossing is maar een vorm van zelfbedrog. Dat bedrog kunnen wij niet definitief realiseren maar wel zeer tijdelijk, bijvoorbeeld door te vluchten in dromen of in allerlei vormen van verdoving.

Een andere oplossing kon luiden dat we het beschreven lot dan maar moeten aanvaarden. Maar ook die oplossing kan niet ernstig worden genomen omdat zij van ons vraagt dat we iets aanvaarden wat we niet willen. Omdat aanvaarden, willen is, zouden we dan iets moeten willen wat we net *niét* willen en dat is onmogelijk. *A* en *niet-A* kunnen niet beiden het geval zijn, dat is nu eenmaal logica.

Berusten in een lot dat we niet willen, is een onmogelijke opgave maar het alternatief is dat we ons verzetten tegen iets dat werkelijk is. Echter, wat werkelijk is, kunnen we niet ontkennen. Het enige wat we dan nog kunnen doen, bestaat erin dat we onze toevlucht nemen tot het fenomeen van de vergissing. En dan moeten we geloven dat de werkelijkheid anders is dan we tot dan toe hadden gedacht. De scheiding is niet definitief, zo moeten we dan denken: het *lijkt* alleen maar zo.

Die uitweg echter is niet zo simpel. Want als de werkelijkheid schijn is, dan kan die schijn alleen maar worden verklaard door de oorzaak daarvan bij onszelf te leggen: de dingen zijn niet zoals we ze zien omdat we niet goed kijken; de dingen zijn niet zoals we denken dat ze zijn omdat we niet goed denken. Er is een kloof tussen onze gedachten en de werkelijkheid die wij overdenken.

Trouwens, de genoemde kloof kan geen mens ontkennen: de gedachte aan bijvoorbeeld een stoel, is immers geen stoel. En dat geldt voor alles wat we denken. De wereld in ons hoofd is niet dezelfde wereld waarin ons hoofd bestaat. Anders uitgedrukt: de wereld die een ding is in ons hoofd is niet dezelfde als de wereld waarin ons hoofd een ding is. Nog anders uitgedrukt: als A een deel is van B , dan kan B geen deel zijn van A , tenzij A gelijk is aan B . En dat laatste betekent dat de gedachte moet samenvallen met hetgeen gedacht wordt, wat onmogelijk is omdat gedachten aan dingen verschillen van die dingen zelf.

Rest dan nog die ene oplossing dat wij besluiten dat de scheiding *niet* ondraaglijk is: dat lijkt alleen maar zo. In werkelijkheid is de scheiding *bijna* ondraaglijk en zij

wordt mettertijd, beetje bij beetje, wat draaglijker dan eerst gedacht.

In feite is ook de laatst genoemde oplossing er geen. Er bestaan immers mensen voor wie de scheiding die de dood teweeg brengt, echt ondraaglijk is: zij kunnen niet verder leven met die gedachte en als zij al niet onmiddellijk ophouden met leven, genezen zij er niet van, worden zij steeds zieker en zij sterven er ook aan. Maar de meeste mensen blijken mét de ondraaglijk lijkende gedachte verder te kunnen leven. Echter niet meer zoals voorheen.

Sinds oudsher wordt gezegd dat niemand zijn eigen dood kan ontmoeten: zolang ik er ben, is de dood er niet en van zodra de dood er is, ben ik er niet meer. Maar de toestand waarin men verder leeft met de bijna ondraaglijke gedachte (van de definitieve scheiding) is er een van voortdurend lijden. Nu is het leed per definitie datgene wat wij niet willen terwijl we er toch mee samenvallen: ik *ben* de pijn die ik *heb* omdat ik mij er niet kan van distantiëren daar zulks uiteraard mijn eigen einde zou betekenen. Maar dat wil niets anders zeggen dan dat de dood van de ander, hoe dan ook wezenlijk niets anders is dan het eigen levenseinde. Het lijkt er dan op dat wij alsnog verder kunnen leven maar dat leven is slechts schijn. Orpheus gelooft dat hij zijn Euridicè alsnog terughaalt uit de schimmenwereld maar van zodra zij in hetzelfde licht belanden, wordt hij de schim.¹⁸⁶

2

186 Tekst d.d. 21 mei 2025.

Dat de dood van de ander niets anders is dan het eigen levenseinde is een realiteit die even moeilijk te bevatten is als waar.

De mens is een knooppunt van relaties, wat wil zeggen dat er bij het verdwijnen van die relaties helemaal *niets* meer overschiet. Nu heeft elke mens meerdere relaties maar door de band is er slechts één relatie die werkelijk van tel is voor het eigen bestaan: deze met degene met wie men zijn leven deelt.

Iemand kan door de massa op handen gedragen worden maar toch heel eenzaam zijn en een ander met 'slechts' één geliefde kan de ontelbare menigte van fans die een popster verafgoden missen als de pest: zolang zijn geliefde er is, kent hij geen eenzaamheid. Zo kan een monnik een relatie onderhouden met een al dan niet bestaande God en daardoor in het leven vast verankerd zijn. Of een miskend kunstenaar kan een band hebben met een onbestaand publiek waarvan hij hopen mag dat het tot stand zal komen in de toekomst, gebeurlijk na zijn eigen levenseinde - wie zal het hem verbieden?

Onze afhankelijkheid van anderen die bestaan, bestaan hebben, zullen bestaan of misschien (zullen) bestaan tekent ons eigen leven als een onzeker bestaan, een bestaan als louter mogelijkheid. Ons bestaan blijft onzeker totdat het 'vastgesteld' wordt, wat eigenlijk betekent: totdat het in een relatie staat. Een subject is nodig om dat vast te stellen en gebeurlijk is dat het eigen subject maar dat is in zijn bestaan dan weer afhankelijk van relaties.

De identiteit of het zichzelf-zijn *volgt* op het anders-zijn, het verschillen van de anderen. De aap die in de plas

kijkt, weet pas dat hij daarin zijn eigen spiegelbeeld ontwaart nadat hij wat verderop een andere aap bemerkt bij een plas waarin deze weerspiegelt. Het eigenste denken volgt op het gesprek met anderen dat men nu gaat voeren in zichzelf en met zichzelf nadat men zich virtueel ont-dubbeld heeft.

Wie het essentialisme aanhangen, vergeten dat het 'ik' het resultaat is van een proces, een gebeuren dat zich afspeelt in de tijd en dat zonder de activiteit van dat proces helemaal niet tot stand kan komen. Het 'ik' *is* niet maar het wordt tot stand gebracht, het wordt (met veel inspanningen) in leven gehouden en vergt aldus veel energie om zijn bestaan te kunnen bestendigen: van zodra die energie is opgebruikt, stort het 'ik' dan ook in. Zoals ook het leven zelf, dat op een bijzonder voorwaardelijke wijze, precair en broos, als het ware hangend aan een zijden draadje, zich zeer tijdelijk en evenzeer plaatselijk manifesteert in een samenloop van bijzonder toevallige omstandigheden, waaronder een uitgelezen plek in het heelal, het vlies van een atmosfeer omheen een planeet met de vereiste verhoudingen aan nodige stoffen, de juiste temperatuur en noem maar op.

Viel de context weg, dan bleef van het 'ik' in kwestie helemaal niets meer over. Wie zijn leven in dienst gesteld heeft van anderen, ziet de zin ervan vervluchtigen van zodra die anderen er niet langer zijn en dat is de tragedie van ouders die door hun kinderen gedumpt worden nadat die zijn opgegroeid en uithuizig werden.

Dat ons bestaan samenvalt met de zin ervan, betekent dat het ophoudt waar die zin vervalt en omdat die zin in betrekking staat tot anderen, betekent het verdwijnen van

die anderen niets minder dan het eigen einde. Maar het gemis aan de ander is allerm minst een door het verstand getrokken logische conclusie. Het gaat om een besluit dat ons voor is, dat zichzelf gevormd heeft nog vooraleer wij het vermoeden koesteren dat iets wezenlijk veranderd is. Het gemis is in de eerste plaats een pijn, geheel fysiek, ofschoon niet makkelijk aanwijsbaar zoals dat het geval is met een hand of met een been dat door een accident verloren ging. De pijn betreft het gehele lichaam dat men is en blijft daarom ook zo lastig om te detecteren.

Het gemis is het kwijt zijn van het gehele eigen lichaam en derhalve van zichzelf, het langzaam tot ons doordringen daarvan: dat wat wij zien en horen, voortaan nog slechts een schimmige versie zal zijn van wat het eenmaal was. Het geleidelijk en bijzonder lastig tot ons wezen komende besef dat wij zoals Orpheus na het onherroepelijke heengaan van zijn gade, voorgoed een schim zullen geworden zijn.¹⁸⁷

3

Uiteraard rijst dan de vraag of hetzelfde gezegd mag worden over God: is ook God een knooppunt van relaties en verdwijnt ook Hij als Hij geen respons (meer) krijgt? Friedrich Nietzsche heeft gezegd dat God dood is, wat eigenlijk betekent dat deze wijsgeer wel erkent dat God ooit geleefd moet hebben. Een bijzonder netelige kwestie.

Het katholieke geloof dat hier sinds eeuwen werd verbreid, vertelt dat wij de dood heel ernstig moeten nemen. In tegenstelling tot de leer van Boeddha en die van de Ve-

¹⁸⁷ Tekst d.d. 22 mei 2025.

da's die de ziel zien verhuizen en ook geheel anders dan in de beschrijvingen van de Hades van de Hellenen die door schimmen wordt bevolkt, is er volgens het katholicisme in de periode dat wij dood zijn helemaal niets en kunnen wij slechts eenmaal leven en sterven (- de zogenaamde 'tweede dood' betreft de dood van de ziel, namelijk van degenen die zichzelf veroordeeld hebben tot de hel). De dood scheidt het lichaam van de ziel totdat bij de verrijzenis God de ziel opnieuw verenigt met - dit keer - een onvergankelijk lichaam, op voorwaarde dat wij in Gods genade zijn. Die leer is niet van Christus zelf afkomstig maar van de kerk die zich veel later heeft gevormd in samenspraak met de toenmalige politiek van de Romeinse keizers.

Veel dichterbij de waarheid staat wellicht de opvatting dat wij na onze dood tot schimmen worden: lichaamsloze geesten die, omdat zij het houvast van het lijf moeten missen, rondzweven en transparant zijn zoals gezegd wordt over de spoken uit de sagen van over de hele wereld.

De doden leven weliswaar niet meer maar ze zijn ook niet helemaal weg omdat zij echt geleefd hebben en een spoor nalaten in de herinnering van velen. Men kan altijd en overal aan de doden denken en vandaar lijken zij ook helemaal ongebonden aan een plaats of aan een tijdstip. In onze gedachten zijn zij ook niet even afgelijnd en duidelijk als toen zij nog in leven waren en echt aan ons verschenen. De doden gelijken daarom veeleer op degenen die aan ons verschijnen in een droom: als we ontwaken kunnen we ons hen herinneren als bijna echte wezens.

We kunnen dromen over de doden maar ook over hen die nog in leven zijn, wat ons kan doen vermoeden dat het de geest is die ons in de droom verschijnt, het bijna lichaamsloze dat nog een beeld weerspiegelt van het lichaam zoals een foto dat doet of een herinnering. Wanneer wij dromen, hebben we trouwens zelf ons lichaam achter ons gelaten want wij dromen met de geest nadat de slaap lichaam en ziel van elkaar ontkoppeld heeft, zoals ook de dood dat doet maar de slaap doet het omkeerbaar. In de droomwereld zijn geen lichamen maar wel bijna-lijven, verschijningen of beelden van mensen die echt hebben bestaan ofwel nog steeds bestaan.

De droomwereld is niet de echte wereld maar hij lijkt erop, al is hij minder vast, minder betrouwbaar als het ware, plastischer ook en bijna helemaal onttrokken aan de wetten die de wereld van de wakkeren aan banden leggen. En zoals de droomwereld gevuld is met de geesten van zowel levenden als doden, zo is ook de schimmenwereld waar wij misschien heen gaan na de dood, gevuld met geesten van mensen nadat de dood die van hun lichaam heeft gescheiden.

De dodenwereld lijkt een beetje op de wereld van de droom en de geesten daarin lijken op de geesten die wij zien in onze dromen. Daarom ook kunnen wij zeggen dat de menselijke geest zowel tot de wereld van de levenden behoort als tot de wereld van de doden. Onze geest behoort tot drie werelden: tot de wakkere wereld, tot de wereld van de slapenden ofwel de droom en tot de wereld van de doden.

Als iemand overlijdt met wie wij nauw vervlochten waren, blijft er iets voortduren van die vlecht. Enerzijds

trekt de overledene de ander een beetje naar de onderwereld toe en anderzijds trekt de levende de dode nog een tijdje in het leven met zich mee. Om die reden zegt men soms over stervenden dat ze met één been in het graf staan - met het andere nog in het leven.

Volgens de katholieke leer zal bij de verrijzenis niet alleen de geest herleven maar tevens zal het stoffelijke lichaam opnieuw tot leven worden gewekt en dan onsterfelijk zijn. Dat is niet het geval in het geloof van de Hellenen: de Hades is er voor altijd, de schimmen keren nimmer naar het licht terug.

Er valt iets te zeggen voor de katholieke leer van de verrijzenis van het vlees en het is niet min wat er voor te zeggen valt. In de meeste gevallen wordt het verrijzenisgeloof een beetje gelicht door het zogenaamde 'gezond verstand' dat ons zegt dat de tweede wet van de thermodynamica of de entropiewet, de wet van het verval, verbiedt dat wat tot stof en as vergaan is, weder zou keren naar zijn vroegere toestand van hoge orde die eigen is aan alle leven. Opdat dit zou kunnen lukken, moet beslist de tijd kunnen worden omgekeerd en, nogmaals, het 'gezond verstand' schiet in een lach als iemand met die zaken op de proppen komt. Maar daar staat tegenover dat het 'gezond verstand' wel aardig met de rug tegen de muur staat waar het geconfronteerd wordt met het feit dat alle leven zich geheel wars van de genoemde natuurwet een weg gebaad heeft van het niets dat wij, waarheen wij onze blik ook richten, alom in het heelal ontwaren, naar een bestaan dat ons onnoemelijk ter harte gaat en waarvan wij bezwaarlijk kunnen zeggen dat wij het alleen maar dromen. Of heeft het 'gezond verstand' dan een

uitleg die hout snijdt voor het zich in een mum van tijd en bovendien triljoenen keren ontwikkelen van cellen tot wezens die kunnen wuiven naar elkaar en via die weg, kinderen krijgen, maar die elkaar ook kunnen doden?¹⁸⁸

4

Als een piste het onderzoeken waard is, dan wel deze die belooft ons enige hoop te bieden en zodoende ook enig soelaas. Uiteraard moeten wij de dingen uiterst streng benaderen en van zodra in wat wij onderzoeken ook maar iets opduikt dat ruikt naar leugens of bedrog, moeten we ons te vierklauw uit de voeten maken.

Echter, dat is wat degenen allerminst doen die, schermend met hun 'gezond verstand', met de mond vol tanden staan als hun gevraagd wordt uit te leggen hoe het leven tot stand is kunnen komen als het luistert naar de wetten waarvan zij beweren dat het de natuurwetten zijn. Kennelijk strookt de beschrijving die zij van de werkelijkheid geven helemaal niet met de feiten, anders zouden zij in staat zijn om het leven te verklaren en ook na te maken maar zij blijken geen van beide taken tot een goed eind te kunnen brengen.

Zij geloven dan weg te kunnen komen met het antwoord dat het welslagen van hun project alleen een kwestie is van tijd. Geef ons nog een beetje krediet, zo zeggen zij: u zult zien, binnen de kortste keren bestaan er geen mysteries meer; wij, wetenschappers, staan daar borg voor. Maar de goede verstaander ziet direct dat daar waar deze klokken luiden, louter beloften in het geding zijn en wie geloof hechten aan die beloften, zoveel is zeker, zullen

¹⁸⁸ Tekst d.d. 23 mei 2025.

kunnen fluiten naar hun geld. Want lui die aan anderen beloften doen in ruil voor krediet, zijn van hetzelfde pluimage als de leugenaars: zij zullen nooit toegeven dat zij liegen en zij kunnen doorgaan met hun bedrog zolang van hen aanvaard wordt dat zij de dingen op de lange baan schuiven - het is immers geen geheim dat de massa wil bedrogen worden, zo groot is nu eenmaal de nood aan redding uit dit tranendal.

Uiteraard worden ernstige wetenschapsmensen hier niet gevisieerd want het leeuwendeel onder hen weten best hun werk te relativiseren. We hebben het alleen maar over lui die geloven dat de natuur in elkaar zit net zoals de wereld: zoals de wereld een constructie is van architecten allerhande, zo ook heeft een opperbouwmeester de natuur ineengezet - dat is wat zij bepleiten.

Hun kijk op de werkelijkheid heet microreductionistisch te zijn en dat wil zeggen dat zij denken dat alle dingen opgebouwd zijn en meer bepaald opgebouwd uit kleinere dingen - vandaar de term: 'micro-reductionisme', wat betekent: (het grotere) herleiden tot (een samenstelling van) het kleinere. Op die manier geloven zij immers dat zij op den duur stuiten op de allerkleinste want niet meer deelbare deeltjes waaruit de gehele werkelijkheid zou zijn opgebouwd. En eenmaal zij over die allerkleinste deeltjes beschikken - u raadt het al - kunnen ze daarmee alles maken, ja, precies zoals God, de opperbouwmeester, het ooit deed. En wie zou geen krediet geven aan lieden die morgen, of dan toch overmorgen God zelf zullen geworden zijn?

Wie ervaring hebben met handeldrijven, zullen opmerken dat hier beslist winstgevende zaken worden gedaan en zij

die zich aldus voordoen als de goden van morgen of dan toch van overmorgen, doen warempel denken aan de commerce van de clerus in de betere tijden van de kerk. Ja, hun aanpak lijkt wel op dezelfde leest geschoeid. Steun ons, zeggen zij, zo komt gij onder onze paraplu te zitten en het hoeft niet gezegd dat de menigte aan fans die dan zullen opduiken, gigantisch zal zijn.

Geef toe, het is zeker niet slecht gevonden: wij doen een greep in de grabbelton van de werkelijkheid, we houden een stuk daarvan in het vuistje en we begeven ons naar het laboratorium van professor Gobelijn. Aldaar delen we ons stukje werkelijkheid in kleinere stukjes en dan weer in nog kleinere stukjes, totdat we niet meer verder kunnen en dan zien we dat alles wat bestaat, bestaat uit allemaal dezelfde elementaire deeltjes, deeltjes die niet meer deelbaar zijn, atomen als het ware.

Uiteraard duiken zodoende allerlei problemen op: het mes waarmee wij kleinere stukjes maken, blijkt op den duur veel te grof; het vergrootglas waarvan we ons bedienen, is bestoft en wat al niet meer. Kortom: wijzelf blijken veel te groot en te lomp om ooit bij de verhoopte allerkleinste stukjes te kunnen komen en alsof dat nog niet erg genoeg was, blijken vanaf een zeker ogenblik de stukjes niet langer van stof te zijn. Ja, de minuscule deeltjes veranderen gedurende dit moeizame proces ook nog in louter veronderstellingen!

Wie beloften doen en dingen op de lange baan schuiven, zullen hun krediet verliezen als zij niet op tijd en stond met enig resultaat op de proppen komen en dat is wat die wetenschapslui ook doen. Zij publiceren met telescopen gemaakte foto's van het heelal zoals zij beweren dat het

eruit ziet ver voorbij ons zonnestelsel en die foto's gaan de wereld rond maar eens de navenante subsidies buit gemaakt zijn, blijkt niet de kosmos op het lichtdrukmaal te staan maar wel een schijfje salami. De pret kan niet op, een mens mag ook al eens lachen en wie zou niet lachen: met de miljarden die het onderzoek gekost heeft, kunnen deze narren leven zoals heuse prinses.

En nu we dan toch van het grootste naar het kleinste af dalen: een andere frats herinneren we ons van niet zo heel lang geleden uit de tijd dat men de hele wereldbevolking bang gemaakt heeft van een virus. Niemand kan een virus zien, men moet beschikken over heel speciale microscopen en nog zoveel meer. Om een lang verhaal kort te maken: men moet beschikken over een gigantisch kapitaal om dat vervolgens ook nog eens te kunnen vervelvoudigen. Een derde frats, en dan houden we ermee op: *Krieg und Leichen, die letzte Hoffnung der Reichen*. Men maakt het volk bang van de dood met de oorlog en het verandert prompt in de spreekwoordelijke ezel die aan de lopende band via zijn achterpoortje klinkende munten produceert. Dat maakt muziek, maar enkel voor de rijken - de ezel zelf transformeert meteen naar vel over been.¹⁸⁹

5

De natuurwetenschap beschrijft de dingen van buitenaf en zij maakt daarbij abstractie van de onderzoeker zelf, de waarnemer of het subject: zij beschouwt hem als een deel van de natuur die hij aan zijn onderzoek onderwerpt. Maar waar hebben we dat nog gehoord? Herinneren we

¹⁸⁹ Tekst d.d. 23 mei 2025.

ons de volgende zin uit de eerste paragraaf van dit artikel:

“De wereld in ons hoofd is niet dezelfde wereld waarin ons hoofd bestaat. Anders uitgedrukt: de wereld die een ding is in ons hoofd is niet dezelfde als de wereld waarin ons hoofd een ding is. Nog anders uitgedrukt: als A een deel is van B , dan kan B geen deel zijn van A , tenzij A gelijk is aan B . En dat laatste betekent dat de gedachte moet samenvallen met hetgeen gedacht wordt, wat onmogelijk is omdat gedachten aan dingen verschillen van die dingen zelf.”¹⁹⁰ De dingen en de gedachten behoren elk tot een andere wereld.

Derhalve bekijkt de natuurwetenschap de dingen niet ten gronde: zij objectificeert omdat kennis nu eenmaal objectificeert; zij maakt de dingen tot een voorwerp van de kenner en de kenner is dan iemand die buiten de werkelijkheid zweeft; men moet eigenlijk doen alsof hij er niet is. Aan kennis en aan wetenschap is helemaal niets mis zolang men de genoemde beperking in rekening brengt. Doet men dat niet, dan beschrijft men een wereld die helemaal niet kan bestaan.

Het logisch positivisme zegt dat uitspraken pas zin hebben als een experiment ze kan verifiëren maar dan heeft het ook geen zin om nog te spreken over het aandeel van de beschrijver in de beschrijvingen die wij wetenschap noemen: metafysica wordt onmogelijk waar zij zichzelf moet verenigen tot uitspraken die alleen in de fysica als zinvol worden beschouwd. Men doet dan alsof de (wetenschappelijke) beschrijvingen van de wereld in dezelf-

¹⁹⁰Zie: *Over de dood*, par. 1, d.d. 21 mei 2025:

<https://blog.seniorennet.be/tisallemaiet/archief.php?ID=2655289>

de wereld bestaan als de wereld zelf maar dat is uiteraard niet zo want de afbeeldingen van de dingen vallen helemaal niet met die dingen zelf samen. Inkt en papier maken deel uit van een totaal ander universum dan dat van de woord- en zinsbetekenissen. Wat in de natuurwetenschap miskend wordt, is de geest en dat is een paradox omdat natuurwetenschap pas door de geest tot stand komt. De pogingen om de geest te beschrijven als een onderdeel of een product van de stof (met name als een hersenwerking) zijn gedoemd om volkomen inconsistent te blijven.

Maar keren we nu terug tot ons onderwerp: de werkelijkheidsbeschrijving van de fysica (of: het fysicalisme) verengt de werkelijkheid tot dat gebied ervan dat onderzoeksobject is van de fysica. Het is dan ook evident dat het onmogelijk is om binnen die perken ook maar iets te zeggen over wat *buiten* die perken ligt. En het is volkomen onterecht om dan te concluderen dat er buiten de perken van de fysica helemaal niets meer bestaat. Zo simpel als dat. Wie eisen dat wat bestaat aantoonbaar dient te zijn, identificeren wat is met wat bewijsbaar is, maar reeds de eenvoudige algebra toont de onzinnigheid van dat uitgangspunt aan - zo bijvoorbeeld in het Vermoeden van Goldbach dat immers onweerlegbaar is doch tevens onbewijsbaar.¹⁹¹

6

En laten we hier het voorbeeld van zoëven nog eens bekijken. Het Vermoeden van Goldbach is een algebraïsche 'stelling' die niet bewezen is en die derhalve vrede moet

¹⁹¹ Tekst d.d. 24 mei 2025.

nemen met de titel van 'vermoeden'. Het Vermoeden werd neergeschreven door de wiskundige Christian Goldbach (1796-1860) uit Koningsbergen waarvan tussen haakjes ook Immanuel Kant afkomstig is - toen Kant stierf, was Goldbach acht jaar oud. De formulering is verraderlijk simpel en heeft al menig wiskundige op het verkeerde been gezet - ze luidt als volgt: *"Elk even getal groter dan 2 kan geschreven worden als de som van twee priemgetallen."*

Naast pogingen om het tegendeel te bewijzen, heeft men ook de meest gesofisticeerde computers ingezet om na te gaan of er niet ergens een even getal te vinden is dat niet beantwoordt aan die eis maar tot vandaag geheel vergeefs en men vermoedt dat zo'n even getal ook niet bestaat. Toch heeft nog niemand kunnen bewijzen dat dit waar is.

Het lijkt er derhalve heel sterk op dat er waarheden bestaan die onbewijsbaar zijn. Meer nog: in acht genomen de definitie van 'bewijzen', is dat niet eens zo verwonderlijk. In de eerste paragrafen van zijn *Topica* definieerde de Helleense filosoof Aristoteles 'bewijzen' als het aanvaardbaar maken van nieuwe dingen door ze te plaatsen in een context van reeds aanvaarde dingen en wel op zo'n manier dat het aannemelijk wordt dat die nieuwe dingen uit de reeds aanvaarde voortvloeien. Nu bestaat een wiskundig systeem zoals de algebra op grond van enkele axioma's of dus vooropgezette stellingen die worden aanvaard zonder bewijs omdat men nu eenmaal stoot op zaken die men wel verplicht is om aan te nemen, wil men überhaupt tot stellingen kunnen komen. Trekt men nu het voorbeeld van de 'simpele' algebra open tot de gehele werkelijkheid, dan moet men niet lang zoeken om te vin-

den wat men dan wel zonder bewijs moet aanvaarden, aangezien het zich spontaan en onafwendbaar aan ons opdringt en dat is het 'banale' gegeven van de pijn.

Wij hebben immers helemaal geen behoefte om voor onszelf te kunnen bewijzen dat we pijn hebben als we die hebben omdat de overtuigingskracht van een rationeel bewijs zelfs niet in de buurt komt van de overtuigingskracht van pijn. Ik ben de pijn die ik heb omdat ik mij daarvan niet kan distantiëren. Zo simpel als dat. Wij stoten hier op de grens van alles wat bestaat, met name in het eigen levende lichaam. Voor onszelf wensen we de pijn die we hebben niet te bewijzen omdat we die onwillekeurig hebben maar tegenover anderen zouden we dat soms willen doen maar we kunnen het niet, we kunnen slechts vertrouwen hebben in het inlevingsvermogen van die anderen en in hun goede wil.

Meteen mag duidelijk worden hoe vreselijk een wereld is waarvan het de leiders ontbreekt aan het inzicht dat 'onmiddellijke waarheid' of empathie de voorrang verdient op bewijsbaarheid omdat het eerste het laatste fundeert en niet andersom. Dat soort leiders stellen de eis van de bewijsbaarheid voorop, alsof de waarheid van de dingen van hun bewijsbaarheid afhankelijk was, net zoals zij menen dat het mens-zijn een product is van het burgerschap en dat sans-papiers derhalve geen burgerrechten kunnen genieten en dus ook geen mensenrechten, zodat zij zonder meer vogelvrij kunnen worden verklaard, wat inhoudt dat men er mag op jagen zoals er gejaagd mag worden op wild.

En uiteraard ligt de hoogmoed van de cultuur waarin dit kwaad gedijt aan de bron van de navenante onbeschrijf-

lijke ellende. Andermaal: de jammerlijke 'vergissing' situeert zich uitgerekend daar waar zich een misprijzen voordoet met betrekking tot de ware aard van de werkelijkheid, die men dan ziet als vergelijkbaar met de menselijke wereld en derhalve daardoor beheersbaar.¹⁹²

7

Het geloof in de verrijzenis van het vlees kan niet zomaar afgedaan worden als onzin op grond van wat het zogenaamde 'gezond verstand' daarover te zeggen heeft waar dat 'gezond verstand' niets anders is dan de waan het bij het rechte eind te hebben vanwege het vanzelfsprekend geachte gelijk van een fysicalistisch wereldbeeld.

In het huidige westen zijn wij aan een fysicalistisch wereldbeeld gewend geraakt precies zoals Boeddhisten aan de idee van reïncarnatie of nationalisten aan de overtuiging dat het eigen volk beter is dan ongeacht welk ander. Zo vindt de egoïst het vanzelfsprekend dat hij voorrang krijgt, zo is de zwarte eraan gewoon dat hij voor de blanke een stap opzij zet, zo wijkt de vrouw spontaan voor de man, het kind voor de oudere, de homo voor de hetero, de gediscrimineerde voor de bevoorrechte, de vreemdeling voor de autochtoon, het dier voor de mens en aan een boom wordt niet gevraagd of hij omgezaagd wil worden.

Er zijn daarentegen culturen waar bomen en dieren vereerd worden als goden, waar gastvrijheid een heilige plicht is en vreemdelingen daarom voorrang krijgen op autochtonen; er zijn culturen die de vrouw vereren in plaats van haar opzij te duwen omdat zij ons het leven

192 Tekst d.d. 24 mei 2025.

geeft en voedt en culturen die hun kinderen op handen dragen; culturen waarin homo's functioneren als tovenaars of priesters aan wie belangrijke taken van de gemeenschap worden toevertrouwd. Het 'gezond verstand' is een alles behalve gezonde fictie en wie zich erop beroepen, verkeren in de gevaarlijke wanen die het onverstand vergezellen.

Maar dat alles betekent uiteraard nog helemaal niet dat wie geloven in de verrijzenis van het vlees, het bij het rechte eind hebben. Het betekent alleen dat mensen het recht hebben op een eigen wereldbeeld zolang dat geloof geen schade toebrengt aan andermans belangen. Dat is echter wat het fysicalisme wél pleegt te doen van zodra het zich profileert als de waarheid zonder meer en dus als vanzelfsprekend of als gefundeerd op 'gezond verstand'. Het wordt dan een opgedrongen geloof, een geloof dat van ons een belijdenis vergt en handelingen die daarmee in overeenstemming zijn: het vergt dat wij ons gedrag laten dicteren door derden die ons manipuleren, ons van de vrijheid beroven, ons verknechten. Precies zoals dat het geval is in een theocratie.

Dat zich uit de dood nieuw leven ontwikkelt, zou veeleer vanzelfsprekend moeten klinken dan vreemd omdat het leven zelf ons onafgebroken met de neus op deze feiten duwt. Levende wezens vormen vaker vooraleer zij sterven vrijwel uit het niets verschillende evenbeelden van zichzelf die zij dan grootbrengen en die hen overleven, waardoor het leven zich vernieuwt en standhoudt en op die wijze alles doorgeeft wat van waarde is. Nog vooral eer zij sterven, worden levende lichamen in hun kroost herboren zodat het lijkt alsof de stammen die zij vormen,

gewoon vervellen. Na een periode van zeven jaar is geen enkele cel van ongeacht welke man of vrouw nog in zijn of haar lichaam aanwezig en toch leven de betrokkenen door alsof er met hen helemaal niets gebeurd is en op dezelfde wijze vernieuwen zich de lichamen in de genen. Wat er met de geest gebeurt, ontsnapt vooralsnog aan onze blik maar de tekenen die pleiten voor zijn onsterfelijkheid zijn legio. Edoch, we moesten het hier hebben over de individuele dood en meer bepaald over de dood van de ander, in verband waarmee we tot de conclusie komen dat die in wezen de eigen dood betekent.¹⁹³

193 Tekst d.d. 24 mei 2025.

'Teamwork'

“(Zonder de rechtvaardigheid), wat zijn koninkrijken anders dan grote roversbenden? Want ook roversbenden zelf, wat zijn ze anders dan kleine koninkrijken?”

Aurelius Augustinus (375-430), *De Civitate Dei*, IV.4.

'Teamwork' is een welluidend begrip (maar volgens sommigen een modewoord) met betrekking tot menselijke samenwerking, vooral in de (team)sport en in de zakenwereld en het feit dat de sport maar eveneens onze kapitalistische manier van handeldrijven verschijningsvormen zijn van de jacht, laat in dat begrip al meteen de dissonanten klinken.

Jacht is per definitie het opsporen van wilde dieren om die te doden maar ook op soortgenoten wordt jacht gemaakt, met name op de vogelvrij verklaarden, met andere woorden de 'wilden' onder ons, en het 'wilde' is het niet gecultiveerde, het niet gedomesticeerde, het ongetemde en derhalve datgene waarop men geen vat heeft, datgene waarmee men geen banden heeft, dat wat niet aan banden ligt, wat aan de greep van de groep ontsnapt en wat derhalve ongebonden is of vrij.

Reeds verschijnt hier de paradox in vol ornaat: 'teamwork' is gericht op de maximalisatie van efficiëntie en dus op het vergroten van de vrijheid, welke echter beknot

wordt door 'kuddegeest', wat nota bene quasi een vertaling is van 'teamwork'. En uiteraard situeert zich het probleem bij de kwestie *wiens* vrijheid hier in het geding is.

Waar de vrijheid van enkelingen het voortbestaan van de groep bedreigt, verdient die slechts de betiteling van 'willekeur' maar steeds vaker zijn groepen (naties, unies...) verworden tot instrumenten van potentaten en waar aldus een groep de belangen van een elite dient, en dus de belangen van enkelingen, wordt de vrijheid van alle (niet-elitaire) enkelingen willekeurig beperkt.

In niet-democratische regimes is het probleem helder maar democratieën hebben nood aan dissidenten en aan figuren zoals Noam Chomsky om de onkiese gang van zaken aan het licht te brengen. Dat deze laatste nog geduld wordt, vindt zijn reden alleen hierin dat, wegens het intellectueel niveau van zijn protest, de getalsterkte van zijn publiek vooralsnog danig beperkt blijft dat zij in een democratie (waar de meerderheid beslist) voor de machthebbers geen direct gevaar kan betekenen.

De kwestie wie van de twee, de burger of de staat, de voorrang moet genieten, verdeelt niet alleen de partijpolitiek maar ook de wereld en het is allang niet meer zo duidelijk in welke maatschappijvormen de vrijheid triomfeert of, in wat andere bewoordingen, waar en hoe het cryptofascisme zijn slag thuis haalt.

Bibliotheken zijn reeds gevuld met de navenante problematiek en hier willen we slechts wijzen op een gedrag op microschaal waarbij groepen enkelingen viseren of er jacht op maken want dit gedrag neemt toe in gelijke tred waarmee de angst toeneemt om uit de toon te vallen, een

angst waarvan de vreesachtigheid getuigt waarmee men zich paradoxaal genoeg vaak ten koste van zichzelf naar trends en modes schikt.

Wat eerst mondialisering en dan globalisering is gaan heten, verkapt in feite het gebrek aan sociale cohesie op microniveau, wat concreet inhoudt dat asociaal gedrag sowieso niet langer 'not done' is waar algemeen aanvaard wordt dat socialiteit door naties overkoepelende wetten wordt gegarandeerd. Ik hoef mijn burens niet langer uit de nood te helpen want de staat zorgt ervoor dat iedereen een uitkering krijgt, mensen moeten elkaar niet meer groeten want de 'social media' komen tegemoet aan ieders nood aan aandacht en op cultureel vlak is meewarigheid het gepaste antwoord op alle eigen initiatieven die immers verbleken in het licht van de megamanifestaties en de internationale culturele headlines. Kunst is wat als zodanig erkend wordt door Big Brother, ook als het een uitgestalde urinoir is of een strontmachine en romanschrijvers die niet moeten onderdoen voor Dostojevski blijven nitwits totdat een Nobelprijs ervoor zorgt dat zij door iedereen voor genieën zullen worden gehouden.

De kuddegeest berust op de angst om uit de groep gestoten te worden, een angst welke zoals bekend de doodsangst naar de kroon steekt als ze die al niet overtreft. Wie zich door hun gedrag van de groep distantiëren, vormen derhalve een wezenlijke bedreiging die door de kudde steeds feillozer wordt gedetecteerd en bestreden, vaak zonder vorm van proces of middels schijnprocessen, zoals ons bekend uit de geschiedenis van de heksen van Salem. Maar waar dit in de middeleeuwen gebeurde op microschaal, voltrekt de jacht op dissidenten zich vandaag

op wereldvlak en in dezer wordt ook preventief te werk gegaan zodat een deel van de bevolking als 'potentieel dissident' zal gebrandmerkt worden en bijgevolg een veroordeling ondergaat waar geen rechters meer bij te pas komen omdat zij resulteert uit door algoritmen gestuurde automatismen en structuren.

Het volstaat voortaan dat de centrale macht een gedragscode ontwerpt en dat ze die via de media die zij bezit verspreidt middels influencers, opdat jan met de pet zich ten volle engageert om elk daarvan afwijkend gedrag op te sporen en te sanctioneren. Merk nu op dat zo doende de aangifte van het gedrag in kwestie, het onderzoek, het proces, de veroordeling en de bepaling van de strafmaat geheel overbodig worden: deze stappen die de rechtsstaat van weleer kenmerken, worden prompt overgeslagen en het lugubere van de hele zaak is dat geen haan er zal naar kraaien omdat wie kraaien, zichzelf veroordelen tot een vorm van medeplichtigheid waardoor zij zich eenzelfde lot toebedelen.¹⁹⁴

194 Tekst d.d. 31 mei 2025.

Waarom de katholieke duivel een persoon is

Voor de Olympische Spelen van 2024 in Parijs werd op de Place de la Concorde de 33 meter hoge door Napoleon in Egypte begeerde en in 1830 aan Frankrijk geschonken obelisk van stellingen voorzien, wat de Franse Egyptoloog en professor aan de Sorbonne, Jean-Guillaume Olette-Pelletier, in staat stelde om de cryptografie te ontcijferen die hij daar wandelend tijdens de coronalockdown in 2020 had ontdekt en die kort daarop het volgende devies prijs gaf: “*Kalmeer de energie van Amon*” - wat volgens Egyptologen betekent dat men de goden met offers tevreden moet houden.¹⁹⁵

De boodschap is van Ozymandias, de grootste onder de farao's en bekend als Ramses II (1300-1213 A.X.) van wiens reusachtig beeld een stuk in het British Museum tentoon staat en naar aanleiding waarvan de poëten Percy Shelley en Horace Smith in 1818 elk een romantisch gedicht schreven over hoogmoed en vergankelijkheid, zoals door menigeen gesuggereerd werd: een lot waaraan ook Londen niet ontsnappen kan.¹⁹⁶

¹⁹⁵<https://historianet.nl/beschavingen/egyptenaren/geheime-boodschappen-van-machtige-farao-gevonden-op-franse-obelisk>
¹⁹⁶<https://nl.wikipedia.org/wiki/Ozymandias#:~:text=Ozymandias%20is%20de%20titel%20van,over%20het%20oude%20Egypte%20regeerde.>

Alle goden eisen offers en zo offerden de Azteken jaarlijks 20.000 mensen aan hun zonnegod¹⁹⁷ terwijl de joodse Jahweh tot bij Abraham het leven eiste van de eerstgeborene uit elk gezin. Maar in de christelijke theologie plaatst met het Lam Gods de mensheid zich hoogmoedig boven de godheid. Immers, niet de mens brengt daar een offer aan God maar, geheel andersom, offert de god van het christendom zijn eniggeboren zoon, het Lam Gods, aan de mensheid.

De bedoeling van het offer is iets terug te krijgen: met betrekking tot de offers die de mensen aan hun goden brengen, is dat klaar maar wat kan dan de zin zijn van het goddelijke offer aan het mensdom? Volgens de theologie gaat het om een offer als genoegdoening aan de duivel waarmee de godheid de mensheid die door zijn zonde de onsterfelijkheid verloor, vrijkoopt. Maar wie dat aannemen voor waar, erkennen dat de duivel niet zomaar een abstractie is, een verpersoonlijking van het kwaad, dat volgens Augustinus alleen maar een tekort is aan het goede, maar een persoon met rechten en plichten.¹⁹⁸

¹⁹⁷<https://historianet.nl/beschavingen/de-azteken-wie-waren-de-azteken>

¹⁹⁸ Tekst d.d. 1 juni 2025.

De wreedheid van de dictator

Wie met vuur spelen, verbranden zich en via de projectie van de sociale conditionering op het natuurlijke gebeuren, zou men gaan geloven dat de natuur die straf uitdeelt om ons te leren (wat mag en wat niet), waarmee de zaken op hun kop worden gezet omdat sociale conditionering van het gedrag middels sanctionering het natuurlijke nabootst en niet andersom. De natuurwetten zijn onbuigzaam en het consequent met sancties afdwingen van gewenst gedrag zorgt ervoor dat de manipulator wordt gezien als even onbuigzaam en gevoelloos als de natuur, als even machtig, als goddelijk of dan toch als hoger geplaatst dan degenen die hij zodoende manipuleert.

Hij heeft het van de natuur geleerd om met het uitdelen van beloningen en straffen anderen aan zijn wil te onderwerpen maar de prijs die hij daarvoor betaalt, is van bij het begin zijn eigen ontmenselijking omdat zijn spel pas werkt waar hij onbuigzaam blijft. De onbuigzaamheid die hij voorwendt, wordt een deel van zijn wezen dat hij inruilt tegen macht; de meedogenloosheid die hem verhardt en ontmenselijkt, is de tol voor het daadwerkelijke doch tijdelijke voordeel dat hij haalt uit het onderwerpen van anderen aan zijn wil.

En die tol is niet gering, zij wordt pas geopenbaard aan de betrokkene van zodra die in de hel belandt, wat hier betekent: vanaf het ogenblik dat zijn daden onomkeerbaar zijn geworden, omdat hij dan moet inzien dat hij iemand is die wordt gevreesd, wat anderen ervan weerhield

hem te beminnen, zodat een absolute eenzaamheid zijn deel wordt.

Bovendien maakt de macht die hij zich aldus toe-eigende hem verantwoordelijk voor het lot van wie hij aan zich onderworpen heeft, wat betekent dat hij verantwoording moet kunnen afleggen tegenover al wie hij aan zich onderschikt heeft gemaakt en die verantwoording zal van hem afgedwongen worden vanaf het ogenblik dat degenen die hij tot zijn minderen heeft gemaakt, sterker zijn geworden dan hem zelf, wat betekent: vanaf het moment dat hij verzwakt zal zijn en de nazaten van zijn onderdanen, die hun voorzaten eren, zich met hun vraag om uitleg boven hem verheffen.

Het lot van de dictator over wie wij het hier hebben, wordt bezegeld door de toekomst die hij zelf bereid heeft voor zijn slaven en daarom kan hij geen andere weg meer op dan die van de wreedheid, die van het monddood maken en vervolgens het fysieke moorden. Omdat de natuur genadeloos is, zit het in de aard van de mens verantwoording te eisen en waar degene die een antwoord geven moet, faalt, wordt hij ontmaskerd als een pseudo-God, wat wil zeggen: als de duivel zelf.

En wij weten het: terwijl ongeacht wie om genade kunnen smeken en die ook kunnen ontvangen, vormt alleen de duivel een uitzondering op deze regel en tevens zal ook omgekeerd iedereen voor de duivel een uitzondering maken: de duivel smeekt niet, hij smeekt ook niet om genade, en mocht hij dat alsnog doen, dan zou ook niemand die bij zijn zinnen is, hem die schenken omdat hij nu eenmaal de duivel is.

Uitgerekend dit wrede lot zorgt ervoor dat in de sterren geschreven staat dat een dictator nooit zal buigen. In deze wetenschap heeft men dan ook de heilige plicht om er rekening mee te houden dat voor een dictator nimmer een andere keuze rest dan zijn oorlogen door te drijven tot het bittere eind.¹⁹⁹

¹⁹⁹ Tekst d.d. 3 juni 2025.

Bekwaamheid

Met voertuigen van zwaar kaliber achtervolgen politiemensen minderjarige snelheidsduivels op de step maar zij slaan op de vlucht voor zware criminelen. Schooldirecties beschouwen de leerlingen als cliënteel dat zij geloven te kunnen werven met gemak in plaats van met kennis. Heel wat aanstaande leerkrachten halen de eindtermen voor het lager onderwijs niet meer, zo berichten vandaag vol schrijffouten de media. De betrokken ministers die geloven hun prestaties *nog* te kunnen verbeteren met de parlementaire harddrug alcohol, achtten zichzelf heel stichtend met schoolbezoeken in pyjama en heel grappig vinden ze eveneens hun analfabetisme: “the emmer is full”, aldus de arrivisten: zij arriveren niet bij de basis-kennis van 's werelds voertaal maar gaan wel de NAVO leiden en de Derde Wereldoorlog en zij die op de thuisbasis worden weggefloten, kandideren prompt voor hoge postjes in het hol van Trump en compagnie die dansen naar de pijpen van wraakzuchtige mensenmassa's. De wereldeconomie stort in, de superrijken maken er een oorlogseconomie van en verveelvoudigen hun gigantische fortuinen.

In de middeleeuwen tot de achttiende eeuw (maar ook reeds bij de oud Romeinse *collegia* en, nog vroeger, bij de Vedische *Shreni* in India) werd door de gilden voor de uitoefening van ambachten een Proeve van Bekwaamheid vereist na een opleiding van negen jaar of langer bij een meester in het vak. Vandaag vindt men alras een job

als wereldleider op grond van alleen maar de stem van de massa welke middels reclameleugens gekocht wordt met van armelui gestolen geld.²⁰⁰

200 Tekst d.d. 4 juni 2025.

Fijnstoffelijkheid

In verscheidene culturen in alle uithoeken van de wereld spreekt (en schrijft) men al duizenden en duizenden jaren over fijnstoffelijke lichamen die de stoffelijke begeleiden en ervan scheiden bij de dood zonder zelf te moeten sterven maar de mensen van de wetenschap vertellen ons dat die dingen allemaal niet kunnen bestaan.

Het fijnstoffelijke dubbel van wie slapen en lucide dromen hebben gaat gelijk een veldleeuwerik of een torenvalk hangen boven het door het stoffelijke lichaam beslapen bed en in de vertrekken van de intensive care zijn zij kind aan huis bij reanimaties.

Enkele uitzonderingen zoals Pim Van Lommel en Raymond Moody niet te na gesproken, vinden artsen echter dat dit alles inbeelding moet zijn omdat wij die fijnstoffelijke lichamen en alles wat ermee samenhangt nu eenmaal helemaal niet kunnen zien.

Edoch, Marie Curie, die de met het oog onzichtbare elementen Polonium en Radium ontdekte, won honderdennveëntwintig jaar geleden de Nobelprijs voor de Natuurkunde voor haar onderzoek naar het fijnstoffelijke verschijnsel van de straling, waarvoor zij bovendien betaalde met haar leven, waardoor ook nog eens op wrede wijze de echtheid van het fenomeen werd onderstreept.

De genoemde wetenschapster bezocht seances waar geesten werden opgeroepen en waar zich fantomen openbaar-

den in de vorm van quasi-lichamen uit een melkachtige, plastische substantie die men betitelde als 'ectoplasma', een term uit de celbiologie. Ectoplasma wordt uitgescheiden door een medium - een midden tussen deze en de 'andere' wereld - voor de vorming van spoken en het daaraan verwante 'ideoplasma' slaat op het gevormde evenbeeld van het lichaam waardoor het wordt uitgescheiden.

De enige reden waarom wij geneigd zijn om dergelijke zaken als waanideeën van de hand te doen, ligt in het feit dat wij precies *ingevolge* waanzin (sic!) voor de werkelijkheid als zodanig stekeblind geworden zijn: ieder van ons, zonder uitzondering, kwam dit vermeend louter stofelijke bestaan naar binnen als ideoplasma want als evenbeeld van het moederlichaam waardoor hij of zij gevormd en uitgescheiden werd.²⁰¹

201 Tekst d.d. 4 juni 2025.

Martelaarschap

Het voorwaardelijk karakter van de vriendschap tussen Donald Trump en Elon Musk blijkt pas op het ogenblik dat zij ter ziele gaat in het uitbreken van een ruzie die met die voorwaarden te maken heeft en dat lot delen alle op de proef gestelde kameraadschappelijkheden met uitzondering van de onvoorwaardelijke of de genadige band waarbij onvermijdelijk het kostbare bezit van het eigen leven de inzet is. Is dat niet het geval, dan wordt er beslist door alle betrokken partijen duchtig gerekend hoe ver men kan gaan, in acht genomen wat er allemaal op het spel staat en een voorbeeld daarvan zijn de huwelijken die zich voltrekken met het oog op de rechten en de plichten van de betrokken partners met inachtneming van wat de wetten daaromtrent bepalen.

De enige onvoorwaardelijke en genadige band waarbij aldus het kostbare bezit van het eigen leven de inzet is, is die tussen moeder en kind, en wel in de richting van moeder naar kind en dat geldt niet alleen voor de menselijke soort, al is wellicht exclusief daar deze band meestal voor het leven: het geldt ook voor de kattenmoeder en de hondenmoeder, het geldt voor de moedermuizen, de moedervliegen, de moedermuggen en ga zo maar door.

De vaders hebben met hun kroost lang niet dezelfde band, getuige al dan niet gewilde experimenten waaronder een voorval dat enkele jaren geleden het nieuws haalde: in een drive-in park met tijgers verlieten een niets vermoedend gezin bestaande uit een man, een vrouw en

twee kinderen, de auto en toen na een poosje een van de tigers naar de kinderen toe begon te sluipen, was het de moeder die zich 'vermande', het wilde dier verjoeg en haar kinderen in veiligheid bracht in de wagen waarin haar man al had plaatsgenomen. Het werkwoord 'zich vermoederen' ware meer op zijn plaats maar men begrijpt alras waarom ook de 'bemanning' van taalcommissies vaker gespeend blijft van leden van het zwakke geslacht. Ook de getuigenissen over de bemanning van de reddingssloepen bij het zinken van het *Royal Mail Ship Titanic* hebben zo mogelijk nog minder lof over de moed en het altruïsme van mannen, al gaat het daar vooral om 'heren' (mannen uit de 'eerste klas'). En in tijden van oorlog zouden waarschijnlijk maar bitter weinig frontsoldaten komen opdagen als, in weerwil van wat de opschriften op de monumenten der gesneuvelden ons willen laten geloven, desertie niet gesanctioneerd werd met enerzijds de schande en anderzijds de dood met de kogel. Al betreft het tekort in dezer niet zozeer moed doch verstand.

Dat moeders ook vaker beslissen om bij moeilijke geboorten met hun leven te betalen voor de redding van hun kind, is geen geheim maar men zou verstedd staan als zij met heldendaden van een nog heel ander kaliber in het daglicht konden treden - men moet nog maar denken aan de mogelijke criminele uitbuiting van deze hechtste band op aarde. De in deze tijden toepasselijke oratorische vraag van Augustinus indachtig, namelijk of koninkrijken waarin het recht zoek is, nog een andere naam verdienen dan die van grote roversbenden²⁰², hoeft men alleen maar

202Aurelius Augustinus (375-430), *De Civitate Dei*, IV.4.: "(Zonder de rechtvaardigheid), wat zijn koninkrijken anders dan grote roversbenden? Want ook roversbenden zelf, wat zijn ze anders dan kleine

na te gaan hoe in de meeste staten de vrouw door politici bejegend wordt - met op kop Vaticaanstad met zijn, laat ons niet lachen, *mannelijke* God. Al hult de clerus zich eendrachtig in vrouwengewaden om daar de schijn van het martelaarschap hoog te houden.²⁰³

koninkrijken?"

203 Tekst d.d. 7 juni 2025.

De val van het rijke Noorden

De protesten tegen het verjagen van de immigranten in Los Angeles door de regering Trump zijn niet alleen slechts het prille begin van een opstand die zijn gelijke niet meer zal kennen maar ook en vooral zijn ze *peanuts* vergeleken bij wat er momenteel wereldwijd gaande is op het vlak van mensenrechten en dan moeten we het andermaal hebben over de hier doodgezwegen zwenking van de mondiale economie die het einde van het rijke Noorden binnen de kortste keren tot een onomkeerbaar feit zal maken.

De derde aflevering, getiteld *De nieuwe wereldorde*²⁰⁴ van onze driedelige tekst *Over macht* handelt over de zich gestaag vormende vereniging van alle eeuwenlang onderdrukte ontwikkelingsgebieden.²⁰⁵ Reeds op 30 november 2001 verscheen met het artikel *Building Better Global Economic BRICs*²⁰⁶ een studie van de hand van de Britse econoom Jim O'Neil van de investeringsbank Goldman Sachs, waarin de opkomst van het betrokken

²⁰⁴Zie de artikelenreeks *Over macht*, meer bepaald de derde aflevering, getiteld: *De nieuwe wereldorde* (d.d. 13 juli 2022):

<https://www.bloggen.be/Tisallemaiet/archief.php?ID=3320406>

²⁰⁵Zie: J. Bauwens, *Hoe Europa groot en rijk werd* (Serskamp 2020):

<http://blogimages.seniorennet.be/tisallemaiet/attach/168666.pdf>

²⁰⁶<https://web.archive.org/web/20180709112304/http://www.goldmansachs.com/our-thinking/archive/building-better.html> Voor de oorspronkelijke, integrale tekst (), zie:

<https://web.archive.org/web/20180726103606/https://www.goldmansachs.com/our-thinking/archive/archive-pdfs/build-better-brics.pdf>

nieuw economisch blok werd aangekondigd en waarin meteen het einde van het monopolie van de *G7* werd voorspeld, wat inmiddels een feit is, daar het grootste stuk van de wereldeconomie reeds aan de BRICS-landen toebehoort: 41 pct. van de wereldomzet in november 2024, vertegenwoordigd door zowat de helft van de wereldbevolking.²⁰⁷

De *G7* wordt gevormd door de *EU* plus de zeven industrieel rijkste landen, zijnde de *VS*, Canada, het *VK*, Frankrijk, Duitsland, Italië en Japan.²⁰⁸ Van 2007 tot 2014 (de annexatie van de Krim) bevatte de groep ook Rusland dat nu deel uitmaakt van de BRICS-landen: **Brazilië, Rusland, India, China en Suid-Afrika...** intussen aangevuld met Iran, Egypte, Ethiopië, de Verenigde Arabische Emiraten en Indonesië. Argentinië was bijna lid van de BRICS maar heeft zich teruggetrokken sinds extreem-rechts er aan de macht kwam en Saoedi-Arabië twijfelt nog. Verder staan nog veel meer landen op de wachtlijst

207Zie onder meer: Marc Vandepitte, *De strijd om wereldmacht: het Westen bewapent zich tegen opkomend Zuiden*, in: *Dewereldmorgen.be*: <https://www.dewereldmorgen.be/artikel/2025/06/03/de-strijd-om-wereldmacht-het-westen-bewapent-zich-tegen-opkomend-zuiden/> ;
<https://www.dewereldmorgen.be/artikel/2025/01/07/uitgebreide-brics-vertegenwoordigt-nu-helft-van-de-wereldbevolking/> ;
https://www.geopoliticeconomy.report/p/brics-expands-partner-countries-population-economy?utm_source=post-email-title&publication_id=457596&post_id=153624948&utm_campaign=email-post-title&isFreemail=true&r=1nuipp&triedRedirect=true&utm_medium=email.

208[https://nl.wikipedia.org/wiki/Groep_van_Zeven#:~:text=De%20Groep%20van%20Zeven%20of%20G7%20\(Engels:.en%20telt%20daarom%20niet%20mee%20als%20lid](https://nl.wikipedia.org/wiki/Groep_van_Zeven#:~:text=De%20Groep%20van%20Zeven%20of%20G7%20(Engels:.en%20telt%20daarom%20niet%20mee%20als%20lid).

voor toetreding, waaronder Maleisië, Bangladesh, Thailand, Mexico, Algerije, Azerbeidzjan en Turkije en de groep wordt ook gesteund door Bolivia, Wit-Rusland, Cuba, Kazachstan, Nigeria, Oeganda, Oezbekistan, Thailand en Vietnam.²⁰⁹

De *Goldman Sachs Group* kan het weten: anderhalve eeuw geleden opgericht, werken zij voor multinationals, voor regeringen wereldwijd en voor de allerrijkste families met vooraanstaanden zoals de gewezen Italiaanse premier en voorzitter van de ECB, Mario Draghi, wiens handtekening op de Europese bankbiljetten prijkt en wijlen de Nederlandse prins Friso.²¹⁰

Aangezien winst het ultieme motief is in de wereld der bankiers en in de kapitalistische economie tout court, heeft de politiek zich te schikken naar de grillen van die markt en de overgang van *G7* naar *BRICS* wordt heden bespoedigd middels een uitgekiende oorlogseconomie waaraan alle wereldleiders braaf gehoorzamen op straffe van hun eigen ondergang.²¹¹

209<https://nl.wikipedia.org/wiki/BRICS>

210https://nl.wikipedia.org/wiki/Goldman_Sachs

211 Tekst d.d. 8 juni 2025.

De Grote Burgeroorlog

*„Dort wo man Bücher verbrennt,
verbrennt man auch am Ende Menschen”*

(Heinrich Heine, *"Almansor"*, 1823)

*„De duale samenleving is werkelijkheid:
arbeidenden en werklozen, participanten
en uitgesloten staan tegenover elkaar.”*

(Jaap Kruithof, *Het neoliberalisme*, 2000)

De waarschuwing die de grote Duitse dichter op zesentwintigjarige leeftijd gaf naar aanleiding van de verbranding van allerlei ketters geachte geschriften waaronder de koran tijdens de Inquisitie in de tragedie *Almansor*²¹², moest in de jongste jaren jammer genoeg vaker geciteerd worden, wat een graadmeter mag heten voor toenemende onverdraagzaamheid.

Opvallend genoeg kentekent intolerantie niet zozeer de armen maar wel degenen die leven in overdaad, de zogenaamde welgestelden, zij die geen tekorten moeten lij-

²¹²De tragedie loopt omstreeks 1500 in het toenmalige emiraat Grenada waar eeuwenlang moslims, christenen en joden in vrede samenleefden totdat de Inquisitie 5000 joodse en islamitische boeken liet verbranden, waaronder de koran. 500 jaar eerder liet in Andalusië een naamgenoot van *Almansor* antieke boeken verbranden, doch die gebeurtenissen hebben niets met het toneelstuk van Heine te maken. Zie: [https://de.wikipedia.org/wiki/Almansor_\(Heine\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Almansor_(Heine))

den. En de onverdraagzaamheid blijkt de kop op te steken wanneer de rijken er gaan voor vrezen dat hun voorrechten op de helling komen te staan.

Vanzelfsprekend kan de welstand niet eeuwig blijven toenemen omdat nu eenmaal alles eindig en uitputtelijk is maar toch is het uitgerekend die waan welke de suïcidale economie van de ongeremde groei die het kapitalisme karakteriseert, op het oog heeft.

De verwende burger van het rijke Noorden heeft geen oren naar de waarheid dat welvaart fluctueert en van zodra de onverzadigbaren geconfronteerd worden met de grenzen aan de groei, schudden zij de schuld die zij daar wegens hun hebzucht aan hebben, van zich af en gaan zij duchtig op zoek naar zondebokken bij de zwaksten en de armsten in de samenleving omdat die nu eenmaal de gemakkelijkste prooien zijn.

Wij zien het gebeuren in de eigen contreien: voor economische stilstand, recessie en achteruitgang van de werkgelegenheid en de koopkracht, worden de eerste slachtoffers, die de werklozen zijn, beschuldigd en gestraft terwijl de schuldigen, degenen die verantwoordelijk zijn voor de werkgelegenheid die nota bene een mensenrecht is, niet alleen vrijuit gaan maar bovendien weggkomen met de rol van rechter die zij zich prompt aanmatigen.

*“Er zijn mensen die meetellen en er zijn er ook die helemaal niet van tel zijn”*²¹³: zo besluit Simone Weil (1909-

²¹³Costica Bradatan, *Christ at the Assembly Line. How a year of factory work transformed Simone Weil*, gepubliceerd in: *In Praise of Failure: Four Lessons in Humility*, Harvard University Press 2023 en weergegeven in: *Commonweal Magazine* d.d. 8 januari 2023, par.

1943) nadat ze in 1936 een jaar lang als fabrieksarbeidster aan de slag was geweest. Maar nog belangrijker is de geheel onverwachte en bittere levensles die zij moet trekken: *“eenmaal de limiet voorbij, leidt verdrukking niet tot revolutie maar tot een bijna onweerstaanbare neiging tot absolute onderwerping.”*²¹⁴ Het gaat om de toestand van versuffing of apathie waarin men tegen wil en dank

34: “When Weil summarized her factory experience, she singled out two lessons she had learned. The first, “the bitterest and most unexpected,” was that oppression, beyond “a certain degree of intensity,” does not generate revolt, but “an almost irresistible tendency to the most complete submission.” The second was that “humanity is divided into two categories”: those “who count for something” and those “who count for nothing.” Both these lessons would stay with her for the rest of her life.” Zie:

<https://www.commonwealmagazine.org/simone-weil-slavery-capitalism-revolution-christ>

Zie ook: Jan Bauwens, *Cryptofascisme*, Serskamp 2025, pp. 342-343.

214Costica Bradatan, o.c., par. 33: “L’année d’usine allowed Weil to make some important observations about what happens to human beings as they are reduced to a cog in a social machine. “Nothing is more paralyzing to thought,” she would write in 1936, than “the sense of inferiority which is necessarily induced by the daily assault of poverty, subordination, and dependence.” If you happen to be assigned to a cog’s position, you eventually become a cog—not just in others’ eyes, but also in your own. The most difficult thing to retain in the factory, she discovered, was a sense of human dignity; everything there conspired to keep you in a “state of subhuman apathy.” Once you’ve surrendered to this state, anything can be done to you. You are no longer a person, but an object

gebracht wordt eenmaal men geen kant meer uit kan en het lijden eigenlijk lijkt opgehouden te hebben.²¹⁵ Ook Jaap Kruithof wijst op deze apathie bij de slachtoffers van de werkloosheid als mondiaal probleem, een apathie die maakt dat slachtoffers zich tot daders laten brandmerken: *“De structurele werkloosheid wordt (...) als onoverkomelijk aanvaard. De duale samenleving is werkelijkheid: arbeidenden en werklozen, participanten en uitgesloten staan tegenover elkaar.”*²¹⁶

In het Amerika van Donald Trump, representant bij uitstek van de verwende en verwaande burger uit het rijke Noorden worden, het vrijheidsbeeld in de baai van New York dat mensen van over de ganse wereld verwelkomen moet²¹⁷ ten spijt, uitgerekend diegenen verjaagd die de *States* sinds de trafiek der slavenschepen²¹⁸ met vele ge-

at anyone's disposal.”

215Costica Bradatan, o.c., par. 31: *““After a few years, or even a year, one no longer suffers, although one remains in a sort of stupor.”* [aldus deelde een medearbeidster van S. Weil aan haar mede] *Weil found that intolerable. “This seems to me to be the lowest stage of degradation.”*” Zie ook: Jan Bauwens, *Cryptofascisme*, Serskamp, 2025, pp. 342-343.

216Jaap Kruithof, *Het neoliberalisme*, Epo, Berchem 2000, p. 66. Zie ook: Jan Bauwens, *Cryptofascisme*, Serskamp 2025, pp. 399.

217Zie: Wikipedia: *“Vrijheidsbeeld (New York)”*: *“Het beeld staat symbool voor de vrijheid, een van de kernwaarden van de Verenigde Staten, en geldt bovendien als een teken van verwelcoming voor iedereen: terugkerende Amerikanen, gasten en immigranten.”* Cf.: [https://nl.wikipedia.org/wiki/Vrijheidsbeeld_\(New_York\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Vrijheidsbeeld_(New_York))

218Zie: Jan Bauwens, *Hoe Europa groot en rijk werd*, Serskamp 2020. Cf.:

neraties van zweet, bloed en tranen zo welvarend maakten. De blasé generatie blijkt niet te beseffen dat zij aldus haar eigen rijkdom wegjaagt want het zijn de hekken die de slaven fabriceren daar zij al wie erover of eronder klauteren, tot 'illegalen' maken en derhalve tot hun geheel rechteloze medeburgers die voor hun levensonderhoud tot uitzichtloze slavernij gedoemd zijn om aldus ongewild de bankrekeningen van de rijken te spekken.

En sinds ook in Europa het kwaad van het nationalisme is gaan huishouden en het egoïsme de zwenking naar extreemrechts heeft bereid, aapt het onverstand dat onze regeringen treft, de oppermammon na en doet de ene knieval na de andere om, wars van alle grootspraak over moraliteit, de god van het geld ter wille te zijn. De schuld wordt gelegd op de schouders van wie te oud geworden zijn om nog te reageren en het moorddadige regime biedt hen, net zoals bijna een eeuw geleden, de *Endlösung* aan: de systematische vernietiging van het volk op een verkapt mechanisch-industriële wijze middels euthanasie als holocaust. "Holocaust", uit het Oudgriekse "holokauston" (ὁλόκαυστον) betekent "geheel verbrand" en verwees oorspronkelijk naar het brandoffer aan de godheid - vandaag de god van het geld, mammon.

En laten we het hierbij houden, enkel nog opmerkend dat de opstanden die het rijke Noorden treffen en die enkele dagen geleden van start gingen in L.A., exact dezelfde waarden in hun schild voeren als deze die de Amerikaanse Burgeroorlog ontketenden die vier jaar duurde, van 1861 tot 1865, en die een half miljoen doden maakte en

<https://blogimages.bloggen.be/tisallemaiet/attach/93208098663.pdf>

evenveel gewonden. Een voorafspiegeling van het actuele scenario, dat echter de hele wereld overspant.²¹⁹

²¹⁹ Tekst d.d. Pinkstermaandag 2025.

Een imperium is een ziektesymptoom

Over Dick Harrison's *Imperiernas fall*²²⁰

*“Wanneer zullen we getuige zijn van de val van het Amerikaanse imperium?”*²²¹ De Zweedse historicus Dick Harrison werpt de vraag op in de inleiding tot zijn nieuwste boek, *Gevallen grootmachten*. Die inleiding heet 'Tekens aan de wand' en start met een profetisch verhaal uit het Bijbelboek Daniël; op een glamoureuze feest van de Babylonische koning Belsassar verschijnt uit het niets een hand die vreemde tekens op een muur schrijft en die na ontcijfering het einde van het rijk aankondigen; diezelfde nacht wordt Belsassar vermoord.²²² Gelijkaardig is het verhaal over de machtige Nebukadnessar die in een visioen te horen krijgt dat zijn rijk een kolos op lemen voeten is; de ondergang volgt spoedig op die droom.²²³

Ofschoon historisch zeer twijfelachtig blijft men die verhalen vertellen om zich ervan te verzekeren dat God zijn volk beschermt en dat de ondergang van een rijk morele gronden heeft. Maar men weet uiteindelijk niet waarom grote mogendheden gevallen zijn: het Romeinse Rijk, de Chinese keizerrijken, de islamitische kalifaten, de Indiase

220 Dick Harrison, *Gevallen grootmachten. Van het Akkadische Rijk tot de Verenigde Staten*, Omniboek, Utrecht 2024. Oorspronkelijk: *Imperiernas fall. Från Akkad till USA*, Ordfront Förlag, Zweden 2022.

221 Dick Harrison, o.c., pag. 16.

222 Dick Harrison, o.c., pp. 11-12.

223 Dick Harrison, o.c., pp. 12-15.

rijken, die van de Mongolen, het Heilig Roomse Rijk, de Sovjet-Unie en ooit valt ook het Amerikaanse imperium.

Echter, dat de ondergang van al die grootmachten morele gronden zou hebben, is een uitleg die Harrison afwijst wanneer hij lessen trekt uit het verleden in het laatste hoofdstuk²²⁴ van zijn boek: dat decadentie de ondergang van rijken wordt, zoals in Oswald Spenglers *“Der Untergang des Abendlandes”* uit 1918-1922, blijkt volgens de analyse van Harrison een romantische leugen: *“Dit is allemaal verkeerd. Zowel de romantische visie op onheil als de imperialistische rechtvaardiging van oorlog en bezetting is een mistgordijn, het zijn valse aanwijzingen die onze gedachten verleidelijk in een dwaze richting leiden. (...) Zoals (...) geïllustreerd, werden imperiums gecreëerd, in stand gehouden en ten val gebracht tegen de achtergrond van militaire en machtspolitieke omstandigheden en redeneringen.”*²²⁵

Om te overleven moeten rijken een gezonde economie hebben, zo betoogt Harrison, er moet geld zijn voor het militaire apparaat en voor het omkopen van functionarissen: *“Geen berg zo steil of hoog, daar een ezel, met goud beladen, niet opklimt”*, zo citeert hij uit de *Moralia* van Plutarchus m.b.t. de vader van Alexander de Grote, de bedrijver van 'realpolitik', koning Philippus II, die ook het 'verdeel en heers'-principe volgde. *“Door gunsten te verspreiden en mensen verschillende uitlaatkleppen te geven voor klachten en initiatieven, leg je obstakels in de*

224Dick Harrison, o.c., pp. 361v.

225Dick Harrison, o.c., pp. 365-366.

weg van collectieve protestacties.”²²⁶ Eigenlijk wordt de hele cultuur daartoe aangewend.

Een tweede les die Harrison aanhaalt: *“De geschiedenis van rijken gaat vaak over individuen (...), hun lot werd vaak bepaald door een klein aantal mensen met dictatoriale macht”*²²⁷ die maatschappelijk overleg en media buiten werking stelden. *“Het ligt in de aard van imperiums dat ze precies het soort individuen aantrekken dat zich gemakkelijk ontwikkelt tot dictators, krijgers en moordenaars. Vanuit dat perspectief bezien is het imperium, zelfs als model, een latent ziektesymptoom in de menselijke samenleving.”*²²⁸

Harrison besluit zijn boek met het benadrukken van de *“surrealistische onvoorspelbaarheid van de geschiedenis van imperiums.”*²²⁹ *“Het is onmogelijk de(ze) [historische] kennis te gebruiken als een kristallen bol.”*^{230 231}

226 Dick Harrison, o.c., pp. 366-367.

227 Dick Harrison, o.c., pag. 370.

228 Dick Harrison, o.c., pag. 371.

229 Dick Harrison, o.c., pag. 377.

230 Dick Harrison, o.c., pag. 378.

231 Tekst d.d. 12 juni 2025.

Hannah Arendt: Over geweld

1.

Het wordt heel vroeg zomer in het Westen en er komen hittegolven aan. Jaap Kruithof zegde toentertijd in zijn colleges dat wij blij zouden mogen zijn indien de wereld verging door een natuurramp, omwille van het geweten, want de opwarming der aarde die ook in 1990 al besproken werd, is wellicht een ramp van menselijke makelij, een uitvloeisel van de hebzucht en de navenante consumptiecapaciteit waarmee men zich onderscheidt van zijn concurrenten in de beruchte pikorde die gestalte kreeg in een genosuïcidaal²³² kapitalisme. En alsof men bang is dat de milieuverloedering niet zal volstaan om de wereld om zeep te krijgen, wordt daar ook nog het spook van de oorlog uit de kast gehaald, want hij is het spreekwoordelijke verlengstuk van de economie in dit afschuwelijke systeem.

In het artikel “*macht en geweld*”²³³ werd reeds verwezen naar Hannah Arendts essay uit 1969, getiteld: *Over geweld*²³⁴, waarin zij opmerkt dat ingevolge de ontwikkeling van nieuwe wapens het niet langer zo is dat macht in

232Als het woord 'genosuicide' nog niet bestond, dan bestaat het nu en uiteraard betekent het 'volkszelfmoord'.

233Zie: “*Macht en geweld*”, *Tisallemaiet* d.d. 5 mei 2025. Cf: <https://blog.seniorennet.be/tisallemaiet/archief.php?ID=2652902>

234Hannah Arendt, *Over geweld*, Atlas Contact, 2009 (2004). (Oorspronkelijk: *On violence*, 1969 Harcourt.)

termen van rijkdom gemeten kan worden.²³⁵ In dat licht werd de nucleaire wapenwedloop geproblematiseerd.²³⁶ De realiteit dreigt Arendts stelling te zullen illustreren daar de Israëliëse aanval van afgelopen nacht van Israël op Iran, veroordeeld wordt door het arme buurland Pakistan... dat echter een kernmacht is...

“We hebben te maken met een generatie die absoluut niet zeker is dat ze een toekomst heeft”, aldus citeert Hannah Arendt George Wald.²³⁷ De toekomst is een tijdbom en de nieuwe generatie zijn zij die het tikken horen, zo schrijft

235 *“Macht en geweld”, Tisallemaiet d.d. 5 mei 2025.*

“De hoeveelheid geweld die een bepaald land ter beschikking staat [zou binnenkort weleens niet langer] een betrouwbare garantie [zijn] tegen vernietiging door een aanmerkelijk kleinere en zwakkere mogendheid.” Hannah Arendt, o.c., pag. 36.

236 *Macht en geweld”, Tisallemaiet d.d. 5 mei 2025. “In 1949 doet Rusland zijn eerste kernproef, in 1952 volgt Engeland. In 1950 waren er op de wereld al 304 kernwapens. In 1956 (1960?) ontwikkelde Frankrijk een kernbom, Israël volgde in de jaren '60. In 1964 werd China een kernmacht. Toen Arendt On violence schreef (1969), waren er wereldwijd al meer dan 38.000 kernkoppen. India werd een kernmacht in 1974, Pakistan in de jaren '80, Noord-Korea in 2006. Het aantal kernwapens bereikte een piek in 1985 toen er 63.632 waren, waarna het arsenaal werd afgebouwd tot 12.121 in 2024. De Russen hebben momenteel 5500 kernkoppen, Amerika heeft er 5400, gestationeerd in de VS, Turkije, Italië, België, Duitsland en Nederland.”*

237 George Wald (1906-1997) Nobelprijswinnaar Geneeskunde (1967) en activist tegen nucleaire wapenwedloop.

zij, verwijzend naar de dichter Stephen Spender²³⁸ ten tijde van de wereldwijde studentenopstanden in 1969. Niets nieuws onder de zon want toen reeds kon Arendt schrijven over “*de belangelozen die door een hartstocht voor rechtvaardigheid werden gedreven*”²³⁹ dat “*het establishment (...) morele argumenten als 'emotionalisme' afdoet.*”²⁴⁰

Dat alles heeft volgens haar te maken met het vooruitgangsgeloof dat pas in de achttiende eeuw het licht zag en een eeuw later het grote dogma werd met “*Lessings ‘Erziehung des Menschengeschlechts’ waarvan het einde zou samenvallen met de volwassenwording van de mens*”²⁴¹ - een geloof zoals elk ander want de enige zekere toekomst is de dood.²⁴²

Bijzonder cynisch is wel dat Arendt moet vaststellen dat in deze wereld geweldloosheid gelijk is aan krankzinnigheid: toen tijdens onregelmatigheden in het volkspark in Berkeley de politie traangas inzette tegen ongewapende studenten en een agent zijn wapen neer wierp, roepende dat hij er niet meer tegen kon, werd dit uitgelegd als krankzinnigheid: “*[de agent] werd aan een psychiatrisch onderzoek onderworpen en gediagnosticeerd als lijdend aan 'onderdrukte agressie.'*”²⁴³

238Stephen Spender (1909-1995), Engels schrijver, in: Hannah Arendt, o.c., pag. 43.

239Hannah Arendt, o.c., pag. 48.

240Hannah Arendt, o.c., pag. 48.

241Hannah Arendt, o.c., pag. 50.

242Hannah Arendt, o.c., pag. 51.

243Hannah Arendt, o.c., pag. 53.

Het vooruitgangsgeloof is een bijgeloof en, heel anders dan gesteld in de Verlichting, lijkt de vooruitgang van de wetenschap af te steven op het *einde* van de mensheid.²⁴⁴ Dit terwijl het er bovendien sterk op lijkt dat het proces van de (destructieve) vooruitgang alleen met geweld kan onderbroken worden...^{245 246}

2.

In het tweede deel van Hannah Arendts geschrift *Over geweld*²⁴⁷ merkt zij een bijzonder belangrijk feit op. Eerst heeft zij het over de relatie tussen macht en geweld waarbij zij aantoont dat talrijke uitspraken van filosofen van het ganse politieke spectrum eensluidend zijn en vervolgens wijst zij de bureaucratie aan als de gevaarlijkste tirannie die uitmondt in oorlog.

Wat betreft het eerste punt verwijst zij naar Georges Sorel, C. Wright Mills, Max Weber, Karl Marx, Mao Tse-Tung, Bertrand de Jouvenel, Sartre, Voltaire, Clausewitz, Strausz-Hupé, Alexander Passerin d' Entrèves en nog anderen die het er eigenlijk al sinds de Oudheid allemaal over eens zijn dat geweld de manifestatie is van macht (en zo schrijft bijvoorbeeld Jouvenel “*dat 'een man zichzelf meer mens voelt als hij zich als leider opwerpt en anderen tot instrumenten van zijn wil maakt', iets dat hem 'onvergelijkbaar genot' verschaft*”²⁴⁸), om het dan te hebben over de nieuwe hedendaagse staatsvorm van de

244Hannah Arendt, o.c., pag. 54.

245Hannah Arendt, o.c., pag. 55.

246Tekst d.d. 13 juni 2025.

247Hannah Arendt, *Over geweld*, Atlas Contact, 2009 (2004). (Oorspronkelijk: *On violence*, 1969 Harcourt.)

248Hannah Arendt, o.c., pag. 60.

bureaucratie: “het bewind van een complex systeem van burelen waarin geen enkel mens, noch de eenling of de beste, noch de weinigen [elitarisme] of de meerderheid [democratie], verantwoordelijkheid draagt en dat terecht als niemandsbewind zou kunnen worden aangeduid.”²⁴⁹

En dan merkt Arendt op dat als tirannie een bewind is dat zich nimmer verantwoordt, een niemandsbewind wel de tirannie bij uitstek moet zijn. “Deze stand van zaken, die het onmogelijk maakt om de verantwoordelijken te lokaliseren en de vijand te benoemen, is een van de belangrijkste oorzaken van de huidige wereldwijde onrust, haar chaotische aard en haar gevaarlijke neiging om buiten haar oevers te treden en op onverantwoordelijke wijze te keer te gaan.”²⁵⁰

Meteen weten wij hiermee, intussen meer dan een halve eeuw later - en wat betreft *Sein und Zeit* is dat welhaast een eeuw later! -, waar de huidige oorlog zijn wortels zou kunnen hebben. Het is immers duidelijk dat Arendt alludeert op 'das Mann' uit 'Sein und Zeit' uit 1927 van Martin Heidegger (1889–1976), haar leermeester met wie zij samenwerkte en goed bevriend was maar die zij in dit essay uit 1969 nergens citeert.^{251 252}

3.

249Hannah Arendt, o.c., pp. 61-62.

250Hannah Arendt, o.c., pag. 62.

251Het moet gezegd dat Martin Heidegger zekere nazisymptieën had, dat hij misschien op de hoogte was van wat het toenmalige bewind van plan was met de joden en dat de 'verhouding' die Hannah Arendt met haar leermeester had er misschien ook een was van een joodse spionne die haar volk alsnog trachtte te beschermen maar daarover lijken om begrijpelijke redenen de meningen sterk uiteen te lopen.

252Tekst d.d. 15 juni 2025.

J.S. Mill stelt dat met de gehoorzaamheid als kern van de beschaving enerzijds de wil om macht over anderen uit te oefenen en anderzijds de afkeer om die te ondergaan, ons domineren maar, aldus Hannah Arendt: *“het onderwerpingsinstinct, een brandend verlangen om te gehoorzamen en door een sterke man overheerst te worden, neemt in de menselijke psychologie minstens zo'n grote plaats in als de wil tot macht, en is in politiek opzicht misschien wel relevanter.”*²⁵³ Tirannie en onderwerpingsdrang gaan vaak samen, alsook de afkeer van die twee. En niet onbelangrijk: *“In een vertegenwoordigende regeringsvorm wordt het volk verondersteld te heersen over degenen die hem besturen.”*²⁵⁴ Maar ook een monarchie behoeft de volkssteun. *“Zelfs de tiran, de ene die over alle andere heerst, heeft bij zijn gewelddaden helpers nodig, hoewel hun aantal beperkt kan zijn.”*²⁵⁵ Zo zegt Montesquieu dat tirannie de meest gewelddadige en de minst machtige regeringsvorm is; macht heeft een meerderheid nodig, geweld niet, en *“zo kan een democratie zonder constitutie de rechten van minderheden op geduchte wijze onderdrukken (...) zonder ook maar enige vorm van geweld te gebruiken.”*²⁵⁶

*“De uiterste vorm van macht is allen tegen één, de uiterste vorm van geweld is één tegen allen. En dit laatste is nooit mogelijk zonder instrumenten.”*²⁵⁷ Macht is pas mogelijk waar men gemachtigd is door een groep. *“Het ligt in het karakter van een groep en haar macht besloten om*

253Hannah Arendt, o.c., pag. 63.

254Hannah Arendt, o.c., pag. 64.

255Hannah Arendt, o.c., pag. 65.

256Hannah Arendt, o.c., pag. 65.

257Hannah Arendt, o.c., pag. 65.

zich tegen onafhankelijkheid, het kenmerk van individuele sterkte, te keren."²⁵⁸ Autoriteit heeft geen dwang nodig, zij steunt op respect en wordt ondermijnd door minachting, *"en de beste manier om haar te ondermijnen is gelach."*²⁵⁹ *"Geweld onderscheidt zich tenslotte door zijn instrumentele karakter."*²⁶⁰ Geweld is een laatste redmiddel om macht in stand te houden.²⁶¹

4.

Vervolgens vestigt Hannah Arendt de aandacht op een punt dat de actualiteit in de VS maar ook die in onder meer Iran in een bijzonder licht stelt, aangezien parades waarop bij voorkeur door tirannen uitgepakt wordt met de nieuwste wapens van het allerzwaarste kaliber tot helemaal niets meer dienen van zodra het geweld niet langer gedragen wordt door macht en dus vanaf het ogenblik dat burgerlijke ongehoorzaamheid van de partij is en het volk revolteert. Over revoluties merkt Hannah Arendt op dat de staat weliswaar altijd beter bewapend is dan de opstandige burgers maar van zodra soldaten de bevelen aan hun laars lappen, gaan alras de wapens wisselen van draager.²⁶² Als de draagkracht weg is bij het beleid, desintegreert de macht zelfs bij geweldloos verzet quasi onmiddellijk zoals ter gelegenheid van de studentenprotesten is gebleken. Geweld zonder macht rendeert alleen waar soldaten robots zijn.

258Hannah Arendt, o.c., pag. 67.

259Hannah Arendt, o.c., pp. 68-69.

260Hannah Arendt, o.c., pag. 69.

261Tekst d.d. 15 juni 2025.

262Hannah Arendt, o.c., pp. 70-72.

Geweld is altijd instrumenteel, het doel van oorlog is vrede maar op de vraag wat het doel is van vrede, is geen antwoordt, zegt Arendt, en zo ook is macht een doel op zichzelf, zij behoeft geen rechtvaardiging maar wel legitimiteit. Arendt geeft het voorbeeld van *“de confrontatie tussen geweld en macht in hun zuivere vorm”* in *“de frontale botsing tussen Russische tanks en het totaal geweldloze verzet van het Tsjecho-Slowaakse volk”*²⁶³ De loop van een geweer dwingt gehoorzaamheid af maar getuigt niet van macht. *“In politiek opzicht gaat het erom dat machtsverlies een verleiding inhoudt om macht te vervangen door geweld (...) en dat geweld zelf eindigt in onmacht.”*²⁶⁴ Zo is terreur geweld zonder macht.²⁶⁵ *“Het toppunt van terreur wordt bereikt als de politiestaat zijn eigen kinderen begint te verslinden, wanneer de beul van gisteren het slachtoffer van vandaag wordt. En dat is ook het moment waarop macht volledig verdwijnt.”*²⁶⁶

Macht en geweld zijn dus tegengestelden. *“Geweld verschijnt waar macht in gevaar is.”*²⁶⁷ Waaruit volgt dat geweldloosheid niet het tegengestelde is van geweld. *“Het is feitelijk pleonastisch om van geweldloze macht te spreken.”*²⁶⁸ Geweld kan geen macht tot stand brengen. Het vertrouwen van Marx en Hegel in de dialectiek dat tegengestelden elkaar niet vernietigen maar in elkaar overgaan

263Hannah Arendt, o.c., pp. 75-76. Het betreft hier 'Operatie Do-neau': de inval van de Russen en andere troepen van het Warschau-pact in Tsjecho-Slowakije in de nacht van 20 op 21 augustus 1968, om de zgn. Praagse Lente te dwarsbomen.

264Hannah Arendt, o.c., pag. 77.

265Hannah Arendt, o.c., pag. 78.

266Hannah Arendt, o.c., pag. 79.

267Hannah Arendt, o.c., pag. 79.

268Hannah Arendt, o.c., pag. 79.

omdat contradicties de ontwikkeling bevorderen gaat terug op het oudere filosofische vooroordeel dat het kwaad een ontkennende modus is van het goede, m.a.w. *“dat het goede uit het kwade kan voortkomen, (...) dat het kwaad slechts een tijdelijke manifestatie van een nog verborgen goed is.”*²⁶⁹ Die opvattingen geven echter een verraderlijke hoop en zijn dus gevaarlijk, ze verjagen een legitieme angst. Om geweld te begrijpen, zegt Arendt, moeten we zijn wortels en zijn natuur onderzoeken.^{270 271}

Oorlog en angst

In de afgelopen dagen heeft Israël (niet voor het eerst en ook niet als eerste) het gedrocht van de zogenaamde 'preventieve aanval' - vaker beschouwd als 'de beste verdediging' - uitgevoerd op het als zijn aartsvijand gebrandmerkte Iran en alras hebben talloze rechtsgeleerden in Iran maar ook in het Westen zich bijzonder afkeurend uitgelaten tegenover deze handelwijze van de agressor om de heel eenvoudige reden dat volgt uit tot de grondslagen van het recht dat het toestaan van vergeldingen van misdaden die niet eens werden begaan, ons op staande voet naar Absurdistan zou katapulteren: een preventieve aanval kan niets anders betekenen dan verkapte agressie.

Uiteraard zijn dit soort van absurditeiten vandaag scheuring en inslag maar als toegestaan wordt dat mensen, mensengroepen of volkeren bestraft worden vooraleer zij ook maar iets mispeuterd hebben en derhalve in casu alleen maar op grond van de vrees dat zij dit ooit wel eens zouden kunnen doen, dan is dat een vrijbrief voor onge-

269Hannah Arendt, o.c., pag. 79.

270Hannah Arendt, o.c., pp. 79-80.

271Tekst d.d. 16 juni 2025.

acht wie om naar eigen goeddunken alle anderen aan te vallen.

Ik heb meneer N. vergiftigd, aldus legt meneer P. aan de rechter uit, omdat ik ervoor vrees dat hij mij bij de volgende verkiezingen stemmen zal afsnoepen. Ik heb alle inwijkelingen het land uitgezet, aldus meneer T., omdat ik vrees dat zij ons, alle statistieken ten spijt, wel eens zouden kunnen aanvallen. De mensen moeten hun rechten worden afgepakt omdat gevreesd wordt dat zij er wel eens misbruik zouden kunnen van maken. We sluiten onze grenzen voor mensen afkomstig uit de helft van de wereld om aldus de kans dat we door mensen aangevallen worden, te halveren. We euthanasieren alle gehandicapten, geesteszieken en ouderen zodat zij het peil van onze volksgezondheid niet langer in gevaar brengen.

Apert absurd doch dagelijkse kost

De wens om zich tegen onheil te verzekeren kan uiteraard bezwaarlijk worden veroordeeld maar als de middelen daartoe (bij anderen) onheil aanrichten, gaat het om een handelwijze die identiek is aan diefstal en in dit geval diefstal van het goed dat de naam 'veiligheid' draagt want men beveiligt dan zichzelf ten koste van andermans veiligheid en dit kan niet anders worden omschreven dan als diefstal, oneerlijkheid of lafheid.

De grootste industrie op aarde draait om een leugen en meer bepaald is het de industrie van de verzekeringen want zij dankt haar succes aan onze angst voor uitgerend het minst betwifelbare van alle dingen, zijnde de dood, wat wil zeggen dat zij gedijt op het slijten van een

product dat niets anders inhoudt dan de valse hoop alsnog aan het aller zekerste lot te zullen ontsnappen.

Het verhaal van de straatbende die geld vraagt in ruil voor het aanbod van bescherming is niemand onbekend die ervaren heeft dat het afwijzen van dat voorstel een aanval van de would-be beschermers uitlokt want de beschermer is de bedreiger; de aanbieder of de gever van het product is de dief (van de winst); hij die (zichzelf) geeft (aan de ander), is dezelfde als hij die (de ander tot zich) neemt. En zo ook brengt de geboorte onherroepelijk de dood mee en de gezondheid de ziekte, de vriendschap de vijandigheid, de hoop de wanhoop, de verzadiging het tekort, de dag de nacht. Herakleitos, de allereerste wijsgeer en daarom ook de allerlaatste, zegde het al: de weg naar boven is de weg naar beneden.²⁷²

²⁷²Tekst d.d. 14 juni 2025.

Een godsdienstoorlog of toch niet?

Sommigen beweren dat alle oorlogen godsdienstoorlogen zijn en zij hebben een punt omdat in vele gevallen twisten te maken hebben met de pretentie de waarheid in pacht te hebben daar, eenmaal men erkend wordt als in het bezit zijnde van de waarheid, men alle macht, want goddelijke macht, kan uitoefenen over anderen. Vaak ontstaan (niet zelden bloedige) conflicten tussen totaal verschillende religies maar nog vaker betreft het innerlijke onenigheden binnen één en dezelfde godsdienst. Het christendom dat via de Romeinse overheersing het Westen ingepalmd heeft (en meteen zijn kolonies), heeft onder meer een katholieke, een orthodoxe en een protestantse vleugel, de islam is verdeeld tussen sjiieten en soennieten en ook bij de joden treft men allerlei variaties aan die te maken hebben met geloof zelf of met de relatie van de religie tot de politiek.

De oorlog tussen Israël en Iran zou een godsdienstoorlog kunnen genoemd worden en meer bepaald een strijd tussen religies die tot eenzelfde groep behoren - de 'religies van het Boek' - waarbij de joodse zweert bij de Thora, die ook wordt erkend door de christenen, en die twee zitten vervat in de islam die er bovendien Mohammed als profeet (bij uitstek) bij neemt. Edoch, het onderwerp van strijd is niet een of ander twistpunt inzake de dogmatiek, maar wel... de territorialiteit. Maar gevorderde historici begrijpen dat religie altijd al een instrument was van territorialiteit.

Nu is het zo dat het volk geen oorlog wil: het zijn de leiders die het met elkaar oneens zijn en zij gebruiken hun respectievelijke volkeren om elkaar te bekampen - ze spelen als het ware met het leven van hun onderdanen alsof dit hun eigen leven was maar ze zijn wel sluw genoeg om hun eigenlijke eigen leven niet in de waagschaal te gooien en derhalve houden ze het eigen vege lijf ver af van het oorlogsfront. Vandaar speelt het ook geen rol meer van betekenis dat de betrokken leiders quasi allemaal hoogbejaarden zijn, wat ook in de oorlog tussen Israël en Iran het geval blijkt: Benjamin Netanyahu van Israël is op zijn zesenzeventigste en Ali Khamenei is op zijn zevenentachtigste. Om er nog enkele te noemen die heden aan de touwtjes trekken en die wellicht betrokken zullen worden in de oorlog: Trump is sinds gisteren op zijn tachtigste (Biden regeerde tot zijn eenentachtigste), Poetin is op zijn drieënzeventigste, Erdogan is op zijn tweeënzeventigste en uitzonderlijk worden ze dit keer niet voorbijgestoken door de paus van Rome die pas negenenzestig is.

Maar daagt dan niet spontaan de opmerking van de door Hannah Arendt in haar *On violence* geciteerde Bertrand de Jouvenel, dat “*een man zich [weer]*²⁷³ *meer mans voelt als hij zich als leider opwerpt en anderen tot instrumenten van zijn wil maakt?*”²⁷⁴ Het verschaft hem “*onvergelijkbaar genot*”, aldus Jouvenel.

Wat ons hier aanbelangt, is de achtergrond van de 'spelers' in kwestie want, zoals gezegd, wenst het volk de

273Het woord tussen vierkante haken is uiteraard ons eigen toevoegsel.

274Hannah Arendt, *Over geweld*, Atlas Contact, 2009 (2004), pag. 60. (Oorspronkelijk: *On violence*, 1969 Harcourt.).

vrede maar zijn het zijn leiders die oorlog willen. En als we de betrokkenen in ogenschouw nemen, valt het op dat zij hun leven lang al oorlog hebben gevoerd, ja, het kan wel niet anders kan of zij kampen met zware trauma's en met paranoia. Laten we daarom besluiten met een samenvatting van het curriculum vitae van zowel de Israëlische als de Iraanse leider.

Benjamin Netanyahu die eerder al premier was (van 1996 tot 1999, van 2009 tot 2021 en van 2022 tot heden) en die tevens talloze ministerposten bekleedde, is een rechtse neoliberal die net zoals zijn vader (een professor geschiedenis en een Zionist met groot wantrouwen jegens Arabieren die van geen Palestijnse staat wil weten en die daarom de VN-resolutie 181 (met het tweestatenplan) verwierp). Benjamin verloor in 1976 in Oeganda een broer die daar gegijzelden trachtte te bevrijden²⁷⁵ Hijzelf werkte voor het leger in het Matkal Commando, een anti-terreureenheid die onder meer in de strijd tegen de PLO actief was en verder was hij ook consultant en ambassadeur bij de VN. Hij geraakte verwickeld in strafzaken en in november 2024 vaardigde het Internationaal Strafhof in Den Haag een arrestatiebevel tegen hem uit voor oorlogsmisdaden in Gaza, toen bovendien bleek dat hij jarenlang zijn aanklagers bespioneerde en bedreigde had.

Ali Khamenei is als 'levende martelaar'²⁷⁶ staatshoofd in het voor 98 procent sjiiitische Iran dat een theocratie werd (met een gecontroleerd parlement) sinds in 1979 sjah Pahlavi (van wat toen nog Perzië heette) werd verdreven

²⁷⁵'Operatie Entebbe'.

²⁷⁶Hij geraakte aan de rechterhand blijvend gewond bij een aanslag in 1981 die hij overleefde.

in de Iraanse Revolutie onder de leiding van de antiwesterse Ayatollah Khomeini die de sjah jarenlang bestookte vanuit de heilige Iraakse stad Najaf (heilig vanwege het graf van Ali die volgens de sjiïeten de enige legitieme opvolger is van de profeet) die de Amerikanen tijdens de Irakoorlog van 2003 weliswaar omsingelden maar niet durfden te betreden. Khomeini was de zoon van een vermoorde vader, hij zat tien maanden in de gevangenis en zwierf vanaf 1964 tot 1979 rond in Turkije, Irak en Frankrijk.

Als er geen tragedies met onschuldige mensenlevens mee gemoeid waren, men zou het warempel zielig noemen maar gaat het hier om een heuse godsdienstoorlog of moet men het veeleer gaan zoeken bij middels parades en oorlogen te compenseren aperte doch obligaate verstoppen psychische en fysieke impotenties van lui die niet kunnen aanvaarden dat zij aan het eind van hun Latijn zijn?²⁷⁷

²⁷⁷Tekst d.d. 15 juni 2025.

De verkoop van oorlogen aan het volk: desinformatie en nepbeelden

*Manufacturing Consent*²⁷⁸ van Noam Chomsky en Edward S. Herman is een verslag uit 1988 met betrekking tot een onderzoek van de auteurs naar de methodes gebruikt door de machthebbers (de staat, maar in wezen: het geld of de multinationals) om via de massamedia oorlogen te verkopen aan het volk. Oorlogen zijn enorm duur, door, de wapenlobby gecompromitteerde regeringen kopen die met ons geld en vertellen ons dat ze noodzakelijk zijn voor onze veiligheid.

In feite is de benaming 'machthebbers' hier onterecht, rekening houdend met Hannah Arendts bedenkingen hieromtrent want oorlogen hebben te maken met geweld en men zoekt zijn toevlucht tot geweld pas wanneer de macht kwijnt om dan alsnog gehoorzaamheid te kunnen afdwingen. Geweld exposeert getaande macht en zoekt daarom naar een rechtvaardiging die de instemming van het volk zou kunnen wegdragen met een sowieso leugenachtige retoriek die met gepaai en snoepjes tracht te bekomen dat men bij het vertoon van onrecht met zijn allen prompt de andere kant op kijkt.

²⁷⁸Noam Chomsky en Edward S. Herman, *Manufacturing Consent. De politieke economie van de massamedia*, vertaling naar het Nederlands door Jan Reyniers, Epo, Berchem 2025, pag. 9. (Oorspronkelijk: *Manufacturing Consent. The Political Economy of the Mass Media*, Pantheon Books, New York 1988.)

In deze verkorte weergave n.a.v. de grove medialeugens van de agressor die heden de ronde doen, kunnen we zeggen dat de media als propagandamachine de instemming met het beleid fabriceert met wat een elite beslist die het volk minacht en het daarom beliegt. De censuur gebeurt middels filtering van de informatie op vijf niveaus zodat men zonder argwaan slechts afkooksels en verdraaiingen van feiten verneemt: overheidspropaganda. Zonder openlijke dwang weliswaar maar onderhevig aan de wetten van de markt wordt men opgevoed om zichzelf te censureren. Het dictatorschap in handen van de megasystemen waarover Jaap Kruithof schrijft in zijn boek over het neoliberalisme.²⁷⁹

De tactiek wordt geïllustreerd met onder meer de Vietnamoorlog die ons verkocht werd als een democratiseringsproces terwijl het ging om genocide. Hetzelfde gebeurt vandaag maar de betrokken potentaten hebben als troefkaart het ongemak dat gepaard gaat met de kennisname van de feiten achter de leugens die de massa dan maar verkiest boven de bittere waarheid.²⁸⁰

279Jaap Kruithof, *Het neoliberalisme*, Epo, Berchem 2000.

280Zoals wij eerder stelden, wordt het boek van Chomsky en Herman voorafgegaan door onder meer *Propaganda* (met als ondertitel: *The public mind in the making*, over wat hij noemde: *the engineering of consent*) uit 1928 van Edward L. Bernays (1891-1995), vader van de *Public Relations*, wiens inzichten Hitlers propagandaminister Joseph Goebbels zich eigen maakte voor de uitbouw van het fascisme in het Derde Rijk. Bernays werkte voor de Amerikaanse oorlogspropagandamachine - iedereen kent de poster met de bevelende Uncle Sam: "I want you for the US army!" Hij staat bekend als '*the man who brainwashed America*'. Nog een auteur is de beroemde journalist Walter Lippmann (1889-1974), met *An Inquiry into the principles of the good society* uit 1937-1938 met op het titelblad het veelzeggende citaat van John Milton: "*But what more oft, in nations*

De media “*verlenen diensten aan de machtige belangengroepen door wie ze gecontroleerd en gefinancierd worden om hun propaganda te verspreiden.*”²⁸¹ “*Er wordt personeel met de juiste signatuur geselecteerd*” en er wordt gedefinieerd wat al dan niet nieuwswaardig is. ‘Deskundigen’ bevestigen de ‘officiële visie’ en de dominante ideologie. Van journalistieke vrijheid is geen sprake meer. “*Het mooie van het systeem is dat (...) tegengeluiden en storende informatie beperkt en marginaal blijven.*”²⁸²

“*(...) Ruim twintig bedrijven bezitten vrijwel alle media waar de meeste mensen in de VS hun nieuws halen.*”²⁸³

De rol van het individu lijkt uitgespeeld. De bedrijven die het nieuws maken distribueren het ook via de volkscultuurgiganten, geïnteresseerd in entertainment met hoge kijkcijfers. Mede door de explosie van nieuwe technieken is de mondialisering geëxplodeerd. “*Beleidsmaatregelen van de overheid en de consolidatie van de neoliberale ideologie hebben ook een bijdrage geleverd. (...) De neoliberale ideologie vormt de intellectuele grondslag voor beleidsmaatregelen die het voor particuliere transnatio-*

grown corrupt,/ And by their vices brought to servitude,/ Than to love bondage more than liberty -/ Bondage with ease than strenuous liberty.” Zijn meest bekende werk heet *Public opinion* uit 1922, handelend over het beïnvloeden van de publieke opinie door middel van propaganda. *A Test of the News* (1920) van dezelfde auteur laat zien hoe de media over de Russische Revolutie leugens vertelt. Lippmann was ook lid van het propagandabureau van president Wilson, het “Committee on public Informations” waarbij ‘public information’ naar Chomsky’s woorden staat voor ‘desinformation’.

281 Noam Chomsky en Edward S. Herman, o.c., pag. 9.

282 Ib., p. 10.

283 Ib., p. 12.

nale beleggers mogelijk maken om omroepen en kabel- en satellietbedrijven te kopen.”²⁸⁴

Inzake cultuur en ideologie gaat het om lifestyle en consumptie, commercialisering en sensatienieuws. Publieke omroepen vallen zonder geld en moeten ofwel commercialiseren ofwel verdwijnen. Het internet als democratisch medium wordt aan banden gelegd.²⁸⁵ “(...) *Nieuws over oorlogen in het buitenland of hervorming van de welzijnszorg wordt verwaarloosd of zelfs genegeerd.*”²⁸⁶. “*En zo is een wereld ontstaan van virtuele gemeenschappen die door de adverteerders zijn gecreëerd. (...) Deze op consumptie en stijl gebaseerde clusters vormen een schrijnend contrast met fysieke gemeenschappen die een sociaal leven en gemeenschappelijke belangen delen, en participeren aan een democratische orde. De virtuele gemeenschappen dienen om goederen te kopen en te verkopen, niet om een publieke sfeer te creëren of te ondersteunen.*”²⁸⁷

Alles wordt entertainment en “*entertainment (...) is ook een effectief middel om verborgen ideologische boodschappen te brengen*”²⁸⁸ en politieke apathie op te wekken ter handhaving van de status quo.²⁸⁹ Het lijkt alsof het publiek vrijwillig voor entertainment kiest maar “*de burgers in de VS hebben nooit de kans gekregen om zich*

284Ib., p. 13.

285Ib., p. 16.

286Ib., p. 17.

287Ib., p. 19.

288Ib., p. 20.

289Ib., p. 20.

uit te spreken over de grootschalige overdracht van uitzendrechten aan commerciële bedrijven in 1934.”²⁹⁰ ²⁹¹

Bij het verslaan van de oorlogen in Indochina (Vietnam, Laos en Cambodja) worden, om het beleid te kunnen voortzetten, slachtoffers van de VS en bondgenoten worden zoveel mogelijk verzwegen terwijl door de vijand gemaakte Amerikaanse en Amerikaans gezinde slachtoffers in de verf worden gezet. Er wordt gegoocheld met woorden en zo veroorzaakten de 'massavernietigingssancties van de VS in Irak (1991-1998) de dood van een half miljoen kinderen maar minister Madeleine Albright zei op de televisie dat die kinderdoden 'het waard waren' zodat het woord 'genocide' hier niet van toepassing was.²⁹²

De mainstream media accepteren leugens met een verbazingwekkende goedgelovigheid.”²⁹³ ²⁹⁴ Komt het bedrog alsnog aan het licht, dan volgden geen excuses en de zaak gaat in de doofpot. Een voorbeeld. Na W.O.II steunden de VS tegen de wil van de bevolking in (en dus als agressor) een (anticommunistische) regering in het Zuiden van de toenmalige Franse kolonie Vietnam. *“De media accepteerden probleemloos dat we bescherming boden aan 'Zuid-Vietnam' - een maaksel van de VS, met aan het hoofd een rechtstreeks uit de VS geïmporteerde dictator - tegen de agressie van een andere partij, waarbij die agressor soms Noord-Vietnam, soms de Sovjet-Unie of China was, of het verzet in Zuid-Vietnam zelf, dat 'interne*

290Ib., p. 20.

291Tekst d.d. 2 april 2025.

292Ib., p. 26.

293Ib., p. 34.

294Ib., pp. 34-35.

agressie' pleegde!''²⁹⁵ De media hadden het echter nooit over Amerikaanse agressie. De oorlog (in 1975 gevolgd door een nog 18 jaar lange boycot) telde 3 miljoen Vietnamese doden, 4,4 miljoen gewonden en miljoenen vergiftigden door chemische wapens. *"Niettemin bleef de visie van Amerikaanse functionarissen en de mainstream media dat de VS goed werk hadden gedaan in de oorlog en het slachtoffer [!] waren geweest van agressie"*²⁹⁶ en in 1992 verklaarde president George Bush niet met vergelding te zullen dreigen!²⁹⁷ De dader-slachtofferrollen werden in de media gewoon omgedraaid.

Over wie zich kritisch uitlaten over de Vietnamoorlog wordt gezegd dat ze lijden aan het 'Vietnamsyndroom' en dat ze met hun onredelijk afwijzen van geweld (in de jaren zestig) de democratie schaden. De media die de elite vertolken noemen die jaren zestig 'een donker tijdperk' en ze blijven de VS verschonen, vooral als strijd (aldus *The Washington Post* d.d. 30 april 2000) tegen de opmars van het communisme.²⁹⁸ De VS mochten de Zuid-Vietnamezen niet in de steek laten. (!?)²⁹⁹ Edoch, zoals reeds gezegd, is 'Zuid-Vietnam' een louter bedenksel van de VS. De omkering van daders en slachtoffers gebeurt middels de media. De meeste publiciteit kreeg het boek van McNamara maar *"hij komt niet met morele bespiegelingen of verontschuldigen voor het feit dat zijn land Vietnam is binnengevallen, genadeloos heeft gebombardeerd en totaal verwoest, en miljoenen onschuldige mensen in een*

295Ib., p. 37.

296Ib., p. 37.

297Ib., p. 38.

298Ib., pp. 42-43.

299Ib., p. 44.

kleine verafgelegen samenleving van boeren heeft gedood en verwond om zijn eigen politieke doelen na te streven."³⁰⁰ Nixon kwam bovendien aandraven met de leugen dat Vietnam vermiste Amerikanen krijgsgevangenen hielden om de oorlog voort te kunnen zetten en dat alles werd de wereld ook nog eens opgedrongen in films (*The Deer Hunter*; *Uncommon Valor*; *P.O.W.: The Escape en Missing in Action*) "waarin Rambo-achtige helden kwaadaardige Vietnamezen afslachten, en onze verraden en gemartelde krijgsgevangenen redden. In deze films wordt de geschiedenis op haar kop gezet."³⁰¹ Echte foto's van afgeslachte Vietnamezen maken plaats voor gesimuleerde beelden van Amerikanen in de handen van wrede communisten.³⁰² Die leugens rechtvaardigden na de oorlog nog eens achttien jaar economische oorlog tegen Vietnam. *Vietnam and other American Fantasies* van H. Bruce Franklin kwam nauwelijks aan bod in de pers; *The Necessary War* van Michael Lind daarentegen veroverde alle media. Ofschoon Vietnamoorloghistoricus Lloyd Gardner alle argumenten van Lind kelderde, bleef het boek overeind omdat het de versie van de elite weergaf.³⁰³

Omdat Nixon en Kissinger moeilijk hun bommenwerpers aan de grond konden laten staan, gooiden zij op het in de oorlog onbetekenende kleine landbouwstaatje Laos twee miljoen ton bommen die 353 dorpen wegvaagden, duizenden burgers doodden en de antipersoonswapens doden

300Ib., p. 45.

301Ib., p. 45.

302Ib., pp. 45-46.

303Ib., p. 47.

nog jaarlijks tot twintigduizend mensen of verminken hen, meestal kinderen.³⁰⁴

Het besluit luidt dat het propagandamodel nog steeds even actueel is als in 1988 (toen het boek daarover verscheen).³⁰⁵ De massamedia verzwijgen of accentueren, berichten met wisselende aandacht en toon volgens een zeker patroon; er wordt een vijandbeeld geconstrueerd dat het eigen geweld legitimeert, onder de dekmantel van een nobel streven.³⁰⁶ Wat de media verzwijgen, weet het publiek uiteraard niet.³⁰⁷ Er zijn vijf filters die bepalen wat nieuws is en die elkaar versterken: kapitaal, reclame, steekpenningen, censuur en demonisering (bijvoorbeeld onder invloed van anticommunisme). De vijf filters selecteren wat groot nieuws kan worden en de media aanvaarden dit zonder meer. Dissidente meningen gaan door voor ongeloofwaardig, ze zijn 'niet nieuwswaardig'.³⁰⁸

We onthouden de politieke terreur van de VS, de meedogenloosheid waarmee zich een politieke logica voltrekt die zich in de toekomst alleen maar lijkt te zullen bestendigen als een fatale 'vrucht' van een niets en niemand ontziend, blind kapitalisme. De actuele ontwikkelingen in de richting van een regelrecht totalitarisme en fascisme laten niets aan de verbeelding over. De oorlog wordt voorgesteld als een bevrijding door de staat Israël van door hun Islamitisch regime onderdrukte Iraniërs maar vandaag nog, 17 juni 2025, bericht de VRT dat onder meer de beelden die in de media circuleren over feestende Irani-

304Tekst d.d. 5 april 2025.

305Ib., p. 47.

306Ib., p. 47.

307Ib., pp. 74-75.

308Tekst d.d. 6 april 2025.

ërs, vals zijn.³⁰⁹ Zij dienen om de oorlog tegen het Iraanse regime te rechtvaardigen nu ook de V.S. op het punt staan om eraan te participeren.³¹⁰

309Ib., pp. 117-118. <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2025/06/16/valse-beweringen-iran/>

310Tekst d.d. 17 juni 2025.

Markies de Sade

Het soort blasé personen dat oorlog voert, maken er een spelletje van. Als kind kregen deze vetgesnoepte verwen-de lui van de sint oorlogsspelletjes cadeau om af te draai-en met de pc op groot scherm maar die zijn ze nu uiter-aard ontgroeid: kinderen wiens papa's en mama's immo-biliën beheren, ziekenhuizen, politieke partijen, media-concerns en universiteiten, nemen geen vrede met tinnen soldaatjes, dat is speelgoed voor arme drommels. Gefor-tuneerden hebben andere verplichtingen jegens het kroost dat zich immers moet voorbereiden op leidinggevende functies en dat brengt ook verplichtingen mee inzake de aard van het speelgoed. Eenmaal zestien, een sportauto? Laat ons niet lachen, dat is gemeengoed voor jan met de pet: deze kinderen willen, eenmaal groot, speelgoed aan-gepast aan hun stand en weet je wat dat dezer dagen bete-kent? de Sade wist het al en schreef dat vanaf het mo-ment dat men alles heeft wat men verlangen kan en men schijnbaar niet gelukkiger meer kan worden (of mis-schien is pret een betere term) er alsnog een vergrotende trap bestaat, om het zo te zeggen, en die houdt in dat een-maal gekomen aan het plafond, en de wet indachtig dat geluk een kwestie van sociale vergelijking is, men zich nog verbeteren kan door al de anderen naar beneden te duwen.

Logisch toch? En ja, het werkt: wie alles hebben, verkrij-gen nog meer door anderen alles te ontnemen, en dan gaat het uiteraard niet over speelgoed, want dat hebben

ze al in overvloed: het gaat over het kostbaarste bezit van die anderen. Ja, je raadt het al: men wil die anderen het leven zelf ontnemen. En, neen, denk nu niet dat doden volstaat: een kogel jagen door het hart van een mens en gedaan, is helemaal niet leuk, vraag dat maar aan de kat die zich rot amuseert met de muis. Als het weerloze wezentje buiten adem is, laat onze kat haar weer op adem komen zodat ze kan herbeginnen, want het plezier moet worden gerekt, zij wil het laatste uit de kan vol pret, onze kat, die Trump heet, en zij houdt van spelen, spelen met muizen, en geen andere kat legt haar een haarbreed in de weg.³¹¹

³¹¹Tekst d.d. 20 juni 2025.

Noam Chomsky en Iran

Bij verschillende gelegenheden werd aan Noam Chomsky de vraag gesteld of Iran, dat Israël openlijk zou bedreigen, niet moet tegengehouden worden van de aanmaak van nucleaire wapens maar hij beantwoordde de opwerping met de retorische vraag wat dan gedaan met de vele landen die reeds over nucleaire wapens beschikken. De kwestie zich te houden aan de verdragen ter zake is echter veel belangrijker.

Het moet vooraf gezegd dat Iran voorstander is van een tweestatenoplossing waar Israël de Palestijnen wil verdrijven en dit met argumenten die helemaal geen hout snijden. Zoals heden overduidelijk blijkt, eisen de Israëli voor zichzelf op wat ze de Palestijnen niet gunnen.

Overigens schrijven waarnemers met kennis van zaken dat Iran wel gek zou moeten zijn als het géén kernwapen aanmaakte. De militaire investeringen van Iran zijn veel beperkter dan die van hun buurlanden en menigeen is het er over eens dat het Iraanse regime een paradijs is vergeleken bij dat van bijvoorbeeld Saoedi-Arabië. Meteen moet gezegd worden dat niet zozeer Israël een bedreiging vormt maar wel het zionisme.

En wat betreft de mogelijke en sinds afgelopen nacht ook reële militaire tussenkomsten van andere mogendheden zoals de V.S. in Iran, dient men zich te herinneren dat in 2003 Irak werd aangevallen zonder dat daar ook maar enige geldige reden toe bestond: Irak werd ervan ver-

dacht kernwapens te hebben ontwikkeld, wat een leugen was om daar een oorlog te kunnen beginnen. Onder meer Turkije weigerde daar om de inval van de V.S. te steunen omdat 95 percent van zijn bevolking daar tegen was, wat aantoonde dat Turkije een land is dat rekening houdt met de stem van zijn volk, terwijl van goede democraten verwacht wordt dat zij zich niet verzetten, zwijgen en braaf de bevelen van Uncle Sam uitvoeren. Brazilië werd om dezelfde reden aan de kant geduwd. Chomsky: als de Amerikanen invloed trachten uit te oefenen in een regio, heet dat 'stabilisatie' maar als landen zoals Iran dat doen, heeft men het over 'destabilisatie', waarmee hij impliciet verwijst naar het onderzoek dat hij in 1988 voerde samen met Edward Herman inzake politiek gestuurde desinformatie.³¹²

³¹²Tekst d.d. 22 juni 2025.

Het beest uit de Apocalyps

De mens die vaststelt dat hij een plaat is die blijft hangen, weet hoe laat het is. Nota bene: met een 'plaat' wordt een 'grammofoonplaat' bedoeld waarvan de muziek gelezen wordt met een naald die een concentrisch geschikt spoor volgt dat bij beschadiging als het ware in een cirkelgang belandt waardoor steeds hetzelfde fragment zich blijft herhalen.

Van een mens van wie de plaat blijft hangen, zijn het meestal anderen die dat vaststellen - zou men dat van zichzelf vaststellen, dan zou men de herhaling verbreken. De problematiek van de zelfreferentie is analoog en zo ook is de bewustzijnsproblematiek.

Hetzelfde geldt voor andere gevallen waarbij het verstand het laat afweten want de plaat blijft draaien, zij het in steeds hetzelfde kringetje, omdat de mechaniek nog werkt: de naald is kaduuk alsook de groeven maar de motor werkt door en wordt blijvend gevoed met elektrische stroom.

Van hen die in herhaling vallen, werkt de stem nog en ook een deel van het verstand, maar zekere groepen zenuwcellen verantwoordelijk voor het kortetermijngeheugen zijn beschadigd ofwel dood en de spreker merkt het niet. Het grovere deel van de platendraaier is intact maar de fijnere technologie laat het afweten. En dat is meestal ook zo omdat de meest gesofisticeerde onderdelen ook de gevoeligste zijn, de meest kwetsbare.

Een tragedie ontstaat nu waar het meest kwetsbare dat ook het meest gesofisticeerde is, het begeeft terwijl het grovere, dat robuuster is, blijft doorwerken, want dan krijgt het grovere ook de leiding over al de rest. Het werktuig over zijn meester, het beest over de mens of beide gevallen tegelijk.

Een auto is een verfijnd instrument maar vergeleken bij zijn chauffeur blijft het een lomp ding: laat de bestuurder voor de duur van amper één seconde in slaap vallen en het tuig veroorzaakt een ongeluk met onbeschrijflijk menselijk leed. En dat is het geval voor elk instrument dat de leiding van zijn bestuurder overneemt.

Een kip zonder kop rent met een nek als een bloedfontein over het erf vooraleer zij neer stuikt en dood blijft liggen. Een auto zonder bestuurder knalt tegen een boom. Een onbewaakt huis wordt leeggeroofd. Een kind zonder ouders wordt een prooi voor criminelen. Een land zonder leider wordt aangevallen, zijn bevolking sterft of belandt in slavernij. Een mens zonder verstand begaat baldadigheden.

Soms gebeurt het dat een regering niet gevormd wordt door verstandelijk overleg maar door het noodlot of door een dom succes. Zij die kennis hebben, vormen uiteraard een minderheid maar belangrijke beslissingen worden genomen door een onwetende meerderheid. Zoals in het narrenschip van Plato komen dan lieden aan de macht die helemaal niet weten over wie en wat zij heersen, laat staan dat zij ook maar iets zouden afweten van bestuurskunde, maar heersen doen zij onverminderd.

Zij heersen over de massa die hen verkozen heeft maar ook over elke persoon afzonderlijk en dat is heel naargeestig. De massa immers is niet de optelsom van alle personen: de massa ontstaat pas nadat en doordat het bestaan van personen werd ontkend.

Personen hebben namelijk iets te vertellen als zij spreken; zij bedienen zich van de rede, die voor iedereen dezelfde is en goed verstaanbaar. Wat zij zeggen, wordt door iedereen gehoord en met ons gezond verstand kunnen we allemaal uitmaken of de waarheid wordt gesproken ofwel of de leugen haar kans aan het wagen is. De massa daarentegen produceert slechts een weliswaar luid maar compleet onverstaanbaar gebrul zoals dat opstijgt uit de buik van een wild dier en waarvoor men alleen maar op de loop kan gaan.

Een regering die niet gevormd werd door personen maar door een anonieme massa, kan derhalve ook niet uit personen bestaan: zij kan hooguit een spreekbuis zijn van de massa die haar in het zadel hees. Dat zadel ligt op de rug van een dol paard waarmee uiteraard geen land te bezeilen valt. Een regering die hooguit een spreekbuis van een massa is, kan ook helemaal niets te vertellen hebben, zij kan alleen brullen, zoals wilde dieren brullen.

Men moet dan ook niet proberen om te luisteren naar wat zij zegt, laat staan naar wat zij bedoelt, want zij kan helemaal niets te zeggen hebben omdat zij ook niet spreekt daar zij de rede missen moet die aan al wat anoniem is, vreemd is. Als zij haar muil opent, bestaat de enige zinvolle reactie hierop dat men zich zo rap als mogelijk uit de voeten maakt want trumpetteren is het enige wat zij kan presteren en dat voorspelt niets goeds.

Ja, een wild dier is zij: als het niet slaapt, dan wordt het gevaarlijk want het wil een prooi. En dit wilde beest is werkelijk onverzadigbaar, daar het een junkie is. Daar het voor god wil spelen, is het verslaafd aan geld en macht, het heeft reeds alles maar het voelt dat dit niets is en het wil daarom altijd meer. Op advies van de markies de Sade kan het dat alleen maar krijgen door te gaan vernietigen.

Ja, vlucht nu maar, want het maakt de dief niets uit wie hij besteelt: iederéén is doelwit.³¹³

³¹³Tekst d.d. 22 juni 2025.

Genghis Kahn en Donald Duck

Een interview met Omsk Van Togenbirger

– Omsk Van Togenbirger, u hier te zien, in de wind en uit de zon...

– Ook een goede dag! Toch niet voor een interview?

– Hoe kunt u het raden...

– Val dan met de deur in huis, het is veel te warm om rond de pot te draaien! Iran, veronderstel ik?

– Tja, het gaat allemaal heel snel...

– Zeker en vast en de snelheid zal nog opgedreven worden, dat is nu eenmaal het ten einde lopen van de tijden. Je kent de paradoxen van Zeno toch?

– Van gehoord...

– Je geraakt nooit aan de eindstreep omdat je telkens de helft van de afstand overbrugt, waarna er altijd nog een helft overblijft. En zo gaat het ook met de tijd.

– Nu vertelt men wel dat dit niet klopt...

– Ja, dat is een soort van vereenvoudigde fysica, maar die gaat in tegen de ervaring.

– De subjectieve ervaring?

– Sowieso subjectief maar niettemin ervaring. Maar stel nu gauw uw vraag!

- Wat is er gaande in de wereld? Een derde wereldoorlog is van start gegaan, toch?
- Elke kind wil een naam maar er is niets nieuws onder de zon.
- Hoezo niets nieuws?
- Genghis Khan ken je wel?
- Zeker...
- Bouwde hoge piramides met mensenhoofden en vroeg dan beleefd de vastgestelde taksen te betalen. Men betaalde zonder slag of stoot. De man en zijn volk, zijn leger dus, hoefde niet te werken, hij was een afperser, zoals men dat noemt. Ben je online met je telefoon?
- Jazeker...
- Lees dan eens wat er op Wikipedia gezegd wordt over afpersing: lees het voor, luid en duidelijk!
- “Afpersing is een bijzondere vorm van diefstal met geweld of bedreigingen. Het onderscheid bestaat erin dat de dader van dit misdrijf de goederen niet wegneemt maar *doet afgeven*, als gevolg van geweld of bedreiging.”
- Slecht Nederlands maar goed, dat wordt nu algemeen aanvaard en het is ook een vorm van afpersing maar begrijp je waar ik naartoe wil?
- We worden bestolen?
- Zeer zeker maar je mag het niet zeggen, je moet er over zwijgen, er is immers dat geweld of die bedreiging en dat is niet niks: B2-bommenwerpers geladen met raketten die

tot 90 meter diep gaan in de grond, Tomahawk-raketten, onderzeeërs geladen met atoombommen: ze vliegen buiten het gezichtsbereik en dat van de radars in de smetteloos blauwe luchten en ze liggen onder het wateroppervlak van zowat elke plas op deze aarde, allemaal geladen met bommen die men 'vuil' noemt omdat ze na hun ontploffing die sowieso al ontelbare doden maakt, ook nog eens tot in de eeuwigheid uitgestrekte gebieden geheel onzichtbaar radioactief besmetten, wat wil zeggen onleefbaar: onwetende passanten voelen op de bewuste plek helemaal niets maar verdwijnen jaren later met helse kankers in een ziekenhuiskamertje en zij verhuizen van daaruit dan naar het mortuarium. Of lig jij daar niet van wakker?

– Toch wel...

– Bedenk dan dat ze het ook niet schuwen om die wapens in te zetten: als bedreigingen niet onmiddellijk resultaten boeken, volgt geweld en nog veel rapper dan men kan vermoeden: massa's mensen gaan het hoekje om zonder dat ze het ook maar merken, of vergis ik mij?

– Ik geloof het niet...

– Het enig mogelijke alternatief is vijf percent van de geproduceerde rijkdom en heb je een idee over hoeveel geld het gaat?

– Dat zullen wel enkele miljarden zijn?

– Vorig jaar bedroeg het bbp voor België 614,5 miljard euro en vijf percent daarvan is 31,225 miljard euro. Om aan dat bedrag te komen, moet elke Belg, zowel de werkende als de werkloze, zowel de oudere als het kind, zo-

wel de gezonde als de zieke, jaarlijks meer dan 3000 euro ophoesten, laten we zeggen 300 euro maandelijks, wat de prijs is van een huishuur. In de EU gaat het om vijf procent van zowat 17 biljoen euro en dat is uitgerekend 850 miljard euro of bijna 1 biljoen dollar. Dat is het bedrag dat de regering Trump Europa jaarlijks afhandig wil maken. Maar het ergste is: wat je ervoor in de plaats krijgt, is geheel onduidelijk.

– Is dat zo?

– Een straatbende valt je aan en vraagt een zeker bedrag voor 'bescherming', zoals zij dat dan heten, maar dat houdt gewoon in dat ze je niet meer hoeven aan te vallen als je hen meteen en zonder slag of stoot je hele geldbeurs overhandigt, begrijp je? Gezien de bedragen waarover het gaat, komt het hier op neer dat je hen jouw betaalkaartje geeft. Kunnen ze trouwens ook nog eens mee in het rood gaan.

– De beschermer en de agressor zijn een en dezelfde?

– Donald Duck, Zelensky, Google: het zijn allemaal Hollywood-producties, Je weet toch wat er op het bordje staat bij het verlaten van Disneyland?

– "Here ends Disneyland and begins Disney World."

– Precies en het is ook nog dubbelzinnig: het verwijst zowel naar onze door de Amerikaanse fictie omgetoverde wereld als naar Disney World in Florida, waar ook die andere Donald zijn optrekje heeft. Ze ontnemen je niet alleen je geld, mijn beste, maar ook nog eens je leven en je krijgt er een fictief bestaan voor in de plaats! Lees misschien nog eens die definitie van zoëven voor!

– “Afpersing is een bijzondere vorm van diefstal met geweld of bedreigingen. Het onderscheid bestaat erin dat de dader van dit misdrijf de goederen niet wegneemt maar *doet afgeven*, als gevolg van geweld of bedreiging.”³¹⁴

³¹⁴Tekst d.d. 23 juni 2025.

Oorlogsmodus

1. Een nieuwe orde

Een bijenvolk verzamelt vredig honing van de vroege ochtend tot zonsondergang en in dat volk heeft elkeen zijn vaste en aan de leeftijd aangepaste job: er zijn werkers die raten maken, larven verzorgen, afval verwijderen uit het nest, herstelwerken uitvoeren, vijanden verjagen, ventileren, stuifmeel en nectar verzamelen, honing maken, de wacht optrekken, communiceren (via de bijendans), de koningin verzorgen en de broedkamer met de larven en de poppen onderhouden en we zijn nog lang niet rond met de beschrijving van wat een bijenvolk al 130 miljoen jaar lang doet.

In normale omstandigheden bevinden de bijen zich in de werkmodus maar nadert een indringer het nest op minder dan twee meter, dan wordt alarm geslagen en in een mum van tijd schakelen alle bijen om naar de oorlogsmodus: de indringer wordt aangevallen met het wapen van de angel die de betrokken bij zelf doodt wanneer ze ermee steekt, wat betekent dat de bij haar volk verdedigt ten koste van het eigen leven.

Maar om zover te komen dat de bij zich spontaan opoffert voor haar volk, moet zij eerst in de aanvalsmodus verkeren: de vecht- of vluchtreactie, een reflex die in gang gezet wordt door intense angst onmiddellijk vol-

gend op acuut gevaar. En bij de mens gaat het er eender aan toe: pols en bloeddruk stijgen doordat het lichaam grote hoeveelheden adrenaline en cortisol aanmaakt alsook endorfines tegen pijn waar door het klaar is om te vluchten of te vechten en wordt men verhinderd om dat te doen, dan richt het beschreven mechanisme zich tegen zichzelf met vaak de dood tot gevolg.

De oorlogsmodus kan acuut intreden maar omdat mensen verstand hebben, kunnen zij daar ook op anticiperen en dan bereiden ze zich 'in kalmte' op de oorlog voor, al is de sereniteit waarvan hier gewag gemaakt wordt, eigenlijk schijn.

De sereniteit is niet wat zij lijkt en dat blijkt reeds uit het gedrag der vooraanstaanden die het volk dat zal ten strijde trekken, vertegenwoordigen en zo zien wij bijvoorbeeld hoe de NAVO-baas die de troepen moet ronselen voor het front, de ene na de andere knieval doet jegens degenen die aan de touwtjes trekken en wiens identiteit wordt gedekt door het laatste woord in de beroemde en even beangstigende want ware frase die de hier van toepassing zijnde collage betitelt van John Heartfield: *“Krieg und Leichen, die letzte Hoffnung der Reichen”*.

Oorlog betekent etymologisch de ontbinding van de orde, wat gebeurt met het oog op een 'nieuwe orde', wat een bijzonder geladen uitdrukking is omdat zij ons confronteert met de verwerping van de oude orde, zijnde: datgene dat wij ons van kindsbeen af hebben eigen gemaakt, datgene waarin we altijd hebben geloofd en volgens hetwelke we ook altijd hebben geleefd naar het voorbeeld van onze geliefde voorgangers. Die ontbinding treft ons nog dieper dan de ontbinding van het individuele bestaan,

getuige het feit van de gewapende strijd waaruit blijkt dat uiteindelijk alle individuen zich nog liever aan de eigen fysieke ontbinding overgeven dan aan de ontbinding van de overgeërfde orde die tot dan toe het leven van de betrokken gemeenschap heeft gedragen.

Van sereniteit is dus helemaal geen sprake, de verworping van de politicus tot lakei van onze 'heren' (overheersers) getuigt enkel van paniek en wanhoop en verwijst daarom naar het christendom zoals ontmaskerd door de scherpzinnige wijsgeer Friedrich Nietzsche: de slavenmoraal als ultieme overlevingsstrategie. Al zal het getal van hen die gespaard worden in de fysieke strijd, even beperkt zijn als dat van de uitverkorenen in de mythe.³¹⁵

2. Van mens naar massa

De oorlogsmodus wordt in gang gezet, niet door de vijand maar door de overheerser, die de macht over zijn slaven wil hernieuwen en hij knipoogt naar de 'vijand' die met zijn kudde precies hetzelfde doet: gelijkgestemde geesten in gelijke klassen - ook oorlog is een klassenstrijd. Voor het in gang zetten van de oorlogsmodus moet eerst en vooral al wat menselijk is, worden gedood: de oorlog is irrationeel en met de rede die elkeen in vredes-tijd gehoorzaamt omdat zij dan aan allen gemeenschap-pelijk is, wordt korte metten gemaakt. Iedereen kan nu beweren wat hij maar wil, zo luidt het voortaan, want de inhoud van iemands woorden maakt niets meer uit. Zoals zinnen worden ontdaan van hun betekenis waarna alleen

³¹⁵Tekst d.d. 25 juni 2025.

nog klanken overschieten, lawaai, dat nota bene nimmer kan opboksen tegen het gedreun van bommen en granaten, zo ook worden lichamen ontdaan van hun identiteit en slechts blind gehoorzame skeletten resten, gedweë bedienaren van vuurwapens en ander moordend tuig.

In feite is het kwaad al geschied nog voor het eerste schot gelost wordt omdat na de dood van al het menselijke, alleen nog lichamen moeten worden opgeruimd, een massa die in het licht van de overbevolkingstheorie aan de haal gaat met energie en voedsel zonder zelf iets op te leveren dat haar bestaan zou kunnen rechtvaardigen. Overigens maakt dat de overbevolkingstheorie tot een even doeltreffend moordwapen als pakweg de immer succesrijke heldensagen of de bijbel.

Een leger is pas een leger als het geheel eendrachtig gevolg geeft aan de bevelen van één moordenaar en die eendracht wordt bekomen door de gelijkschakeling van alle elementen waarvan alleen de inhoud uniek kan zijn - een gelijkschakeling die derhalve intreedt van zodra wij allen worden leeggehaald of dus gereduceerd tot hulzen. Dat laatste gebeurt middels de gekende vorm van afpersing die volgt op de bedreiging welke veel gelijkenis vertoont met deze die luidt: "Uw geld of uw leven!", alleen is hier de keuze beperkt tot alleen maar de dood, namelijk het front voor onze helden en het vuurpeloton voor onze deserteurs.

Met het verdwijnen van de inhoud van de lijven, met andere woorden: met de ontmenselijking der lichamen, verdwijnen meteen de taal en de cultuur, de geschiedenissen en de fantasieën, het geloof en de hoop maar ook de liefde en de waarheid. Met wat overschiet, kunnen de heer-

sers dan hun gang gaan, naar willekeur zichzelf vereeuwigen als helden of zelfs zalig maken, zoals de pausen doen, wat alvast goed is voor een eeuwig zitje in het paradijs.

Eenmaal de angst het leven heeft versteend, heeft men alleen nog oog voor de doodsdreiging die uitgaat van de potentiaat die immers wordt geruggensteund door zijn blind gehoorzaam wapentuig, wat betekent dat hij voortaan dicteren zal wat zijn gevolg moet doen en laten en dus wat goed en kwaad zal zijn. Op het instellen van de oorlogsmodus volgt zodoende op staande voet een nieuwe moraal, die de moraal van de onpersoonlijkheid zal zijn: elke afwijking van de norm, en derhalve alles wat ook maar enigszins blijk kon geven van inhoud, wordt niet alleen taboe, wat wil zeggen verboden, maar sinds de opheffing van de rechtsstaat wordt het gewoon onmogelijk gemaakt: zonder vorm van proces worden de overtreders omgebracht, zelfs buiten hun eigen weten om, precies zoals de boeken die op de brandstapels belanden, in rook opgaan zonder dat ze dit zelf voelen.³¹⁶

3. De openbaring bij de aanvang van de derde oorlog

Oorlog vereist kuddegeest en een kudde is er pas door de gelijkschakeling van allen, wat resulteert uit ontmenselijking. Maar waar de menselijke rede wijken moet, komt er iets anders in de plaats.

³¹⁶Tekst d.d. 25 juni 2025.

De rede gedijt in de dialoog waar principieel elkeen de toegang toe heeft en discussies dienen sportief te zijn om te kunnen bestaan, wat wil zeggen dat iedereen evenveel recht heeft om te argumenteren.

Denk aan de wiskunde: wie een stelling lanceert, bewijst een waarheid en zijn komaf, rijkdom, geslacht, politieke overtuiging en noem maar op, hebben geen enkele inbreng omdat de waarheid voor iedereen dezelfde is. En dat geldt ook voor de rede en de discussie: een debat is open of het is niet.

Een cultuur zonder open debat is een dictatuur en aan een dictatuur is het denken vreemd omdat het denken een verinnerlijking is van de dialoog. Maar waar de rede moet wijken, is er niet zomaar een hiaat, zoals er ook niet een hiaat is waar het schone moet wijken of het goede.

Waar het schone weg is, doemt het lelijke op. Waar het goede verdwijnt, worden wij ten prooi aan het boze. Waar de rede moet wijken, komt in de plaats het primitieve, het onmenselijke in de betekenis van het dierlijke of het bestiale. Het denken of het verdedigen van de waarheid ruimt namelijk plaats voor het verdedigen van de sterkste. De rationele argumentatie maakt plaats voor de vleierij.

Wie er het woordenboek op naslaat, zal zien dat iemand vleien betekent dat men hem naar de mond praat. De waarheid doet er dan niet meer toe; het doel van vleien is nu eenmaal niet hetzelfde als dat van dialogeren, het beoogt de gunst van de gevlende die zijn ijdelheid laat strelen. Ijdelheid is leegheid, waan die alsnog door wil gaan voor grootheid. Vleien is per definitie liegen en als het

waar is wat de vleier zegt, is dat slechts door toeval zo. Vleien is verwant met vlijen, zich vlijen en zich neervlijen, en dat is wat een hond doet die zich aan zijn meester onderwerpt.

Waar de waarheid niet langer wordt geëerd, verdwijnt ook de gelijkwaardigheid onder de mensen: de gelijkwaardigheid en de waardigheid. Allen worden dan gelijk in relatie tot hun leider die hen domineert. Hij vraagt niet dat zij naar de waarheid zoeken, hij eist nu dat zij de waarheid verwisselen voor hem alleen. Als de waarheid God is, naar diens eigen zeggen, dan speelt hij die zich in de plaats stelt van de waarheid voor God, dan is hij de afgod.

Edoch, een leugenachtig spel kan niet anders dan bespottelijk zijn. Tegelijk wordt het lachen verboden, zoals in Andersens sprookje over de kleren van de keizer. De onderdanen van de leider worden louter hulzen en zij beamen dat door zich aan zijn voeten neer te vlijen zoals honden. Het spektakel dat zij aldus tentoon spreiden is afzichtelijk omdat het de bezegeling is van het opofferen van de menselijke waardigheid aan de macht.

Wie dat toneel aandachtig in ogenschouw nemen, kunnen niet anders dan beamen dat niemand tegelijk menselijk en machtig kan zijn. De wereld is daarom ook letterlijk des duivels, of aan de onmens, het beest.³¹⁷

317Tekst d.d. 26 juni 2025.

4. De verzoeking

Waar mensen zich laten herleiden tot een kudde, wijken de waarheid en de rede; de massa gaat aanschurken tegen de sterkste en het menselijke gaat ten onder; dialoog maakt plaats voor vleierij en verzoeken krijgen vrij spel. Mensen gaan zich dan gedragen zoals wolven, of zoals honden - die stammen van wolven af. Honden zijn trouw aan hun leider, zij gehoorzamen hem blind. Als hun leider hen beveelt om een mens te verscheuren, gehoorzamen zij hem blind.

In de VRT-documentaire “*Pink triangles*”³¹⁸ doet een ooggetuige verslag over het ombrengen van zijn achttienjarige vriend in een concentratiekamp: hij werd naar voor geleid, *“de luidsprekers speelden harde klassieke muziek, de SS-ers kleeften hem uit, ramden een blikken emmer over zijn hoofd en lieten de agressieve honden van de kampbewakers op hem los. De Duitse herders beten hem in de onderbuik en dijen en verscheurden hem voor onze ogen.”*³¹⁹

Waar een leider met zijn medestanders (want die heeft hij nodig) zijn onderdanen tot een kudde heeft herleid, is ontmenselijking een feit, zoals amper twee dagen geleden wereldwijd werd gedemonstreerd in de media naar aanleiding van de NAVO-top van 24 en 25 juni i.l. in het Nederlandse Den Haag waarover bijvoorbeeld columnist

318Cf.: <https://www.vrt.be/vrtmax/a-z/pink-triangles/2023/pink-triangles/> De betreffende passage loopt vanaf het tijdstip 39 minuten en 45 seconden in de film.

319Ib.

van Het Laatste Nieuws Jan Segers schrijft: “*We hebben Trump gewoon gepijpt - het slijm hangt Mark Rutte nog aan de lippen.*”³²⁰ Wansmakelijke taal, maar wie kan die verbieden als de wansmakelijke daden voor de ogen van de hele wereld worden uitgestald, laat staan dat daarover schaamte zou bestaan.

Nochtans is het verbod op het spreken van de waarheid wat in het actuele totalitarisme wordt nagestreefd. Het coronatijdperk was een *testcase* maar ook een voorbereiding van de legalisering van de leugen³²¹ en zo werd in juni 2022 ook in de E.U. een heus 'Ministerie van Waarheid'³²² opgericht en werden in een mum van tijd in deze dictatuur wetten van kracht, officieel “wetten tegen des-informatie”³²³, door Noam Chomsky en co. een halve eeuw eerder als dictatoriale maatregelen ontmaskerd.³²⁴

320Cf.: <https://www.hln.be/opinie/stelletje-lamzakken-we-hebben-trump-gewoon-gepijpt-het-slijm-hangt-mark-rutte-nog-om-de-lippen~ab9619f9/>

321Cf.: Jan Bauwens, *Panopticum Corona*, Serskamp 2022, pp.

631v.: *Het tijdperk van de leugens*. Zie:

<https://blogimages.seniorennet.be/tisallemaiet/attach/170161.pdf>

322Cf.: George Orwell, 1984. Zie ook: J. Bauwens, *Panopticum Corona*, Serskamp 2022, pp. 416v. En 868v.:

<https://blogimages.seniorennet.be/tisallemaiet/attach/170161.pdf>

323Cf. o.m.: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/code-practice-disinformation>

324Cf.: Cf.: Noam Chomsky (1977), *Language and Responsibility*, New York, Pantheon. Zie ook: Noam Chomsky en Edward S. Herman, *Manufacturing Consent. De politieke economie van de massamedia*, vertaling naar het Nederlands door Jan Reyniers, Epo, Berchem 2025. Oorspronkelijk: *Manufacturing Consent. The Political Economy of the Mass Media*, Pantheon Books, New York

“Toen bracht de duivel hem naar een hooggelegen plaats en liet hem in een en hetzelfde ogenblik alle koninkrijken van de wereld zien. De duivel zei tegen hem: ‘Ik geef u de macht over dat alles en ook de roem die ermee gepaard gaat, want ik kan daarover beschikken en ik geef het aan wie ik wil; als u in aanbidding voor mij neervalt, zal dat allemaal van u zijn.’”^{325 326}

5. “Gij zult niemand vader noemen”³²⁷

Indien niet alle partijen in de winst zouden geloven, dan zouden zij er nimmer aan beginnen maar dat oorlog telkenmale überhaupt wordt voorgesteld als een zaak met winnaars en verliezers is een bedrog vanjewelste.

Dit bedrog verkapt een realiteit door die impliciet voor te stellen als een spel. Het lijkt dan alsof men aan een wedstrijd deelneemt terwijl men helemaal geen initiatief meer te nemen heeft. De oorlog beneemt ons om te beginnen van onze vrijheid: men wordt bij de kraag gevat en naar het front verplaatst waar als enig mogelijke keuze rest te doden of gedood te worden.

Gemeen is vooreerst de leugenachtige taal die wordt aangewend om wat gebeurt voor te stellen als iets totaal anders dan wat het is: men heeft het niet over 'doden' maar

1988. Voor een synthese, zie: J. Bauwens, *Cryptofascisme*, Serskamp 2025, pp. 459-486.

325Het Evangelie volgens Lucas 4:5-7.

326Tekst d.d. 27 juni 2025.

327Deze uitspraak van Jezus staat in het Evangelie volgens Matteüs 23:9.

over 'uitschakelen', men heeft het ook niet over 'mensen' maar over 'vijanden' of 'obstakels'. Soldaten zijn geen 'moordenaars' maar daarentegen 'helden'. En wij kijken tegen onze 'leiders' aan alsof zij onze 'vaders' waren: de maffe vleiers namen deze week jegens onze opperbevelhebber die de Amerikaanse president Trump in wezen is, al de aanspreking 'papa' in de mond. Doet uiteraard denken aan 'Papa Doc', zoals François Duvalier werd genoemd, de Haïtiaanse dictator van destijds, of aan 'Vader-tje Stalin', of aan de Paus, 'il Papa', de 'Heilige Vader', of aan de 'peetvader', 'the godfather', waarmee de maffia-baas wordt aangeduid.

Dit zijn uiteraard zeer kwalijke vergissingen. Hoe kunnen zij die ons naar de frontlijn sturen, onze vaders zijn? Vaders beschermen hun kinderen, zelfs bij de vissen, waar de oudere exemplaren een levend schild vormen omheen de zwerm met de kinderen die veilig in het midden zwemmen. Vissen, olifanten, zelfs wolven doen dat.

Men moet derhalve een kat een kat durven te noemen: degenen die het volk naar de oorlog sturen, zijn vanzelfsprekend niet de vaders van het volk: zij zijn een soort van slavendrijvers.

Zij zijn dezelfde mensenhandelaars die de economie aansturen waarvan de oorlog het verlengstuk wordt genoemd en die het volk te werk stellen in fabrieken waarvan alleen zichzelf die ze bezitten, beter worden.

Een groeiend en blijvend overschot aan werkvolk is een verlieslijdende zaak voor de bezittende klasse en derhalve dient dit overschot te worden opgeruimd. Zoals het volk werd ingeprent dat het deugdzaam is om zijn leven

door te brengen in hard labeur, zo laat men het ook geloven dat het goed is om te sneuvelen voor het vaderland.

Het is voorwaar een groot mysterie dat na ontelbare oorlogen doorheen de geschiedenis wereldwijd het volk zich nog altijd even makkelijk laat strikken door steeds weer dezelfde kleine maar ongeremd moorddadige bende parasieten, die zich van alle anderen onderscheiden, niet zozeer door intellect maar door slechtheid, sluwheid en doortraptheid.

Want onverschrokken, zoals bij tijden duidelijk werd, zoals in Nazi-Duitsland, domesticeren zij hun medemensen zoals landbouwers hun vee. Zij richten ons af, wat zij 'opvoeding' noemen, plaatsen ons in stallen, voorzien ons van voedsel alsook van opleiding, en laten ons produceren zoals kippen in batterijen, het laatste uit de kan. Is er geen baat meer bij, dan rest nog de slachtbank waarheen wij ons op eigen kracht begeven, aangedreven door een enthousiasme waarvan men zou geloven dat het krankzinnigheid was, ware het niet dat het dezelfde gronden had als de liefde.³²⁸

6. De verkoop van de ziel aan de duivel

De oorlogsmodus is de aanvalstoestand waarin een volk belandt door angst in gevolge de confrontatie met een gevaar voorgespiegeld door een potentaat die zich als 'papa' voordoeft en die alle 'helden' in de rij laat lopen, in de richting van de dood. De dialoog en het denken zijn pas-

³²⁸Tekst d.d. 28 juni 2025.

sé, het recht van de waarheid werd geruild voor dat van de sterkste en hij is degene die gevleid moet worden: in de hang naar macht sterft de menselijke waardigheid. De 'papa' van Rosemary's baby blijkt niemand minder dan de duivel.

Want aldus plant zich het kwaad met rasse schreden voort in elke oorlog die een nieuwe doorstart is van het rijk van Lucifer. De uitvoerders van het duivelse moordplan weten heel goed wat ze doen maar houden dat voor alle slachtoffers geheim, zoals ook gebeurde bij het voltrekken van de genadedood in de concentratiekampen van voor en tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Er bestaat geen grotere macht dan te beschikken over het leven van andere mensen en de wellust die gepaard gaat met het ombrengen van mensen is een exponent van deze waarop jagers tuk zijn als zij wild nazitten - klein wild zoals vogels en konijnen voor beginners en evers, beren en olifanten voor gevorderden die de jacht op knaagdieren zijn ontgroeid.

Mijn buurman is in zijn nopjes van weken voor het jachtseizoen begint - hij schiet hazen - maar de Amerikaanse minister van gezondheid 'Bobby junior' zou volgens sommigen pas met beren aan zijn trekken komen.³²⁹ De zogenaamde 'bloedhond van Poetin' jaagt met zijn privé-milities op homo's in de bossen van Tsjetsjenië alsook op mensenrechtenstrijders en journalisten die het wagen hierover te berichten.³³⁰

329<https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2024/08/05/kennedy-beer-amerika-kiest/>

330https://nl.wikipedia.org/wiki/Ramzan_Kadyrov

Een paus kan tot zijn gelovigen rekenen wie hij kan laten liegen en een dictator promoveert tot zijn getrouwen wie op zijn orders moord begaan. Medeplichtigheid is de sleutel tot het geheim van de omerta: dat is het geval elders en dat was vroeger het geval maar is het nog steeds het geval en het is ook het geval hier om de hoek.

Zwijggeld werkt, vraag het maar aan gewezen bankdirecteurs die ter gelegenheid van hun pensionering een premie ontvangen om u tegen te zeggen: waar sommen geld worden verpatst die gewone mensen in hun hele leven niet in staat zijn om bijeen te sparen, mag men er donder op zeggen dat waarheden met hun leugenaars zullen worden begraven. Van de lasten die de machtigen der aarde op hun schouders nemen, kunnen zij nimmer worden bevrijd, niet door een eeuwig leven en ook niet door de dood.³³¹

7. De opperbevelhebber beveelt: “We love you God and we love our great military, protect them!”

Het is inmiddels een publiek geheim dat personen in leidinggevende posities heel vaak psychopaten zijn³³² en in lang niet de meerderheid van de gevallen uit zich dat door voorvallen waarvan iedereen getuige is: meestal kennen alleen insiders de ware inborst van hun baas maar uiteraard moeten zij zwijgen wegens een oeroude waar-

331 Tekst d.d. 28 juni 2025.

332 <https://www.gitp.nl/insights/waarom-in-iedere-manager-een-psychopaat-schuilt>

heid verscholen in de spreuk beginnende met de woorden: “wiens brood men eet...”.

Leiders bekleden extreme posities en het is dan ook niet echt verwonderlijk dat ze op de een of andere manier ook zelf extreem zijn, alleen gaat het dan veel vaker om ondeugden dan om deugden. Het lijkt er zelfs op dat (alvast christelijke) deugdzaamheid persoonlijke vooruitgang en succes aardig in de weg kan staan: het is bijzonder moeilijk om schatrijk te worden voor wie aan de behoeftigen hun schulden kwijtschelden en economisch succes verworft men eerder met leugenachtige reclame dan met waarachtige informatie.

Een voorbeeldje dat niemand meer tegen de borst kan stuiten omdat de hele wereld er al van op de hoogte is, is het kruiperige gedrag van de huidige secretaris-generaal van de NAVO jegens de feitelijke opperbevelhebber van het betrokken leger. De vleier in kwestie spreidde zijn leugenachtigheid al eerder tentoon in de functie van Nederlands minister-president tijdens de coronacrisis, waar hij voor het parlement in alle toonaarden loochende dat hij de auteur en architect van 'The Great Reset' kende, waarna een parlamentslid hem een bedankbrief van zijn hand aan die auteur voor het ontvangen hebben van zijn boek onder de neus schoof.³³³ En voor wie dacht dat deze streber zich al naar de top gelogen had, herinnere men zich dat wat toen menigeen fluisterde, alsnog bewaarheid werd: “Die gaat het nog ver schoppen!” - een voorspel-

333Uiteraard werd niet de leugenaar doch de 'ordeverstoorder' in kwestie kort daarop veroordeeld. Ziehier het verloop van de parlementaire zitting:

<https://www.youtube.com/watch?v=jjPAr3YFktk>

ling die daarvan getuigt dat iedereen wel weet dat het bereiken van het mondaine summum geen beloning is voor voorbeeldig gedrag.

De man is weliswaar nog steeds niet aan de absolute top, boven hem staat nog die opperbevelhebber van het allermachtigste leger op aarde, die zich heden apert boven het recht zelf verheft met de belofte dat hij niet zal dulden (!) dat zijn medestander in de Gaza-genocide voor misdaad zal terechtstaan.³³⁴ En hij kan zulks verhinderen, zoals iedereen weet, omdat boven de machtigste man op aarde nu eenmaal niemand meer staat dan God. God, op wie hij zich godbetert beroept voor zijn militaire escapades met zogenaamde 'Tomahawk kruisvluchtwapens' gelanceerd door zogenaamde 'B-2 Spirit stealth-bommenwerpers' met elk een prijskaartje van door ons allen op te hoesten 2,2 miljard dollar. Als zij in staat zijn nucleaire doelen te treffen, kunnen toplui met die wapens een veelvoud bekomen van het aantal slachtoffers onder opperbevelhebber en tijdelijk Ku Klux Klan-lid Truman op 6 en 8 augustus 1945 in Hiroshima en Nagasaki. Tijdens de mededeling d.d. 22 juni l.l. van de aanval op Iran besluit de huidige opperbevelhebber met de woorden: *“And I want to just thank everybody and in particular God and I wanna just say we love you God and we love our great military, protect them, God bless the Middle-East, God bless Israël and God bless America, thank you very much.”*³³⁵

De oppervleier die alleen nog God in de maling moet zien te nemen. Woorden waaruit andermaal blijkt dat lei-

334<https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2025/06/29/trump-zal-corruptieproces-tegen-israelisch-premier-netanyahu-ni/>
335Cf.: <https://edition.cnn.com/2025/06/21/politics/video/trump-iran-strikes-remarks-digvid>

derschap heel terecht wordt geassocieerd met psychopathie. Alvast leiderschap in een kapitalistisch bestel, dat het immers hebben moet van de onderlinge strijd tussen mensen, niet van hun samenwerking. Genadeloze concurrentie geeft de toon aan in de economie en zij wordt voortgezet in de oorlog, waarbij geldelijk gewin en macht de ultieme doelstellingen zijn - mensen zijn louter middelen om die doelen te bereiken.

Die waarheid is danig absurd dat hij niet doordringt tot de geesten en wij blijven maar opkijken naar de 'groten der aarde' die gewis onze helden zijn - terwijl wij hen trachten na te apen, tekenen we ons eigen doodsvonnis. Die absurditeit wordt geëtaleerd op de ontelbare en uitgestrekte begraafplaatsen uit alle eeuwen alom ter wereld van jonge gesneuvelden, maar alsnog wordt dit ten hemel schreiend onrecht overtroefd door afzichtelijke monumenten die zich als zwarte silhouetten tegen de hemel verheffen boven de wenende grafzerken en die uitschreeuwen dat de doden onze helden zijn en dat zij al wie liefhebben tot navolging verplichten. Wat de liefhebberende ouders van de onschuldige kinderen daarvan denken, vertellen ons de immer zwijgende beelden van Käthe Kollwitz.^{336 337}

³³⁶https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/17/Deutscher_Soldatenfriedhof_Vladslo_-17.jpg

³³⁷Tekst d.d. 29 juni 2025.

8. *“Zorg voor water, een zaklamp, een radio op batterijen en van die dingen...”*

Men weet niet wat men allemaal heeft totdat men het moet missen, wat wil zeggen: men weet niet van hoeveel zaken men afhankelijk is geworden. Want zelfstandigheid is een illusie waar in vreedetijd heel kwistig wordt mee omgesprongen en verwant daaraan is de eigendunk of moet men het heel beleefd over het zelfvertrouwen hebben? Dat smelt namelijk als sneeuw voor de zon, waar men zoals op de tekeningen van de artistieke observator van twee wereldoorlogen, Jules De Bruycker,³³⁸ in de rij moet gaan staan voor het dagelijkse voedselrantsoen.

Wie het nooit hebben meegemaakt, zoals de stempelaars van pakweg vijftig jaar geleden die dagelijks de colonne bij het gemeentehuis op het dorpsplein om den brode te vervoegen hadden, weten helemaal niet wat het is om elke dag weer met de neus op het feit te worden gedrukt dat men moet belijden dat men zijn bestaan aan anderen te danken heeft en dat die anderen, zij die niét hoeven te stempelen, staan toe te kijken. Ja, zij slaan gade wie hun stempeltje komen halen, want eigenlijk komt dat stem-pelgeld uit de beurs van deze toeschouwers, zo menen zij toch, en dat laten zij de schoolmeesters ook te gepasten tijde begrijpen op manieren die niet mis te verstaan zijn. “Die stillschweigenden Abmachungen zur Verständnis der Umgangssprache sind enorm kompliziert.”

³³⁸<https://www.mskgent.be/tentoonstellingen/jules-de-bruycker>

Edoch, degenen die niet hoeven te stempelen, leven alleen maar in de *illusie* van onafhankelijkheid en gretig wentelen zij zich ook nog in de illusie dat zij gulle gevers zijn, of dan toch gevers, maar hoe dan ook genieten zij van de waan dat men hen dank verschuldigd is, en wel zoals de vogels aan de goden dank verschuldigd zijn. Want let nu goed op: zij menen dat men hen dankbaar moet zijn, niet voor een of andere kleine gunst of voor de kwijschelding van minuscule schulden zoals wisselgeld dat men niet direct uit zijn jaszakken weet op te diepen, neen: zij menen dat men hen dankbaar moet zijn voor het leven zelf dat zij de anderen tenslotte gunnen. Immers, indien deze niet in die rij konden gaan staan voor dat dagelijkse stempeltje, dan konden zij gewis op hun kin kloppen, wat wil zeggen dat zij dan helemaal niets meer te eten hadden, niets te drinken, niets om het huis mee te verwarmen en ook geen huis want hoe zou men de huur betalen zonder het gekregen geld, het dagelijkse stempeltje?

Edoch, zoals gezegd verkeren zij die menen dat men hen dank verschuldigd is, dank voor zijn leven, in een illusie en dan nog een van eigen makelij. Hoe anders immers zou de ene mens zijn leven aan de andere te danken kunnen hebben dan omwille van een bijzondere vorm van goedheid en, in dit geval, de goedheid die erin bestaat dat men er vooralsnog heeft van afgezien om zijn toevlucht te nemen tot chantage?

De vogels ten velde zaaien noch maaïen, zij weten dat zij eten uit de hand van God en hun leven is dan ook een vliegend en fluitend festijn van dankbaarheid jegens hun Schepper. De mensen daarentegen willen zelf voor God

spelen en zij gaan zich positioneren tussen de Schepper en de andere mensen in, om wat Zijn gulle hand hen schenkt, met tol te gaan belasten vooraleer het bij zekere behoeftige medemensen arriveren kan. Welnu, daar waar zij geen gebruik maken van dit recht van de sterkste, brengen zij zichzelf in de waan dat zij de milde schenkers zijn. Want als de behoeftigen ook zwak genoeg zijn, zullen zij degenen die zich hun weldoeners achten, er zeker niet op wijzen dat zij alleen maar in een waan verkeren. Zij zullen dapper hun positie in de pikorde aanvaarden omwille van het brood want op de keper beschouwd, worden zij duchtig gechanteerd. Ze onthouden wel wat hen wordt aangedaan en misschien doen zich ooit nog gelegenheden voor vergelding voor maar zolang het zwaard van Damocles hen boven het hoofd hangt, zullen zij zwijgen dat ze zweten en dulden zij het onrecht om het eigen leven en dat van hun geliefden te beschermen. “Zorg voor water, een zaklamp, een radio op batterijen en van die dingen...”, betekent: “Trek uw plan!”

De dreiging die tot nog toe alleen over de armsten hing, want dat is de onzekerheid over het eigen lot, wordt nu veralgemeend in oorlogstijd. In een oogwenk wordt aan allen het zelfvertrouwen ontnomen, de eigendunk wordt weggeroofd, wij worden gekleineerd, vernederd, en wij voelen het ook, wij verkeren niet langer in de mogelijkheid om daar abstractie van te maken omdat wij aanbeland zijn op het punt dat wij niet meer te kiezen hebben, ons leven zelf staat op het spel. Onder dwang spelen wij mee, het spel van de groten die met ons spelen want met ons leven, wat hen tot heersers over ons leven maakt.

En uiteraard zien zij zich verplicht om wie de nieuwe regels niet wensen te respecteren, dood te maken. Deden zij dat niet, dan viel hun spel in duigen. Ja, zo en niet anders staan de zaken er voor in oorlogstijd en dat is ook de essentie van de oorlog. God is uit het zicht verdwenen, tussen de mens en God in, verheft zich in vol ornaat de onmens.³³⁹

9. De verachting voor het leven

In het leven moet men altijd een beetje geluk hebben, zo zeggen zij maar al te gauw, want ooit was het anders: er is een tijd geweest dat het op zijn beloop laten van de dingen als nalatigheid werd beschouwd, een tijd waarin niets aan het toeval werd overgelaten, een tijd waarin ook *niemand* aan het toeval werd overgelaten, een tijd waarin de waarheid nog iets te vertellen had en derhalve ook de zekerheid en het recht, de zorg. Maar vandaag rekent men heel anders.

Vandaag denkt men in waarschijnlijkheden en over wie niet in de prijzen vallen, wordt gezegd dat zij brute pech hebben gehad. Hilariteit is dan de enig mogelijke reactie, het nieuwe normaal. Tenminste als er al een reactie is want de onverschilligheid wint veld en dreigt alles onder te sneeuwen. Iedereen lijkt zich te hebben neergelegd bij de reductie van de werkelijkheid tot een spel. Van het leed wordt abstractie gemaakt, met pijnstillers, met drugs, met therapieën die de economie laten floreren en

³³⁹Tekst d.d. 30 juni 2025.

met euthanasie: de uitvinding die van de dood een feest maakt.

Het is begonnen in de economie, de concurrentieslagen richting monopolievorming, één rijkste man ter wereld (waar blijven de vrouwen alweer?), misschien een nummer twee, een nummer drie, maar verder alleen massa's losers, zoals men ons allemaal nu heel terecht denkt te kunnen wegzetten als wij niet Trump of Bezos heten, Musk of Zuckerberg.

Het is sportief, zo klinkt het: het is een sport, er is een ereschavot met goud, zilver en brons op het topje van de Gauss-curve. Maar verder niets dan massa om de fictie van die top te ondersteunen. Miljoenen, neen, miljarden mensen die allemaal hebben geloofd in de *American dream*, de afzichtelijkste aller leugens die de hele wereld heeft besmet, de mogelijkheid om president te worden, astronaut of ontdekker van het gen van de onsterfelijkheid, geen mens wordt uitgesloten maar het resultaat zal altijd eender zijn: één winnaar slechts, één gelukkige, en dan nog maar voor heel even, en zoveel miljard min één teleur gestelden.

Een loterij. Waarschijnlijkheid. Probabiliteit klinkt wat geleerder. Nog geleerder klinkt kwantumfysica maar het begint tot de mensen door te dringen dat dit een leugen vanjewelste is. Vanjewelste, het woord duikt almaar vaker op. Steeds meer mensen spelen op de lotto, gooien met hun lot een potje kruis of munt of zij verbinden het aan Russische roulette.

De basis van de werkelijkheid is zo, klinkt het nu te allen kante: kwantumfysica, kwanta, pakketjes met de post

naar overal. Men maakt abstractie van de slavendrijverij daarachter, zoals men ook een loopje neemt met wetenschap om mensen die blasé zijn te behagen. Loopjongens moeten leven van de fooien, vervloeken doen zij deze gang van zaken maar zolang men slaven vindt, blijft het duren, zolang de zweep van het geld daar is, de zweepslag van de honger en het dreigmiddel van onschuldige kinderen dat zijn doel nooit missen zal zolang er liefde is.

Het is de liefde die misbruikt wordt, het is de liefde die de armen onderwerpt aan de geldzucht der demonen. De leugens die zich voordoen als voor iedereen toegankelijke wetenschap waaraan zelfs Einstein niet kan tippen, maar de klant is koning, leve zijn geld, u vraagt wij draaien, het kan niet op en als het op is, halen wij ander en beter binnen, niemand immers is nog onverwisselbaar, hulzen hebben geen inhoud dan steeds weer dezelfde leegte, het gedrocht van het Boeddhisme van de rijkeluizen, het misbaksel aller misbaksels dat voor het probleem van het medelijden de *Endlösung* presenteert der apathie: het leven dat voorgoed wordt opgelost in de dood. Middels het feest van de oorlog.

Er is een tijd van vrede en een tijd van oorlog, zo citeren alleen waanwijzen uit het Boek en zo leggen zij de verantwoordelijkheid voor de vernietiging van alle leven godbetert op de schouders van hun Schepper. Zaak is dat zij nu door kunnen gaan met het botvieren van een moordlust die zijn gelijke niet kent in de gehele geschiedenis van het mensdom. Woorden vol van een heiligheid die wordt gevierd met Cubaanse sigaren en Champagne. Het is arrogant al te zwaar te tillen aan het eigen leven,

zo daagt het binnen de gemoederen en dit vergif doet zich als wijsheid voor en niemand kan het stoppen.³⁴⁰

10. De 'Wereldbeheerscher' en zijn genocides

Een getuige van de vorige wereldoorlog vertelde mij: wij hadden niets. Denk niet één boterham of één paar sokken of wat koffie: niets. Wij speelden met zand en met stenen, we luisterden naar het vogelengezang en gingen aren lezen, vader spande een net en trachtte een paar spreeuwen te vangen, moeder bakte ze op een houtvuur in hun eigen vet, zelf at zij niet, op het einde van de oorlog woog zij nog dertig kilogram, de maaltijd werd verdeeld, het huis was gevuld met kindermondjes en die zongen. Zonder de woorden ervan te begrijpen zongen wij de liederen na die lichtelijk beschonken soldaten ten beste gaven in de straten en zij onderbraken hun afwezige blik gericht op thuis en op hun kinderen om naar ons te lachen en soms deelden ze wat te eten uit.

*“Als hij zijne personen beschrijft, voelt men dat het menschen zijn van vleesch en been”*³⁴¹, zo schrijft in een inleiding tot *Oorlog en vrede* ene Gerard Keller over Leo Tolstoj, aanhanger van de predestinatieleer. Toen in 1828 de romancier geboren werd, was de oorlog van Napoleon

340Tekst d.d. 1 juli 2025.

341Leo Tolstoj, *Oorlog en vrede*, in een Nederlandse vertaling van Titia Van Der Tijuk, Rijswijk (Z.-H.) Blankwaardt & Schoonhoven, 1887 (Oorspronkelijke Russische uitgave: Moskou 1869), vierde druk, eerste deel, p. 6.

tegen het tsaristische Rusland, die negen jaar geduurd had, al veertien jaar voorbij en wat de aristocraat in zijn boek beschrijft, baseerde hij naast heel wat studiewerk ook op verhalen van Russische klasiegenoten die van oordeel waren dat Rusland Europa moest redden.

Massa's sturen volgens Tolstoj de geschiedenis, de individuele wil is een illusie, zoals ook bij de arrogante Napoleon, die door Moskou op de knieën werd gedwongen. De hier geciteerde literator Gerard Keller uit Nederland, dat veel geleden heeft onder de Franse keizer, uit zijn dank: *"Het Russische leger, waaraan wij onze bevrijding danken - want zonder Ruslands geweldige macht ware Napoleon niet overwonnen - leeft nog in de herinnering van het tegenwoordige geslacht."*³⁴² Er werd gejuicht om *"de val van den wereldbeheerscher."*³⁴³ En Tolstoj is niet zomaar een geschiedschrijver, aldus Keller: hij is een denker. *"Hij is doordrongen van het besef eener hoogere wereldorde (...) en getuigt van een innig geloof, al drukt hij het niet in vormen uit."*³⁴⁴

Een grootmoeder van de auteur dezer, geboren in 1904, herinnerde zich uit haar kindertijd hoe haar voorouders met schrik bevangen werden en warempel beefden toen zij de naam van Napoleon hoorden, die tot negentig jaar voordien keizer was geweest en die stierf in 1821. De 'wereldbeheerscher' had zichzelf tot keizer gekroond, hij behoort tot de grootste massamoordenaars aller tijden maar, zoals de grote Vlaamse dramaturg Dirk Biddeloo opmerkte, worden tot op heden wereldwijd straten en

342Leo Tolstoj, *o.c.*, p. 6.

343Ib.

344Leo Tolstoj, *o.c.*, p. 7.

pleinen, hotels, dure alcoholische dranken en bonbons naar hem genoemd alsof hij helemaal geen gewetenloze schurk was maar daarentegen een groot weldoener.

Van zodra iemands misdaden maar groot genoeg zijn, wordt hij erom geëerd, zo schreef Biddeloo, meester in de aartsmoeilijke discipline van de tragie-komedie: de idee dat iemand massa's onschuldige mensen heeft gedood komt in de schaduw te staan van de idee dat hij (zodoe) records verpulverd heeft. Het zegt alvast iets over onze selectieve waarneming en over hoezeer deze gekleurd wordt door de concurrentiemaatschappij van het kapitalisme, door de geldgod.

Men staat er niet bij stil dat heden gelijkaardige figuren de hele wereld naar hun hand pogen te zetten en dat zij daarbij niemand en niets ontzien en niet in het minst de waarheid, die bij dergelijke gelegenheden altijd het eerste slachtoffer is. Hitler is van meer recente datum, in zijn werk over de oorlogspaus schreef Dirk Verhofstadt dat de Duitsers op de hoogte waren van het bestaan van de uitroeingskampen maar dat zij prompt de andere kant op keken en dat gebeurt vandaag opnieuw. Duizenden mensen komen op straat tegen aan de gang zijnde genocides maar hun vertegenwoordigers in de politiek ondernemen niets.³⁴⁵

345Tekst d.d. 1 juli 2025.

11. Oorlog en erotiek

“Schoonheid is slechts een vel dik”, zoals een overlever van de concentratiekampen het placht te zeggen maar de omzetcijfers vertellen ons dat het grotendeels rond het onderhoud, het herstel en de opsmuk van dat vel is, dat de wereld draait.

Tot de allerrijksten onder ons behoren de cosmeticagiganten, de lui uit de modewereld, de farmareuzen en de handelaars in allerlei statussymbolen. Zo is de vijfde rijkste man ter wereld de modekoning Bernard Arnault, verdelers van onder meer de luxemerken Louis Vuitton en Dior: zijn kapitaal bedraagt 171 miljard dollar. Het vermogen van Marc Coucke van Omega Pharma draait rond het miljard, dat van Janssen overschrijdt de 3 miljard.

De jaaromzet van Janssen Pharmaceutica is 22,5 miljard. Die van de 19.000 Belgische schoonheidssalons met elk een jaaromzet van 45.000 euro en de 18.000 kapsalons met een gemiddeld omzetcijfer van 140.000 euro, bedraagt 3,375 miljard. De 5000 Belgische apothekers met een gemiddelde omzet van 2,2 miljoen maken samen een jaaromzet van 11 miljard. 7 miljard euro is de omzet van de Belgische modemarkt. En nu zijn we nog lang niet halverwege met onze opsomming. Opvallend is dat de winsten van de sector van het vel maar blijven toenemen: de schoonheidssector blijkt resistent tegen de gevolgen van de economische crisis. De huid lijkt belangrijker dan de maag.

Schoonheid erotiseert, net zoals macht: met die twee is heel veel geld gemoeid en dat heeft redenen want schoonheid getuigt van gezondheid en gezondheid staat voor onder meer werkkraft, strijdkraft en intelligentie terwijl de machtigen die zaken kunnen kopen. Maar macht staat ook voor misdaad omdat diefstal een veel kortere weg naar rijkdom is dan arbeid. Zoals reeds gezegd gaan menselijkheid en macht niet samen en alle sprookjestypetjes ten spijt waar lelijkheid geassocieerd wordt met het kwaad en goedheid met bevalligheid, geldt dat ook voor het tweetal menselijkheid en schoonheid, tenminste als men het heeft over het vel. Schoonmenselijkheid daarentegen moet men niet gaan zoeken bij de superrijken om de heel eenvoudige reden dat overdaad op andermans kap walgelijk is en er sterven nog dagelijks twintigduizend mensen, meestal kinderen, door honger.

Oorlog is het verwerven van macht en rijkdom (en derhalve is het ook de inbezitneming van schoonheid) wars van morele of deontologische regels en ethiek en vooral ten koste van andermans hebben en houden en leven. Wie oorlog voeren, verrijken zichzelf en verarmen alle anderen, zoals dieven doen en moordenaars: zij kunnen het om geen andere reden doen dan om zichzelf te verrijken en zij maken er abstractie van dat zij zich zodoende aan misdaden overgeven, zij plaatsen het onheil dat zij veroorzaken in de schaduw van de winsten waarmee zij anderen de ogen uitsteken.

Om die reden houdt oorlog altijd een verleiding in: de politici die de oorlog in gang steken, werden met dat doel aan de macht gebracht en in een democratie geschiedde dat door de wil of met de toestemming van een meerder-

heid van de bevolking. Met leugens weliswaar, samenge-raapt uit allerlei middeleeuwse sagen, bracht Hitler het Duitse volk ertoe te erkennen dat het dringend 'Lebens-raum' nodig had die het werd ontstolen door parasiterende inwijkelingen en dat het nood had aan de bevrijding van het vermeende juk van de joden en aan de redding van het superras waartoe het volk zagezegd behoorde. Middels hun religie overtuigen de joodse leiders op hun beurt hun volk ervan dat zij tot de uitverkorenen behoren en derhalve God zelf aan hun kant hebben in de strijd en hetzelfde doen de volkeren die heel andere goden aanbid-den.

Het volk laat zich verleiden tot de oorlog wanneer beroep gedaan wordt op gevoelens van eigenwaarde en van eer, op het groepsinstinct en op een meerderwaardigheids-complex dat in een mum van tijd verkocht wordt, zelfs aan lui die altijd onderdrukt geweest zijn. De grootheids-waan van een narcist zoals Napoleon, Hitler, Mussolini, Poetin of Trump lijkt te kunnen overwaaien op de massa die zij beheersen want erotiseren. Als de monsters die vele van deze potentaten zijn maar dikwijls genoeg her-halen dat zij helden zijn of goden, zoals de pausen doen die, eenmaal aan de macht, aan zichzelf namen van heili-gen toekennen, zal die reclame zoals elke andere vruch-ten afwerpen en hen in de ogen van de massa die zoals geweten de leeftijd heeft van een kind van vier, op helden doen gelijken. Zij tooien zich met attributen van verleden helden uit het collectief geheugen van het volk, zij asso-ciëren zich met echte helden, zoals koningen doen die mensen die iets gepresteerd hebben in de adelstand ver-heffen, zij treden op het voorplan waar bijzondere ge-legheden specifieke gemoedstoestanden van verhoogde

beïnvloedbaarheid in de hand werken, zoals trouwfeesten, begrafenissen, herdenkingen of gewoon kermissen, en daar praten zij op de mensen in, zij verschijnen om de haverklap in alle mogelijke media zodat op den duur de mensen gaan geloven dat zij familieleden van hen zijn.

Echter, lui die ons naar het front sturen, kunnen geen familieleden van ons zijn, geen moeders en geen vaders: zoals al gezegd is de kans heel wat groter dat zij een soort van slavendrijvers zijn, mensenhandelaars, ja: zij zijn dezelfde die ervoor zorgden dat wij ons leven konden gaan slijten in fabrieken waarvan alleen de eigenaren beter worden en waar de fabrieken moeten sluiten en de slaven geld gaan kosten, gaan zij de oven in ofwel naar het front.³⁴⁶

12. Paternalisme en dictatuur

Wie zoeken naar een bepaling van paternalisme worden vaker op het verkeerde been gezet, zoals bijvoorbeeld het geval is met een definitie zoals men die terugvindt in Wikipedia: “*Paternalisme is het beperken van de vrijheid (...) van een persoon (...) in naar wat wordt aangenomen [zijn] eigen bestwil (...) [mogelijks vanuit] (...) een (...) gevoel van superioriteit (...).*”³⁴⁷ Onvolledig en derhalve misleidend omdat (alvast in die algemene bepalingen) vaak gezwegen wordt over de aard van de voorwaarden die daarbij in het geding zijn.

³⁴⁶Tekst d.d. 4 juli 2025.

³⁴⁷<https://nl.wikipedia.org/wiki/Paternalisme#:~:text=Paternalisme%20is%20het%20beperken%20van,overheersend%20volk%20tegenover%20een%20kolonie.>

Dat vaders zich ontfermen over het kroost, is maar hun plicht, maar de ruime meerderheid van de instanties die het bestuur over mensen trachten over te nemen, zijn helemaal geen vaders. Inzake de van start gegane derde wereldoorlog werd hier reeds gewezen op het feit dat het niet eens vaders kunnen zijn die hun kinderen naar een oorlogsfront sturen en alvast niet daar waar zij zelf dat front hebben opgetrokken: in de wetenschap dat de oorlog het verlengstuk is van de (kapitalistische) economie, zijn het de slavendrijvers of de mensenhandelaars, degenen die het volk economisch uitbuiten (onder meer door het ertoe aan te zetten zichzelf te verkopen), die het naar de oorlog sturen van zodra, in het nadeel van de beheerders, de massa de economie ten laste dreigt te worden. Dit gebeurt heel vaak door genocide (zoals onder de nazi's maar bijvoorbeeld ook in Rwanda), men heeft ook geprobeerd dit medisch aan te pakken (zoals middels sterilisatieprogramma's of middels de aanpak van de coronacrisis maar ook via de promotie van onder meer abortus en euthanasie) maar de oorlog blijkt nog steeds het ultieme en beproefde 'redmiddel' in de betekenis bedoeld door John Heartfield.

Om mensen nu zo ver te krijgen dat ze zich gaan neerleggen op het offerblok aan de mammon dat het front wezenlijk is, moet de mammon, die in een democratie verschijnt als een in een clown vermomde dictator, er eerst in slagen zich aan zijn slachtoffers als een vader voor te doen en met dat oogmerk worden dan ook alle registers opengetrokken. Maar om op kandidaat-slachtoffers ook echt impact te kunnen krijgen, moet vooraf aan een andere voorwaarde worden voldaan: het volk moet namelijk tevens openstaan voor overheersing en de specifieke tac-

tiel die met dat doel wordt aangewend, bestaat erin dat eerst en vooral aan mensen het zelfvertrouwen wordt ontnomen. Immers, onze natuur verbiedt niet zonder redenen om in anderen die niet onze eigen vaders of moeders zijn, meer vertrouwen te stellen dan in onszelf.

Het beroven van het volk van zijn zelfvertrouwen, zijn zelfredzaamheid en zijn natuurlijk vermogen om zichzelf te besturen en om aan principieel elke situatie het hoofd te kunnen bieden, wordt geruggensteund door de specifieke activiteit die zich nog het vaakst met de bijzonder misleidende benaming 'opvoeding' omhult. En de vernietiging van iemands zelfvertrouwen is een ingreep vergelijkbaar met de inslag van een bom: het gebeurt onmiddellijk en herhaaldelijk, middels het aanjagen van acute angst, het destabiliseren van de gemoederen, het in een toestand van twijfel of hysterie brengen van de slachtoffers die dan tot overhaaste beslissingen worden genoopt welke te maken hebben met de enkel schijnbaar 'vrijwillige' overdracht van de macht die men van nature over zichzelf heeft, naar anderen.

Macht over kinderen wordt verkregen door hen te laten geloven dat zij uit zichzelf niets zijn, niets weten en niets kunnen; macht over vrouwen wordt van oudsher verkregen door hen te brandmerken als het 'zwakke geslacht' zodat zij ertoe neigen zich te laten 'bijstaan' door mannen, die hen dan gaan overheersen, doorgaans met egoïstische motieven; de onderwerping van personen die heden zichtbaar worden gemaakt door hen onder te brengen in de LGBTQIA+-gemeenschap gebeurt door verbeterde pogingen van 'paternalisten' om hen reeds in de puberteit te overtuigen van een 'abnormaliteit' welke zij zelf niet ten

volle zouden begrijpen, zodat zij zich moeten laten bijsturen door anderen, waarbij het overbodig is te vermelden, dat van zodra die anderen voet in huis hebben gekregen, willekeur en machtsmisbruik vrij spel krijgen, denk maar aan de categorisering van de genoemde maar ook nog vele andere minderheden als 'lebensunwertiges Leben' en de 'Endlösung' die daarvoor bedacht werd.

Ook een heel volk verovert men door het eerst van zijn zelfvertrouwen te beroven en dit was (en is) het geval met alle kolonies van het westen, zowel de gekende en inmiddels (nog altijd fel ondermaats) bekritiseerde in de derde, als de minder zichtbare in de vierde wereld, waarbij de aldaar gehanteerde tactiek van ondermijning van het zelfvertrouwen werd in kaart gebracht door de Braziliaanse andragoog Paolo Freire met betrekking tot de onderwerping van het Latijns-Amerikaanse continent in diens *Pedagogia do Oprimido* (*Pedagogiek van de onderdrukten*)³⁴⁸ uit 1967-1968.

Daarin betoogt de volksbevrijder dat in een dictatuur het onderwijs wordt aangewend om het volk dom te houden, vooreerst door te onderwijzen in een volksvreemde taal. Er moet alfabetisering zijn, onderwijs moet gebeuren in de taal van het volk en moet emancipatie bevorderen: het moet aansluiten bij de ideeën die leven bij het volk. Paolo Freire werd gedwarsboomd: met de steun van de asociale V.S. kwam in Brazilië een militaire dictatuur aan de macht die twintig jaar zou duren en Freire werd gevangengezet en week daarna uit naar Chili en Mexico om

348 Voor een PDF van de integrale tekst in de Nederlandse vertaling, zie: https://anarchief.org/w/images/8/8a/Freire_Paolo_-_Pedagogie_van_de_onderdrukten_text.pdf

pas in 1980 naar Brazilië terug te keren maar zijn ideeën overleefden de coup.

In zijn boek stelt Freire vast dat mensen bang zijn voor vrijheid, bang om de bestaande gang van zaken te veranderen. De bevestiging van de eigen menselijke identiteit is cruciaal maar die wordt gedwarsboomd - een ontmenselijking waarbij men wordt geobjectiveerd, uitgebuit en onderdrukt. Weerwerk daartegen bestaat niet in het voeren van oppositie die alleen maar een nieuwe dictatuur aan de macht brengt, maar door via begrip van de verdrukking naar bevrijding te zoeken. Verdrukkers zijn materialisten die mensen als louter instrumenten zien die zij in hun dienst willen stellen. De onderdrukten mogen die rollen niet zomaar omkeren: zij moeten in dialoog streven naar de bevrijding van iedereen. Dat moet gebeuren door de onderdrukten want wie de onderdrukking niet zelf hebben ervaren, kunnen helemaal geen hulp bieden.

Onderwijs moet aansluiten bij wat men kent, bij de praktijk, en moet ook in twee richtingen verlopen: de alwetende opvoeder tegenover het kind dat moet zwijgen ruimt plaats voor discussies in gelijkheid over reële problemen. Dictatoriaal onderwijs, dat manipulatief, regelgevend, verdelend en cultuur-onderdrukkend is, voedt een passiviteit die belemmert dat men ook maar aan de weet komt dat men onderdrukt wordt, en daarvan profiteren de onderdrukkers; het moet vervangen worden door een verenigende dialoog.

Edoch, wie de waarheid spreken, worden gevreesd door wie op de leugen teren en in het dictatoriale Amerika van vandaag dat in een mum van tijd via een in het kapitalisme fatale verrechtsing koers zet richting een derde we-

reldoorlog, maakt dat de inzichten van Paolo Freire op-nieuw bijzonder actueel.³⁴⁹

13. *De massa-dictatuur en de oorlog*

Elitarisme, paternalisme, vrijheid en dictatuur: het zijn zwaar beladen en ook bijzonder ambivalente begrippen met vele onderling strijdige tentakels en zo is het Latijns-Amerikaanse volk dat door Paolo Freire in diens *Pedagogia do Oprimido* (1967-1968) wordt verdedigd tegen de daar door de V.S. gesteunde dictaturen, totaal verschillend van de opstandige (Europese) horden die bekritiseerd worden door de Madrileen José Ortega Y Gasset (1883-1955) die *La Rebelion de la Masas* (1926) veertig jaar eerder als artikelenreeks in de krant van zijn ouders publiceerde ter verdediging van een hoogstaande beschaving die door zekere enkelingen wordt geschraagd.

De verdrievoudiging van de Europese bevolking (van 180 naar 460 miljoen) in amper een eeuw (namelijk tussen 1800 en 1914) door Orega Y Gasset toegeschreven aan het tweespan van techniek en liberale democratie, heeft de door Nietzsche voorziene nihilistische horden der barbaren in het zadel geholpen: zij hebben alle macht maar kunnen niet besturen omdat zij niet eens in staat zijn om zichzelf te beheersen.

Ondankbaar zoals verwende kinderen weten zij het verleden dat hen gebracht heeft waar ze zijn, niet te waarderen, in hun arrogantie willen zij alle rechten maar geen

³⁴⁹Tekst d.d. 8 juli 2025.

plichten en zij geven de vrije teugel aan alle driften en begeerten.

Het kwaad schuilt daar waar de massa der barbaren die niet kunnen luisteren maar wel hun zegje over alles moeten hebben, de (onafhankelijke, vrije, ascetische) enkelingen verdringen en hen de banaliteit opleggen.

Zij beseffen niet dat de basis van de beschaving in de naastenliefde zit, in het altruïsme en in de inschikkelijkheid, de openheid en de gastvrijheid, het pluralisme, noodzakelijk voor de culturele bloei. Zij kennen de geschiedenis niet en dreigen te vervallen in de monotonie, de eenheidsworst van het fascisme, met een zedelijk verval dat door José Ortega Y Gasset werd voorzien binnen een tijdspanne van twee generaties.

Reeds onmiddellijk na zijn publicatie ging het nazisme woekeren in Duitsland en vandaag herhaalt zich het scenario in een wereld die zelfvoldaan is en die denkt dat het verleden iets is dat voorbij is en waarmee geen rekening meer moet worden gehouden...³⁵⁰

14. Brutaliteit

Het is een ingetrapte deur om te zeggen dat het gedrag van de oorlogvoerende wereldheersers van vandaag gekenmerkt wordt door ongeremde brutaliteit, al moet hier worden aan toegevoegd dat niet alleen de naaste medewerkers van de potentaten de andere kant op kijken en de hielen likken van deze laatsten: ook de lagere echelons

³⁵⁰Tekst d.d. 10 juli 2025.

meesmuilen mee, inclusief de media die (conferatur Chomsky & Herman) sinds oudsher leugens verkopen en derhalve hun titel van 'de vierde macht' allang zijn kwijtgespeeld.

Brutaliteit is gedrag met afwezigheid van respect, gedrag zonder 'omzien naar'. Men doet alsof gemaakte afspraken helemaal niet bestaan. Men veronderstelt zaken die manifest onwaar zijn, men handelt alsof ze wél waar zijn en wel in die mate dat men verwacht van anderen dat ze, onder druk van zekere vormen van dwang of van geweld, hetzelfde doen.

Een bijzonder geval van brutaliteit is de samenzwering, waarbij men in weerwil van de waarheid onderling overeenkomt om (vaak met het oog op eigen voordeel) aan iemand zekere rechten te ontzeggen alsof hij die helemaal niet had. Door in groep te handelen, probeert men bij zichzelf de overtuiging te versterken dat men het bij het rechte eind heeft en jammer genoeg slaagt men er dikwijls in om, door het been stijf te houden, ook het slachtoffer, althans tijdelijk, zodanig te overdonderen dat hij gaat geloven dat zijn belagers het recht aan hun kant hebben. Door die complexe maar algemeen gangbare psychologische realiteit gaan bijvoorbeeld mensen met een zwarte huid nu nog geloven dat zij minder mens zijn dan mensen met een blanke huid en dat geldt voor alle vormen van onterechte discriminatie.

Een andere psychologische realiteit maakt dat een leugen beleden door een meerderheid een schijn van waarheid verkrijgt die zo groot kan zijn dat zij in staat blijkt om de waarheid beleden door een minderheid of door een enkeling, in haar schaduw te stellen en het is door die realiteit

dat op structurele gronden de democratie onvermijdelijk onrecht herbergt. De onrechtplegers weten dat zij aan het bedriegen zijn maar ofschoon zij geen gelijk hebben, vertrouwen zij er op dat zij er alsnog zullen in slagen om dat gelijk afgeperst te krijgen. Zij rekenen er op dat wie het onrecht zien, het niet zullen aandurven om van de waarheid te getuigen en dat zij de andere kant zullen opkijken.

Dat laatste is dikwijls het geval waar de plegers van onrecht de wet aan hun kant hebben: zij plegen onrecht maar niemand kan hen ook maar iets verwijten omdat niemand hen ervan kan beschuldigen dat zij tegen de wet zouden handelen. Zij handelen dan wel volgens de letter van de wet maar tegen haar geest.

Waar sprake is van kuddegeest, wordt precies die brutaliteit bedoeld van het respectloos liegen en bedriegen voor eigen gewin die wordt aangemoedigd door de malafide verwachting dat de rechtvaardigen zullen bezwijken voor de dwang en voor het geweld die gehanteerd worden door de onrechtplegers.

Brutaliteit maakt medeplichtig aan het onrecht maar ook aan de gevolgen ervan, welke enerzijds bestaan uit de schade berokkend aan de slachtoffers maar anderzijds maakt zij ook medeplichtig aan geweldpleging waarvan hoe dan ook gebruik gemaakt moet worden, hetzij door de direct betrokkenen hetzij door derden, om de dreiging kracht bij te zetten omdat die anders haar effectiviteit verliest.

Wie zich scharen achter zulke vormen van onrechtpleging, zullen gebeurlijk zelf geen geweld gebruiken maar dat neemt niet weg dat zij medeplichtig zijn aan het ge-

weld van medestanders die immers de genoemde effectiviteit van de gewelddreiging garanderen. Het zwijgen maakt medeplichtig omdat het in het wezen van de waarheid vervat zit dat die tot spreken noodzaakt.

Het is met andere woorden de natuur zelf van de waarheid dat zij doet spreken, wat betekent dat wie er in het aanschijn van de waarheid het zwijgen toe doen, handelen tegen de natuur van de waarheid in, wat hetzelfde is als liegen. Uiteraard is het ook zo dat de leugen verbonden is met het geweld en met de doodslag omdat dit de stok achter de deur is waarmee de leugen zich sterk maakt; dit zijn de middelen waarmee de leugen zich een weg baant door de wereld.³⁵¹

15. Barbarij en banalisering

Kenmerkend voor de oorlogsmodus is de barbarij of de wreedheid maar die kan nog worden versterkt door ze te banaliseren, wat wil zeggen dat men ze voorstelt als normaal en dus als helemaal niet wreed, wat inhoudt dat men tegenover de wreedheid volstrekte onverschilligheid creëert. Primo Levi, die de uitroeiingskampen van de nazi's overleefde, noemde de onverschilligheid een nog groter kwaad dan de Shoah zelf, precies omdat de onverschilligheid een banalisering van de wreedheid en dus een versterking daarvan in de hand werkt.

³⁵¹Tekst d.d. 11 juli 2025.

Eenmaal lui die ellebogen missen aan de macht komen, krijgen alle bruten vleugels en moeten de burgers zich massaal verbergen omwille van hun veiligheid omdat bij brutaliteit of respectloosheid alle afspraken met de voeten worden getreden - ook deze die de veiligheid waarborgen. Bruten zijn er overal en ook massaal maar zolang in een staat de orde kan worden gehandhaafd, roeren zij zich niet omdat zij voor bestraffing vrezen en voor de afkeuring vanwege het publiek. Ergens zijn zij vergelijkbaar met gevaarlijke honden die echter aan de ketting liggen; zelf hebben zij geen geweten, zij gehoorzamen hun meesters; slagen zij erin om medestanders aan de macht te brengen, dan worden de kettingen verbroken. Dit zou enigszins demoniserend kunnen klinken maar de realiteit overtreft ook hier de stoutste fantasie: de nazi's gedroegen zich niet alleen als honden, zij richtten ook honden af die op bevel volgens hun willekeur gevangenen in de werkkampen levend verscheurden terwijl zij er op toekeken samen met andere gevangenen aan wie zij aldus 'een lesje wilden leren'. Volgens journalisten die inmiddels wegens hun berichtgeving hierover werden omgebracht, zoals onder meer de Russische schrijfster van de *Novaja Gazeta* Anna Stepanovna Politkovskaja, doen de bendes van de door Poetin op handen gedragen Ramzan Kadyrov in het huidige Tsjetsjenië dit nog steeds.

Van banalisering van het kwaad is sprake van zodra de andere kant wordt opgekeken als het zich voordoet, van zodra er door niemand meer tegen gereageerd wordt, van zodra de angst om door de brute kudde uitgestoten of aangevallen te worden, maakt dat men zich zwijgzaam schaart achter wie de brutaliteiten voltrekken. Het kwaad wordt gebanaliseerd als men het gaat vertikken het te be-

noemen. Het kwaad wordt gebanaliseerd waar ondergeschikten de hielen gaan likken van wie het voltrekken: op die manier komen de hielenlikkers aan hun promotie waaraan dan niet alleen het bloed van enkelingen kleeft maar tevens het spreekwoordelijke heetste hartenbloed van al wie garant hebben gestaan voor de beschaving en voor de toekomst van de komende generaties.³⁵²

³⁵²Tekst d.d. 12 juli 2025.

Gesprek met Omsk Van Togenbirger over de dood

1

– *Omsk Van Togenbirger, zou ik u andermaal om raad mogen vragen?*

– *U denkt dat ik wijs ben maar wellicht vergist u zich: ik ben oud, dat is alles. Maar goed, vraag maar, waarover gaat het? Als het met mijn hoge leeftijd te maken heeft, kan ik u misschien een beetje vooruit helpen. Wat is de kwestie?*

– *Ja, het heeft wat te maken met uw hoge leeftijd, met ervaring eigenlijk, met tijd. En met verlies.*

– *Verlies? Ja, dat heeft wat gemeen met de oude dag, inderdaad. U ziet er bedrukt uit. Wat is er?*

– *Men heeft ons altijd verteld... van toen wij nog kinderen waren... over de toekomst...*

– *Ja?*

– *We moesten ons best doen op school, ons voorbereiden op later... Het was alsof wij moesten leren trappen lopen, of alsof alles altijd vooruit zou gaan, alsof er een bestemming was, een doel waarvan wij als kind nog niets begrepen maar we geloofden het: we dachten dat we ons moesten voorbereiden op iets dat komen zou...*

– *Ja en?*

– *Wel, we deden ons best, soms ook niet, maar we werkten, we werkten soms heel hard, om vooruit te kunnen gaan... We leerden een en ander, kregen een aantal zaken onder de knie... we spaarden, we installeerden ons, sommigen kregen kinderen, en dan begon de tijd te hollen... en wat dan gebeurde...*

– Wat gebeurde er?

– *Wat dan gebeurde, was eigenlijk het tegenovergestelde van wat men ons verteld had, of zo voelde het toch aan...*

– Ja?

– *Jazeker, want we verloren allerlei zaken: gezondheid, werk, bezittingen, en ook mensen, geliefden. Velen van ons stierven, en wie in leven bleven, moesten zien hoe hun geliefden dood gingen.*

– Ja, zo gaat dat.

– *We worden ouder, en we vragen ons af: waar blijft die bestemming waarvoor we ons best moesten doen? We worden alleen maar gestraft met verlies. En nog het meest met het verlies van geliefden. Sommigen onder ons sterven dan van verdriet, anderen worden ziek, zij kunnen het leven niet meer aan, zij verlangen eigenlijk naar het einde van het lijden.*

– Ja?

– *Wat moeten we dan met het verlies? Het is ondraaglijk, het houdt niet op. Wat moeten we doen? We zijn ten einde raad, we kunnen niet meer. Of bestaat hier helemaal geen antwoord op? Werden wij voorgelogen en vallen ons nu gewoon de schellen van de ogen? Kunnen we niets anders doen dan vaststellen dat het gedaan is, dat*

het allemaal eindig is, dat het geluk een illusie was en dat men ons allerlei dingen heeft verteld, beloofd eigenlijk, uit medelijden, omdat men wist wat komen zou, omdat men de onwetendheid waarin wij verkeerden zo lang mogelijk wilde rekken? Ja, men wilde ons onwetend houden. Het geluk blijkt te bestaan uit het niet kennen van het ongeluk, maar op een dag kunnen we er niet meer naast kijken...

– Ja, en wat is nu concreet uw wens?

– *Wat moet iemand doen die zijn geliefde kwijt is, die verdriet heeft en die daar geen einde meer aan ziet? Ik vermoed dat u zult zeggen dat geduld een schone deugd is maar daarmee kunt u helaas geen troost bieden, zo wordt gevreesd.*

– Dat is waar.

– *Zo, wat moet iemand doen die zijn geliefde mist en die weet dat hij die nooit meer zal terugzien? Nooit meer. Nimmer. Bij mijn beste weten bestaat daarvoor geen oplossing.*

– Dat is waar.

– *Wel, wat moet iemand doen in dat geval?*

– Om te beginnen moet men de oplossingen die door sommigen worden verkocht, niet kopen want op die manier is men alleen zijn geld kwijt. Ik bedoel: de therapieën, de medicatie, de religie, de fotoalbums, om maar iets te zeggen, de bezigheden, de zelfhulpgroepen, de praatstunden en noem maar op.

– *Wat dan wel?*

– Men moet zich realiseren, als men iemand verliest en

heel hard mist, dat het verdwijnen van die persoon niet het enige is wat men toegeworpen krijgt.

– *Neen dan?*

– Wel neen. Er komt wat in de plaats.

– *Wat dan wel?*

– Verdriet!

– *Inderdaad maar waar wilt u naartoe?*

– Veel mensen willen dat verdriet niet!

– *Natuurlijk niet!*

– Maar zo natuurlijk is dat niet, mijn beste.

– *Hoezo?*

– Misschien is het wel natuurlijk, maar het is niet vanzelfsprekend.

– *Ik begrijp u niet.*

– Wat doet men als men rouwt? Wat raadt men de mensen die rouwen aan?

– *Om er met hun naasten over te spreken, het verdriet te delen...*

– Juist. Maar denkt u dat het ook goed is om dat te doen?

– *Waarom zou men het dan aanraden?*

– Ah, u denkt dat het wel goed moet zijn, aangezien men het u aanraadt? Maar dat is helemaal geen logische gedachtegang! Wat zou u ervan denken om eens de mogelijkheid te bekijken dat het helemaal niet goed was om erover te praten?

– *En waarom zou dat niet goed zijn, erover praten?*

- Weet u waarom men er over praat?
- *Om het te kunnen relativieren.*
- Jazeker, en wat gebeurt er dan?
- *Geen idee.*
- Het verdriet wordt afgevlakt en als men er maar genoeg over vertelt, gaat men geloof beginnen hechten aan de dingen die men zegt en dwaalt men geleidelijk maar zeker van de zaak af: het verdriet verdwijnt! Niet helemaal natuurlijk maar als men maar genoeg praat, als men er maar genoeg woorden bij betreft, begint men zich te verliezen in een eigen verhaal over zijn verdriet en als men daar dan ook nog eens geloof gaat aan hechten, speelt men zijn verdriet op den duur ook helemaal kwijt!
- *Was dat dan niet de bedoeling?*
- Herinner u wat we zopas gezegd hebben: het verdriet is wat er in de plaats komt van de geliefde.
- *Ja, en?*
- De geliefde is dus niet weg: hij of zij is veranderd in uw verdriet.
- *Dat begrijp ik niet.*
- Het is nochtans niet zo moeilijk. Iedereen die een geliefde verliest, krijgt in de plaats verdriet, nietwaar?
- *Inderdaad.*
- Er is dus heel duidelijk een verandering gebeurd en die verandering voltrekt zich bij iedereen die een geliefde verliest. De geliefde is niet zomaar weg, zoals we zopas zegden: er is dat verdriet in de plaats gekomen. Nu wil men dat verdriet niet, men probeert het kwijt te spelen

door te praten, door medicatie, door therapieën en zo meer, maar dat is volgens mij niet de goede manier om ermee om te gaan: we moeten leren begrijpen dat het verdriet in de plaats gekomen is van de geliefde en dat het dus de transformatie van de geliefde is, ziet u?

– *Neeen...*

– Het verdriet is de geliefde in een nieuwe vorm. U ziet toch wel in dat het geen zin heeft om geen verdriet te willen hebben?

– *Ja...*

– U kunt er niet aan uit, zoals u er ook niet aan uit kunt dat de geliefde er niet langer is. U begrijpt toch dat het geen zin heeft om te wensen dat de geliefde terugkomt?

– *Ja, dat begrijp ik...*

– Maar het is pas als u ophoudt het onmogelijke te wensen, dat u zult inzien dat er iets in de plaats gekomen is: het verdriet.

– *Ja...*

– En wat kan het verdriet dan anders zijn dan de geliefde in zijn of haar nieuwe verschijningsvorm?

– *U gaat me toch niet vertellen dat het verdriet om een verloren geliefde niets anders is dan die geliefde in een nieuwe vorm, een verzezen dode als het ware?*

– Is het dan niet voor iedereen zo, dat in de plaats van het verlies, het verdriet komt? Of laat ik het zo zeggen: dat het verdriet altijd komt waar de geliefde verdwijnt?

– *Dat is waar, en dan?*

– Het verdriet is alles wat wij hebben, we moeten er dus

niet naar streven om het kwijt te spelen want de geliefde komt sowieso niet in de plaats terug: als we het verdriet om de geliefde kwijtspelen, hebben we helemaal niets meer!

– *U bedoelt dat we het verdriet moeten koesteren?*

– Zeer zeker!

– *Maar dat doet pijn!*

– Beminnen doet pijn.

– *Ik begrijp het nog steeds niet.*

– Het verdriet is niet wat het lijkt. Het lijkt gewoon een leed en natuurlijkerwijze willen we ons daarvan bevrijden maar dat is het niet!

– *Hoezo?*

– Het is een leed vanwege de liefde: de liefde wordt gegewogen middels het leed, dat weet u toch?

– *Ja, maar ik zie het verband niet.*

– Hoe meer we van iemand houden, des te meer zijn we bereid om voor die persoon te lijden, zo is het toch?

– *Zeer zeker!*

– En is verdriet leed?

– *Wat zou het anders zijn?*

– Waarom lijden we?

– *Omdat we van de gestorvene hielden.*

– Neen: we lijden omdat we van de gestorvene houden. Niet hielden maar nog steeds houden. Dat is een heel verschil.

- *Dat versta ik niet.*
- Indien we hadden opgehouden van die persoon te houden, dan zouden we niet langer lijden, akkoord?
- *Dat lijkt me logisch.*
- Aangezien we alsnog lijden, en zelfs veel meer dan toen die persoon nog in leven was, betekent dit dat we nog steeds van die persoon houden, nietwaar?
- *Zo is dat, ja.*
- Maar kunnen we houden van iemand die niet bestaat?
- *Neen, dat zal geen mens die bij zijn zinnen is, doen.*
- En zijn degenen die lijden omwille van dat gemis dan niet bij hun zinnen?
- *Juist wel! Pas indien zij onverschillig waren, zou men over hen kunnen zeggen dat ze niet bij hun zinnen waren!*
- Dan is er maar één conclusie.
- *De geliefde leeft nog?*
- Het werkwoord leven zou ik niet gebruiken, ik zou veeleer spreken over bestaan: het verdriet maakt ons duidelijk dat de geliefde, aangezien onze liefde niet heeft opgehouden, getuige ons leed, nog op de een of andere manier bestaat.³⁵³

2

- *Omsk Van Togenbirger, als ik u goed begrijp, zegt u dat wie om een geliefde rouwt, zich dat verdriet ter harte moet nemen en wel omdat het in de plaats gekomen is van de geliefde die er niet meer is?*

³⁵³Tekst d.d. 11 juli 2025.

- Wat vindt u van iemand die geen verdriet heeft over de dood van een geliefde?
- *Een onmens.*
- Maar kunt u van iemand houden die niet bestaat?
- *Onmogelijk!*
- En bent u het ermee eens dat men bereid is om te lijden voor iemand van wie men houdt?
- *De bereidheid om voor iemand offers te brengen lijkt mij de definitie zelf van liefhebben.*
- Wie niet bestaat, kan men niet beminnen en voor een onbestaande kan men ook niet lijden. Toch vindt u dat alleen een onmens geen verdriet heeft? Dus moet de betreurde nog bestaan.
- *Dat klinkt logisch maar ik snap het toch niet.*
- Wat snapt u niet?
- *Dat de betreurde nog zou bestaan.*
- Hij is getransformeerd in uw verdriet.
- *Dat leed wordt dan veroorzaakt door de aanwezigheid van de afwezige, “la présence de l'absence”, zoals men zegt?*
- De afwezigheid van de betreurde staat niet op zichzelf, zoals ook wie achterblijven niet op zichzelf staan want mensen zijn relationele wezens. De afwezigheid van de ene veroorzaakt een gemis bij de andere en dat gemis is een realiteit. Maar die realiteit bestaat niet in de wereld van de stof: het is een puur geestelijke realiteit. Dat de betreurde zich getransformeerd heeft in uw verdriet, betekent dat hij of zij een puur geestelijke realiteit geworden

is.³⁵⁴

3

– *Een geliefde sterft en bij wie achterblijven is zijn of haar afwezigheid aanwezig in de vorm van verdriet. Omsk Van Togenbirger: zou ik het zo kunnen stellen?*

– U stelt het niet duidelijk genoeg. De afwezigheid waarvan sprake is een realiteit maar vanzelfsprekend geen stoffelijke realiteit. Die realiteit wordt door de achterblijvers gevoeld en is zelfs onvergelijklijk veel voelbaarder dan de realiteit van iemand die stoffelijk aanwezig is. Bent u het daarmee eens? Bent u het ermee eens dat het verdriet over een overleden geliefde veel dieper graaft dan de aanwezigheid van een levende?

– *Dat is onmiskenbaar het geval, ja.*

– En bent u het ermee eens dat de afwezige onstoffelijk is?

– *Uiteraard...*

– Onstoffelijk zegt u, maar toch aanwezig: hij of zij is dus een geestelijke realiteit, akkoord?

– *Als u het zo wilt uitdrukken, jazeke.*

– De gestorvene is een geestelijke realiteit of kortweg een geest.

– *Maar geesten bestaan toch niet...*

– Ach, voor mijn part mag u een ander woord gebruiken om die onstoffelijke realiteit aan te duiden, het maakt zelfs niet uit welk woord, maar waarom een ander woord gebruiken als het woord 'geest' al duizenden jaren in ge-

354Tekst d.d. 12 juli 2025.

bruik is?

– *Gaat het hier niet gewoon om een gedachte, een gedachte die aanwezig is in de achtergeblevenen die nog leven?*

– En waarom zou u het zo opvatten?

– *Omdat zonder die achterblijvers helemaal geen sprake kan zijn van de geest van de door hen geliefde!*

– Dat is waar maar dat geldt evenzeer voor wie nog in leven zijn.

– *Wat bedoelt u?*

– Wat ik zeg. Niemand bestaat op zichzelf. Wij bestaan allemaal bij de gratie van degenen voor wie we bestaan en pas via die erkenning door anderen bestaan we ook voor onszelf.

– *Is dat zo?*

– Zeer zeker. Mensen zijn relationele wezens. Zonder onze relaties verdwijnen wij. Als we voor niemand meer bestaan, bestaan we ook niet meer voor onszelf.

– *Daar zegt u wat! Kunt u dat ook hard maken?*

– Om te kunnen bestaan, moet men bestaan voor anderen, en dus in de gedachten van anderen, in de geest van anderen, pas via die weg bestaan we ook voor onszelf. Gedachten immers zijn niet niets, zij vergen taal en taal vergt communicatie, communicatie vereist communicanten, mensen die tot elkaar in relatie staan.

– *Dat lijkt mij moeilijk te bewijzen.*

– Over Kaspar Hauser hebt u wel al gehoord?

– *Jazeker...*

– Het is bijzonder moeilijk om hier tot daadwerkelijke bewijzen te komen om redenen die u wel zult begrijpen. Mensen die van alle anderen afgesneden zijn, bestaan waarschijnlijk niet en kunnen waarschijnlijk ook niet bestaan maar dat neemt niet weg dat de stelling dat wij relationele wezens zijn alsnog ernstig moet genomen worden.

– *U zegt dus dat zowel de levenden als de overledenen in de eerste plaats bestaan in de geest van anderen?*

– Zowel de stoffelijken als de niet meer stoffelijken. En dat komt doordat niet alleen de onstoffelijken maar ook de stoffelijken een geest hebben.

– *Onze geest is dus het belangrijkste voor ons bestaan?*

– Dat is wat kort door de bocht. Maar inderdaad, leven is bezielde materie. Het verdwijnen van de ziel resulteert in de dood, niet het verdwijnen van het stoffelijke.³⁵⁵

4

– *Omsk Van Togenbirger, u introduceert het begrip 'geest' maar het 'scheermes van Ockham' gebiedt dat de meest eenvoudige verklaringen de voorrang verdienen: waarom dat begrip, als een verklaring van het leven mogelijk is met alleen maar het stoffelijke beginsel?*

– Sta mij toe om eerst op te merken dat het scheermes weliswaar iets waarachtigs is maar even mooi klinkt het principe dat het hemd nader is dan de rok en dan zou u met bisschop Berkeley kunnen inzien dat de stof overbodig kan bevonden worden en dat dan alles verklaarbaar

355Tekst d.d. 13 juli 2025.

wordt vanuit alleen maar de geest. Maar afgezien daarvan: het punt is hier, mijn beste, dat er voor het leven helemaal geen verklaring bestaat en al zeker niet vanuit de opvatting dat het karakter van de werkelijkheid materieel is: dat is niet alleen onzin, het is klinkklare onzin.

– *Daarover bestaat nochtans een consensus onder een meerderheid van wetenschappers...*

– Volgens een meerderheid van Amerikanen is Donald Trump de uitgelezen man om de wereld te leiden. Neen, ik vrees dat u hier andermaal het punt mist: het is niet aan wetenschappers om een consensus te hebben over de aard van de werkelijkheid; dat is niet hun taak, dat is geen onderwerp dat door de wetenschappen wordt behandeld, het is een kerntaak van de filosofie. In eender welke wetenschap vertrekt men van aannames en die verschillen onderling; men kan niet aan wetenschap doen zonder de aannames van de wetenschap in kwestie te erkennen.

– *Dat is duidelijk, ja.*

– Ik ga kort door de bocht als ik zeg dat bijvoorbeeld de klassieke westerse geneeskunde aanneemt aan dat alles verklaarbaar is met alleen maar stof, maar eigenlijk moet zij daarvan uitgaan van zodra haar therapieën materieel-energetisch van aard zijn. Het is de Trumpistische wereld die dat zo wil om redenen van economische verhandelbaarheid want in een kapitalistisch systeem is geneeskunde ook en vooreerst big business.

– *Onvermijdelijk...*

Pas op, ik beweer niet dat filosofen geen rekening moeten houden met wetenschappelijke bevindingen - de wetenschappen spruiten voort uit de filosofie en iedereen is

eraan gehouden om rekening te houden met principieel alles - maar die bevindingen moeten wel relevant zijn.

– *Relevant?*

– Ja, betekenisvol: ze moeten betrekking hebben op de werkelijkheid.

– *Dat lijkt mij nog wat duister. Kunt u dat illustreren?*

– Neem de algebra als uitgangspunt. Dat is geen wetenschap, het is een 'spel' dat aangewend wordt in de wetenschappen, maar goed, dit is louter illustratief. Volgt u?

– *Jawel.*

– Kunt u loochenen dat twee opgeteld bij drie gelijk is aan vijf?

– *In geen geval.*

– En waarom bent u daar zo zeker van?

– *Wel, ik zei bijna: omdat het wetenschap is... maar de algebra is geen wetenschap, zei u zopas.*

– Neen, maar de reden waarom u niet kan loochenen dat twee opgeteld bij drie gelijk is aan vijf, ligt in het feit dat de beoefening van de algebra zekere aannames veronderstelt. In dit geval zijn dat de zogenaamde axioma's van Peano. Ik zal dat hier niet uitleggen en ik versimpel de zaken.

– *Graag...*

– Het gaat om spelregels die vaststellen wat natuurlijke getallen zijn en hoe hun rij gevormd wordt. We vertrekken bij nul en door bij nul eentje op te tellen, bekomen we twee en zo verder de hele rij. Er moet bijvoorbeeld ook worden vastgelegd wat gelijkheid is en zo meer. De

bewerkingen, zoals de optelling, moeten vanzelfsprekend ook worden vastgelegd. Maar eenmaal dat alles bepaald werd, werkt de algebra, wat wil zeggen dat voor iedereen altijd zal gelden dat twee opgeteld bij drie gelijk is aan vijf. Of dat zes maal zeven, tweeënveertig is. Het spel is dan voor iedereen altijd hetzelfde, wat wil zeggen dat de algebra bestaat. En dat ze bestaat, betekent dat ze bestaat voor al degenen die haar beginselen aannemen. Ze staat dus niet op zichzelf zoals een boom maar wel zoals een spel, ze vereist dus nog altijd spelers. Akkoord?

– *Dat begrijp ik.*

– René Descartes, die ook een wiskundige was, spreekt op een bepaald ogenblik over een spook dat hij ontwaart terwijl hij nadenkt over de wiskunde. De wiskundige waarheden, zo zegt hij, zijn zodanig waar dat ze ook waar zijn in de droom. Ze zijn waar in de werkelijkheid maar ook in de droom geldt dat twee opgeteld bij drie gelijk is aan vijf en dat de som van de hoeken van een driehoek gelijk is aan honderdtachtig graden. Men kan dus in de werkelijkheid geen driehoek vinden met een hoeken-som die verschilt van honderdtachtig graden maar men kan dat ook niet dromen, begrijp u? Dat twee opgeteld bij drie gelijk is aan zeven, kan ook in de droom niet kloppen. En ziet u wat de reden hiervoor is?

– *Zegt u het maar.*

– Het is de wiskunde om het even of zij in de werkelijkheid beoefend wordt of in de droom! Het maakt haar helemaal niets uit! De wiskunde staat helemaal niet in betrekking tot de werkelijkheid!

– *Wat u nu zegt...*

– De algebra bijvoorbeeld is een spel dat alleen maar naar zijn eigen aannames verwijst. Men kan erin opgaan en de illusie krijgen dat het gaat om een realiteit die buiten ons bestaat maar dat is bedrog. De algebra is dus niet relevant met betrekking tot de werkelijkheid.

– *Vreemd...*

– Het is niet vreemd, het is vanzelfsprekend. Nu, de rekenkunde kan wel benut worden in de wetenschappen die wél werkelijkheidswaarde kunnen hebben maar men moet zich ervan bewust blijven dat hier inductie in het spel is: wij leggen die dingen in de werkelijkheid, we proberen ze daar in te passen omdat we denken alles duidelijker te zullen maken maar soms werkt dat averecht. Nu zou het ons veel te ver brengen om ook hier over door te bomen maar het mag nu wel duidelijk zijn wat hier bedoeld wordt met relevantie.

– *Nu hadden we het over het materialistisch wereldbeeld dat u onzin noemt.*

– Ja, we hebben het over het fysicalisme en daaronder wordt iets verstaan dat in feite onmogelijk is: het fysicalisme is het 'filosofisch' wereldbeeld dat vertrekt van de aannames die ook in de fysica gelden. Maar u begrijpt dat eenmaal men van zekere aannames vertrekt, men die sowieso niet meer in vraag stelt!

– *Uiteraard...*

– Men bevindt zich dan ook niet langer op het terrein van de filosofie.

– *Men bevindt zich op het terrein van de fysica?*

– Van zodra men vertrekt van de aannames van de fysica

en men gaat dat filosofie noemen, beweert men impliciet dat de filosofie niet bestaat. Men zegt dan eigenlijk dat de fysica de wetenschap is die naar de grondslagen van de werkelijkheid zoekt en dat alle vraagstellingen buiten dat gebied van geen tel meer zijn.

– *Het einde van de filosofie?*

– Wel, waar men de aannames van het spel niet meer in vraag mag stellen, worden zij verabsoluteerd, ziet u?

– *Ja...*

– We belanden dan omzeggens in een dictatuur. En merk nu op, mijn beste, dat we hier spreken over een geestelijke dictatuur.

– *Wat een paradox!*

– Een dictatuur die onder meer zegt dat er alleen maar stof bestaat: ruimte, tijd, materie, energie...

– *En de geest is een product van de hersenwerking?*

– Bijvoorbeeld. Maar u begrijpt dat dit de werkelijkheid wel bijzonder erg verarmt en ik wil alleen maar de vergelijking maken met het reduceren van alle dingen tot hun markteconomische waarde: alles is herleidbaar tot zijn prijskaartje, dat ook nog eens variabel is, zodat het respect voor de mens verdwijnt en dus ook de mens zelf, die in die optiek immers perfect verwisselbaar wordt, reproduceerbaar, vervangbaar. En dan, mijn beste, bestaat er ook geen enkele reden meer om geen oorlog te voeren. Om maar iets te zeggen.

– *Maar we zijn al zover...*

– Driewerf helaas.³⁵⁶

³⁵⁶Tekst d.d. 14 juli 2025.

Achter de coulissen

1. De monsters

Omdat hij de vernietiging is van alles wat met liefde werd opgebouwd maar vooral omdat hij aan onze kinderen het leven ontnemt in ruil voor een graf, is er geen mens die de oorlog wil: geen Rus, geen Europeaan, geen Amerikaan, geen Aziaat, geen Afrikaan, geen Oceaniër.

Op de vraag waarom antwoordt de collage *Oorlog en lijken, de laatste hoop van de rijken*: een hyena met hoge hoed en kruis op de borst vertrappelt de lijken op het slagveld. Want arme mensen drijven handel in brood maar verlichte geesten volgen Voltaire en slijten wapens.

Gangsters likken de hielen van de duivel voor het meesterschap over de aarde; zij verraden het volk en vergaderen als de tijd van hun oogst gekomen is.

Zij polariseren de wereld, creëren een vuurlinie en verkopen je je eigen dood als 'de job van je leven'. Gehersenspoeld door hun pausen en onder de vlag van defensie, worden onze kinderen van alle kanten naar de frontlijn gelokt om daar elkander te verminken.

Dat daartoe wapens nodig zijn, lijkt alleen maar een bijkomstigheid - echter niet voor de beleggers wiens lach nu breder wordt dan in de tijd dat zij nog brood verhandel-

den. Bijkomstig blijken de algehele vernieling, de verminking en de dood.

Bommen, raketten, tanks, mijnen, atoomwapens: de juddassen van de politiek slijten ons de moordtuigen voor de prijs van ons hele hebben en houden, inclus ons aller-kostbaarste bezit.

Achter de coulissen verdelen monsters de buit.³⁵⁷

2. *Van pandemie naar panmilitarisme*

Naar aanleiding van een groot aantal gevallen van longontsteking welke geassocieerd werden met een coronavirus dat zich bleek te verspreiden vanuit de Chinese universiteitsstad Wuhan, hield het *Health Security Committee* of de gezondheidsraad van de E.U. op 17 januari 2020 een audiobijeenkomst. Daags nadien werden reizigers met bestemming Wuhan gewaarschuwd. Op 22 januari werd gesproken over een virus waarvan gezegd werd dat het niet gemakkelijk zou overspringen van de ene mens naar de andere. Maar na een eerste besmetting in Europa (in Frankrijk) werd het *Outbreak Management Team* gealarmeerd en vanaf 27 januari was de meldingsplicht van kracht. Na verdere gevallen in Europa werd op 30 januari gesproken over een internationale noodsituatie en daags nadien werd quarantaine aangewend. Net zoals bij de pestuitbraak in de veertiende eeuw, kreeg Italië er het eerst van langs en hallucinante beelden van een stilaan wereldwijde lockdown alsook horrorscenario's van

³⁵⁷Tekst d.d. 15 juli 2025.

opeen gestapelde lijkkasten gingen de wereld rond. Vanaf maart werden ongeziene maatregelen van kracht zoals het verbod op handen schudden, de anderhalvemeterregel, de sluiting van horeca, scholen en kinderopvang, het thuiswerk, de telefonische doktersraadpleging. Vanaf maart werden ook enkele sterfgevallen toegeschreven aan besmetting met het coronavirus, al ging het steeds om hoogbejaarden met achterliggende aandoeningen. Risicogroepen zoals bejaarden werden beschermd door fysieke contacten met de buitenwereld te verbieden. Vanaf juni werden mensen op corona getest. In oktober kwam een tweede coronagolf. In december werd in de E.U. een eerste vaccin goedgekeurd, in januari 2021 volgde een tweede, dan een derde, in maart een vierde. Er kwam massavaccinatie op gang met een discussie over certificaten want vaccinatie was niet mis te verstaan ook een miljardenbusiness. In oktober waren driekwart van de burgers in de E.U. gevaccineerd. Het virus differentieerde zich en hervaccinaties ('boosters') drongen zich op. Maar er doken ook tegenstanders op van de massavaccinatiepraktijk; zij werden over dezelfde kam gescheerd als de complotdenkers en er werd weerwerk geboden tegen zogenaamde desinformatie. Over de politieke aanpak van de crisis doken steeds meer kritische stemmen op en niet in het minst bij de artsen zelf waarbij onderzoek aantoonde dat de helft van hen overwogen heeft om het beroep op te geven. Waarnemers zagen hoe politici de crisis gingen misbruiken om de eigen macht te verstevigen en er werd gewag gemaakt van een ontluikend totalitarisme, waarbij de genomen maatregelen volgens sommigen verkapte voorbereidselen waren voor een nieuwe wereldoorlog. Toeval of niet maar op 24 februari 2022 viel Rusland

Oekraïne binnen na een Europese vrede die zevenenzeventig jaar had standgehouden!

Het is een feit dat de wereld momenteel de overgang maakt naar de algemene oorlogsmodus en ofschoon de inval van de Russen in Oekraïne wordt aangewezen als de trigger daarvan, is het veel waarschijnlijker dat niet een regionaal conflict dat tenslotte al decennia aansleept tot de huidige wereldwijde militarisering heeft geleid maar wel de pandemie en meer bepaald de politieke aanpak ervan.

De overgang van vrede naar oorlog is een zaak van overschakeling van de ene (oeroude biologische) modus naar de andere en die verandering gebeurt niet en nooit als een resultaat van rationeel overleg omdat het een kwestie is die zich afspeelt op het niveau van onze meest primitieve impulsen in de hersenstam, de reptielhersenen, waar zich het gemoed situeert en waar nog lang geen sprake is van de neocortex, het verstandelijk overleg, de cultuur of de taal. De algemene wereldwijde vijand van de menselijke soort die ons systeem gealarmeerd heeft, was geen vreemde natie maar een van de kleinste levende wezens, met name een virus.

Of dat virus gestuurd werd door mensen en dan meer bepaald door een vijandige natie in het kader van biologische oorlogsvoering, maakt hier weinig verschil. Het gaat erom dat de effecten van de pandemie, alvast bij de aanvang én door toedoen van de perceptie en de uitvergroting door zekere potentaten, in bepaalde prehumane compartimenten van ons humaan systeem hebben huisgehouden waar zij de schakelaar die al langer dan driekwart

eeuw op de vredesmodus stond, op de oorlogsmodus hebben gezet.

Het virus zelf bleek achteraf nog onschuldiger dan de jaarlijkse griep maar het kwaad was al geschied: onze soort was al overgeschakeld op de oorlogsmodus en de plot van de hele historie bestaat erin dat in dit geval de vijand een virus en dus onzichtbaar is, waardoor volstrekt onberedeneerd men naar een zichtbare vijand is gaan zoeken, die men uiteraard gevonden heeft of meent te hebben in aloude en tot op dat ogenblik in slaapmodus verkerende rivalen van de menselijke soort.³⁵⁸

3. De beleggers met hun 'defensie'

In een systeem dat 'floreert' door toedoen van de hebzucht en dat gericht is op het ongeremd vermeerderen van kapitalen wordt helemaal geen rekening gehouden met de aard van de producten omdat daar alleen de winstmarges tellen, wat wil zeggen dat vergif dat met een hoge winstmarge verkocht wordt, als handelswaar de voorrang geniet boven betaalbaar en gezond voedsel. Dat komt doordat het kapitalisme gerund wordt door lui die ingevolge de middeldoelomkering de handelswaren als betaalmunten beschouwen en het geld als doel.

In de pre-kapitalistische wereld gingen de mensen naar de markt met eieren en boter en ze ruilden wat ze teveel hadden voor wat ze nodig hadden, eventueel met de vergemakkelijkende tussenkomst van het betaalmiddel geld.

³⁵⁸Tekst d.d. 16 juli 2025.

Maar na de intrede van het kapitalisme werden de rollen omgedraaid, of beter: het omdraaien van de rollen (een perversie ingevolge de hebzucht) deed het kapitalisme ontstaan. Immers, steeds meer mensen gingen naar de markt met een pak geld, waar ze de eieren en de boter (die ze niet perse nodig hadden) kochten en weer verkochten om dan naar huis terug te keren met een dikker pak geld, wat in feite de eerste vorm van beleggen was. Op die manier 'verdienden' deze handelaren geld zonder dat ze zich moesten bekwamen in een uit te oefenen vak omdat handel drijven hun vak geworden was.

Maar de keerzijde van 'rap rijk' bleek niet min: het kon de geldzuchtigen niet meer schelen *wat* ze verhandelden, als het maar rendeerde. Met maximaal bedrog als gulden regel: een habbekrats zodanig aanbieden dat men er een fortuin kan voor vragen. Want alras werd duidelijk dat met de handel in alcohol en tabak meer winst te maken viel dan met het verhandelen van eieren en boter: wie rap rijk willen worden, investeren bij voorkeur in zaken waarvan de afnemers 'verslaafden' zijn en vaak zijn het op de koop toe illegale zaken die het hoogste rendement opleveren.

Hebzucht is een verslaving en figuren zoals Elon Musk, Mark Zuckerberg en Donald Trump hebben hun hele leven (en wat al niet meer) opgeofferd aan een fortuin dat maakt dat zij behoren tot de één percent die negenenne-negentig percent van alle rijkdom op aarde bezitten. Zij kweken geen legkippen en zij melken geen koeien maar zij spelen met getallen op wat men 'de beurs' noemt en de beurs is in feite niets anders dan het spel van de wereld

dat hoe langer hoe meer gaat gelijken op Russische roulette.

De investeringen van de superrijken hebben te maken met gigantische kapitalen en die worden uiteraard alleen maar buitgemaakt in de meest winstgevende bedrijfstakken. Dat zijn niet langer landbouwproducten, het zijn zelfs geen luxegoederen, het zijn tot de dood verslavende drugs, wapens en oorlogen.

Alle superrijken hebben oorlogen nodig om zichzelf in stand te kunnen houden. De oorlog tegen de honger raakt allang hun koude kleren niet meer en die tegen de ziekten gaat stilaan ook behoren tot lang vervlogen tijden: in tegendeel wordt honger als een wapen verhandeld en voor ziekten geldt hetzelfde, zoals iedereen kon getuigen in de recente pandemie. Vandaag wordt de strijd om het monopolie over alles, het bezit van alle aardse rijken of dus de strijd voor het bekleden van de stoel van de duivel op aarde beslecht met wat onvergelijkbaar veel meer opbrengt dan al het voorgaande en dat is alleen nog geweld, oorlogsgeweld.

De dood maakt bang, het toneel van het front schildert de gruwel voor ieders ogen en de oplossing, aldus de superbelegger, bestaat in de aankoop van wapens. Godbetert wapens tegen de dood. Het heet heel leuk 'defensie' en wie het anders voorstellen, bezondigen zich aan het verspreiden van desinformatie. Wapens, defensie: het is volgens het officiële nieuws dat wat ervoor zorgt dat wij met z'n allen op onze beide oren kunnen slapen. Vooral dan de beleggers.³⁵⁹

359Tekst d.d. 17 juli 2025.

4. *Slechte acteurs*

In december 2021 stelden de Amerikanen vast dat Rusland 70.000 troepen gestationeerd had aan de grens van Oekraïne met Rusland en met Wit-Rusland en in de daaropvolgende maanden zwol die troepenmacht nog aan. Volgens CBS News van 24 februari 2022 ontkende Rusland toen al maanden in alle toonaarden aanvalsplannen te hebben totdat op die dag de Russische invasie in Oekraïne een feit werd.³⁶⁰ Sinds dat bewuste ogenblik weet het kleinste televisiekijkend kind dat de Russische president Poetin een leugenaar is.

Edoch, drie jaar en bijna vijf maanden later (!), meer bepaald op 15 juli 2025, kruipt de Amerikaanse president Donald Trump op een welhaast theatrale manier in de slachtofferrol door via BBC News wereldkundig te maken dat hij erachter gekomen is dat Poetin hem beliegt.³⁶¹

Door aldus aan de wereld te vertellen dat hij er helemaal geen benul van had dat Poetin een leugenaar is, vertelt Trump ons uiteraard meteen dat ook hij liegt.

Bovendien wordt duidelijk dat we hier aan de beide zijden van het front te maken hebben met bijzonder slechte acteurs aangezien zij geen van beiden in staat blijken om hun leugens als geloofwaardig te laten overkomen. Maar daarvoor doen ze kennelijk zelfs geen enkele moeite: ze zijn er gerust in dat niemand het zal aandurven om hen

³⁶⁰<https://www.cbsnews.com/news/russia-ukraine-putin-invasion-after-denials-now-says-no-occupation-plan/>

³⁶¹<https://www.bbc.com/news/articles/c1e02q12z32o>

met hun leugens te confronteren: niemand durft hen tegen te spreken, zelfs de baas van de NAVO niet, die Trump uitgebreid feliciteert en bedankt voor de peer die hij Europa heeft gestoofd.

Als Big Brother zegt dat één opgeteld bij één gelijk is aan drie, wordt dat in koor beaamd en op die manier steekt hij zelfs de pausen naar de kroon die hun wereldse macht weten te handhaven met het afdwingen van geloofsbelijdenissen. Geen geloof, dat weten zij ook wel, maar belijdenissen. Macht manifesteert zich waar men anderen kan laten liegen. Liegen, bedriegen, moorden.

Ja, ga het maar na: de wereldheersers verbergen niet dat ze het volk beliegen en ze weten dat ze dat ook helemaal niet hoeven te doen: iedereen weet hoe het er in de wereld aan toe gaat en door zich van krommenaas te gebaren liegt het volk gewoon mee. In het machtsspel speelt de waarheid geen andere rol dan die van slachtoffer want macht hebben pas zij die zich boven de waarheid weten te verheffen.

De waarheid is nochtans aan allen bekend en verwoordde zich drieënnegentig jaar geleden als de titel van een collage.³⁶² De machthebbers smeden samen onder één hoed: zij bestelen het volk onder de voorwendsels die wij intussen van binnen en vanbuiten kennen.³⁶³

³⁶²<https://heartfield.adk.de/node/5609>

³⁶³Tekst d.d. 17 juli 2025.

Het feest en de dood

Het geld dat wordt verspild door feestneuzen komt toe aan mensen die gebrek lijden en vandaar is het plezier dat door het feesten voortgebracht wordt zonder ook maar een zweem van twijfel leedvermaak.

Wie feest vieren, verspillen: zij etaleren dat ze tijd zat hebben alsook energie, geld en nog andere levensmiddelen. Ze etaleren het aan elkaar en zij doen dat deels onbewust maar altijd raak in een sfeer van onderlinge concurrentie. Zij etaleren het vooral aan wie niet van de partij zijn en die geven zij het nakijken, een onderbelichte activiteit waarin zij zich verlustigen. Feesten is in wezen het tonen van een overvloed en wel met de bedoeling om zich door anderen te doen benijden.

Maar feesten is vooral aanmatigend omdat de overvloed zoals al gezegd een feit is door het tekort van anderen maar ook omdat geen mier, laat staan een mens, zijn hebben en houden aan zichzelf dankt. Eén letterlijke misstap volstaat, één gesproken of geschreven woord, desnoods een meteoriet die doorheen de atmosfeer geraakt zonder helemaal op te branden en het feest transformeert zich zonder excuus in pure horror.

Want het leven is een droom en niemand heeft een hand in wat hij droomt, het thema wordt gestuurd door Fortuna die geblinddoekt is precies zoals Justitia en wellicht ook alle andere goden alsook de dood. De blinddoek staat voor de onpartijdigheid, wat betekent dat bidden om gun-

sten ijdel spel is. Daarom moeten wie feestvieren, zich tot Bacchus wenden, de god van de wijn, die benevelt zodat men een excuus heeft achteraf als men zich verantwoorden moet voor zoveel arrogantie, onrecht en kwaad. Het was de wijn, zo kan men dan zeggen: ik wilde rechtdoor maar de wijn benam mij van het zicht en ik struikelde.

Eén enkele keer in de eeuwigheid had de god van de onderwereld oren naar het excuus voor een gestruikelde wiens lief hemel en aarde bewoog, de maan en de sterren, met het lamento van zijn lier: Orpheus slaagde erin om Hades' gemoed te beroeren en, zij het onder één voorwaarde, zijn Euridicè die, gebeten door een adder voortijdig weggleed uit het leven, terug te laten keren naar de wereld van het licht.

Die voorwaarde was uiteraard van die aard dat zij het onmogelijke voorgoed onmogelijk maakte: zij verbood aan de zanger om uitgerekend dat te doen wat hij niet laten kon want wie omkijken, veranderen terstond in zoutpilaren omdat wat voorbij is, nimmer terug mag keren.

De Phoeniciër Sanchuniathon, die zijn werk, dat dateert van voor de Trojaanse oorlog, opdroeg aan Adibaal, de koning van Beiroet, ons bekend van het *Preparatio Evangelica* van Eusebius van Caesarea en van Philo van Byblos, spreekt over Eon, de god van de tijd, die werd aanroepen in de Gnosis. In de Arthravaveda en de Upanishad aanriepen de Indiërs Kāla, de Perzen aanriepen Zurvān, de Egyptenaren Ra, telkenmale de god van de tijd die zelf niet veroudert: hij legt een ei en misschien *is* de zon (Ra) het ei waaruit alles voortkomt. Bij de Grieken is het de titaan Kronos, verbonden met de Orfische mysteriecultus. Des nachts wordt door Kronos uit de ether een ei ge-

maakt dat openbreekt en Phanes komt tevoorschijn, de hermafrodiete demiurg die de wereld schept.

De tijd is een gevleugelde slang, de Oeroboros of staarter, bekend bij de Azteken en ook als de Chinese draak met zijn staart in zijn bek. De zichzelf altijd verjongende god Aion is er ook in de Mithrascultus en in de Romeinse mythologie als Aeternitas (Fortuna, Providentia), eveneens afgebeeld als de staartbijter of de feniks die zichzelf verjongt door uit haar eigen as te verrijzen.

Misschien is het feestvieren een oerdans waarin de mens zich overgeeft aan de vernietiging waar hij eerst doorheen moet om herboren te kunnen worden. Misschien gaat men feesten omdat men voelt dat men oud wordt, dat de tijd gekomen is om op te branden, dezelfde tijd die de oorlog inluidt, die daarom werkt als een afrodisiacum dat de roes van het feesten uitlokt en aanwakkert. Aphrodite, voorheen de Phoenicische Astarte, was zowel de godin van liefde en de vruchtbaarheid als die van de oorlog.³⁶⁴

³⁶⁴Tekst d.d. 19 juli.

Homofobie

1. De LHBTI+'ers en het neoliberalisme

Bijna dertig procent van de goed geïnformeerde en sociaal betrokken jongvolwassenen van vandaag en meer bepaald de generatie geboren tussen 1990 (à 1997) en 2010 (à 2012), die zijn opgegroeid met internet, sociale media en smartphone, blijken zichzelf te beschouwen als LHBTI+'ers.³⁶⁵

Deze voorstanders van diversiteit en inclusie kijken echter op tegen toenemende maatschappelijke polarisering aangestuurd door een oudere generatie van agressieve en misantropische neoliberalen die zich uit (kortzichtige) economische overwegingen conservatief en extreemrechts opstellen.

De opkomst van intolerante en extremistische groeperingen grondt enerzijds in onwetendheid die leidt tot ongegronde vrees en anderzijds in idolatrie jegens iconische potentaten die aan de verkeerde kant van de geschiedenis staan maar wiens ijdele belofte om de rijkdom terug te

³⁶⁵Dit volgens een rapport van de ICYMI van 24 januari 2024: <https://www.hrc.org/press-releases/icymi-new-data-shows-that-nearly-30-of-gen-z-adults-identify-as-lgbtq#:~:text=WASHINGTON%2D%2D%20New%20findings%20released%20this%20week%20from,reported%20by%20other%20sources%2C%20such%20as%20Gallup.>

brengen door de bestrijding van de economische malaise middels de creatie van zondebokken, het bij de lome massa nog altijd doet.

Echter, het is duidelijk dat zowel het economisch debacle als de oorlog die woedt en die uitbreiding neemt in Europa maar ook in het Midden-Oosten en elders, helemaal niets te maken hebben met vermeende zondebokken maar dat zij het onvermijdelijke verlengstuk zijn van de neoliberale economie die zich achter haar pispalen verbergt: door alles in dienst te stellen van de winst, verdwijnt de vrijheid.

In *Het neoliberalisme* wijst Jaap Kruithof er immers op dat sinds de vijftiende eeuw met de wereldhandel een wereldmarkt ontstaat met kapitaalaccumulatie en territoriale, ideologische en culturele macht gericht op niets dan winst.³⁶⁶ Die wereldmarkt verheft zich boven alle staten zodat politici verdrongen worden door gangsters en ze maakt de kloof tussen rijk (het Westen) en arm (de ontwikkelingslanden) steeds groter. De economisch machtigste staten bepalen ook politiek, ideologie en cultuur.³⁶⁷

De V.S. kampen met geldnood: “*De rol van superagent van de planeet kost de States veel geld.*”³⁶⁸ Ze worden economisch ingehaald door Europa en Japan. “*De States zijn behoudsgezind waar het hun eigen zwakke sectoren betreft en voeren, waar ze sterk staan, een agressieve vrijhandelspolitiek die van strenge milieunormen en hu-*

366Jaap Kruithof, *Het neoliberalisme*, Epo, Berchem 2000, pp. 25-29.

367Ib., pp. 29-33.

368Ib., p. 33.

mane arbeidsconditie niets wil weten.”³⁶⁹ Een kwart van de Amerikanen leeft in armoede, alle rijkdom is privaat.

Over Rusland schrijft Kruithof (in 2000!): *“De rijkdommen van het land werden geplunderd door een kleine minderheid van nieuwe eigenaars (...) Minstens veertig procent van het beschikbare kapitaal wordt gecontroleerd door de maffia. Er zijn geen maatschappelijke krachten aanwezig om de dictatuur van die bende te breken.”*³⁷⁰ *“De Russische staat kampt met enorme schulden.”*³⁷¹ De oligarchen versasten tussen 1990 en 2000 7.000 miljard frank zwart Russisch geld naar het Westen.³⁷² Rusland is economisch zwak met een sterk wapenarsenaal: *“Een gevaarlijke toestand voor de internationale veiligheid en de wereldvrede.”*³⁷³

Met steun van externe megasystemen maakt democratie (met vaker schijnverkiezingen) gestaag plaats voor militaire regimes met een politieke dictatuur. Ondermijnend zijn (ook in het Westen) toenemend racisme, religieus fanatisme, fundamentalisme, reactionair nationalisme, fascisme, vreemdelingenhaat, autoritarisme, conservatieve ethiek. De verrechtsing zet zich door, liefdadigheid vervangt solidariteit, seksisme neemt toe. Politici houden de schijn hoog dat zij nog wat te zeggen hebben over de

369Ib., p. 34.

370Ib., p. 34.

371Ib., p. 34.

372Ib., p. 35.

373Ib., p. 35. Er zijn burgeroorlogen, sociale ellende (*“Eén op vier leeft met minder dan 800 frank per maand”*), werkloosheid, tbc, ondervoeding, kinderhandel, gedaalde levensverwachting bij mannen (van 69 naar 58 jaar), en dat alles ingevolge het oprukkende neoliberalisme.

economie. Het neoliberalisme veroorzaakt verpaupering waarvan de slachtoffers een extreemrechtse (nationalistische) proteststem uitbrengen die zich tegen hen zelf keert. Maar: *“als het fascisme dertig tot veertig percent van het electoraat voor zich wint, staat een totale oorlog voor de deur.”*³⁷⁴

De solidariteit is zoek. Wat betreft het uitwijzingsbeleid: *“Men schijnt ervan uit te gaan [cf. Samira Adamou] dat dwangmatige terugkeer kan verzoend worden met humaniteit. (...) Een arrogante beschaving die denkt humaan te kunnen dwingen is op het verkeerde spoor. Met het wezenlijke van de ethiek spotten is satanisch. Het fascisme lonkt achter de deur. (...)”*^{375 376}

Kruithofs woorden blijken profetisch. Meer dan ooit dansen nu politici naar de pijpen van gangsters. Waar uit oorlogsmisdaden grof geld wordt geslagen, is ethiek een sprookje uit de oude doos en wie nog reppen van de rechten van minderheden worden weggezet als achterlijk.

De 'sterksten' eisen hun rechten op en zij beantwoorden morele verontwaardiging met bruto geweld. Het is niet langer de misdaad die tot verontwaardiging leidt maar de gebrekkigheden, abnormaliteiten en andere noodlottigheden die dan met (te legaliseren) misdaden worden weggevoerd en zo krijgen abortus, euthanasie en vele andere industriële moordpartijen weer de vrije loop.

³⁷⁴Ib., p. 253.

³⁷⁵Ib., p. 290.

³⁷⁶Voor een synthese van Kruithofs boek, zie ook: J. Bauwens, *Cryptofascisme*, Serskamp 2025, pp. 392-458.

Er wordt openlijk gespot met 'typetjes' waarmee malafide 'artiesten' succes verzamelen en grof geld; de ironie is niet langer "'I' arme du faible" maar de geveinsde onwetendheid waarachter zich de klap verbergt die men de ander toebrengt door hem of haar publiekelijk uit te stallen of de kleren van het lijf te rukken. Wat zich aldus voordoet, is de inverse van de barmhartigheid die erin bestaat de naaktheid (zwakheid) van de naaste met de eigen mantel te bedekken: "Ik was naakt en gij hebt Mij gekleed."³⁷⁷

Menselijke tekorten houden verwaande winstzoekers een spiegel voor maar bedriegers dulden de waarheid niet, zij willen hun ijdelheid laten strelen - spiegeltje, spiegeltje aan de wand - en zo triomfeert een gevaarlijke fictie over de feiten. Zij die op de kap van hongerlijders alle rijkdommen van de aarde naar het eigenste persoonkje toetrekken, laten zich in de leerboeken van onze kinderen als filantropen afbeelden naast Jezus van Nazareth, pater Damiaan en Mahatma Gandhi. Ze pronken met hun status van miljardair en likken de hielen van de mammon die het respect voor de waarheid onmogelijk maakt.³⁷⁸

In amper elf landen, aldus rapporteert de ILGA,³⁷⁹ genieten homoseksuelen grondwettelijke bescherming, waaronder Zuid-Afrika, Nepal, Mexico, Cuba, Ecuador en

³⁷⁷Het Evangelie volgens Mattheüs 25:36.

³⁷⁸"Niemand kan twee heren dienen: hij zal de eerste haten en de tweede liefhebben, of hij zal juist toegewijd zijn aan de ene en de andere verachten. Jullie kunnen niet God dienen én de mammon." (Het Evangelie volgens Mattheüs 6:24).

³⁷⁹Laws in us. A Global Overview of Legal Progress and Backtracking on Sexual Orientation, Gender Identity, Gender Expression, and Sex Characteristics, First Edition, Geneva – June 2024. Zie: https://ilga.org/wp-content/uploads/2024/05/Laws_On_Us_2024.pdf

Bolivia - landen die men (geheel onterecht) geneigd is als ontwikkelingsgebieden te beschouwen. De neoliberale staten hinken moreel achterop met als toonbeeld de huidige V.S. waar de rechten van homo's en transgenders samen met die van oorlogsvluchtelingen en nog andere 'verliesposten' in ijltempo worden teruggeschroefd en hetzelfde geldt voor Rusland waar eveneens oligarchen aan de touwtjes trekken. In tweeënzestig landen is homoseksualiteit strafbaar, soms met de doodstraf, vaak onder druk van hypocriete theocratische systemen maar ook van extremistische ideologieën (zoals destijds die van de nazi's).

Van achteruitgang ter zake is sprake in vooral Afrika (Oeganda, Congo, Ghana, Kenia, Mali) en West-Azië (Irak, Indonesië, Bahrain). Verdere criminalisering van homoseksualiteit dreigt ook in Burkina Faso, Niger, Tanzania, Senegal, Egypte, Zambia, Afghanistan en Jemen, waar steniging en kruisiging tot de bestraffingen behoren. Maar vooral zijn er toenemende beperkingen aan de vrijheid van meningsuiting over het onderwerp. Jordanië, Kirgizië en Oeganda verbieden wat zij noemen de “promotie van homoseksualiteit of van niet-traditionele seksuele relaties”, Rusland catalogiseert LHBTI+'ers als extremistisch, Wit-Rusland associeert het thema met pornografie en Zambia bestraft wat het bestempelt als “tegen-natuurlijke en onfatsoenlijke activiteiten”. Ook in Libanon, Roemenië, Oezbekistan, Kazachstan en Moldavië gaat het die richting uit.

Inzake berichtgeving over LHBTI+'ers worden de media aan banden gelegd in de genoemde landen alsook in onder meer Mauritanië, Marokko, Nigeria, Algerije, Ka-

meroen, Egypte, Koeweit en de Verenigde Arabische Emiraten. Ook homogereleerde symboliek (zoals regenboogvlaggen) en opvoedkundige publicaties worden er verboden.

Vooraf in Afrika, Azië en Rusland wordt de publieke ruimte gevrijwaard van alles wat met LHBTI+'ers te maken heeft waarbij de vrijheid van vereniging wordt teruggeschroefd. Van bescherming tegen discriminatie op grond van seksuele geaardheid is allang geen sprake meer in de genoemde regio's en zelfs in Portugal en in Spanje stelt men zijn veto tegen wetten die de bescherming van deze minderheden beogen, wat sommigen ook poogden te doen in het V.K. In de aangehaalde landen blijven vaak ook de zogenaamde conversietherapie onbestraft en in Rusland is weer sprake over 'afwijkend gedrag'.³⁸⁰

Het lijkt er op dat daar waar LHBTI+'ers wettelijke bescherming genieten, hun vrijheid alsnog feitelijk belemmerd wordt door toedoen van moeilijk aantoonbare en controleerbare vormen van discriminatie en van pesterijen waardoor zij alsnog naar de marge van de samenleving verdrongen worden. Feitelijk beroepsverbod onder allerlei andere voorwendsels, pesterijen, verbale en fysieke agressie in de publieke ruimte, verstoting uit de familie en uit de groep, de sluiting van ontmoetingsplekken, desinformatie en stigmatisering zijn van de partij en de hardnekkigheid alsook de vindingrijkheid die daarbij aan

380 *Laws in us. A Global Overview of Legal Progress and Backtracking on Sexual Orientation, Gender Identity, Gender Expression, and Sex Characteristics*, First Edition, Geneva – June 2024. Zie: https://ilga.org/wp-content/uploads/2024/05/Laws_On_Us_2024.pdf

de dag worden gelegd, blijken de stoutste fantasie te overtreffen maar dat is een thema apart.³⁸¹

2. Homofobie in den duik

In een Tv-reportage werden aan een zwart jongetje van een jaar of zes de portretten getoond van een blanke en een zwarte man en werd gevraagd wie van de twee de beste was; het jongetje wees schijnbaar zonder aarzelen het portret aan van de blanke. De persoon die het kind confronteerde met de vraag, was een blanke man. Is het niet hartverscheurend dat een kind bang moet zijn voor u omdat het zwart is?

Discriminatie maakt diepe littekens in de ziel. Discriminatie heeft te maken met doodsangst, vluchtreacties en het zenuwachtig uitdenken van strategieën om te overleven. Discriminatie heeft te maken met het angstvallig zoeken naar uitwegen uit een toestand die helemaal hopeloos is. Helemaal hopeloos is geen grammetje overdreven want als men moet vrezen voor wie men is, wordt al de rest bijzaak. Het gaat om een zeer ernstige vorm van pre-occupatie.

Het geluk, of althans wat men het geluk noemt, wordt bijzaak voor wie in de overlevingsmodus verkeren. Vrienden worden bijzaak, een goed rapport op school, afstuderen, een fijne job, een huwelijk en kinderen: men doet eraan mee als het zo hoort maar met de overlevingsmodus aan, zijn al die dingen bijzaak. Het gaat zelfs zo

³⁸¹Tekst d.d. 21 juli 2025.

ver dat op den duur ook het leven zelf bijzaak wordt: voor wie zichzelf moeten verbergen, is het tenslotte allemaal toneel. Of als de eer op het spel staat: een vrouw die bij toeval de ramp met de Titanic overleefde, vertelt hoe zij opzij geduwd werd door een man die zo het eigen hachje redde en zij dacht: doe maar op. Zij vertikte het zichzelf te vernederen met verzet.

Is het niet hartverscheurend dat een kind bang moet zijn voor u omdat het zwart is? Of gebrekkig? Of seksueel georiënteerd op hetzelfde geslacht? Wat dat laatste geval betreft, worden niets vermoedende kinderen van wie aan het licht komt dat zij homo zijn, daarmee geconfronteerd door de eigen ouders, opvoeders, huisarts en biechtvader. De kinderen in kwestie worden door deze mensen, in wie alle kinderen van nature een blind vertrouwen hebben (!), voor de rest van hun leven de stuipen op het lijf gejaagd. Zij worden in de kast gestopt en kunnen daar nooit meer uit. Dat gebeurt ook hier te lande, tot voor kort was het de algemene praktijk. In twee woorden gaat het als volgt.

Het kind van wie ontdekt werd dat het homo is, wordt ontboden bij de huisdokter die hem (of haar) onder vier ogen spreekt. U moet weten, zo legt hij uit, dat homofilie een vreselijke schande is. U hebt brave en hardwerkende ouders. U gaat hen dat toch niet aandoen? Verberg het dus, maak dat niemand het ooit aan de weet komt. Ik heb aan uw vader uitgelegd dat het tijdelijk is, dat het de puberteit is. Ga nu naar huis en als uw vader u vraagt of het over is, wees dan flink en bevestig dat. Zullen we zo afspreken?

Men staat er niet bij stil dat men aldus zijn kinderen levend begraaft. In enkele minuten tijd moet het kind ver-

werken dat het beter niet bestaan had, wat uiteraard geen mens kan verwerken. En het is een halve afspraak tussen ouder en arts, een soort van halfbewuste samenzwering, maar alle daarbij betrokkenen zijn volwassen en bij hun zinnen, zij kunnen heel goed weten wat zij aanrichten. Alleen blijkt de angst voor de blik van anderen dermate groot dat men liever het eigen kind doodmaakt dan hem of haar te gaan verdedigen. De kuddegeest primeert over de liefde voor het eigenste kroost. Men schuwt de schande maar niet de moord. Ook al gaat het om een schande in de ogen van vreemden en is het een moord op het eigen kind. En niemand zal met een beschuldigende vinger wijzen want de gruwel wil dat aan het kind helemaal niet te zien is dat het dood is. Maar leven doet het niet meer. Een kind dat dit kan overleven, zal zich als oudere man of vrouw pijnlijk bewust worden van het bestaan van de ware toedracht van de zaken. Het zal moeten aanvaarden dat mensen die het oprecht heeft bemind en in wie het heeft geloofd, door lafheid zijn of haar levensgeluk onherroepelijk teniet hebben gedaan.

Zeldzaam waren toentertijd de vaders die hun homofiele zonen verdedigden, die een vuist durfden te maken en zegden: geen voet zetten wij nog binnen in de kerk! Kom, we vinden wel een andere school! Als ze niet willen groeten, dat ze hun goedendag dan voor zichzelf houden!

Een vader die zijn zoon niet terecht wees, niet verraadde, niet naar het klooster stuurde of naar het seminarie, verloor zijn werk en had voor zijn gezin niets meer te eten. Daarover beslisten namelijk de notabelen die aan huis kwamen om vrank en vrij het beloop van de zaken in

ogenschouw te nemen. Onder hen: de eerwaarde, de onderwijzer en de huisdokter. Deze laatste stuurde onvolwassen jongens met het probleem naar een plek in Nederland, meer bepaald naar Heiloo, bij de beruchte dokter Aimé Wijffels, de psychiater die castreerde, hij deed het in serie, voor ontelbaren, dagelijks en in den duik. De praktijk was gekend bij de medici in binnen- en in buitenland en werd verzwegen zoals ook al het andere wat met homofilie te maken had taboe was. Dit gebeurde niet alleen honderd jaar geleden in nazi-Duitsland³⁸² maar ook hier te lande en tot voor kort. Castratie werd toegepast tot in 1975 protest uitbrak. Overigens niet zo lang geleden kwam de bewuste plek waar het gebeurde weer in het nieuws.³⁸³

In *Panopticum Corona* hebben wij gesproken over *De geschiedenis van de waanzin* die de geschiedenis is van de psychiatrie en derhalve gaat het in dit werk van Michel Foucault over de waanzin die psychiatrie heet. Het boek dateert van 1961 en zowat 15 jaar later schreef Ivan Illich zijn *Medical Nemesis* over de waanzin van de geneeskunde. Foucault beschrijft de degradatie van arbeiders tot slaven omstreeks 1650: het teveel aan arbeiders ingevolge de economische omwentelingen wordt werkloos en deze 'leeglopers' worden ondergebracht in 'verbeteringsgestichten' waar zij zagezegd moeten werken voor de kost terwijl zij in feite rechteloze en spotgoedkope ar-

382<https://www.serendib.be/upload/files/mensvoorbij-boek.pdf> Zie: Guy van den Berghe, *De mens voorbij*, Meulenhoff/Manteau 2008, pp. 165 en 281.

383<https://www.heiloo-online.nl/nieuws/6415-geen-onderzoek-naar-castraties> ;
<https://www.standaard.be/binnenland/heiloo-schuiloord-voor-pedofiele-priesters/42859614.html>

beiders zijn waarmee de resterende fabrieksarbeiders niet meer kunnen concurreren zodat ook zij moeten afgedankt worden en als leeglopers in gestichten belanden waar zij onbetaald dwangarbeid verrichten en zo verworden in principe alle arbeiders tot slaven.³⁸⁴ De verbanning buiten de stadsmuren van werklozen, gehandicapten, vreemdelingen, armen en noem maar op, vervolmaakt zich in hun opsluiting die immers elke terugkeer onmogelijk maakt en de waanzin van de psychiatrie bestaat er nu in dat het deze onrechtvaardige en wrede verbanning en opsluiting is die de slachtoffers razend maakt of waanzinnig: "*Op-sluiting maakt krankzinnig. 'De gevangenis kweekt gekken.'"*", aldus citeert Foucault de Franse revolutionair Mirabeau.³⁸⁵ Met andere woorden is het niet zo dat de waanzinnigen opgesloten worden maar precies andersom worden onterecht van hun vrijheid en waardigheid beroofde mensen razend of waanzinnig. Met andere woorden: terwijl de razernij het onrecht uitschreeuwt, wordt zij moeiteloos geneutraliseerd door erover te zeggen dat zij op niets slaat, redeloos is, of waanzin. De arme wordt gecul-

384 Bauwens, Jan. (2021), deel III, par.: *De reconstructie van de slavernij*, verwijzend naar Foucault, Michel. (2013), pp. 55-72.

385 Mirabeau zat zelf twee en een half jaar lang gevangen in Château de Vincennes. Zie: https://nl.wikipedia.org/wiki/Honor%C3%A9_Gabriel_de_Riqueti . Zie: Foucault, Michel. (2013), p. 263-264. Bij de oproer in de aanloop van de Franse Revolutie deed de kerk haar best om eraan mee te helpen de arbeiders 'onschadelijk' te maken met een methode gelijkaardig aan de redeloosheid- of krankzinnigverklaring: "*(...) de kerk (...) stelt de geheime arbeiders-groeperingen op één lijn met 'het uitoefenen van tovenarij'. Een besluit van de Sorbonne (van 1655) verklaart allen die tot zulke boze gemeenschappen behoren tot 'heiligschenners' die bovendien nog 'in doodzonde verkeren'.*" (Foucault, Michel. (2013), p. 65.)

pabiliseerd én uitgeschakeld door hem te stigmatiseren als gek.

Ook vandaag nog en meer dan ooit worden pogingen gedaan om met dezelfde laffe methoden repressie te voeren en zo bestaat het dat exact dertig jaar na de schrapping van homofilie als geestesziekte, het hoofd van de katholieke psychiatrische instellingen van de Broeders van liefde eist dat het vers uit Genesis (1, 27) "*man en vrouw schiep Hij hen*" opnieuw ernstig genomen wordt en ook in het onderwijs de voorrang krijgt boven de wetenschappelijke bevindingen omtrent geslacht en gender.³⁸⁶ Homo's dreigen opnieuw gek verklaard te worden, 'medisch' behandeld, uitgestoten en opgesloten; alom wordt reeds teruggegrepen naar gebedsgenezers en moordende conversietherapieën³⁸⁷ en gevaarlijke potentaten die zich uitgeven voor zogenaamde 'gladiatoren voor het christendom' vergaderen in kloosters in de nabijheid van Rome om van daaruit gefinancierd door extreem rechts een heuse coup voor te bereiden met het oog op het herstel van de aloude repressieve machtsstructuren.³⁸⁸ Wat inmiddels ook gebeurd is met de vestiging van de extreemrechtse subversieve regering Trump in de V.S. Dezelfde methoden waarmee zoals bij Foucault beschreven in het Frank-

386 Zie: <https://www.kerknet.be/kerknet-redactie/artikel/congregatie-katholiek-onderwijs-wil-dialoog-over-gender>

387 Zie: <https://www.amnesty.nl/encyclopedie/conversietherapie-en-mensenrechten>.

388 Zie: <https://www.amnesty.nl/encyclopedie/conversietherapie-en-mensenrechten>. Zie ook: Bauwens, Jan. (2021), deel III, par.: *Christus, de kerk en de armen*.

rijk van 1650 de verdrukten onschadelijk werden gemaakt, worden vandaag opnieuw toegepast.^{389 390 391 392}

3. *Werkkampen en onderbetaalde jobs*

De Europese Unie is wereldberoemd geworden als instelling die de mond vol heeft over mensenrechten welke zij echter bijzonder selectief waardeert. De waarheid is dat welluidende rechten het rookgordijn vormen waarachter zich de eigenlijke drijfveer van het systeem verschuilt die luistert naar één naam: profijt. Dat kan ook niet anders in het kapitalisme want winst is de eindwaarde waarvoor alles en iedereen maar moet inbinden. De redenen en de eigenlijke drijfveren voor het handelen kunnen nooit verder uit elkaar liggen dan daar waar de leugen vrij spel heeft en de leugen is uitgerekend wat de winst mogelijk maakt: de meest bedrevenen in het bedrog boeken de hoogste winsten omdat zij uitmunten in het spel van zo weinig mogelijk geven en in ruil daarvoor zoveel mogelijk terugkrijgen. Ofschoon ook in Europa onder de dekmantel van desinformatiebestrijding de media aan banden liggen, wordt hier nog een vorm van oppositie geduld terwijl in de V.S. het huidige regime uitgroeit tot een ware dictatuur met een dictator die denkt verkozen te zijn om de hele wereld te regeren, zoals de Braziliaanse president

389 Bauwens, Jan. (2021), deel 1, par.: *Hoe Europa groot en rijk werd.*

390 Tekst d.d. 16 juni 2020.

391 De voorgaande twee paragrafen zijn weergaven van mijn tekst opgenomen in *Panopticum Corona*, pp. 601v.

392 Tekst d.d. 23 juli 2025.

Lula da Silva het verwoordt.³⁹³ Nergens ter wereld is de kloof tussen de opgegeven redenen en de eigenlijke motieven zo gigantisch als in de huidige V.S.

De jager verdedigt de praktijk van de jacht om zijn moordlust te kunnen botvieren met als reden het stillen van de honger of het op orde houden van het bosbestand. Edele argumenten dekken stinkende motieven en die kunst van het liegen is de hooggewaardeerde retorica die begeerd wordt door al wie belust zijn op wereldse rijkdommen en macht: het is de uitgelezen kunst van Lucifer die daar zijn naam aan dankt: de drager van het licht, van de rede, van het verstand. Volgens het naar deze duivel genoemde marathongedicht van Joost Van Den Vondel nam Lucifer het de Schepper kwalijk dat hij naar zijn maatstaven de kosmische orde verstoorde door de zuivere geesten te verzoeken om het deels vleselijke wezen dat de mens is, te gaan dienen. Voor Lucifer was de liefde een zwakheid van het vlees die zelfs de Schepper verleid zou hebben en als wraak verleidde derhalve de demon de mens en bracht hem ten val.

Het ombrengen van een kind net voor het de moederschoot heeft verlaten, is een door de moeder uitgeoefend mensenrecht maar gebeurt dit net na de geboorte, dan heet het moord of, erger nog: kindermoord. De argumenten die worden aangebracht om het genoemde mensenrecht te ondersteunen, kunnen weliswaar begrip doen ontstaan voor aldus uitgespaard leed aan zekere betrokkenen maar dat die rekening moet vereffend worden met het leven van een onschuldig kind, kan zelden succesvol moreel worden verdedigd. De advocaat van de duivel

393

klinkt even rationeel als liefdeloos omdat hij als zuivere geest het vlees minacht. De abortuspraktijk heeft zich van uitzonderingsgeval ontwikkeld tot algemene regel: hij heeft het uitzicht gekregen van een ware genocide.

Maar de genocide blijft niet beperkt tot ongeborn kinderen want deze gang van zaken is gericht op de maximalisatie van genot en kent derhalve helemaal geen remmen. En zo krijgt men regimes die in den duik het vervolg voltrekken van een met abortus in gang gezette massamoord. Eerst in den duik maar niet veel later worden die praktijken ook wet, zoals gebleken is in onder meer het Europese naziregime van bijna een eeuw geleden. Op abortus provocatus volgt euthanasie, wat een bedrieglijke benaming is voor regelrechte moord. Er is vraag naar die moord door de slachtoffers zelf, zo vertelt ons het regime, en het voegt eraan toe dat het een progressieve en zeer goede zaak is het leed te bestrijden. Met de dood? Wel, het lijkt heel humaan om leed te verminderen maar waar men mensen ombrengt in plaats van (te proberen) hen te genezen, vervangt men dokters door beulen: men helpt de natuur dan een handje door het recht van de sterkste te legaliseren en het onrecht heeft zich dan wremmel verheven tot recht.

De nazi's brachten massaal mensen om en zij maakten ook werk van sterilisatie. Ouderen, gehandicapten, geesteszieken en nog andere 'lastposten', werden eerst bestempeld als 'lebensunwertes Leben' en vervolgens op industriële wijze afgemaakt, waarna de boekhouders verslag uitbrachten van in Reichsmark uitgedrukte winsten die deze opruimacties opleverden aan de staat.³⁹⁴ Econo-

³⁹⁴Zie: *Nazi Mass Murder. A Documentary History of the Use of*

misch niet rendabele mensen werden massaal omgebracht, anderen werden eerst gedemoniseerd en dan in werkkampen opgesloten om de economie van de rijken te ondersteunen en voor een meer rendabel superras werden kweekplaatsen gebouwd, zoals 'Lebensborn': rassenwaanzin onder de vlag van wetenschap en eugenetica.

De werkkampen waren voorzien voor zekere categorieën van maatschappelijk ongewenste mensen zoals homoseksuelen³⁹⁵ waarvan men alsnog wilde kunnen profiteren en van wie men daarom het leven spaarde, zij het tijdelijk, want velen van de gevangenen kwamen door ontbering om. Zo was er sinds 1933 onder meer Kamp Börgermoor, een van de vijftien straffkampen voor tegenstanders van het naziregime aan de Duits-Nederlandse grens nabij Papenburg waar de gevangenen dienden voor de ontginning van het veengebied en waar ongeveer dertigduizend mensen vermoord werden.³⁹⁶

Vandaag lijken deze kampen in Europa niet langer te bestaan maar als men in rekening neemt dat discriminatie van homo's feitelijk beroepsverbod betekent, moet men ook erkennen dat homo's uit de gelederen van de gesettelde burgers worden verdreven en op straffe van honger en

Poison Gas, Edited by Eugen Kogon, Hermann Langbein and Adalbert Rückerl, Yale University Press, New Haven and London, Englishlanguage edition 1993 by Yale University. (Oorspr.: Nationalsozialistische Massentötungen durch Giftgas: Eine *Dokumentation*, by S. Fischer Verlag GmbH, Frankfurt a.M. 1983), pp. 36-37.

395https://de.wikipedia.org/wiki/KZ_B%C3%B6rgermoor

396Het Moorsoldatenlied: <https://www.youtube.com/watch?v=oCzBkZTzMRs>

ontbering vrede moeten nemen met jobs waar ook vluchtelingen en illegalen naartoe gedreven worden.³⁹⁷

4. Opkuisen

Men jaagt niet op konijnen om de honger te stillen: het stillen van de honger is slechts het voorwendsel om de moordlust te kunnen botvieren. Zo ook jaagt men niet op homo's om de maatschappij van zonden te bevrijden: de bestraffing van de zonden (in de naam van god) is het voorwendsel om de jacht (en de moord) op mensen mogelijk te maken.

Er bestaat namelijk geen grotere machtsuitoefening dan die over het leven van andere mensen. De effectieve uitoefening van die macht gaat derhalve gepaard met een ongekende lust, het toppunt van de machtswellust ofwel de moordlust. Middels de strenge bestraffing van moord, tracht men die misdaad uit de wereld te houden en zo kent quasi niemand nog de lust die ermee gepaard kan gaan maar dat betekent niet dat die onbestaande is.

Het is de grootste zorg van de maatschappelijk verantwoordelijken ter zake om te voorkomen dat het hek hier van de dam geraakt want zoals men dat her en der in de wereld kan zien gebeuren, is er geen houden meer aan eenmaal een massamoord ontketend werd.

Het wordt een oorlog genoemd en een oorlog is zoals een groot om zich heen grijpend vuur, de haat is de wind en met het verloop van de tijd is het steeds moeilijker te

³⁹⁷Tekst d.d. 23 juli 2025.

blussen. Als een oorlog stopt, komt dat meestal doordat de voorraden aan munitie uitgeput zijn, omdat alle soldaten sneuvelden of omdat een atoombom iedereen op de vlucht heeft gejaagd. De oorlogsmodus wordt niet zomaar uitgedraaid zoals een gasknop.

Edoch, er wordt meer gemoord in den duik dan op het slagveld en vele zelfmoorden zijn verkapte moorden. Bij heel wat verkeersdoden werd het verkeer gebruikt als (zelf)moordwapen. Men mag er niet aan denken wat er vandaag allemaal mogelijk is om zichzelf of anderen om te brengen.

Moord is wreedheid. Nergens wordt de wreedheid zo tastbaar als in het levensverhaal van Oluale Kossola. Sinds de 'ontdekking' van Amerika door Columbus in 1492 namen rijke Europese avonturiers op zoek naar goud het continent met veel bloedvergieten in beslag (waarbij de oorspronkelijke bevolking, wiens culturen en talen vernield werden, bijna volledig omkwam, hetzij door de wapens, hetzij door uit Europa geïmporteerde ziekten) en zij vestigden er plantages van vooral katoen en suiker³⁹⁸ die zij bemanden met slaven: gedurende drie eeuwen werden Afrikanen gevangen genomen en opgekocht en dan zoals vee per slavenschip getransporteerd naar die plantages³⁹⁹ waar zij *de facto* tot levenslange

398Voor een beknopte historiek, zie: Jan Bauwens, *De Verenigde Staten van Amerika - Een zeer summiere historiek* en *Het antwoord van Seattle* (2012): Zie:

<http://blogimages.seniorennet.be/tisallemaiet/attach/168652.pdf>

399Tien jaar geleden verscheen hierover van de hand van de Zweedse historicus Dick Harrison het ophefmakende boek: *De geschiedenis van de slavernij van Mesopotamië tot moderne mensenhandel* bij Uitgeverij Omniboek, Utrecht 2019. (Oorspr.: *Slaveriets historia*,

dwangarbeid veroordeeld waren en onder hard labeur en zweepslagen crepeerden.⁴⁰⁰

De 'negerslaven', zijn ons bekend van Harriet Beecher Stowe's *De negerhut van oom Tom* (1851-1852) maar over de transatlantische handel met twaalf miljoen Afrikaanse negerslaven werd helemaal niets opgetekend⁴⁰¹, behalve één unieke getuigenis van een der laatste opvarenden van de slavenschepen, Oluale Kossola (ca. 1847-1935), genoteerd door Zora Neale Hurston in 1927 maar pas integraal gepubliceerd in 2018 onder de titel *Barra-coon: The Story of the Last "Black Cargo"*,⁴⁰² een boek dat omtrent de onverschilligheid van de betrokken criminelen helemaal niets aan de verbeelding over laat.

Oluale Kossola vertelt hoe hij na zijn bevrijding trouwde en vele kinderen kreeg, die echter allemaal, de ene na de andere, koelbloedig werden vermoord omdat zij zwart waren. Onder de moordenaars van een van zijn kinderen bevond zich een dominee, die gaf als uitleg dat hij wel eens had kunnen aangevallen worden door het kind. “De

Historiska Media, Zweden 2015). Voor een synthese, zie: Jan Bauwens, *Hoe Europa groot en rijk werd*:

<https://blogimages.bloggen.be/tisallemaiet/attach/93208098663.pdf>

400 Voor een beknopte historiek, zie: Jan Bauwens, *De Verenigde Staten van Amerika - Een zeer summiere historiek en Het antwoord van Seattle* (2012): Zie:

<http://blogimages.seniorennet.be/tisallemaiet/attach/168652.pdf>

401 Dick Harrison wijdde aan de trans-Atlantische slavenhandel in zijn lijvige “*Geschiedenis van de slavernij van Mesopotamië tot moderne mensenhandel*” uit 2019 een uitgebreid deel.

402 Zie o.m.: <https://www.bloggen.be/tisallemaiet/archief.php?ID=3336791> alsook: *Panopticum Corona* (2021)

(<http://blogimages.seniorennet.be/tisallemaiet/attach/170161.pdf>, pp. 603v.

man heeft zich niet eens geëxcuseerd”, zo vertelde Oluale. Sanda Dia is van alle tijden. 's Nachts als het koud werd ging de moeder van de dode kinderen toen zij nog leefde naar hun graven met dekentjes om hen een beetje in te dekken.

Er zijn nog mensen die niet weten waar de zwarten in de V.S. vandaan komen. Een zwarte betekende niets voor een blanke, met een zwarte kon men alles doen, zoals ook met vrouwen, homo's, kinderen, illegalen, vluchtelingen, bedelaars: men heeft niets van hen te vrezen en derhalve bestaan ze ook niet. Trump jaagt de 'inwijkelingen' gewoon weg en vertelt dan aan zijn kiezers hoeveel dollar hij daarmee buit gemaakt heeft. En Francken en compagnie 'kuisen' de pleinen in onze steden 'op'. Zij zijn volwassen en bij hun zinnen en kunnen dus ook heel goed weten dat zij hun ministerpostjes enkel danken aan de stemmen van hun idool: het volstrekt gewetenloos legioen.⁴⁰³

⁴⁰³Tekst d.d. 24 juli 2025.

Van dezelfde auteur (selectieve bibliografie)

- *And the Light shineth in darkness. Christian metaphysics and ethics in contrast with today's physicalism.* Serskamp, 2003. ISBN:90-77532-03-X.
- *Concentratiekamp Europa. Artikels februari 2016- februari 2017.* Serskamp, 2017.
- *Cryptofascisme. Artikels 2 mei 2024 – 13 april 2025.* Serskamp 2025.
- *Dans met de duivel : vijf novellen (De tumor; De beheerder van het labirint; Dans met de duivel; De sleutel; De neuzen van Tsjernobyl).* Serskamp, 2005. ISBN: 90-77532-23-4.
- *De burcht,* Serskamp, 2009.
- *De gijzeling van Mithras. Een verdediging van het Christendom tegen het kerkendom,* Serskamp 2005.
- *De goede deur en andere verhalen,* Serskamp 2006.
- *De laatste reis en andere verhalen,* Serskamp 2007.
- *De onderwereld,* roman, Serskamp 2007.
- *De tumor,* novelle, in: *Ouverture I* (Verhalenbundel samen met andere auteurs), Wespelaar, 1986. ISBN: 90-5020-002-8.

- *De wrat*, novelle, Pandora, Wespelaar 1986. ISBN: 90-5020-001-X.
- *Dead-line. Over de grenzen van de tijd en het neerstrijken van de engelen*. Serskamp, 2004. ISBN:90-77532-09-9.
- *Duizend uit de duizend. Portretten in potlood*, Serskamp, 2014.
- *Excuseer mijnheer maar u bestaat niet meer. Teksten d.d. juni 2014 t/m februari 2018*, Serskamp, 2018.
- *Het chagrijn van de schimmen* (roman), Pandora, Wespelaar 1987. ISBN: 90-5020-006-0.
- *Het eeuwige vuur en andere verhalen* (geïllustreerd), Serskamp, 2014.
- *Het eeuwige vuur en andere verhalen. Verhalen 2006 - januari 2012*, Serskamp, 2014. ISBN: 90-9077532.
- *Het einde der tijden. Over de betekenis der dingen in het licht van de Omega*, Serskamp, 2003. ISBN: 90-77532-01-3.
- *Het goede zoeken. Christelijke filosofie voor adolescenten*, Serskamp, 2003. ISBN: 90-77532-05-6.
- *Het grote interview met Omsk Van Togenbirger en andere teksten. Artikels d.d. 11 april 2021 tot 7 maart 2022 en andere teksten*, Serskamp 2022.
- *Het Licht schijnt in de duisternis. De werkelijkheid is een creatie, geen constructie*. Serskamp, 2003. ISBN:90-77532-04-8.

- *Het nationalisme en de dood. Artikels 2 februari 2024 t/m 1 mei 2024*, Serskamp 2024.
- *Het vermoeden van Goldbach. Een bewijs*, Serskamp, 2004. ISBN: 90-77532-07-2. Tweede uitgave: Serskamp 2005, ISBN: 90-77532-17-X.
- *Het vierde zegel. Over de tekenen des tijds*, Serskamp, 2006. ISBN: 90-77532-25-0.
- *Het wordt geregeld. Over abortus en euthanasie*, Serskamp, 2006. ISBN: 90-77532-24-2.
- *In galop doorheen de tijden. Teksten d.d. juni 2014 t/m februari 2016*, Serskamp, 2016.
- *Is er leven na de dood?* Serskamp, 2007 (2006).
- *Kwibus. Zestien verhalen*, Serskamp, 2005. ISBN: 90-77532-22-6.
- *Mathematica Christiana. Over wiskunde en teleologie*. Serskamp, 2003. ISBN:90-77532-06-4.
- *Metamanagement voor iedereen. Het beste uit de preventieve gezondheidsleer*. Serskamp, 2003. ISBN: 90-775332-02-1.
- *On life after death. A treatise*, Serskamp, 2007. (Oorspronkelijke titel: *Is er leven na de dood?*)
- *Over de productie van frontsoldaten. Artikels maart 2023 t/m 1 februari 2024*, Serskamp 2024.
- *Over de werkelijkheid van de geest*, Serskamp, 2007.
- *Over Muziek*, Serskamp 2005.

- *Schepping. De werkelijkheid is een creatie, geen constructie*, Serskamp, 2003.
- *Spiritus. Over de werkelijkheid van de geest*, Serskamp, 2010.
- *The Goldbach conjecture demonstrated*, Serskamp, 2005 (Een vertaling van: *Het Vermoeden van Goldbach. Een bewijs*. Tweede, bijgewerkte uitgave). ISBN: 90-77532-18-8.
- *Trans-atheïsme. De metafysica van het lam. Een christelijk geïnspireerde verrijzenis uit het hedendaags materialisme*, Serskamp, uitgave d.d. Juli 2018 (2003). ISBN : 9090171819.
- *Van muzen, mensen en muizen* (roman), Pandora, Wespelaar, 1991. ISBN: 0-5020-022-2.
- *Van libricide naar genocide, Over de uitbraak van W.O.III. Artikels van 6 maart 2022 tot 9 maart 2023*, Serskamp 2023.
- *Van ruilmiddel tot God. Enkele bedenkingen over het geldwezen*, Serskamp, 2014.
- *Wachten* (roman), Pandora, Wespelaar, 1988. ISBN: 90-5020-009-5.
- *Zo zweeft de wereld en andere artikels*, Serskamp, 2014.

